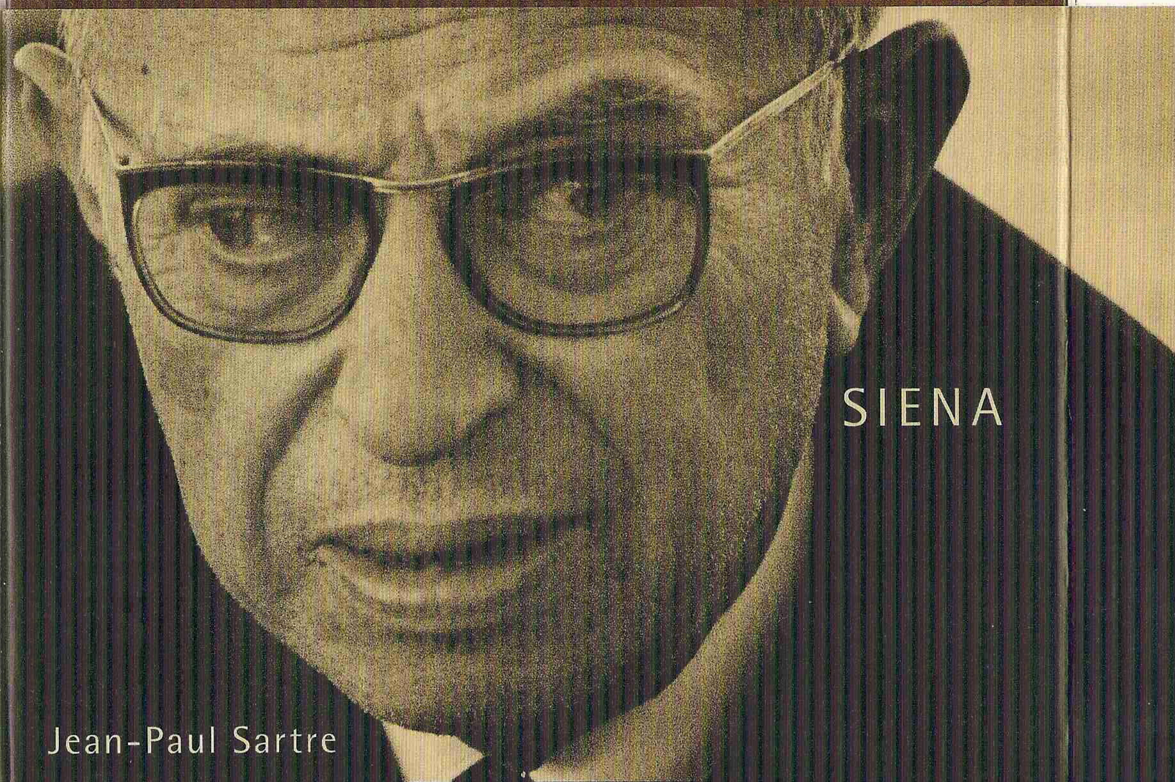

SIENA

Jean-Paul Sartre

Jean-Paul Sartre Lietuvoje (Nida, 1965).
Antano Sutkaus nuotrauka

baltos lankos

Jean-Paul

Sartre

SIENA

baltos lankos

Jean-Paul Sartre

SIENA

NOVELĖS

Iš prancūzų kalbos vertė
GODA BUTKIENĖ
PRANAS BIELIAUSKAS

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 840-3
Sa222

Ouvrage publié avec l'aide du ministère français
chargé de la culture – Centre national du livre

Knygos leidimą parėmė Prancūzijos kultūros ministerija
ir Nacionalinis knygos centras

Versta iš:
Jean-Paul Sartre, *Le mur*,
Éditions Gallimard, 1939

Apipavidalino
AGNĖ DAUTARTAITĖ-KRUTULIENĖ

Printed in Lithuania
ISBN 9955-00-087-2

TURINYS

Siena 7

Kambarys 31

Herostratas 63

Intymumas 83

Viršininko vaikystė 121

SIENA

Mus įstūmė į erdvų baltą kambarį, ir aš ėmiau mirkčioti, nes nuo šviesos man pradėjo skaudėti akis. Paskui pamačiau stalą ir keturias civiliniais drabužiais apsirengusias žmogystas, vartančias kažkokius popierius. Į tolimiausią kambario kampą jie buvo sugrūdę grupelę kalinių. Mes turėjome pereiti visą kambarį ir atsistoti prie jų. Kelis iš jų pažinojau, kiti tikriausiai buvo kitataučiai. Priešais mane stovėjo du labai panašūs vyrai – šviesiaplaukiai, apskritomis galvomis, – ir aš pamaniau, jog jie prancūzai. Mažiausias visą laiką taisėsi smunkančias kelnes: jis mane erzino.

Visa tai truko apie tris valandas; jaučiausi atbukęs ir apdujęs, tačiau kambaryje buvo labai šilta ir ganėtinai malonu: visą praėjusią parą mes drebėjome nuo šalčio. Sargybiniai vedė po vieną kalinį prie stalo. Žmogystos klausdavo jo vardo, pavardės ir profesijos. Dažniausiai jiems to užtekdavo, tik kartais vieną kitą kalinį dar ko nors paklausdavo, pavyzdžiui: „Ar dalyvavai puolant ginklų sandėlį?" arba: „Kur buvai ir ką veikei devintos dienos rytą?" Atsakymų neišklausydavo, arba bent jau neatrodė, kad klausytųsi: valandėlę tylėdavo žiūrėdami nieko nematančiu žvilgsniu, paskui imdavo kažką rašyti. Tomo paklausė, ar jis tikrai tarnavo Internacionalinėje brigadoje. Šis to niekaip negalėjo paneigti, nes jo švarko kišenėje jie rado tą faktą liudijančius

dokumentus. Chuano jie nieko neklausinėjo, tik išgirdę jo pavardę kažką ilgai rašė.

– Juk anarchistas – tai mano brolis Chosė, – tikino Chuanas. – Jūs gerai žinot, kad jo čia nėra. Aš niekada nepriklausiau jokiai partijai, niekada nesidomėjau politika.

Jie neatsakė. Chuanas pridūrė:

– Aš nieko nepadariau. Nenoriu mokėti už kitų klaidas.

Jo lūpos virpėjo. Sargybinis liepė jam nutilti ir išvedė. Atėjo mano eilė.

– Jūsų vardas – Pablas Ibieta?

Aš pritariamai linktelėjau.

Vienas iš tų žmogystų žvilgtelėjo į savo popierius ir paklausė:

– Kur Ramonas Grisas?

– Nežinau.

– Jūs slėpėte jį savo namuose nuo šeštos iki devynioliktos dienos.

– Ne.

Jie kažką parašė, ir sargybiniai mane išvedė. Koridoriuje Tomas ir Chuanas laukė tarp dviejų sargybinių. Leidomės eiti. Tomas paklausė vieną sargybinį:

– O kas toliau?

– Kas? – pasitikslino sargybinis.

– Kas čia buvo – tardymas ar teismas?

– Teismas, – atsakė sargybinis.

– Aišku. Ką jie su mumis darys?

Sargybinis sausai atsakė:

– Nuosprendį išgirsite kamerose.

Mūsų kamera, tiesą sakant, buvo vienas iš ligoninės rūsių. Dėl skersvėjų ten buvo siaubingai šalta. Pradrebėjome visą naktį, bet ir dieną buvo neką šilčiau. Prieš tai penkias paras praleidau arkivyskupijos belangėje, panašioje į viduramžių

mirtininkų vienutę požemiuose, nes kalinių buvo daug, o vietų – mažai, tad juos uždarydavo kur papuola. Aš nesigailėjau savo vienutės: ten aš nestirau nuo šalčio, bet buvau vienas, ir ilgainiui tai ima erzinti. Rūsyje buvau nebe vienas. Chuanas visai nekalbėjo: jis bijojo, be to, buvo per jaunas ir neturėjo savo nuomonės. Bet Tomas buvo geras pašnekovas ir labai gerai mokėjo ispanų kalbą.

Rūsyje buvo suolas ir keturi čiužiniai. Kai jie mus čia atvedė, susėdome ir kurį laiką tylėjome. Paskui Tomas tarė:

– Mums galas.

– Ir aš taip manau, – pritariau jam, – tik viliuosiu, jog vaikiščiui jie nieko nedarys.

– Jie jam nieko negali prikišti, – pridūrė Tomas. – Juk jis tik kovotojo brolis, daugiau nieko.

Pažvelgiau į Chuaną – atrodė, jog jis mūsų negirdi. Tomas kalbėjo toliau:

– Ar žinai, ką jie išdarinėja Saragosoje? Suguldo žmones ant kelio ir pervažiuoja sunkvežimiais. Apie tai mums papasakojo vienas marokietis dezertyras. Jie sako, kad taip taupo šovinius.

– Bet netaupo degalų, – atkirtau.

Tomas mane nervino: jam nereikėjo to sakyti.

– O juos saugantys karininkai vaikštinėja keliu, – kalbėjo jis, – susikišę rankas į kišenes, su cigaretėmis dantyse. Manai, jie iškart pribaigia tuos nelaimėlius? Kur tau! Palieka staugti. Kartais net visą valandą. Marokietis pasakojo, kad pirmą kartą vos neapsivėmė.

– Nemanau, kad čia jie taip elgtųsi, – pasakiau. – Juolab kad turi pakankamai šovinių.

Dienos šviesa į rūsį prasiskverbdavo pro keturis langelius ir pro apskritą angą kairėje lubų pusėje, pro kurią galėjai matyti dangų. Pro šią apskritą angą, paprastai uždengtą, į

rūsį būdavo kraunama anglis. Tiesiai po ja ant grindų buvo susikaupusi nemaža krūva smulkių anglių, skirtų ligoninei šildyti; prasidėjus karui ligoniai buvo evakuoti, o anglis liko. Angą tikriausiai pamiršo uždengti, ir kartais pro ją prilydavo.

Tomas ėmė drebėti:

– Po velnių, aš visas tirtu, – tarė jis. – Štai ir vėl prasideda.

Jis atsistojo ir ėmė mankštintis. Su kiekvienu judesiu iš po jo marškinių pasimatydavo balta plaukuota krūtinė. Jis atsigulė ant nugaros ir iškėlęs kojas padarė žirkles: mačiau, kaip dreba jo didelis pasturgalis. Tomas buvo tvirto sudėjimo, tik kiek per storas. Pamaniau, jog netrukus šį minkštą tarsi sviestas kūną lengvai pervers kulkos ar durtuvai. Jei būtų buvęs liesesnis, apie tai nė nebūčiau pagalvojęs.

Nepasakyčiau, kad man buvo šalta, bet nebejaučiau nei rankų, nei pečių. Retkarčiais mane apimdavo jausmas, kad kažko trūksta, aš puldavau ieškoti švarko, bet paskui staiga prisimindavau, kad jie man jo negrąžino. Nemalonus jausmas. Iš mūsų atimtus drabužius jie atidavė savo kareiviams, o mums paliko tik marškinius ir drobines kelnes, kuriomis ligoniai mūvėdavo tik pačiame vasaros įkarštyje. Tada Tomas atsistojo ir sunkiai alsuodamas atsisėdo prie manęs.

– Sušilai?

– Ne, velniai rautų. Tik uždusau.

Apie aštuntą valandą vakaro pasirodė komendantas su dviem falangistais. Rankoje jis laikė kažkokį lapą popieriaus. Sargybinio paklausė:

– Kas šitie trys?

– Steinbokas, Ibieta ir Mirbalis, – išvardijo sargybinis.

Komendantas užsidėjo pensnė ir pažvelgė į sąrašą:

– Steinbokas... Steinbokas... Na štai. Jūs nuteistas mirties bausme. Būsite sušaudytas rytoj rytą.

Pažiūrėjo į sąrašą dar kartą:

– Kiti du – taip pat, – pridūrė.

– Negali būti, – burbtelėjo Chuanas. – Tik ne aš.

Komendantas žvilgtelėjo į jį nustebęs:

– Kokia jūsų pavardė?

– Chuanas Mirbalis, – atsakė jis.

– Bet jūsų pavardė yra šiame sąraše, – pasakė komendantas. – Jūs nuteistas mirti.

– Aš nieko nepadariau, – ginčijosi Chuanas.

Komendantas gūžtelėjo pečiais ir kreipėsi į mane ir Tomą:

– Jūs baskai?

– Tikrai ne.

Jis atrodė susierzinęs:

– Man buvo pasakyta, kad čia yra trys baskai. Aš nešvaistysiu savo laiko jų ieškodamas. Kunigo jums, žinoma, nereikia?

Mudu tylėjome. Jis pridūrė:

– Tuoj pas jus ateis gydytojas, belgas. Jis turi leidimą praleisti kartu su jumis šią naktį.

Atsisveikino kariškai mostelėdamas ranka ir išėjo.

– Ką aš tau sakiau, – tarė Tomas. – Jie geri.

– Kurgi ne, – pritariau, – tik vaikiščiui nekas.

Taip pasakiau norėdamas būti teisingas, bet iš tiesų jo nemėgau. Jo bruožai buvo pernelyg švelnūs, bet juos iškreipė baimė bei kančia ir sudarkė visą veidą. Prieš tris dienas buvo dar visai mielas berniūkštis – toks gali patikti, bet dabar jis atrodė kaip sena šlepetė, ir aš pamaniau, kad jei jį išleistų, jis jau niekada nebebūtų jaunas. Gal ir turėčiau parodyti jam nors kiek gailesčio, bet toks jausmas man atgrasus – Chuanas man veikiau kelia pasibjaurėjimą.

Jis daugiau nieko nebepratarė, tik visas papilkėjo – net veidas ir rankos. Vėl atsisėdo ant suolo ir nieko nematančiu žvilgsniu įsistebeilijo į grindis. Tomas buvo geros širdies, jis

norėjo paimti vaikiščią už rankos, bet šis, dėbtelėjęs į Tomą, šiurkščiai ją atitraukė.

– Palik jį, – pasakiau tyliai, – matai, kad tuoj pradės žliumbti.

Tomas nenorom paklausė; mieliau būtų paguodęs vaikiščią: tai būtų šioks toks užsiėmimas, be to, atitrauktų jį nuo savo minčių. Bet mane tai erzino: aš niekada nesusimąstydavau apie mirtį, nes neturėjau tinkamos progos, o dabar, kai tokia proga pasitaikė, man nieko kito neliko, kaip tik apie ją pamąstyti.

– Klausyk, – vėl prabilo Tomas, – ar esi nudėjęs žmogų?

Aš neatsakiau. Jis pradėjo man pasakoti, kad nuo rugpjūčio pradžios jau nudėjęs šešis; jis nesuvokė, kas dedasi aplinkui, ir aš mačiau, kad jis *nenori* to suvokti. Aš pats visko iki galo nesupratau, tik vis galvojau, ar labai skauda mirti, vis mąsčiau apie kulkas ir įsivaizdavau, kaip deginanti jų kruša sminga į mano kūną. Tai nebuvo esminis dalykas, bet aš buvau ramus: tam, kad tai suprastume, prieš akis turėjome visą naktį. Tuo tarpu Tomas nutilo, ir žvilgtelėjęs į jį akies krašteliu pastebėjau, kad jis taip pat papilkėjęs ir atrodo varganai; tada pamaniau: „Prasideda". Buvo jau beveik naktis, blanki šviesa skverbėsi pro langelius ir anglies krūvą mesdama ant grindų didžiulį šešėlį; pro skylę lubose pamačiau pirmąją žvaigždę: naktis bus šviesi ir šalta.

Atsidarė durys ir įėjo du sargybiniai. Paskui juos įžengė šviesiaplaukis vyriškis, vilkintis belgiška uniforma. Jis pasisveikino.

– Aš gydytojas, – prisistatė. – Man leista jums padėti šiomis nemaloniomis aplinkybėmis.

Jo balsas buvo malonus ir mandagus. Aš jo paklausiau:

– Ko jums čia reikia?

– Esu jūsų paslaugoms. Padarysiu viską, kad šios kelios valandos jums būtų kuo lengvesnės.

– Kodėl atėjote pas mus? Yra ir daugiau tokių žmonių, jų pilna ligoninė.

– Aš buvau paskirtas pas jus, – atsakė sutrikęs. Ir staiga pridūrė: – Tiesa! Gal norėtumėte parūkyti? Turiu cigarečių ir net cigarų.

Jis pasiūlė mums angliškų cigarečių ir Havanos cigarų, bet mes atsisakėme. Aš pažiūrėjau jam tiesiai į akis, ir jis, regis, sutriko. Pasakiau jam:

– Atėjote čia ne iš gailesčio. Be to, aš jus atpažinau. Tą dieną, kai buvau sulaikytas, mačiau jus kareivinių kieme kartu su fašistais.

Norėjau kalbėti toliau, tik staiga mane nustebino vienas dalykas – man pasidarė visiškai neįdomu, bus šis gydytojas čia ar jo nebus. Anksčiau, būdavo, kai prisvylu prie kokio žmogaus, lengvai jo nepaleidžiu. Tačiau dabar nebenorėjau su niekuo kalbėtis; gūžtelėjau pečiais ir nusukau į šalį akis. Po kelių sekundžių pakėliau galvą ir pamačiau, kad jis mane smalsiai stebi. Sargybiniai sėdėjo ant šiaudinio čiužinio. Pedras, aukštas džiūsna, iš nuobodulio krapštėsi panages, o kitas kartkartėm pamuistydavo galvą, kad nusivaikytų miegus.

– Gal reikia šviesos? – staiga Pedras paklausė gydytoją.

Belgas pritariamai linktelėjo galvą: manau, buvo kvailas per visą pilvą, bet nepiktas. Pažiūrėjęs į jo dideles mėlynas ir bejausmes akis pamaniau, kad jis niekšiškai elgiasi tik dėl to, jog neturi vaizduotės. Pedras išėjo, netrukus grįžo nešinas žibaline lempa ir pastatė ją ant suolo krašto. Švietė ji prastai, bet vis šis tas, nes vakar vakare turėjome sėdėti visiškoje tamsoje. Ilgai stebeilijausi į šviesos atspindį lubose. Stebeilijausi it pakerėtas, bet staiga atsitokėjau lyg iš sapno – šviesos ratas dingo, ir aš pasijutau prislėgtas didžiulės naštos. Tai nebuvo nei mintis apie mirtį, nei baimė: kažkas neįvardijama. Man degė skruostai, skaudėjo galvą.

Pasipurčiau ir pažvelgiau į kameros draugus. Tomas sėdėjo užsidengęs rankomis veidą, ir aš mačiau tik jo riebų baltą sprandą. Mažasis Chuanas atrodė dar apgailėtiniau – išsižiojęs, virpančiom šnervėm. Prie jo priėjo gydytojas ir, tarsi norėdamas jį paguosti, uždėjo ranką ant peties, bet jo akys liko bejausmės. Paskui pamačiau, kaip belgo ranka paslapčiom slenka žemyn prie riešo. Chuanas nereagavo. Belgas abejingai uždėjo jam ant riešo tris pirštus, tuo pat metu truputėlį atsitraukė atgal ir atsuko man nugarą. Tačiau aš atsilošiau ir pamačiau, kaip jis išsitraukė laikrodį ir laikydamas vaikiščio riešą valandėlę žiūrėjo į jį. Paskui paleido nejudančią ranką ir atsirėmė į sieną. Tada, tarsi prisiminęs kažkokį labai svarbų dalyką, kurį reikia tuoj pat pasižymėti, išsitraukė iš kišenės užrašų knygutę ir kažką joje užsirašė. „Niekšas, – įsiutęs pagalvojau, – tegu tik prisiartina ir pabando čiuopti mano pulsą – tuoj pat žiebsiu jam į snukį".

Jis nepriėjo, tik pajutau įsmeigtą jo žvilgsnį. Pakėliau galvą ir pažvelgiau jam į akis. Jis vangiai paklausė:

– Ar jums neatrodo, kad čia vėsoka?

Jam iš tikrųjų buvo šalta: stovėjo visas pamėlęs.

– Man – ne, – atsakiau.

Jis tebežiūrėjo į mane rūsčiu žvilgsniu. Staiga persibraukiau rankomis veidą ir viską supratau: juo žliaugė prakaitas. Vidury žiemos, rūsyje, kur traukė skersvėjai, aš prakaitavau. Pirštais paliečiau plaukus – jie buvo sudrėkę nuo prakaito; taip pat pamačiau, kad mano marškiniai šlapi ir limpa prie kūno: jau gerą valandą mane pylė prakaitas, o aš nieko nejutau. Tačiau tai neprasprūdo pro to kiaulės belgo akis: jis matė prakaito lašus, tekančius mano veidu, ir pagalvojo: tai veik patologinio siaubo išraiška; jis pasijuto normalus žmogus ir didžiavosi, kad jam šalta. Jau norėjau atsikelt ir iš-

daužyti jam snukį, bet vos tik pasijudinus išgaravo visas pyktis ir gėda; abejingai sudribau ant suolo.

Tik nusivaliau nosine kaklą, nes dabar jaučiau, kaip prakaitas nuo plaukų laša ant sprando, ir man tai buvo nemalonu. Beje, greitai lioviausi jį valęsis, nes pamačiau, jog beprasmiška: nosinę jau galėjau nors gręžti, bet prakaitas tebežliaugė. Užpakalis taip pat buvo šlapias, o drėgnos kelnės lipo prie suolo.

Nelauktai prabilo mažasis Chuanas:

– Jūs gydytojas?

– Taip, – atsakė belgas.

– Ar skauda... ilgai?

– Kaip? Kada?.. Ne, – tėvišku balsu atsakė belgas, – viskas greitai pasibaigia.

Jis kalbėjo taip, tarsi ramintų pacientą, mokantį už gydytojo paslaugas.

– Bet aš... man sakė... kad dažnai prireikia dviejų salvių.

– Kartais, – dvejodamas palingavo galvą belgas. – Taip būna, jei pirmasis šūvis nepažeidžia jokių gyvybiškai svarbių organų.

– Tada jie turi vėl užtaisyti šautuvus ir vėl nusitaikyti?

Jis pagalvojo ir užkimusiu balsu pridūrė:

– Tam juk reikia laiko!

Jis siaubingai bijojo skausmo ir galvojo vien tik apie jį: nieko nuostabaus tokiame amžiuje. Aš apie tai daug nemąsčiau, ir prakaitas mane pylė visai ne todėl, kad bijojau kentėti.

Atsistojau ir nuėjau iki anglių krūvos. Tomas pašoko ir dėbtelėjo į mane įtūžusiu žvilgsniu: aš jį nervinau, nes mano batai girgždėjo. Pamatęs, kad ir jis prakaituoja, susimąsčiau, ar ir mano veidas toks pat pilkas kaip jo. Dangus buvo puikus, jokia švieselė neprasiskverbė į šį tamsų užkampį, tačiau tik užvertęs aukštyn galvą galėjau pamatyti

Didžiuosius Grįžulo Ratus. Bet dabar viskas buvo kitaip: užvakar iš savo vienutės arkivyskupijos karceryje žvilgsniu galėjau aprėpti didelę dalį dangaus, ir kiekvienas paros metas man sukeldavo vis kitokius prisiminimus. Ryte, kai žvelgdavau į aukštą ryškiai mėlyną dangų, svajodavau apie Atlanto vandenyno paplūdimius; vidurdienį žiūrėdamas į saulę prisimindavau barą Sevilijoje, kuriame gerdavau mansaniliją užsikąsdamas ančiuviais ir alyvomis; pavakare, kai ant manęs krisdavo šešėlis, matydavau tamsų šešėlį, kuris dengė pusę kovų arenos, o kitą pusę svilino saulė: iš tiesų būdavo kančia matyti, kaip visa žemė atsispindi danguje. Tačiau dabar galėjau žiūrėti į dangų kiek tik troško mano širdis – dangus man nieko nebepriminė. Taip man labiau patiko. Grįžau atgal ir prisėdau šalia Tomo. Valandėlę mudu tylėjome.

Paskui Tomas ėmė pašnibždom šnekėti. Jis turėjo kalbėti be perstojo, kad geriau susigaudytų savo mintyse. Manau, jog kalbėjo tik man, nors žiūrėjo kažkur pro šalį. Be abejo, jam buvo baisu matyti mane tokį papilkėjusį ir prakaituojantį: mudu buvom labai panašūs, ir ne tik – mudu tapome vienas kito veidrodžiu. Jis žvelgė į belgą, į gyvąjį.

– Tu ką nors supranti? – paklausė. – Aš – ne.

Aš taip pat ėmiau šnekėti tyliai. Žiūrėjau į belgą.

– Apie ką tu?

– Mums tuoj atsitiks kažkas, ko aš negaliu suprasti.

Nuo Tomo sklido keistas kvapas. Man pasirodė, kad dabar buvau daug jautresnis kvapams nei paprastai.

Nusišaipiau:

– Tuoj suprasi.

– Niekas neaišku, – užsispyrė jis. – Noriu būti drąsesnis, tik turėčiau bent žinoti... Klausyk, mus išves į kiemą. Tie bjaurybės išsirikiuos priešais. Kiek jų bus?

– Nežinau. Penki ar aštuoni. Ne daugiau.

– Gerai. Tebūnie aštuoni. Vienas sušuks: „Nusitaikyt!" Ir aš pamatysiu į save nukreiptus aštuonis šautuvus. Manau, tada norėsiu įlįsti į sieną, stumsiu ją iš visų jėgų, bet ji nepajudės – kaip košmaruose. Visa tai aš galiu įsivaizduoti. Ak! Kad tu tik žinotum, kaip aiškiai visa tai galiu įsivaizduoti.

– Užteks! – pertraukiau jį. – Aš irgi apie tai galvoju.

– Tikriausiai velniškai skauda. Žinai, jie taikosi į akis ir veidą, kad tik šlykščiau sudarkytų, – piktai pridūrė. – Aš jau jaučiu savo žaizdas, jau gerą valandą man skauda galvą ir kaklą. Bet tas skausmas ne įprastas, o aštresnis: toks, kurį jausiu ryt ryte. O kas paskui?

Gerai supratau, ką jis turėjo omenyje, bet nenorėjau to parodyti. Tą skausmą, apie kurį jis kalbėjo, aš irgi jaučiau visame kūne tarsi aibę mažų skylučių. Negalėjau su juo susitaikyti, bet, kaip ir jis, stengiausi nekreipti į jį dėmesio.

– O paskui, – atkirtau šiurkščiai, – pūsi po velėna.

Jis ėmė kalbėti su savimi, bet neatitraukdamas akių nuo belgo. O tas, regėjosi, nesiklausė. Aš supratau, ko jis čia atėjo: tai, apie ką mudu galvojome, jo nedomino – jis atėjo stebėti mūsų kūnų – gyvų merdinčių kūnų.

– Viskas kaip košmaruose, – šnekėjo Tomas. – Stengiesi galvoti apie kažką, šit, regis, tau pavyko, tuoj suprasi, tik staiga viskas išsprūsta, dingsta, išgaruoja. Aš manau, kad paskui nebebus nieko. Bet nesuprantu, ką tai reiškia. Kartais atrodo, kad man jau pavyko... bet viskas vėl išnyksta, vėl pradedu galvoti apie skausmą, kulkas, šūvių garsus. Prisiekiu tau, aš esu materialistas ir nesikraustau iš proto. Tačiau čia kažkas ne taip. Matau savo lavoną: tai būtų dar nieko, bet jį matau *aš*, *savo* akimis. Geriau būtų, kad įstengčiau galvoti... galvoti, kad nieko nebematysiu, nieko nebegirdėsiu ir kad gyvenimas tęsis kitiems. Mes nesugebame apie tai galvoti, Pablai. Patikėk:

man jau yra tekę kažko laukti ir nesudėti bluosto visą naktį. Tačiau dabar viskas kitaip: tai mus užklups netikėtai, iš nugaros, ir mes negalėsime tam pasiruošti.

– Užsičiaupk, – riktelėjau, – gal pakviesti nuodėmklausį?

Jis neatsakė. Jau pastebėjau, kad jis linkęs vaidinti pranašą, vadinti mane vardu ir kalbėti dusliu balsu. Man tai nelabai patiko, tačiau, pasirodo, visi airiai tokie. Man pasivaideno, kad nuo jo sklinda šlapimo kvapas. Atvirai kalbant, Tomas man nelabai patiko, ir jau vien dėl to, kad mudviem teks kartu mirti, neketinau jo labiau pamilti. Su kitais viskas būtų kitaip. Pavyzdžiui, su Ramonu Grisu. Būdamas su Tomu ir Chuanu aš jaučiausi vienišas. Tačiau man taip buvo geriau: ko gero, jei čia būtų Ramonas, išskysčiau. Bet dabar aš buvau tikras kietuolis ir norėjau toks išlikti iki galo.

O Tomas malė ir malė liežuviu, regis, nieko negalvodamas. Tikriausiai kalbėjo, kad nereikėtų galvoti. Siaubingai dvokė šlapimu kaip prostatikas. Žinoma, aš jam pritariau ir būčiau pasakęs lygiai tą pat, ką ir jis: mirti yra *nenatūralu*. Nuo tada, kai supratau, jog mirsiu, man niekas nebeatrodė natūralu, nei anglių krūva, nei suolas, nei šlykštus Pedro snukis. Tik man nepatiko Tomas ir jo mintys, nors kuo puikiausiai žinojau, kad visą naktį mudu galvosime apie tuos pačius dalykus, kartu prakaituosime ir drebėsime. Pažvelgiau į jį iš šalies ir pirmą kartą jis man pasirodė kažkoks keistas: jo veidas buvo paženklintas mirties. Mano išdidumas buvo palaužtas: visą parą praleidau kartu su Tomu, klausiausi jo, kažką jam pasakojau žinodamas, jog mudu neturim nieko bendra. O dabar pasidarėme panašūs kaip broliai dvyniai, ir tik dėl to, jog kartu užversim kanopas. Nežiūrėdamas į mane Tomas paėmė mano ranką ir tarė:

– Pablai, aš vis klausiu savęs... vis klausiu, ar iš tiesų mūsų nebelieka.

Aš ištraukiau ranką ir atrėžiau:

– Pasižiūrėk sau tarp kojų, parše.

Jam tarp kojų telkšojo balutė, o nuo kelnių lašėjo.

– Kas čia dabar? – išstenėjo persigandęs.

– Tu šlapiniesi į kelnes, – atsakiau.

– Negali būti, – supyko, – nesišlapinu, aš nieko nejaučiu.

Priėjo belgas. Su apsimestiniu susirūpinimu balse paklausė:

– Blogai jaučiatės?

Tomas neatsakė. Belgas tylėdamas pažvelgė į balutę.

– Nežinau, kas čia, – įsiuto Tomas, – bet aš nebijau. Prisiekiu, kad nebijau.

Belgas neatsakė. Tomas atsistojo ir nuėjo į kampą nusišlapinti. Grįžo sagstydamasis antuką, atsisėdo ir nebepratarė nė žodžio. Belgas kažką užsirašinėjo.

Visi trys žiūrėjome į jį, nes jis buvo gyvas. Jo gestai ir rūpesčiai buvo gyvo žmogaus; jis šalo šitame rūsyje, kaip šąla gyvi žmonės; jo kūnas buvo klusnus ir sočiai pamaitintas. O mes veik nebejautėme savo kūnų arba jautėme, bet ne taip. Man kilo noras pačiupinėti savo kelnių antuką, bet neišdrįsau; pažiūrėjau į kiek palinkusį belgą, savo raumenų valdovą, galintį planuoti rytojų. Mes buvome kitoje pusėje – trys bekraujai šešėliai; žiūrėjome į jį ir siurbėm jo gyvybę lyg vampyrai.

Tada jis priėjo prie mažojo Chuano. Paplekšnojo jam per sprandą – gal iš profesinių sumetimų, o gal jam staiga užėjo gailestis? Jei taip pasielgė iš gailesčio, toks dalykas atsitiko pirmą ir paskutinį kartą per visą naktį. Paglostė mažojo Chuano galvą ir pečius. Vaikiščias sėdėjo ramiai sekdamas jį akimis, paskui staiga sugriebė už rankos ir keistai įsistebeilijo. Chuanas laikėsi įsitvėręs abiem rankom, ir tas vaizdas toli gražu nebuvo malonus: dvi pamėlusios rankos

lyg replės spaudė rausvą, storą ranką. Aš numaniau, kas tuoj atsitiks, manau, Tomas – taip pat, bet nieko neįtariantis belgas tėviškai šypsojosi. Tada vaikiščias pakėlė raudoną riebią ranką sau prie burnos ir jau norėjo kąsti. Belgas greit ištraukė ranką ir klupdamas atsitraukė prie sienos. Kurį laiką žiūrėjo į mus su siaubu akyse, tikriausiai staiga supratęs, kad mes nebe tokie žmonės kaip jis. Aš nusikvatojau, vienas iš sargybinių pašoko. Kitas buvo užmigęs ir dabar nieko nesuprasdamas spoksojo išpūtęs akis.

Tuo pat metu jaučiausi ir pavargęs, ir pernelyg susijaudinęs. Nebenorėjau daugiau galvoti apie tai, kas bus auštant, apie mirtį. Kam galvoti tuščiais beprasmiais žodžiais? Bet vos tik imdavau galvoti apie ką nors kita, matydavau į save nutaikytus šautuvus. Ko gero, jau kokį šimtą kartų iš eilės išgyvenau savo egzekuciją; turbūt buvau valandėlę užsnūdęs, nes pamaniau, jog tai vyksta iš tikrųjų. Jie mane stūmė prie sienos, o aš priešinausi ir prašiau atleidimo. Krūptelėjęs atsibudau ir iš karto pažvelgiau į belgą: išsigandau, kad gal rėkiau per sapnus. Tačiau jis tik glostėsi ūsus, vadinasi, nieko nepastebėjo. Jei būčiau norėjęs, būčiau galėjęs valandėlę pamiegoti: jau dvi paras nebuvau sumerkęs akių, vos laikiausi ant kojų. Bet visai neturėjau noro prarasti dviejų gyvenimo valandų: auštant jie ateitų manęs pažadinti, aš nusekčiau jiems iš paskos apdujęs nuo miego ir išleisčiau paskutinį kvapą nė neaiktelėjęs; aš taip nenorėjau, nenorėjau mirti kaip gyvulys, norėjau suprasti. Be to, bijojau susapnuoti košmarą. Atsistojau, perėjau skersai išilgai kamerą ir, norėdamas nukreipti mintis kita linkme, ėmiau galvoti apie praėjusį gyvenimą. Mane užplūdo gausybė prisiminimų, visiškas chaosas. Jų buvo visokių – ir gerų, ir blogų. Arba bent taip juos vadinau *anksčiau*. Prisiminiau aibę veidų ir įvykių. Išvydau veidą

jaunojo *novillero**, kurį per *feria* – mugę – Valensijoje persmeigė bulius, prisiminiau vieno iš savo dėdžių, Ramono Griso, veidą. Prisiminiau, kaip 1926 metais tris mėnesius neturėjau darbo ir kaip vos nenumiriau iš bado. Prisiminiau naktį, praleistą ant suolo Grenadoje: buvau nevalgęs tris paras, piktas, bet nenorėjau mirti. Dabar tai man kėlė šypseną. Su kokiu goduliu vaikiausi laimę, moteris, laisvę. Ir kas iš to? Norėjau išlaisvinti Ispaniją, žavėjausi Pi i Margaliu**, įsitraukiau į anarchistų judėjimą, rėžiau kalbas visuotiniuose susirinkimuose: į viską žiūrėjau labai rimtai, lyg būčiau nemirtingas.

Tą akimirką man pasirodė, kad prieš akis regiu visą savo gyvenimą, ir pagalvojau: „Visa tai prakeiktas melas". Gyvenimas buvo bevertis, nes pasibaigė. Stebėjausi, kaip galėjau vaikščioti, juokauti su merginomis: tikrai nebūčiau pajudinęs nė mažojo pirštelio, jei tik būčiau žinojęs, kad taip numirsiu. Dabar mano gyvenimas buvo baigtas, užrištas kaip maišas, tačiau tai, kas buvo jo viduje, liko neužbaigta. Akimirką pabandžiau jį įvertinti. Norėjau sau pasakyti: vis dėlto tai buvo gražus gyvenimas. Tačiau to negalėjau padaryti, juk tai buvo tik tikro gyvenimo eskizas; aš išrašydavau sąskaitas už teisę į amžinąjį gyvenimą ir nieko nesupratau. Bet nieko ir nesigailėjau, o juk galėjau ilgėtis daugelio dalykų: mansanilijos skonio arba gaivaus vandens mažytėje įlankėlėje netoli Kadiso, kur buvau pratęs maudytis; tačiau mirtis sugriovė visas mano iliuzijas.

Staiga belgui į galvą šovė geniali mintis.

– Bičiuliai, – kreipėsi į mus, – galiu jums pažadėti – žinoma, jei karinė vadovybė sutiks – perduoti vieną kitą žodelį ar kokį prisiminimą jus mylintiems žmonėms...

* Toreadoras, kovojantis su jaunais buliukais (*isp.*).

** Ispanų publicistas ir politikas (1824–1901), Pirmosios Respublikos (1873) prezidentas.

Tomas burbtelėjo:

– Tokių neturiu.

Aš neatsakiau. Tomas valandėlę palaukė, paskui smalsiai paklausė:

– Končai nieko neperduosi?

– Ne.

Nepakenčiau švelnių išpažinčių. Bet pats buvau kaltas, pats papasakojau apie Končą praeitą naktį, o juk vertėjo patylėti. Draugavau su ja metus. Dar vakar už penkių minučių pasimatymą su ja būčiau sutikęs nusikirsti ranką. Tas jausmas buvo stipresnis už mane patį, todėl ir pasipasakojau. O šią akimirką jau nenorėjau jos matyti, neturėjau ko jai pasakyti. Net nebetroškau suspausti jos glėbyje, nes mano kūnas, papilkėjęs ir suprakaitavęs, man buvo šlykštus, be to, bijojau, kad galiu pasibaisėti ir jos kūnu. Sužinojusi apie mano mirtį, Konča verks; ištisus mėnesius gyvenimas jai bus nemielas. Bet mirsiu vis dėlto aš. Prisiminiau jos švelnias, gražias akis. Kai į mane žiūrėdavo, jos žvilgsnis tarsi prasiskverbdavo iki mano sielos gelmių. Manau, kad taip jau nebebūtų: jei ji pažvelgtų į mane *dabar*, jos žvilgsnis liktų jos akyse, jis manęs nebepasiektų. Aš buvau vienas.

Tomas irgi buvo vienas, tik visiškai kitaip. Jis apsižergė suolą ir ėmė jį apžiūrinėti keistai šypsodamasis. Atrodė nustebęs. Ištiesė ranką, atsargiai palietė medį tarsi bijodamas kažką sugadinti, paskui staiga ją atitraukė ir pakratė. Jei būčiau Tomas, man visai nebūtų smagu čiupinėti suolą – tikriausiai jis tebevaidino tą pačią airišką komediją, bet aš taip pat pastebėjau, kad daiktai dabar atrodo keistai: jų kontūrai ne tokie aiškūs, ne tokie sunkūs nei paprastai. Pakakdavo tik žvilgtelėti į suolą, žibalinę lempą, anglių krūvą, kad pajusčiau, jog netrukus mirsiu. Suprantama, aš negalėjau aiškiai įsivaizduoti savo mirties, bet mačiau ją visur, ypač daiktuose,

kurie atitolo ir laikėsi pagarbaus atstumo nelyginant žmonės, besikalbantys pusbalsiu mirštančiojo galvūgalyje. Kaip tik tokią, *savo*, mirtį Tomas palietė ant suolo.

Jei dabar, kai buvau tokios būsenos, man būtų pranešę, kad galiu ramiai grįžti namo, kad jie palieka mane gyvą, būčiau nė kiek nesusijaudinęs: kai prarandi iliuziją, jog esi nemirtingas, nėra jokio skirtumo, kada mirsi – po kelių valandų ar po kelerių metų. Aš jau nieko nebetroškau, žodžiu, buvau ramus. Tačiau ši ramybė buvo siaubinga, nes mano kūnas man buvo svetimas, – nors regėjau jo akimis, girdėjau jo ausimis, bet jau nebuvau aš: jis prakaitavo, drebėjo, aš jo neatpažinau. Turėjau jį paliesti, apžiūrėti, kad suprasčiau, kas jam darosi, tarsi tai būtų kito žmogaus kūnas, o ne mano. Kartkartėm dar jaučiau jį, jaučiau, kad kažkur slystu, krentu tarsi staigiai besileidžiančiame lėktuve, kartais imdavo stipriau daužytis širdis. Bet tai manęs nė kiek neguodė, nes visa, kas buvo susiję su mano kūnu, atrodė atstumiamai šlykštu. Tačiau dažniausiai jis tylėjo, buvo ramus, ir aš jaučiau tik sunkumą, tarsi prie manęs buvo prilipęs kažkoks šlykštus padaras; atrodė, lyg būčiau susijęs su didžiule kirmėle. Palietęs savo kelnes, pamačiau, kad jos šlapios; nesupratau, ar tai prakaitas, ar šlapimas, bet dėl viso pikto nusišlapinau ant anglių krūvos.

Belgas išsitraukė laikrodį ir, pažvelgęs į jį, pareiškė:

– Pusė keturių.

Šunsnukis! Jis, aišku, tai padarė tyčia. Tomas net pašoko: buvome pamiršę, kad laikas bėga; naktis mus gaubė beforme tamsa, net neprisiminiau, kada ji atslinko.

Mažasis Chuanas ėmė šaukti. Grąžė rankas ir verkšleno:

– Aš nenoriu mirti, nenoriu mirti.

Perbėgo rūsį iškėlęs rankas, paskui griuvo ant čiužinio ir ėmė pasikūkčiodamas verkti. Tomas pažvelgė į Chuaną

niūriu žvilgsniu – jis nebeturėjo jokio noro jo guosti. Iš tiesų to ir nevertėjo daryti: vaikiščias triukšmavo labiau nei mes, bet jo negalia buvo ne tokia didelė: tarsi ligonis jis kovojo su liga karščiuodamas. O kai neturi net karščio, tada rimčiau.

Jis verkė: aiškiai mačiau, kad jam gaila savęs; apie mirtį jis negalvojo. Vieną akimirką, vieną trumpą akimirką ir man kilo noras verkti, verkti iš gailesčio sau. Tačiau pasielgiau priešingai: žvilgtelėjęs į vaikiščią ir pamatęs jo siaurus krūpčiojančius pečius, supratau, kad manyje neliko nė lašo žmogiškumo: aš jau neįstengiau gailėtis nei kitų, nei savęs. Ir tada tariau sau: „Aš noriu mirti oriai".

Tomas atsikėlė, atsistojo tiesiai po apskrita anga lubose ir ėmė laukti aušros. Aš buvau užsispyręs, troškau mirti oriai ir galvojau tik apie tai. Bet nuo tada, kai gydytojas pasakė, kiek valandų, aš ėmiau jausti, kaip bėga laikas, kaip jis kapsi lašas po lašo.

Buvo dar visai tamsu, kai išgirdau Tomo balsą:

– Tu juos girdi?

– Taip.

Kieme vaikščiojo kareiviai.

– Ką jie ten veikia? Juk negali šaudyti tamsoje.

Netrukus garsai nutilo, ir aš tariau Tomui:

– Štai ir aušta.

Pedras žiovaudamas atsikėlė ir užpūtė lempą. Savo bičiuliui burbtelėjo:

– Sušalau į ožio ragą.

Rūsį užliejo pilka šviesa. Tolumoje išgirdome šūvius.

– Prasideda, – pasakiau Tomui. – Turbūt jie tai daro užpakaliniame kieme.

Tomas paprašė gydytojo cigaretės. Aš nenorėjau rūkyti; nenorėjau nei cigarečių, nei alkoholio. Nuo tos akimirkos jie šaudė be perstojo.

– Ar girdi? – paklausė Tomas.

Norėjo dar kažką pridurti, bet staiga nutilo ir įsistebeilijo į duris. Durys atsidarė ir pasirodė leitenantas, lydimas keturių kareivių. Tomas išmetė cigaretę.

– Steinbokas?

Tomas neatsakė. Pedras linktelėjo į jo pusę.

– Chuanas Mirbalis?

– Tas, kur ant čiužinio.

– Kelkitės! – sušuko leitenantas.

Chuanas nejudėjo. Du kareiviai pakėlė jį už pažastų ir pastatė. Bet vos tik paleido, Chuanas vėl sudribo.

Kareiviai stovėjo nežinodami ką daryti.

– Ne jis pirmas prastai jaučiasi, – pasakė leitenantas, – jums abiem teks jį nešti; nieko, ten viskas susitvarkys.

Pasisuko į Tomą:

– Nagi, eime.

Tomą išsivedė du kareiviai. Kiti du, nešdami už pažastų ir pakinklių Chuaną, išėjo įkandin. Jis nebuvo nualpęs; jo akys buvo plačiai atmerktos, o skruostais ritosi ašaros. Kai norėjau eiti iš paskos, leitenantas mane sulaikė:

– Jūs – Ibieta?

– Taip.

– Palaukit čia: netrukus ateis ir jūsų eilė.

Jie išėjo. Belgas ir abu kalėjimo sargybiniai taip pat išėjo; aš likau vienas. Nesupratau, kas čia vyksta, bet meilijau, kad viskas kuo greičiau baigtųsi. Girdėjau beveik vienodais tarpais pasigirstančias šūvių papliūpas; sulig kiekviena sudrebėdavau. Norėjosi kaukti, rautis nuo galvos plaukus. Tačiau tik kietai sukandau dantis ir susikišau rankas į kišenes, nes norėjau išlikti orus.

Po valandos jie atėjo manęs ir nuvedė į antrą aukštą, į nedidelį kambariuką, kvepiantį cigarų dūmais, kuriame

buvo taip šilta, kad man atrodė, jog tuoj užtrokšiu. Kambaryje du karininkai sėdėjo krėsluose ant kelių pasidėję kažkokius popierius ir rūkė:

– Tu – Ibieta?

– Taip.

– Kur slapstosi Ramonas Grisas?

– Nežinau.

Mane klausinėjantis vyras buvo mažas ir storas. Iš po pensnė į mane žvelgė rūsčios akys. Jis pasakė:

– Prieik arčiau.

Priėjau. Jis atsistojo, paėmė man už rankos ir pasižiūrėjo su tokia išraiška veide, kuri tarsi bylojo, jog dabar aš turėčiau prasmegti skradžiai žemę. Tuo pat metu jis iš visų jėgų spaudė man rankos raumenis, bet ne tam, kad skaudėtų: tiesiog išsidirbinėjo, norėdamas parodyti, kas čia vadovauja. Jis taip pat pūtė sugedusį burnos kvapą tiesiai man į veidą. Kelias sekundes mudu stovėjome nejudėdami, ir aš vos įstengiau užgniaužti juoką. Bet jo planas nesuveikė – norint įbauginti mirti pasmerktą žmogų, reikia kažko daugiau. Kur kas daugiau. Jis šiurkščiai mane pastūmė ir atsisėdo. Paskui pareiškė:

– Gyvybė už gyvybę. Paliksime tave gyvą, jei pasakysi, kur jis.

Bet šitie dabitos su auliniais batais ir šmaikščiais taip pat mirs. Tiesa, vėliau už mane, bet ne kaži kiek vėliau. Jų darbas buvo ieškoti pavardžių kažkokiuose popiergaliuose, lakstyti paskui kitus žmones, uždaryti juos į kalėjimą arba pašalinti; jie turėjo savo nuomonę apie Ispanijos ateitį ir apie kitus dalykus. Jų veržlus triūsas atrodė juokingas ir nepadorus: aš neįsivaizdavau savęs jų vietoje, man jie atrodė tikri pamišėliai.

Mažasis drimba, nenuleisdamas nuo manęs akių, plekšnojo šmaikščiu per savo batus. Visi jo judesiai buvo gerai apskaičiuoti: jis norėjo sukurti stipraus plėšrūno įvaizdį.

– Na kaip? Supratai?

– Aš nežinau, kur Grisas, – atsakiau. – Maniau, jog jis Madride.

Kitas karininkas vangiai kilstelėjo blyškią ranką. Šis vangumas taip pat buvo apskaičiuotas. Įžvelgiau visas jų mažas gudrybes ir buvau priblokštas, kad yra žmonių, kuriems tai gali suteikti malonumo.

– Leidžiame jums penkiolika minučių pagalvoti, – lėtai ištarė. – Uždarykite jį skalbykloje, o po ketvirčio valandos atveskite čia. Jei vis tiek tylės, tučtuojau sušaudysim.

Jie žinojo, ką daro: pralaukiau visą naktį, paskui, kol jie šaudė Tomą ir Chuaną, buvau priverstas laukti visą valandą rūsyje, o dabar ketina mane uždaryti skalbykloje; turbūt visa tai suplanavo dar vakar. Jie žinojo, kad nervai ilgainiui neišlaiko, ir tikėjosi mane palaužti.

Tačiau labai apsiriko. Jaučiau silpnumą visame kūne, todėl skalbykloje prisėdau ant taburetės ir susimąsčiau. Bet ne apie jų pasiūlymą. Be abejo, aš žinojau, kur Ramonas Grisas: jis slapstėsi pas savo pusbrolius, už keturių kilometrų nuo miesto. Taip pat žinojau, kad neišduosiu jo slėptuvės, nebent jie mane kankintų (bet neatrodė, jog ketintų tai daryti). Aš jau tvirtai, galutinai apsisprendžiau, ir tas dalykas man jau buvo neįdomus. Aš tik norėjau suprasti tokio savo elgesio priežastis. Verčiau mirsiu nei išduosiu Grisą. Kodėl? Ramonas Grisas man jau nieko nereiškė. Mano draugiški jausmai jam užgeso dar prieš auštant, tuo pat metu kaip ir mano meilė Končai, tuo pat metu kaip ir noras gyventi. Žinoma, aš jį gerbiau; jis kietas vyrukas. Bet ne dėl to sutikau mirti vietoj jo; Ramono gyvenimas nebuvo vertingesnis už manąjį; joks gyvenimas – nieko vertas. Vis tiek jie pastatys žmogų prie sienos ir pyškins į jį tol, kol tas gaus galą, ir jokio skirtumo, ar jie sušaudys mane, Ramoną ar ką nors kitą.

Gerai žinojau, kad jis naudingesnis Ispanijai, bet dabar man buvo nusišvilpt ant Ispanijos ir anarchijos: dabar niekas nebebuvo svarbu. Ir vis dėlto aš galiu išnešti sveiką kailį įduodamas Grisą, bet jo neišduodu. Man net pasidarė juokinga: juk tai grynas užsispyrimas. Pagalvojau: „Na, argi reikia būti tokiam užsispyrusiam!" Ir mane suėmė keistas linksmumas.

Jie atėjo ir išvedė mane pas karininkus. Staiga tarp kojų prabėgo žiurkė, ir aš pralinksmėjau. Atsisukau į vieną iš falangistų ir paklausiau:

– Matėt žiurkę?

Jis neatsakė. Buvo niūrus ir rimtai nusiteikęs. Aš labai norėjau juoktis, bet susitvardžiau – baiminausi, jog pradėjęs nebegalėsiu sustoti. Falangistas buvo su ūsais. Pakalbinau jį dar kartą:

– Reikėtų nusiskusti ūsus, asile.

Man buvo juokinga, kad žmogus dar gyvas, o ant veido želdinasi šerius. Jis man nestipriai įspyrė, ir aš nutilau.

– Na, – paklausė storasis karininkas, – pagalvojai?

Pažvelgiau į jį tarsi į retą vabzdžių rūšį. Ir atsakiau:

– Žinau, kur jis. Jis pasislėpęs kapinėse. Laidojimo rūsy arba duobkasių namelyje.

Norėjau iš jų pasišaipyti. Norėjau pažiūrėti, kaip jie atsistoja, užsisega diržus ir susirūpinusiais veidais duoda įsakymus.

Jie pašoko.

– Važiuojam. Molesai, paprašykite leitenantą Lopesą duoti penkiolika vyrų. Jei pasakei tiesą, – kreipėsi į mane mažasis drimba, – aš laikysiuosi žodžio. Bet jei iš mūsų tyčiojiesi, brangiai sumokėsi.

Jie išlėkė su didžiausiu triukšmu, o aš sėdėjau tarp falangistų ir ramiai laukiau. Protarpiais imdavau šypsotis, kai mintyse pagalvodavau, ką jie veikia. Man pasirodė, jog pa-

sielgiau klastingai ir piktdžiugiškai. Įsivaizdavau, kaip jie nukėlinėja antkapius, kaip vieną po kitos atidarinėja laidojimo rūsių duris. Visa, kas vyksta, mačiau kito žmogaus akimis: kalinys žūtbūt nori tapti didvyriu, o rimti ūsuoti falangistai ir uniformuoti vyrai laksto tarp kapų; vaizdas – nors mirk iš juoko.

Po gero pusvalandžio mažasis drimba grįžo vienas. Pamaniau, kad jis ką tik davė įsakymą mane sušaudyti. Kiti tikriausiai liko kapinėse.

Karininkas pažvelgė į mane. Jam visai nebuvo gėda, kad manim patikėjo.

– Išveskit jį į didįjį kiemą kartu su kitais, – paliepė. – Pasibaigus karinėms operacijoms jo likimą spręs tribunolas.

Pamaniau, kad nesupratau. Paklausiau:

– Tai jūs manęs... nesušaudysit?..

– Bent jau ne dabar. Vėliau. Be to, tai ne mano reikalas.

Aš vis tiek nieko negalėjau suprasti. Paklausiau:

– Kodėl?

Jis tylėdamas gūžtelėjo pečiais, ir kareiviai mane išvedė. Didžiajame kieme buvo koks šimtas kalinių: moterų, vaikų, keletas senių. Ėmiau sukti ratus aplink pievelę vidury kiemo, buvau visai sutrikęs. Vidurdieny mus pavalgydino kareivinių valgykloje. Mane užkalbino du ar trys žmonės. Tikriausiai juos pažinojau, bet nieko neatsakiau: net nesupratau, kur esu.

Vakarėjant į kiemą atvarė dar kokią dešimtį naujų kalinių. Atpažinau kepėją Garsiją.

– Tikras laimės kūdikis! – sušuko jis. – Nebesitikėjau tavęs gyvo pamatyti!

– Jie buvo mane nuteisę mirties bausme, – aiškinau, – bet vėliau ją atšaukė. Nežinau kodėl.

– Mane sulaikė prieš dvi valandas, – tarė Garsija.

– Kodėl?

Garsija nedalyvavo politinėje veikloje.

– Nežinau, – atsakė. – Jie sulaiko visus, kurie mąsto kitaip nei jie.

Ir tyliai pridūrė:

– Grisas įkliuvo.

Ėmiau visas drebėti.

– Kada?

– Šįryt. Padarė kvailystę. Išėjo iš pusbrolio namų – jiedu dėl kažko susipyko. Galėjo pas daug ką pasislėpti, bet nebenorėjo niekam būti skolingas. Jis man sakė: „Pasislėpčiau nebent pas Ibietą, bet jis sulaikytas, todėl einu slėptis į kapines".

– Į kapines?

– Taip. Paikas sumanymas. Kaip tik šį rytą jie ten važiavo, aišku, taip turėjo atsitikti. Rado jį duobkasių namelyje. Ramonas bandė atsišaudyti, ir jie nušovė jį.

– Į kapines!

Prieš akis man viskas ėmė suktis ratu, ir aš atsisėdau ant žemės. Kvatojau taip smarkiai, kad iš akių ištryško ašaros.

KAMBARYS

I

Ponia Darbeda dviem pirštais laikė rytietišką skanėstą. Atsargiai pakėlusi prie lūpų, užgniaužė kvapą, kad nenupūstų plonyčio sluoksnelio cukraus pudros, kuria jis buvo apibarstytas. „Kvepia rožėmis", – pamanė. Nieko nelaukdama suleido dantis į traškią tešlą, ir burnoje pasklido apipelijusio skanėsto prieskonis. „Keista, kad sergant visi jutimai tampa subtilesni". Ji prisiminė mečetes, pataikūnus rytiečius (medaus mėnesį praleido Alžyre) ir šyptelėjo blyškiomis lūpomis: šis skanėstas – irgi pataikūnas.

Ji turėjo kelis kartus delnu perbraukti knygos puslapius – nors ir kaip atsargiai valgė, jie vis tiek buvo apibirę baltos pudros sluoksniu. Po jos delnu ant lygaus popieriaus ritinėjosi, slydinėjo, gruzdėjo cukraus kruopelytės: „Tai man primena Arkašoną, kur skaitydavau paplūdimyje..." 1907 metų vasarą ji praleido prie jūros. Tada vaikščiojo su didele šiaudine skrybėle, perrišta žaliu kaspinu; atsisėsdavo prie pat molo su Žipo ar Koletės Iver romanu rankoje. Vėjas pripūsdavo smėlio kauburėlius ant jos kelių ir ji kartkartėm paimdavo knygą už kampų ir nupurtydavo. Tą patį jautė ir dabar, tik smėlis buvo visiškai sausas, o pudra truputėlį lipo prie pirštų. Ji vėl išvydo pilką perlamutrinį dangų virš tamsios

jūros. „Eva dar nebuvo gimusi". Jautėsi apsunkusi nuo prisiminimų ir neįkainojama kaip skrynia iš sandalmedžio. Staiga prisiminė tada skaityto romano pavadinimą: *Mažoji ponia*. Jis nebuvo nuobodus, bet nuo to laiko, kai dėl šios dar nežinomos ligos ji nebegalėjo išeiti iš namų, ponia Darbeda mieliau skaitė memuarus ir istorinius romanus. Ji norėjo, kad kančia, rimtos knygos, akylas dėmesys, polinkis į prisiminimus, į subtiliausius pojūčius ją brandintų kaip retą šiltnamio vaisių.

Truputį sudirgo pagalvojusi, kad netrukus į duris pabels jos vyras. Kitomis savaitės dienomis jis užeidavo tik vakarop, tylėdamas pabučiuodavo ją į kaktą ir atsisėdęs priešais į krėslą skaitydavo *Le Temps*. Tačiau ketvirtadienis buvo pono Darbeda „diena": maždaug valandą jis lankydavo dukterį, paprastai nuo trijų iki keturių. Prieš išeidamas užsukdavo pas žmoną, ir juodu ne be apmaudo kalbėdavosi apie savo žentą. Tie ketvirtadienio pokalbiai, nuspėjami iki mažiausios smulkmenos, ponią Darbeda vargindavo. Ponas Darbeda savo buvimu užpildydavo ramią kambario tylą. Jis nesisėsdavo, vaikščiodavo pirmyn ir atgal, nuolat sukiodavosi. Kiekvienas pono Darbeda judesys žeisdavo ponią Darbeda tarsi stiklo šukė. Šį ketvirtadienį ji jautėsi dar blogiau nei paprastai: ją išpildavo prakaitas vien nuo minties, kad netrukus vėl turės jam kartoti Evos žodžius ir žiūrėti, kaip jo kūnas, toks didžiulis ir grėslus, ima drebėti iš įniršio. Ji paėmė skanėstą iš lėkštutės, kurį laiką žiūrėjo į jį dvejodama, paskui liūdnai padėjo atgal: nenorėjo, kad vyras pamatytų ją valgančią pyragaičius.

Išgirdusi beldžiant, ji pašoko.

– Prašau, – silpnai ištarė.

Ponas Darbeda įėjo ant pirštų galų.

– Einu aplankyti Evos, – pasakė kaip ir kiekvieną ketvirtadienį.

Ponia Darbeda nusišypsojo.

– Pabučiuok ją nuo manęs.

Ponas Darbeda neatsakė, tik susirūpinęs suraukė kaktą: kiekvieną ketvirtadienį tuo pačiu metu jo veide pasirodydavo tylus susierzinimas, sumišęs su nemaloniais pojūčiais, kuriuos jam kėlė kimšte prikimštas skrandis.

– Paskui užsuksiu pas Franšo, norėčiau, kad jis su ja rimtai pasikalbėtų ir pabandytų ją įtikinti.

Jis dažnai lankydavosi pas gydytoją Franšo. Bet veltui. Ponia Darbeda abejingai kilstelėjo antakius. Anksčiau, kai dar buvo sveika, ji mielai gūžčiodavo pečiais. Tačiau dėl ligos jos kūnas apsunko, ir gestus, kurie ją pernelyg vargino, ji pakeitė veido mimika: pritardavo akimis, nesutikdavo lūpų kampučiais, vietoj pečių kilsteldavo antakius.

– Reikėtų ją atimti iš jo jėga.

– Juk tau sakiau, kad neįmanoma. Be to, ir įstatymas labai prastas. Anądien Franšo man pasakojo, kad šeimose gydytojai susiduria su daugybe keblumų: žmonės nesusitaria, kas globos ligonį; gydytojų rankos suištos, jie gali tik patarti, ir tiek. Galima įsikišti tik tada, – kalbėjo toliau, – jei jis sukeltų viešą skandalą arba jei ji pati paprašytų paguldyti jį į ligoninę.

– O tai, – pasakė ponia Darbeda, – tai atsitiks dar labai negreit.

– Negreit.

Jis atsisuko į veidrodį ir, sukišęs pirštus į barzdą, ėmė ją šukuoti. Ponia Darbeda bejausmiu žvilgsniu žiūrėjo į stambų, nuogą vyro sprandą.

– Jei ir toliau taip bus, – tarė ponas Darbeda, – ji pasidarys dar trenktesnė už jį, tai labai kenksminga. Ji nė per žingsnį nuo jo nesitraukia, niekur neina, nebent tavęs aplankyti, nieko savo namuose nenori matyti. Jų kambary nėra

paprasčiausiai kuo kvėpuoti. Ji niekad neatveria lango, nes to nenori Pjeras. Negi dar reikia atsiklausti ligonio? Man regis, jie degina smilkyklėj smilkalus – kaip šlykštu, gali pamanyti, jog esi bažnyčioje. Kartais tikrai susimąstau... žinai, jos akys kažkokios keistos.

– Nepastebėjau, – tarė ponia Darbeda. – Man ji atrodo normali. Žinoma, kiek liūdnoka.

– Ji panaši į numirėlę. Ar ji miega? Ar valgo? Negaliu jos to klausti. Bet manau, kad gyvendama su tokiu žaliūku kaip Pjeras ji visą naktį nesumerkia akių. – Jis gūžtelėjo pečiais. – Žinai, neįtikėtina, jog mes, tėvai, neturime teisės apsaugoti Evos nuo jos pačios. Įsidėmėk, kad Pjeras būtų geriau prižiūrimas pas Franšo. Ten yra didelis parkas. Be to, manau, – pridūrė šyptelėjęs, – jis geriau sutartų su panašiais į save žmonėmis. Tokie padarai kaip vaikai, jiems reikia leisti gyventi tarp savų; jie sudaro tarsi kokią frankmasonų broliją. Ten ir reikėjo jį apgyvendinti nuo pat pirmos dienos ir, pasakysiu, jo paties labui. Taip, jo paties labui.

Po kiek laiko pridūrė:

– Pasakysiu tau atvirai – man darosi nesmagu pagalvojus, jog ji ten viena su Pjeru, ypač naktį. Įsivaizduok, kas gali atsitikti. Pjeras atrodo baisiai slapukiškas.

– Nežinau, – tarė ponia Darbeda, – ar dėl to verta labai jaudintis, juk jis visada toks buvo. Atrodė, iš visų tyčiojasi. Vargšelis, – atsiduso, – toks išdidėlis, o šit kur atsidūrė. Manė esąs daug protingesnis už mus visus. Baigdamas diskusijas, visada sakydavo: „Jūs teisus". Jam tikrai pasisekė, kad jis nesuvokia savo būklės.

Jai buvo nemalonu prisiminti tą ironišką veidą, pailgą galvą, visada kiek pasvirusią ant šono. Pirmaisiais metais po Evos vedybų ponia Darbeda būtų mielai artimiau bendravusi su savo žentu. Tačiau jis atvėsino jos įkarštį: su ja

beveik nekalbėdavo, tik paskubom ir abejingai jai pritardavo.

– Franšo man aprodė savo įstaigą, – aiškino savo mintį ponas Darbeda. – Ji nuostabi. Įsivaizduoji, ligoniai turi atskirus kambarius, kuriuose stovi odiniai krėslai ir sofos-lovos. Žinai, ten yra net teniso aikštelė, be to, jie ketina įrengti baseiną.

Jis atsistojo prie lango ir žiūrėjo į lauką truputį pasilinguodamas ant šleivų kojų. Staiga vikriai apsisuko ant kulno – nuleidęs pečius, rankas susikišęs į kišenes. Ponia Darbeda pajuto, kad ją tuoj išpils prakaitas: kaskart tas pat; tuoj ims vaikščioti skersai išilgai, kaip kokia meška narve, sulig kiekvienu žingsniu girgždindamas batus.

– Brangusis, – pratarė, – maldauju, prisėsk, tu mane vargini. – Ir nedrąsiai pridūrė: – Turiu tau pasakyti kai ką svarbaus.

Ponas Darbeda atsisėdo į krėslą ir sudėjo rankas ant kelių; ponios Darbeda kūnu perbėgo lengvas drebuliukas: dabar atėjo proga pasakyti viską.

– Žinai, antradienį mačiausi su Eva, – pradėjo kosčiodama, kad paslėptų sutrikimą.

– Taip.

– Mudvi plepėjome apie daugelį dalykų, ji buvo labai maloni, jau seniai nesu mačiusi jos tokios pasitikinčios savimi. Tad truputį ją paklausinėjau, priverčiau papasakoti apie Pjerą. Na ir sužinojau, – pridūrė vėl sumišusi, – kad jis ją *labai* traukia.

– Po velnių, aš ir pats gerai žinau, – burbtelėjo ponas Darbeda.

Ponią Darbeda jis truputį nervino: visada jam reikia viską smulkiai paaiškinti, sudėlioti visus taškus ant „i". Ponia Darbeda svajojo gyventi apsupta subtilių, jautrių žmonių, kurie ją visada suprastų iš pusės žodžio.

– Bet aš noriu pasakyti, – kalbėjo ji toliau, – kad ją prie jo traukia *kitaip*, nei mes įsivaizduojame.

Ponas Darbeda apsižvalgė supykęs ir neramus, kaip ir kiekvieną kartą, kai negalėdavo suprasti kokios nors užuominos ar naujienos:

– Ką tu nori pasakyti?

– Šarli, – tarė ponia Darbeda, – tu mane visiškai nukamuosi. Turėtum suprasti, kad motinai sunku kalbėti apie tokius dalykus.

– Aš net supratimo neturiu, apie ką tu čia kalbi, – suirzo ponas Darbeda. – Gal vis dėlto teiksies paaiškinti?..

– Na gerai! – sutiko ji.

– Jie vis dar... net ir dabar?

– Taip! Taip! Taip! – triskart greit riktelėjo suirzusi.

Ponas Darbeda skėstelėjo rankomis, nunarino galvą ir nutilo.

– Šarli, – sunerimo žmona, – aš neturėjau tau to sakyti, bet nepajėgiau viena ištverti.

– Mūsų vaikas! – lėtai ištarė. – Su tuo pamišėliu! Jis jos net neatpažįsta, vadina ją Agata. Tikriausiai ji pamišo, jei prarado savigarbą.

Jis pakėlė galvą ir rimtai pažvelgė į žmoną.

– Ar esi tikra, jog viską gerai supratai?

– Nėra nė menkiausios abejonės. Aš, kaip ir tu, – greitai pridūrė, – taip pat negaliu patikėti ir, beje, nesuprantu jos. Vien pagalvojus, kad tas vargšelis galėtų mane paliesti... Galų gale, – atsiduso, – manau, jog tik tuo dalyku jis ir laiko ją prie savęs.

– Deja! – tarė ponas Darbeda. – Pameni, ką tau pasakiau, kai jis atėjo prašyti jos rankos? Pasakiau: „Manau, Eva per daug juo susižavėjusi“. Tu nenorėjai manimi tikėti.

Staiga jis trenkė kumščiu į stalą ir smarkiai išraudo:

– Tai iškrypimas! Jis apkabina, bučiuoja ją vadindamas Agata ir pliauškia visokius niekus apie skraidančias statulas ar dar kokį velnią! Ir ji leidžiasi! Bet kas gali būti tarp jų? Tegu gailisi jo iš visos širdies, tegu paguldo į ligoninę, tegu kasdien jį lanko sau į sveikatą! Bet niekad nebūčiau pagalvojęs... Laikiau ją beveik našle. Paklausyk, Žaneta, – tarė rimtai, – pasakysiu tau tiesiai: jei ji dar išsaugojo kažkokių jausmų, tegu įsitaiso meilužį!

– Šarli, nutilk! – sušuko ponia Darbeda.

Pavargusiu judesiu ponas Darbeda paėmė skrybėlę bei lazdą nuo apskrito staliuko, kur juos buvo pasidėjęs įeidamas, ir tarė:

– Po to, ką dabar man pasakei, turiu ne kaži kiek vilties. Bet aš vis tiek su ja pasikalbėsiu, nes tai mano pareiga.

Ponia Darbeda nekantravo, kad jis kuo greičiau išeitų.

– Žinai, – tarė norėdama jį padrąsinti, – manau, kad Eva taip elgiasi daugiau iš užsispyrimo, nei... dėl kitų priežasčių. Ji žino, kad jis nepagydomas, bet vis tiek laikosi ir nenori nieko girdėti.

Užsisvajojęs ponas Darbeda glostėsi barzdą.

– Užsispyrimo? Taip, galbūt. Ką gi, jei tu teisi, tai jai greit viskas įgris. Ne kasdien jis toks malonus, be to, beveik nieko nešneka. Kai su juo sveikinuosi, paduoda suglebusią ranką ir tyli. O kai jie vėl būna vieni, manau, vėl grįžta prie savo minčių: ji man sakė, kad kartais jis ima rėkti kaip smaugiamas, nes regi haliucinacijas. Statulas. Jis bijo, nes jos dūzgia. Jis sako, kad jos skraido aplinkui ir žiūri į jį tuščiomis akimis.

Maudamasis pirštines, kalbėjo toliau:

– Prisiekiu, jai nusibos. O kas, jei anksčiau išprotės? Norėčiau, kad dažniau išeitų iš namų, pamatytų pasaulį: gal sutiktų kokį mielą vaikiną – na, pavyzdžiui, tokį kaip Šrioderis, kuris dirba pas Semploną, tokį, kuris turi ateitį; sutiktų

jį čia pas vienus, čia pas kitus bičiulius ir pamažu priprastų prie minties, kad reikia iš esmės keisti savo gyvenimą.

Ponia Darbeda neatsakė – bijojo, kad pokalbis vėl gali įsisiūbuoti. Vyras pasilenkė prie jos ir tarė:

– Na, man metas.

– Sudie, tėveli, – pasakė ponia Darbeda atkišdama jam kaktą. – Pabučiuok ją ir pasakyk, kad aš myliu savo brangiąją mergytę.

Kai vyras išėjo, ponia Darbeda ramiai atsikolė krėsle ir pavargusi užsimerkė. „Koks gyvybingumas", – priekaištingai pagalvojo. Truputėlį atsigavusi atsargiai ištiesė baltą ranką ir apgraibomis, neatsimerkdama paėmė iš lėkštelės rytietišką skanėstą.

Eva su vyru gyveno Bako gatvėje, šeštame seno namo aukšte. Ponas Darbeda vikriai įveikė visus šimtą dvylika laiptelių. Kai paspaudė durų skambutį, net nebuvo uždusęs. Patenkintas prisiminė panelės Dormo žodžius: „Tokiame amžiuje, Šarli, jūsų sveikata tiesiog puiki". Jis niekada nesijautė toks sveikas ir stiprus kaip ketvirtadieniais, ypač tada, kai taip greit užbėgdavo laiptais.

Duris atidarė Eva. „Na, žinoma, ji neturi tarnaitės. Tos merginos *negali* pas ją ilgai išbūti – įsivaizduoju save jų vietoj". Pabučiavo ją: „Sveika, mano vargšele".

Eva pasisveikino šaltokai.

– Tu pablyškusi, – tarė ponas Darbeda paplekšendamas jai per skruostą. – Turėtum daugiau vaikščioti.

Stojo tyla.

– Kaip mama? – pasiteiravo Eva.

– Nekaip. Matei ją antradienį? Taigi ji jaučiasi kaip visada. Vakar ją aplankė teta Luiza, ir mama apsidžiaugė. Jai patinka priiminėti svečius, bet negerai, kai jie užsibūna. Teta Luiza atvyko į Paryžių su savo mažyliais. Dėl tos istorijos

su nekilnojamuoju turtu. Manau, jau pasakojau tau – juokinga istorija. Buvo atėjusi pas mane į kontorą pasitarti. Pasakiau, kad nėra jokio pasirinkimo: tą namą reikia parduoti. Beje, ji rado pirkėją, Bretonelį. Prisimeni Bretonelį? Jis jau nebedirba.

Staiga jis nutilo: Eva beveik jo nesiklausė. Jis liūdnai pagalvojo, kad ji jau niekuo nebesidomi. „Kaip ir su knygom. Kadaise turėjau jas plėšte plėšti jai iš rankų, o dabar išvis liovėsi skaičiusi".

– Kaip Pjeras?

– Gerai, – atsakė Eva. – Norėtum jį pamatyti?

– Na, žinoma, – linksmai tarė ponas Darbeda, – trumpam užsuksiu pas jį.

Jam tikrai buvo gaila to nelaimingo vaikino, tačiau jis negalėjo į jį žiūrėti nesišlykštėdamas. „Ligoti žmonės man kelia pasibjaurėjimą". Aišku, Pjeras dėl to nekaltas: tai dėl bjaurių genų. Ponas Darbeda atsiduso: „Neverta nė saugotis, tokie dalykai vis tiek išlenda per vėlai". Ne, Pjeras nekaltas. Tačiau vis dėlto toji yda jame glūdėjo visą laiką; tai nulėmė pagrindinius jo charakterio bruožus; čia ne vėžys ar džiova, nuo kurių gali atsiriboti spręsdamas apie žmogų, koks jis yra iš tikrųjų. Tas nervingas meilumas ir tas subtilumas, kurie taip patiko Evai, kai jis jai merginosi, buvo pirmieji beprotystės žiedai. „Kai jie susituokė, jis jau buvo pamišęs, tik to dar nesimatė. Kyla klausimas, – svarstė ponas Darbeda, – kur prasideda atsakomybė, arba veikiau, kur ji baigiasi. Šiaip ar taip, jis per daug į save gilinosi, amžinai buvo užsisklendęs savyje. Tačiau kas tai – ligos priežastis ar padarinys?" Jis ėjo ilgu koridoriumi paskui dukterį.

– Šis butas jums per didelis, – pasakė, – reikėtų persikelti į mažesnį.

– Tėti, tu kiekvieną kartą man tai kartoji, – atsakė Eva, –

bet aš jau tau sakiau, kad Pjeras niekur nenori kraustytis iš savo kambario.

Eva jį stebino: įdomu, ar ji iš viso nutuokia apie savo vyro būklę. Pjeras visiškai pamišęs, o ji gerbia jo sprendimus ir nuomonę, tarsi jis būtų sveiko proto.

– Aš taip kalbu dėl tavęs, – tarė ponas Darbeda kiek suirzęs. – Man atrodo, kad jei būčiau moteris, bijočiau būti šiuose senuose, tamsiuose kambariuose. Norėčiau, kad gyventum šviesiame, erdviame trijų kambarių bute, tokiame, kokie pastaruoju metu statomi Otejyje. Jie sumažino kainas, nes neranda nuomininkų – dabar būtų pats laikas nuomotis butą.

Eva tyliai atidarė duris ir juodu įėjo į kambarį. Ponui Darbeda net kvapą užgniaužė nuo troškaus smilkalų kvapo. Užuolaidos buvo užtrauktos. Tokioj prieblandoj jis vos įžiūrėjo iš už krėslo kyšantį liesą sprandą. Pjeras sėdėjo nugara į juos, valgė.

– Labas, Pjerai, – tarė ponas Darbeda pakeldamas balsą. – Na, kaip šiandien laikomės?

Ponas Darbeda priėjo arčiau: ligonis sėdėjo prie mažo staliuko. Atrodė nepatiklus.

– Mes valgome minkštai virtą kiaušinį, – pasakė ponas Darbeda dar garsiau. – Skanu!

– Aš nekurčias, – ramiai tarė Pjeras.

Supykęs ponas Darbeda atsisuko į Evą, kad ši jį užstotų. Bet Eva tik rūsčiai žvelgė į jį ir tylėjo. Ponas Darbeda suprato ją įžeidęs. „Tegu, tuo blogiau jai". Neįmanoma įtikti tam nelaimingam vaikiui: jis ne protingesnis nei keturmetis, o Eva nori, kad su juo elgtumeis kaip su suaugusiu vyru. Ponas Darbeda nekantriai laukė dienos, kai tos juokingos meilybės bus praeityje. Ligoniai jį visada truputį erzino, ypač bepročiai, nes jie būdavo neteisūs. Pavyzdžiui, vargšelis Pjeras

būdavo neteisus dėl daugelio dalykų, net žodžio negalėdavo pratarti nenusišnekėjęs, tačiau neverta prašyti, kad nors kiek nusižemintų ar bent laikinai pripažintų savo klaidą.

Eva nurinko lukštus ir kiaušinio indelį. Padėjo priešais Pjerą servetėlę, peilį ir šakutę.

– Ką jis dabar valgys? – linksmai paklausė ponas Darbeda.

– Žlėgtainį.

Pjeras paėmė šakutę ir laikydamas ilgais blyškiais pirštais įdėmiai ją apžiūrėjo. Paskui tyliai nusijuokė:

– Šį kartą nepavyks. – Ir sumurmėjęs pastūmė ją tolyn nuo savęs. – Aš buvau perspėtas.

Eva priėjo ir labai susidomėjusi žvilgtelėjo į šakutę.

– Agata, – tarė Pjeras, – duok man kitą.

Eva padavė, ir Pjeras ėmė valgyti. Ji paėmė įtartiną šakutę ir, suspaudusi rankoje, nenuleido nuo jos akių: atrodė, jog ji nežmoniškai stengiasi. „Kokie absurdiški jų santykiai ir elgesys!" – pagalvojo ponas Darbeda.

Jam buvo nejauku.

– Atsargiau, – perspėjo Pjeras, – laikyk per vidurį, toliau nuo dantų.

Eva atsiduso ir padėjo šakutę ant indaujos. Ponas Darbeda jautė, kaip jam kyla įtūžis. Jis nemanė, kad reikėtų pritarti visoms to vargšelio fantazijoms – Pjerui tai net pragaištinga. Franšo gerai sakė: „Niekada nereikia įsijausti į ligonio kliedesius". Veikiau reikėjo ne paduoti kitą šakutę, o švelniai paaiškinti, padėti suprasti, kad ir šita tokia pat kaip kitos. Jis priėjo prie padėklo, pabrėžtinai paėmė šakutę ir lengvai perbraukė pirštais per jos dantelius. Paskui atsisuko į Pjerą. Bet šis ramiai pjaustė mėsą ir žvelgė į savo uošvį taikiai ir abejingai.

– Norėčiau su tavimi truputį paplepėti, – pasakė ponas Darbeda Evai.

Eva klusniai nusekė paskui jį į svetainę. Sėsdamasis ant kanapos, ponas Darbeda susigriebė vis dar laikąs šakutę rankoje. Piktai numetė ją ant staliuko.

– Čia daug geriau, – tarė jis.

– Aš čia niekad nebūnu.

– Ar galiu užsirūkyti?

– Žinoma, tėti. Nori cigaro? – mandagiai pasiteiravo Eva.

Tačiau ponas Darbeda meilijo susisukti cigaretę. Mintis apie pokalbį, kurį jis ketino pradėti, jo nebaugino. Kalbėdamas su Pjeru, jis jautėsi sutrikęs dėl savo protinių sugebėjimų – taip tikriausiai gėdisi savo jėgos galiūnas, kai jis žaidžia su vaiku. Visos pono Darbeda gerosios savybės, tokios kaip tiesumas, atvirumas, tikslumas, atsisuko prieš jį patį. „Reikia pripažinti, kad su mano vargšele Žaneta, ko gero, dedasi tas pat". Tačiau ponia Darbeda nebuvo pamišusi, tik dėl ligos... apsnūdusi. O Eva panėšėjo į tėvą, ji buvo sąžininga ir logiška; kalbėtis su ja – vienas malonumas. „Todėl ir nenoriu, kad ją kas nors sugadintų". Ponas Darbeda pažvelgė į dukrą; norėjo dar kartą pamatyti protingus ir švelnius dukters veido bruožus. Bet nusivylė: šis veidas, kadaise toks atviras ir protingas, dabar atrodė kažkoks neperregimas ir paikas. Eva vis dar buvo graži. Ponas Darbeda pastebėjo, kad ji rūpestingai, kone šventiškai pasidažiusi. Melsvu šešėliu paryškinusi vokus, tušu pasitepusi ilgas blakstienas. Šis kruopštus, ryškus makiažas padarė tėvui dar slogesnį įspūdį.

– Tu visa pažaliavusi po savo skaistalais, – tarė jis, – bijau, kad nesusirgtum. Kaip dabar dažaisi! O juk buvai tokia kukli.

Eva neatsakė, ir ponas Darbeda nedrąsiai apžiūrinėjo spindintį pavargusį veidą, apgaubtą storų, juodų plaukų. Jis pamanė, jog ji panaši į tragedijos aktorę. „Net tiksliai žinau, į kokią. Į tą rumunę, kuri prancūziškai vaidino *Fedrą* anti-

kiniame Oranžo teatre". Jis gailėjosi padaręs jai nemalonią pastabą. „Man išsprūdo! Nenorėčiau jai gadinti nuotaikos dėl menkniekių".

– Atleisk, – tarė nusišypsojęs, – žinai, kad aš esu senas sukriošėlis, kuriam patinka tai, kas natūralu. Man nelabai prie širdies, kad moterys šiais laikais tepliojasi visokiomis pomadomis. Bet aš, ko gero, klystu, nereikia atsilikti nuo laiko.

Eva maloniai nusišypsojo. Ponas Darbeda užsidegė cigaretę ir patraukė kelis dūmus.

– Mano vaikeli, – pradėjo, – aš tik norėjau pasakyti: paplepėkim tik mudu abu, kaip anksčiau. Nagi, prisėsk ir ramiai išklausyk mane; reikia pasitikėti savo senuoju tėveliu.

– Geriau pastovėsiu, – tarė Eva. – Ką nori man pasakyti?

– Užduosiu tau paprastą klausimą, – tarė ponas Darbeda jau kiek šaltesniu tonu. – Prie ko visa tai tave prives?

– Visa tai? – pakartojo Eva nustebusi.

– Na taip, viskas, visas tavo gyvenimas. Paklausyk, – kalbėjo toliau, – nemanyk, kad aš tavęs nesuprantu (staiga jį pagavo įkvėpimas). Bet tai, ką tu nori padaryti, – ne žmogaus jėgoms. Tu nori gyventi tik savo įsivaizduojamame pasaulyje, ar ne? Nenori suprasti, kad jis serga? Tu nenori matyti šiandieninio Pjero, ar ne? Tu myli ankstesnį Pjerą. Mano vaikeli, mano mažoji mergyte, to joks žmogus neištvertų, – kalbėjo ponas Darbeda. – Klausyk, papasakosiu tau vieną istoriją, kurios tu, ko gero, nežinai: kai mes ilsėjomės Sabl d'Olono kurorte, – tau buvo treji metukai, – mama susipažino su jauna žavinga moterimi, kuri turėjo mielą berniuką. Judu abu, tokie mažuliukai, žaisdavote paplūdimyje, ir tu buvai jo sužadėtinė. Po kurio laiko, jau Paryžiuje, tavo mama panoro vėl susitikti su ta moterimi; tada ji sužinojo, kad tai moteriai nutiko siaubinga nelaimė: jos sūneliui automobilis suknežino galvą. Tavo mamai buvo pasakyta: „Aplankykite

ją, tik nekalbėkite apie mažylio mirtį, ji nenori patikėti, kad jo nebėra". Mama ten nuėjo ir rado kone kuoktelėjusią būtybę: ji gyveno taip, tarsi jos vaikelis dar būtų gyvas; kalbėjo su juo, dengdavo jam stalą. Jos nervai buvo taip įtempti, kad po pusmečio teko jėga ją išvežti į psichiatrinę ligoninę, kurioje ji praleido trejus metus. Ne, vaikeli, – tarė ponas Darbeda purtydamas galvą, – taip gyventi neįmanoma. Geriau jau reikėjo drąsiai pripažinti tiesą. Ji, žinoma, būtų kentėjusi, bet laikas ją būtų išgydęs. Niekas taip veiksmingai negydo, kaip gebėjimas pažvelgti tiesai į akis, patikėk manim.

– Klysti, – tvirtai tarė Eva, – aš labai gerai žinau, kad Pjeras...

Tačiau daugiau nieko nepasakė. Stovėjo išsitempusi, rankomis atsirėmusi į krėslo atkaltę: apatinė jos veido dalis buvo kažkokia atstumianti, nemaloni.

– Na... kas toliau? – paklausė ponas Darbeda nustebęs.

– Kas toliau?

– Tu?..

– Myliu jį tokį, koks yra, – tarė Eva skubiai, pavargusiu balsu.

– Netiesa, – griežtai pasakė ponas Darbeda. – Netiesa: tu jo nemyli, negali jo mylėti. Mylėti galima tik sveiką, normalų žmogų. Neabejoju, kad Pjerui jauti gailestį, taip pat neabejoju, kad prisimeni tuos trejus laimingus metus, praleistus su juo, ir esi jam dėkinga. Bet nesakyk, kad jį myli, tuo aš nepatikėsiu.

Eva stovėjo tyli, įbedusi nieko nematantį žvilgsnį į kilimą.

– Gal teiktumeis man atsakyti, – tarė ponas Darbeda šaltai. – Nemanyk, kad šis pokalbis man lengvesnis nei tau.

– Tu juk vis tiek manim nepatikėsi.

– Na gerai, jei tu jį myli, – sušuko iš nevilties, – tai didžiulė nelaimė tau, man ir tavo vargšei mamai, nes pasakysiu tau

vieną dalyką, kurį ketinau nutylėti: neprabėgs nė treji metai, ir Pjeras visiškai išprotės, pasidarys kaip gyvulys.

Jis rūsčiai pažiūrėjo į dukterį: pyko, kad dėl jos kvailo užsispyrimo turėjo jai atskleisti karčią tiesą. Eva nė nekrustelėjo, net nepakėlė akių.

– Aš tai žinojau.

– Kas tau pasakė? – paklausė priblokštas.

– Franšo. Prieš pusmetį.

– O aš juk prašiau jį pasigailėti tavęs, – tarė ponas Darbeda su kartėliu. – Tiek to, gal taip ir geriau. Tačiau tokiu atveju turi suprasti, kad būtų nedovanotina laikyti Pjerą savo namuose. Kova, kurią tu pradėjai, iš anksto pasmerkta, jo liga nepagydoma. Jei būtų galima ką nors padaryti, jei vien savo rūpesčiu galėtum jį išgydyti, nieko nesakyčiau. Tačiau pažvelk į save: buvai graži, linksma, protinga, o dabar žudaisi dėl užgaidos ir be jokio reikalo. Na, žinoma, tu buvai nuostabi žmona, bet dabar viskas baigta, atlikai savo pareigą, net daugiau nei pareigą; dabar tavo užsispyrimas atrodytų amoralus. Žmonės turi pareigų ir sau, vaikeli. Be to, tu nepagalvoji apie mus. *Reikia*, – pakartojo pabrėždamas kiekvieną skiemenį, – paguldyti Pjerą į Franšo kliniką. Išsikraustysi iš šio buto, kuriame, be vargo, nieko gero nepatyrei, ir grįši pas mus. Jei nori būti naudinga ir palengvinti kito kančias – ką gi, turi motiną. Vargšę prižiūri slaugės, jai reikėtų daugiau artimo žmogaus šilumos. *Ji*, – pridūrė, – gebės įvertinti tai, ką tu dėl jos padarysi, ir bus tau dėkinga.

Stojo ilga tyla. Ponas Darbeda girdėjo, kaip gretimame kambaryje dainuoja Pjeras. Beje, vargu ar tai buvo dainavimas – veikiau greitas spigus rečitatyvas. Ponas Darbeda pažvelgė į dukterį.

– Vadinasi, ne?

– Pjeras liks su manim, – tarė ji lėtai, – mudu gerai sutariam.

– Kurgi nesutarsit, kai ištisas dienas kvailiojat.

Eva nusišypsojo ir metė į tėvą keistą, pašaipų, beveik linksmą žvilgsnį. „Iš tiesų, – pagalvojo įsirdęs ponas Darbeda, – jie tik tai ir daro; jie kartu miega".

– Tu visai išsikraustei iš proto, – tarė jis stodamasis.

Eva liūdnai nusišypsojo ir tarsi sau sumurmėjo:

– Ne visai.

– Ne visai? Galiu tau pasakyti tik vieną dalyką – tu mane gąsdini.

Jis paskubomis ją pabučiavo ir išėjo. „Reikėtų, – mąstė lipdamas žemyn, – čia atsiųsti porą stiprių vyrukų, kad jėga ištemptų tą pasigailėtiną šiukšlę ir nieko neklausinėję gerai jį išvanotų".

Buvo graži rudens diena – rami ir tyki, saulė auksino praeivių veidus. Poną Darbeda sukrėtė tų veidų paprastumas: vieni buvo tamsiai įdegę, kiti šviesiai glotnūs, tačiau visuose atsispindėjo tie rūpesčiai ir džiaugsmai, kurie jam buvo artimi.

„Labai tiksliai žinau, dėl ko priekaištauju Evai, – mąstė sukdamas į Sen Žermeno bulvarą. – Ogi dėl to, kad ji negyvena tarp žmonių. Pjeras jau ne žmogus: atiduodama jam visą rūpestį ir meilę ji truputį nuskriaudžia visus tuos žmones. Mes neturime teisės nusisukti nuo žmonių; kad ir kaip mums būtų sunku, bet mes gyvename visuomenėje".

Jis meiliai apžiūrinėjo praeivius; jam patiko jų rimti ir atviri žvilgsniai. Saulės nušviestose gatvėse, tarp žmonių, jauteisi saugus, tarsi apsuptas didelės šeimos.

Vienplaukė moteris sustojo prie lauko prekystalio. Už rankos laikė mergytę.

– Kas čia? – paklausė mergytė rodydama į radijo imtuvą.

– Nieko neliesk, – sudraudė mama, – tai radijo imtuvas, jis groja.

Valandėlę tyliai stovėjo susižavėjusios. Susigraudinęs ponas Darbeda pasilenkė prie mergaitės ir nusišypsojo.

II

„Jis išėjo". Garsiai trinktelėjusios, lauko durys užsidarė. Eva liko stovėti svetainėje. „Norėčiau, kad jis numirtų".

Ji nervingai gniaužė rankomis minkšto krėslo atkaltę: ką tik prisiminė tėvo akis. Ponas Darbeda su žinovo išraiška veide pasilenkia prie Pjero ir sako jam: „Skanu, tiesa?", tarsi žmogus, mokantis kalbėti su ligoniais; jis žiūri į jį, ir Pjero veidas atsispindi didžiulėse, greitai lakstančiose jo akyse. „Nekenčiu, kai tėvas taip žiūri į jį ir kai aš pagalvoju, jog jis jį *mato*".

Evos rankos nuslydo per krėslo atkaltę, ir ji pasisuko į langą. Šviesa ją apakino. Kambarį buvo užliejusi saulė, ji buvo visur: gulėjo blyškiais ratilais ant kilimo, sklandė žilpinančiom dulkelėm ore. Eva jau atprato nuo tos nekuklios ir uolios šviesos, kuri landžiodavo visur, išvalydavo visus kampus ir kaip gera šeimininkė nutrindavo ir nublizgindavo baldus. Ir vis dėlto ji priėjo prie lango ir kilstelėjo stiklą dengiančią muslino užuolaidą. Tuo metu ponas Darbeda išėjo iš namo; ji iškart atpažino jo plačius pečius. Jis užvertė galvą, prisimerkęs pažvelgė į dangų, paskui dideliais jaunuolio žingsniais nuėjo. „Stengiasi, – pagalvojo Eva, – netrukus jam ims diegti šoną". Ji jau nebejautė jam neapykantos: juk jo galva buvo beveik tuščia, jis teturėjo vieną vienintelį rūpestį – jaunai atrodyti. Tačiau jai vėl sukilo pyktis, kai jis pasuko už kampo į Sen Žermeno bulvarą ir dingo iš akių. „Jis galvoja apie Pjerą". Dalis jų gyvenimo

išsprūdo iš uždaro kambario ir valkiojosi saulėtose gatvėse, tarp žmonių. „Negi jau niekad mes neturėsim ramybės?"

Bako gatvė buvo beveik tuščia. Mažais žingsneliais gatvę kirto kažkokia sena ponia; pro šalį juokdamosi praėjo trys merginos. Paskui – vyrai, stiprūs ir rimti, jie ėjo su portfeliais rankose ir kalbėjosi tarpusavyje. „Normalūs žmonės", – pagalvojo Eva nustebusi, kad joje tiek daug neapykantos. Graži stora moteris pribėgo prie elegantiško pono. Jis ją apkabino ir pabučiavo į lūpas. Eva karčiai nusijuokė ir nuleido užuolaidą.

Pjeras jau nedainavo, tačiau jauna moteris iš trečio aukšto ėmė skambinti pianinu; ji skambino Šopeno *Etiudą*. Eva kiek aprimo; žengė kelis žingsnius Pjero kambario link, bet tuoj sustojo ir atsirėmė į sieną. Juto nerimą: kaip ir visada, kai išeidavo iš kambario, ją apimdavo panika vien nuo minties, jog jai reikės ten grįžti. Tačiau ji gerai žinojo, jog kitur gyventi negalėtų: tas kambarys jai patiko. Tarsi norėdama laimėti laiko, ji permetė smalsiu, bet kartu abejingu žvilgsniu šitą kambarį be šešėlių ir be kvapo, kuriame laukdavo, kol jai grįš drąsa. „Sakytum stomatologo kabinetas". Rausvu šilku aptraukti krėslai, sofa, kėdės buvo paprasti ir santūrūs, kone tėviški – tarsi geri žmogaus bičiuliai. Eva įsivaizdavo, kaip rimti ponai, vilkintys šviesių spalvų drabužius, visai tokius, kokius matė pro langą, įeina į svetainę ir tęsia pradėtą pokalbį. Jie net negaišta laiko susipažinti su aplinka; ryžtingai žengia į kambario vidurį; vieno jų ranka, vilkdamasi tarsi pėdsakas paskui laivą, užkliudo pagalvėles, visokius niekučius ant staliuko, o šis net nekrusteli nuo prisilietimo. O jei kokia kėdė pasipainioja jų kelyje, tie pernelyg orūs vyriškiai neapeina jos, o ramiausiai patraukia ją iš kelio. Vis dar įnikę į pokalbį, nė nežvilgtelėdami atgal jie pagaliau atsisėda. „Normalių žmonių svetainė", – pagalvojo Eva.

Stovėjo įsistebeilijusi į uždarytų durų rankeną ir jautė, kaip nerimas jai gniaužia kvapą: „Turiu eiti. Niekad jo taip ilgai nepalieku vieno". Reikėtų atidaryti duris; tada Eva atsistotų ant slenksčio, jos akys pratintųsi prie tvyrančios prieblandos, o kambarys iš visų jėgų stengtųsi ją atstumti. Eva turėtų nugalėti tą pasipriešinimą ir atsidurti pačiame kambario viduryje. Staiga ji pajuto stiprų troškimą pamatyti Pjerą; juodu būtų mielai pasišaipę iš pono Darbeda. Tačiau Pjerui jos nereikėjo; ji negalėjo nuspėti, kaip Pjeras ją ketina sutikti. Netikėtai keistai didžiuodamasi pagalvojo, kad jai niekur nebėra vietos. „Normalūs žmonės dar mano, kad aš viena iš jų. Bet nė valandos neištverčiau jų draugėje. Turiu gyventi ten, kitapus sienos. Bet ten manęs nenori".

Aplink ją viskas pasikeitė. Šviesa nusilpo, nublanko, sutirštėjo tarsi vakarykštis vanduo gėlių vazoje. Apgaubti silpnos šviesos daiktai jai priminė seniai užmirštą jausmą, melancholiją, apimančią vėlyvo rudens popietę. Nedrąsiai, kone susidrovėjusi apsižvalgė: viskas taip nutolo, jo kambaryje niekad nebuvo nei dienos, nei nakties, nei pavasario ar vasaros, nei melancholijos. Ji neaiškiai prisiminė seniai seniai prabėgusias rudens dienas, savo vaikystės rudenius, bet staiga nustėro: ji bijojo prisiminimų.

Išgirdo Pjero balsą.

– Agata! Kur tu?

– Einu, – sušuko.

Atidarė duris ir įžengė į kambarį.

Kai įdėmiai žvelgdama į priekį ir ištiesusi rankas įėjo į kambarį, po nosį ir burną jai pasklido sunkus smilkalų kvapas – tas kvapas ir toji prieblanda jau seniai jai buvo tapę vienintele jos gyvenimo stichija, aštria ir troškia, tokia paprasta ir tokia pažįstama kaip oras, vanduo ar ugnis; ji

atsargiai priėjo prie baltos, tarsi rūke plaukiojančios dėmės. Tai buvo Pjero veidas: jo drabužiai (susirgęs jis ėmė rengtis juodai) susiliejo su tamsa. Pjeras sėdėjo užvertęs galvą į viršų ir užsimerkęs. Buvo gražus. Eva pažvelgė į užsirietusias jo blakstienas, paskui prisėdo šalia ant žemos kėdutės. „Atrodo, jis kenčia", – pamanė. Jos akys po truputį priprato prie tamsos. Iš pradžių išryškėjo rašomasis stalas, paskui lova, vėliau ant grindų išmėtyti asmeniniai Pjero daiktai: žirklės, klijų buteliukas, knygos, džiovintų gėlių puokštė prie krėslo.

– Agata?

Pjeras atsimerkė ir žiūrėjo į ją šypsodamasis.

– Prisimeni šakutę? – paklausė. – Taip elgiausi, kad jį išgąsdinčiau. Joje nebuvo *beveik* nieko ypatinga.

Evos būgštavimai išblėso, ir ji sukikeno.

– Tau pavyko, – pasakė. – Visiškai jį įsiutinai.

Pjeras nusišypsojo.

– Pastebėjai? Valandėlę pavartė, palaikė sugniaužęs abiem rankom. Visa bėda ta, – tarė jis, – kad jie nemoka paimti daiktų; jie tiesiog juos griebia visu delnu.

– Tiesa, – tarė Eva.

Pjeras pabaksnojo dešinosios rankos smiliumi į kairįjį delną.

– Štai kaip jie daro. Siekia daikto pirštais, o kai tik paliečia jį, priploja visu delnu, kad jį užmuštų.

Jis kalbėjo greitai, veik nekrutindamas lūpų; atrodė suglumęs.

– Vis klausiu savęs, ko jie nori, – galop tarė. – Šitas tipas jau buvo atėjęs. Ko jį čia atsiuntė? Jei nori sužinoti, ką aš veikiu, tegu pažvelgia į ekraną, jiems net nereikia pajudėti iš namų. Jie klysta. Jie galingi, bet klysta. Aš niekada neklystu, ir tai mano koziris. Hofka, – tarė jis, – hofka. Mas-

katavo rankomis sau prieš veidą: „Ak tu bjaurybe! Hofka pafka sufka. Dar negana?“

– Tai varpas? – paklausė Eva.

– Taip. Jis išėjo. – Ir rūsčiai kalbėjo toliau: – Tasai tipas – tik eilinis žmogelis. Tu jį pažįsti, buvai su juo svetainėje.

Eva neatsakė.

– Ko jis norėjo? – paklausė Pjeras. – Tikriausiai tau pasakė.

Ji valandėlę padvejojo, paskui šiurkščiai išrėžė:

– Jis norėjo, kad tu būtum uždarytas.

Kai Pjerui pasakydavai tiesą atsargiai, jis nepatikėdavo, reikėdavo ją rėžte išrėžti, kad ji nuslopintų ir paralyžiuotų bet kokius įtarinėjimus. Eva meilydavo elgtis su juo šiurkščiai nei jam meluoti: kai ji meluodavo ir jai atrodydavo, jog jis ja tiki, negalėdavo atsikratyti neaiškaus pranašumo įspūdžio ir pasibaisėdavo savimi.

– Uždaryti mane! – pakartojo Pjeras ironiškai. – Gal jie išprotėjo? Ką man gali padaryti sienos? Jie tikriausiai mano, kad jos mane sustabdys. Kartais svarstau: o gal yra dvi gaujos. Negro gauja – tikroji. Ir dar viena – nevykėlių, kurie stengiasi visur įkišti savo nosį ir krečia kvailystę po kvailystės.

Jis paplekšnojo per krėslo ranktūrį ranka linksmai ją stebėdamas.

– Sienas galima pereiti. Ką tu jam atsakei? – paklausė, smalsiai atsisukdamas į Evą.

– Kad tavęs neuždarys.

Jis gūžtelėjo pečiais.

– Nereikėjo to sakyti. Tu taip pat suklydai, jei tik, žinoma, tai padarei netyčia. Reikia jiems leisti atskleisti savo kortas.

Jis nutilo. Eva liūdnai nuleido galvą: „Jie tiesiog griebte griebia!“ Su kokia panieka jis ištarė tuos žodžius, ir tai tikra tiesa. „Ar aš taip pat griebiu daiktus? Nors seku kiekvieną

savo judesį, vis tiek manau, jog daugelis mano judesių jį erzina. Tačiau jis to nesako". Staiga ji pasijuto tokia nevėkšla, kaip tada, kai jai buvo keturiolika metų ir kai ponia Darbeda, vikri ir lengva, jai sakydavo: „Galima pamanyti, kad tu nežinai kur dėti savo rankų". Ji bijojo krustelėti, ir kaip tik tą akimirką jai kilo nenugalimas noras pakeisti pozą. Atsargiai, vos liesdama kilimą, pakišo kojas po kėde. Pažiūrėjo į stalinę lempą, kurios stovą Pjeras buvo nudažęs juodai, ir į šachmatų lentą. Ant lentos Pjeras buvo palikęs tik juodus pėstininkus. Retkarčiais jis atsistodavo, prieidavo prie stalo ir imdavo po vieną pėstininką. Kalbėjosi su jais, vadindavo juos Robotais, ir atrodė, kad jo rankose jie ima gyventi kažkokį paslaptingą gyvenimą. Kai pastatydavo juos atgal, Eva taip pat juos paliesdavo (tą akimirką pati sau ji atrodydavo truputį juokingai): pėstininkai vėl tapdavo negyvais medžio gabaliukais, tačiau ant jų likdavo kažkas keista ir neapčiuopiama, kažkokia prasmė. „Čia jo daiktai, – pagalvojo ji. – Mano daiktų šiame kambaryje nebeliko". Anksčiau ji turėjo keletą savo baldų. Veidrodį ir inkrustuotą tualetinį staliuką, kuris jai atiteko iš senelės ir kurį jis pašaipiai vadindavo: „*tavo* staliukas". Pjeras juos įtraukė į save: daiktai tik jam parodydavo savo tikrąjį veidą. Eva galėdavo juos stebėti valandų valandas: jai tekdavo nusivilti, nes jie piktai ir atkakliai ožiuodamiesi rodydavo jai tik savo išorinę pusę – kaip ir gydytojui Franšo bei ponui Darbeda. „Tačiau aš juos matau ne visai taip, kaip mano tėvas, – liūdnai pagalvojo. – Negali būti, kad matyčiau juos visai taip kaip jis".

Ji pajudino kelius: kojos buvo nutirpusios. Sustingęs ir išsitempęs kūnas skaudėjo; jai jis atrodė per daug gyvas ir nekuklus: „Norėčiau tapti nematoma ir būti čia; matyti jį, bet kad jis manęs nematytų. Jam manęs nereikia, kambaryje aš jam nereikalinga". Ji truputį pasisuko ir per Pjerą pažvelgė

į sieną. Ant sienos buvo prirašyta grasinimų. Eva tai žinojo, bet negalėjo jų perskaityti. Ji dažnai užsižiūrėdavo į didžiules apmušalų rožes, žiūrėdavo tol, kol jos imdavo šokti akyse. Prieblandoje rožės švytėdavo. Grasinimas paprastai būdavo užrašytas prie pat lubų, kairėje pusėje nuo lovos, bet kartais atsirasdavo ir kitoje vietoje. „Turiu atsistoti. Negaliu – aš nebegaliu ilgiau sėdėti". Ant sienos taip pat buvo pripiešta baltų rutulių, panašių į perpjautą svogūną. Tie rutuliai ėmė suktis ratu, ir Evai pradėjo drebėti rankos. „Kartais aš tampu beprote. Bet ne, – pagalvojo su kartėliu, – aš *negaliu* tapti beprote. Paprasčiausiai tik nervinuosi".

Staiga ant savo rankos ji pajuto Pjero delną.

– Agata, – švelniai ištarė jis.

Jis šypsojosi, bet jos ranką laikė pirštų galais tarytum bjaurėdamasis, tarytum būtų paėmęs krabą už nugaros, kad išvengtų jo žnyplių.

– Agata, – tarė, – aš labai norėčiau tavimi tikėti.

Eva užsimerkė, jos krūtinė lengvai kilstelėjo. „Reikia neatsiliepti, tada jis vėl liausis ja pasitikėjęs ir nieko daugiau nesakys".

Pjeras paleido jos ranką.

– Aš tikrai tave myliu, Agata, – tarė jis. – Bet nesuprantu tavęs. Kodėl visą laiką praleidi kambaryje?

Eva neatsakė.

– Na pasakyk, kodėl?

– Gerai žinai, kad aš tave myliu, – sumurmėjo.

– Netikiu tavim, – tarė Pjeras. – Už ką galėtum mane mylėti? Tikriausiai tau keliu siaubą: juk mane kažkas persekioja.

Jis nusišypsojo, bet staiga surimtėjo:

– Tarp tavęs ir manęs stovi siena. Matau tave, kalbuosi su tavim, tačiau tu esi kitoje pusėje. Kas mums kliudo mylėti

vienas kitą? Man atrodo, kad anksčiau tai buvo lengviau. Hamburge.

– Taip, – liūdnai pritarė Eva. – Visada tas Hamburgas.

Jis niekada nekalbėdavo apie jų tikrąją praeitį. Nei Eva, nei jis niekad nebuvo Hamburge.

– Mudu vaikščiodavom palei kanalus. Ten buvo barža, prisimeni? Juoda barža, o jos denyje tupėjo šuo.

Visa tai sugalvojo jau kalbėdamas; buvo matyti, kad apsimeta.

– Laikiau tave už rankos, tavo oda buvo kitokia. Tikėjau tuo, ką tu man sakei. Nutilkit! – sušuko.

Valandėlę klausėsi.

– Jos tuoj pasirodys, – tarė paniuręs.

Eva pašoko:

– Jos tuoj pasirodys? Jau maniau, kad niekad nebesugrįš.

Jau tris dienas Pjeras buvo ramesnis; statulos nesirodė. Pjeras siaubingai bijojo statulų, nors to niekada neprisipažino. Eva jų nebijojo, bet kai jos zyzdamos imdavo skrajoti kambaryje, ji imdavo bijoti Pjero.

– Paduok siutrą, – paprašė Pjeras.

Eva atsistojo ir paėmė siutrą; tai buvo figūra, paties Pjero suklijuota iš kartoninio popieriaus lapelių: Pjeras ja naudojosi statuloms užkalbėti. Siutra buvo panaši į vorą. Ant vieno iš lapelių Pjeras buvo užrašęs: „Nuo žabangų“, o ant kito: „Juoda“. Ant trečio nupiešė besišypsantį veidą primerktomis akimis: tai buvo Volteras. Pjeras sugriebė siutrą už kojos ir niūriai ją apžiūrėjo.

– Nebegaliu ja naudotis, – pareiškė.

– Kodėl?

– Jie pakeitė ją.

– Pasidarysi kitą?

Jis įsistebeilijo į ją.

– Labai norėtum, – iškošė pro dantis.

Eva supyko ant Pjero. „Kaskart prieš joms pasirodant kažkas jį perspėja. Kaip jis taip sugeba – jis niekad nesuklysta".

Siutra apgailėtinai kabojo ant Pjero pirštų. „Jis amžinai randa rimtų priežasčių, kad tik ja nesinaudotų. Sekmadienį, kai jos pasirodė, jis apsimetė jos nerandąs, bet aš ją mačiau už klijų buteliuko, vadinasi, ir jis negalėjo jos nematyti. Įdomu, ar tik ne jis *pats* jas iškviečia". Niekada negalėjai žinoti, ar jis visiškai nuoširdus. Kartais Evai atrodė, kad Pjerą prieš jo paties valią valdo pragaištingas minčių ir regėjimų knibždėlynas. Tačiau kitais kartais jai atrodydavo, jog Pjeras jas susigalvoja. „Jis kenčia. Bet ar labai *tiki* tomis statulomis ir negru? Šiaip ar taip, aš žinau, kad statulų jis nemato, tik girdi: kai jos eina pro šalį, jis nusisuka, nors tvirtina, jog jas mato; net pasakoja, kaip jos atrodo". Ji prisiminė raudoną daktaro Franšo veidą: „Bet, mieloji ponia, visi psichiniai ligoniai – melagiai; veltui gaištate laiką bandydama atskirti, ką jie iš tikrųjų jaučia, nuo to, ką apsimeta jaučią". Ji sudrebėjo:„Kuo čia dėtas Franšo? Juk aš nepradėsiu mąstyti kaip jis".

Pjeras atsistojo ir nuėjo išmesti siutros į šiukšlių dėžę. „Aš norėčiau mąstyti kaip *tu*", – sumurmėjo ji. Jis tipeno mažais žingsniukais ant pirštų galų, prispaudęs rankas prie klubų, kad užimtų kuo mažiau vietos. Grįžęs atsisėdo į krėslą ir abejingai pažvelgė į Evą.

– Reikės perklijuoti sienas juodais apmušalais, – tarė jis, – šiame kambaryje per mažai juodos spalvos.

Susmuko į krėslą. Eva liūdnai žvelgė į šykštų kūną, visada pasirengusį atsitraukti, susigūžti: atrodė, jog rankas, kojas ir galvą jis gali įtraukti į vidų. Laikrodis išmušė šešias valandas; pianino garsai nutilo. Eva atsiduso: statulos pasirodys ne iškart, jų reikės palaukti.

– Gal uždegti šviesą?

Ji nenorėjo jų laukti tamsoje.

– Daryk, ką nori, – atsakė Pjeras.

Eva uždegė mažąją lempą ant rašomojo stalo, ir rausva blausi šviesa užliejo kambarį. Pjeras irgi laukė.

Jis nekalbėjo, bet jo lūpos krutėjo ir atrodė tarsi dvi tamsios dėmės raudoname rūke. Evai patiko Pjero lūpos. Kažkada jos buvo jaudinančios ir goslios, bet dabar prarado visą goslumą. Virpėdamos jos be paliovos atsiskirdavo ir vėl susiglausdavo, prisispausdavo viena prie kitos ir vėl išsiskirdavo. Šiame sukaustytame veide jos vienintelės buvo gyvos, panašios į du baikščius kiškelius. Pjeras galėdavo ištisas valandas kažką marmalioti ir neišleisti nė garso, ir Evą dažnai užburdavo tasai nenuilstamas jų virpesys. „Man patinka jo lūpos". Jis jau seniai jos nebučiavo, nes nuo prisilietimo jį sukaustydavo siaubas. Naktį jį liesdavo, visą jo kūną gnaibydavo šiurkščios ir sugrubusios vyrų rankos, o moterų rankos labai ilgais nagais apiberdavo jį gašliomis glamonėmis. Dažnai atsiguldavo nenusirengęs, bet rankos palįsdavo po drabužiais ir imdavo tampyti marškinius. Sykį jis išgirdo juokiantis ir pajuto, kaip kažkieno putlios lūpos prisispaudė prie jo lūpų. Nuo tos nakties jis Evos daugiau nebučiavo.

– Agata, – tarė Pjeras, – nespoksok į mano lūpas!

Eva nuleido akis.

– Nemanyk, kad nežinau, jog galima išmokti skaityti iš lūpų, – įžūliai pareiškė jis.

Jo ranka drebėjo ant krėslo ranktūrio. Smilius kilstelėjo, tris kartus pastukseno į nykštį, kiti pirštai susispaudė į kumštį – tai buvo užkeikimas. „Tuoj prasidės", – pagalvojo ji. Užsigeidė priglausti Pjerą prie krūtinės.

Pjeras prabilo labai garsiai, aukštuomenės žmogaus balsu:

– Prisimeni San Paulį?

Nereikia atsakyti. Tai gali būti spąstai.

– Juk ten aš susipažinau su tavim, – patenkintas paaiškino jis. – Ten aš nušvilpiau tave iš panosės danų jūreiviui. Mudu vos nesusimušėm, bet bare visiems nupirkau išgerti, ir jis leido tave išsivežti. Visa tai buvo tik vaidinimas.

„Jis meluoja, netiki nė vienu savo žodžiu. Žino, kad mano vardas visai ne Agata. Nekenčiu jo, kai apsimetinėja". Bet ji pažvelgė į jo pastėrusias akis ir pyktis išgaravo. „Jis nemeluoja, – pagalvojo ji, – jis jau visai išsekęs. Jaučia, kaip jos artinasi; jis kalba, kad tik jų negirdėtų". Pjeras įsitvėrė abiem rankom į krėslą. Buvo išblyškęs, bet šypsojosi.

– Tie susitikimai dažnai būna keisti, – kalbėjo toliau, – bet aš netikiu atsitiktinumu. Neklausiu, kas tave atsiuntė, žinau, kad vis tiek nesakysi. Šiaip ar taip, tu buvai pernelyg gudri ir sugebėjai apdrabstyti mane purvais.

Kalbėjo sunkiai, šaižia greitakalbe. Kai kurių žodžių neištardavo, ir jie išsiskirdavo jam iš lūpų tarsi minkšta beformė masė.

– Išsivedei mane pačiam šventės įkaršty, tarp juodų automobilių eilių, bet vos tik aš atsukdavau nugarą, už jų sužybsėdavo gausybė raudonų akių. Manau, kad tu, įsikibusi man į ranką, duodavai joms ženklą, bet aš nieko nemačiau. Buvau pernelyg įsitraukęs į didžiąją Karūnavimo ceremoniją.

Plačiai atmerkęs akis jis žvelgė tiesiai prieš save. Labai greitai, šykščiu judesiu ranka palietė sau kaktą, bet kalbėti nenustojo: jis nenorėjo liautis kalbėti.

– Tai buvo Respublikos Karūnavimo šventė, – tarė jis šaižiai, – savotiškai įspūdingas reginys. Dėl įvairiausių gyvulių, kuriuos šiai ceremonijai atsiuntė kolonijos. Tu bijojai pasiklysti tarp beždžionių. Aš pasakiau: tarp beždžionių, – pakartojo arogantiškai, žvalgydamasis aplinkui. – *Galėčiau pasakyti: tarp negrų!* Tuos bjaurius neūžaugas, kurie lindo po

stalais ir manė, jog jų niekas nepastebės, iš karto užklupo ir nudūrė mano Žvilgsnis. Įsakau nutilti! – suriko jis. – Nutilti! Visi stovėkit savo vietose ir nė krust, kai pasirodys statulos. Tai įsakymas. Tram pam pam, – sutrimitavo tūtele susidėjęs rankas prie burnos, – tram pam pam.

Jis nutilo, ir Eva suprato, kad statulos jau kambaryje. Jis sėdėjo išsitempęs, išblyškęs ir niekinamai šypsojosi. Eva taip pat sustingo, ir abu tylėdami laukė. Kažkas vaikščiojo koridoriuje: aišku, ką tik atėjo namų tvarkytoja Mari. Eva pagalvojo: „Reikės jai duoti pinigų, kad sumokėtų už dujas". Ir staiga statulos ėmė skraidyti; jos lakstė tarp Evos ir Pjero.

Pjeras nepatenkintas suniurnėjo ir pakišęs po savimi kojas susirietė krėsle. Jis nusisuko; kartkartėm sukikendavo, bet jam ant kaktos blizgėjo prakaito lašeliai. Eva negalėjo žiūrėti į perbalusius skruostus ir į drebančias perkreiptas lūpas; ji užsimerkė. Raudoname vokų fone matė besisukančias aukso spalvos gijas; jautėsi apsunkusi ir sena. Greta jos garsiai šnopavo Pjeras. „Jos skraido, zyzia, palinksta virš jo..." Ji pajuto lengvą kutenimą, kažkokį nemalonų jausmą dešiniajame petyje ir šone. Instinktyviai palinko į kairę, tarsi norėdama išvengti nemalonaus prisilietimo, tarsi praleisdama kažkokį didelį nerangų daiktą. Staiga grindys sugirgždėjo, ir ji beprotiškai užsinorėjo atsimerkti, pažvelgti į dešinę ir ranka išsklaidyti orą.

Bet nė nekrustelėjo; neatsimerkė, tik sudrebėjo nuo aitraus džiaugsmo. „Aš *taip pat* bijau", – pagalvojo. Visas jos gyvenimas dabar susikaupė dešinėje pusėje. Neatmerkdama akių pasilenkė prie Pjero. Užtektų dar truputėlį pasistengti, ir ji pirmą kartą patektų į tą tragišką pasaulį. „Aš bijau statulų", – pagalvojo. Tas tvirtinimas buvo žiaurus ir aklas kaip užkeikimas: ji iš visų jėgų norėjo patikėti, kad statulos – čia, kambaryje; nerimui, apėmusiam jos dešinę pusę, ji bandė suteikti

naują prasmę, padaryti jį apčiuopiamą. Rankoje, šone ir petyje *jautė* praskrendančias statulas.

Statulos skraidė žemai ir atsargiai, jos zyzė. Eva žinojo, kad jų išvaizda vylinga ir kad aplink akis iš akmens joms išaugusios blakstienos; bet įsivaizdavo jas prastai. Taip pat žinojo, kad jos dar nevisiškai atgijusios, bet ant jų didelių akmeninių kūnų jau matyti gyvų audinių lopinėlių ir plonų žvynelių; kad akmens paviršius pirštų galuose aptrupėjęs ir kad joms niežti delnai. Eva to negalėjo *matyti*: ji paprasčiausiai manė, jog tiesiai į ją lekia didžiulės moterys – iškilmingos ir keistos, panašios į žmones ir užsispyrusios it akmenys. „Jos pasilenkia prie Pjero". Eva taip stengėsi, kad net rankos ėmė drebėti. „Jos pasilenkia prie manęs..." Staiga ją ledu sukaustė siaubingas klyksmas. „Jos palietė jį". Ji atsimerkė: Pjeras sėdėjo užsidengęs rankom veidą ir sunkiai alsavo. Eva pasijuto išsekusi. „Žaidimas, – apgailestaudama pagalvojo ji, – tai buvo tik žaidimas, ir nė akimirką aš visu tuo nuoširdžiai netikėjau. O tuo metu jis kentėjo iš tiesų".

Pjeras suglebo ir sunkiai alsavo. Bet jo vyzdžiai vis dar buvo keistai išsiplėtę; jį pylė prakaitas.

– Matei jas? – paklausė jis.

– Aš negaliu jų matyti.

– Juo geriau tau, jos tave labai išgąsdintų. O aš, – paaiškino, – jau pripratęs.

Evos rankos tebedrebėjo, jai tvinkčiojo smilkiniuose. Pjeras išsitraukė iš kišenės cigaretę ir įsikišo į burną, bet neprisidegė.

– Į jas žiūrėti galiu, – tarė, – bet nenoriu, kad jos mane liestų: bijau, kad gali pasidaryti bloga.

Valandėlę pamąstęs, paklausė:

– Ar tu jas girdėjai?

– Taip, – atsakė Eva. – Garsas kaip lėktuvo ūžimas.

(Praėjusį sekmadienį Pjeras tai buvo apibūdinęs kaip tik tokiais žodžiais.)

Pjeras atlaidžiai nusišypsojo.

– Perdedi, – tarė. Bet tebebuvo išblyškęs. Pažiūrėjo į Evos rankas. – Tavo rankos dreba. Tai tave sujaudino, mano vargšele Agata. Bet daugiau nesijaudink – šiandien jos nebegrįš.

Eva neįstengė kalbėti – ji taip drebėjo, kad nenulaikė danties ant danties, ir bijojo, jog Pjeras gali tai pamatyti. Pjeras ilgai žiūrėjo į ją.

– Tu labai graži, – tarė linguodamas galvą. – Gaila, iš tikrųjų gaila.

Greitai ištiesė ranką ir palietė jos ausį.

– Mano gražioji gundytoja! Tu mane truputį varžai, nes esi pernelyg graži: aš negaliu susikaupti. Jei tai nebūtų pakartojimas...

Jis nutilo ir nustebęs pažvelgė į Evą.

– Ne, ne tas žodis... Jis išsprūdo... išsprūdo, – tarė paslaptingai šypsodamasis. – Ant liežuvio galo buvo kitas... o tas... išsprūdo jo vietoj. Pamiršau, ką tau sakiau.

Valandėlę pagalvojo ir papurtė galvą:

– Na, – tarė, – einu miegoti. – Ir vaikišku balsu pridūrė: – Žinai, Agata, jaučiuosi pavargęs. Negaliu susikaupti.

Jis numetė cigaretę ir susirūpinęs pažvelgė į kilimą. Eva pakišo jam po galva pagalvę.

– Tu irgi gali pamiegoti, – ištarė užsimerkdamas, – jos nebegrįš.

„PAKARTOJIMAS". Pjeras miegojo, jo veidą buvo nušvietusi naivi šypsena; galva truputį nusvirusi į šoną – galėjai pamanyti, jog jis nori pečiu paglostyti sau skruostą. Eva nenorėjo miego, ji galvojo: „Pakartojimas". Staiga Pjero veidas įgavo kvailą išraišką ir jam nuo liežuvio nusprūdo šitas

žodis – ilgas ir bespalvis. Pjeras žvelgė prieš save nustebęs, jis tarsi matė tą žodį, bet negalėjo jo atpažinti; jo lūpos buvo pravertos ir minkštos, atrodė, kažkas jo viduje sudužo. „Jis svaičiojo. Tai jam atsitiko pirmą kartą: beje, jis pats atkreipė į tai dėmesį. Pasakė, jog nebegali susikaupti". Per miegus saldžiai sudejavo ir vos vos pajudino ranką. Eva pažvelgė į jį su kančia akyse. „Koks jis atsibus?" Ta mintis jai nedavė ramybės. Kol Pjeras miega, reikia apie tai pagalvoti, ji negali sau to uždrausti. Eva baiminosi, kad kai jis pabus, jo žvilgsnis bus apsiblausęs ir jis ims svaičioti. „Kokia aš kvailė, – pagalvojo, – tai neprasidės anksčiau nei po metų – taip sakė Franšo". Bet nerimas nesisklaidė: metai, žiema, pavasaris, vasara, kito rudens pradžia. Vieną dieną jo veido bruožai persikreips, smakras nukars, ir jis vos įstengs atmerkti ašarotas akis. Eva pasilenkė prie Pjero ir lūpomis palietė jo ranką: „Aš tave nužudysiu anksčiau".

HEROSTRATAS

Į žmones reikia žiūrėti iš aukštai. Būdavo, užgesinu šviesą ir atsistoju prie lango: jie nė neįtaria, kad juos galima stebėti ir iš viršaus. Jie rūpinasi savo priekiu, kartais užpakaliu, bet visi jų triukai skirti metro septyniasdešimties centimetrų ūgio žiūrovui. O ar kas nors kada pagalvojo, kaip atrodo katiliuko formos kepurė žvelgiant iš septinto aukšto? Jie tiesiog pamiršta pridengti ryškiomis spalvomis ir akį rėžiančiais audiniais savo pečius ir pakaušius, jie nemoka kovoti su didžiuoju Žmonijos priešu: perspektyva iš viršaus. Aš persisverdavau per langą ir imdavau kvatoti: kurgi tas jų garsusis „gebėjimas vaikščioti stačiomis", kuriuo jie taip didžiuojasi? Jie prisiploja prie šaligatvio, o jų ilgos, kone šliaužiančios žeme kojos išlenda iš po pečių.

Septinto aukšto balkone – štai kur man reikėjo nugyventi visą gyvenimą. Moralės pranašumą reikia paremti materialiniais simboliais, nes kitaip jis subliukš. O iš teisybės kuo gi aš pranašesnis už kitus žmones? Tik pozicija, nieku kitu: aš įsitaisiau virš manyje esančio žmogaus ir įdėmiai jį stebiu. Todėl man ir patinka Dievo Motinos katedros bokštai, Eifelio apžvalgos aikštelės, Šventosios Širdies bažnyčia, mano septintasis aukštas Delambro gatvėje. Jie puikūs simboliai.

Bet retkarčiais reikėdavo nusileisti į gatves. Pavyzdžiui, nueiti į kontorą. Man trūkdavo oro. Kai esi viename

lygmenyje su žmonėmis, daug sunkiau juos laikyti skruzdėm: jie *jaudina*. Vieną sykį mačiau gatvėje mirusį žmogų. Jis nugriuvo tiesiai veidu į žemę. Jį apvertę pamatėm, kad iš nosies jam bėga kraujas. Mačiau jo plačiai atmerktas akis, neaiškius veido bruožus ir tą kraują. Pamaniau: „Na ir kas, tai jaudina ne labiau nei ką tik nutapytas paveikslas. Ištepliojo jam nosį raudonais dažais, ir tiek". Bet nuo galvos iki kojų pajutau kažkokį šleikštų saldumą ir nualpau. Mane nunešė į vaistinę, paplekšnojo per veidą ir sugirdė kelis gurkšnius alkoholio. Jei būčiau galėjęs, būčiau juos užmušęs.

Žinojau, kad jie mano priešai, bet jie to nežinojo. Jie mylėjosi, kumščiojosi alkūnėmis; mielai būtų paploję per petį ir man, nes manė, jog esu panašus į juos. Bet jei būtų žinoję nors mažiausią dalelytę tiesos, būtų mane apkūlę. Beje, vėliau taip ir padarė. Kai mane sugavo ir sužinojo, *kas* aš toks, gerai pritvatino, policijos nuovadoje dvi valandas skaldė man antausius ir daužė kumščiais, sukinėjo rankas, nutraukė kelnes, galiausiai numetė mano pensnė ant grindų, ir kol keturpėsčias jos ieškojau, kvatodami spardė man užpakalį. Visada maniau, jog galų gale jie mane sumuš: nesu stiprus, todėl negaliu apsiginti. O dičkiai jau seniai manęs tykojo: stumdydavo gatvėje, kad pasijuoktų, pamatytų, kaip elgsiuosi. Aš nieko nesakydavau. Apsimesdavau, jog nieko nesuprantu. Tačiau jie mane pričiupo. Aš bijojau jų – tai buvo kažkokia nuojauta. Tačiau jūs, žinoma, suprantate, jog turėjau daug rimtesnių priežasčių jų nekęsti.

Nuo tos dienos, kai nusipirkau pistoletą, viskas ėmė klotis kur kas geriau. Jautiesi daug stipresnis, kai nuolat nešiojiesi vieną iš tų daikčiukų, kurie gali sprogti ir sukelti triukšmą. Pasiimdavau jį sekmadieniais, paprasčiausiai įsikišdavau į kelnių kišenę ir traukdavau pasivaikščioti – dažniausiai į bulvarus. Lyg koks krabas jis tempdavo mano klešnę žemyn,

ir aš jausdavau jo šaltą prisilietimą prie šlaunies. Tačiau nuolat liesdamasis prie mano kūno, jis pamažu sušildavo. Vaikščiodavau kiek nerangiai, tarsi žmogus, kuriam stačias penis trukdo laisvai judėti. Įkišdavau ranką į kišenę ir pačiupinėdavau *tą daiktą*. Kartais užeidavau į tualetą – bet viduj taip pat elgdavausi atsargiai, nes juk tenai dažnai būna kaimynų, – išsitraukdavau pistoletą, pakilnodavau jį ir apžiūrėdavau jo rankeną, papuoštą juodais kvadratėliais, ir juodą nuleistuką, panašų į primerktą akį. Tie, kurie iš nugaros matydavo mano išžergtas kojas ir pasmukusias kelnes, manydavo, jog aš šlapinuosi. Tačiau aš niekad nesišlapinu pisuaruose.

Vieną vakarą man toptelėjo mintis pašaudyti į žmones. Buvo sekmadienio vakaras ir aš išėjau ieškoti Lėjos, blondinės, stoviniuojančios prie viešbučio Monparnaso gatvėje. Niekada neturėjau intymių reikalų su moterimi: būčiau pasijutęs apvogtas. Žinoma, tu ant jų užsilipi, o jos godžiai įsisiurbia didžiulėmis plaukuotomis lūpomis tau į papilvę ir, kaip girdėjau, iš tų mainų išlošia būtent jos. Aš pats nieko iš kitų neprašau, bet duoti taip pat nieko nenoriu. Todėl man ir reikėjo šaltos, nuolankios moters, kuri šlykštėdamasi vos galėtų mane pakęsti. Kiekvieno mėnesio pirmąjį sekmadienį nusivesdavau Lėją į viešbučio „Duquesne" kambarį. Ji nusirengdavo, o aš žiūrėdavau į ją, bet neliesdavau. Kartais tiesiog išsiliedavau į kelnes, kartais dar spėdavau pareiti namo ir pats pabaigti. Tą vakarą jos neradau įprastoje vietoje. Valandėlę palaukiau, bet ji nepasirodė, ir aš pamaniau, kad, ko gero, bus susirgusi gripu. Buvo pati sausio pradžia, labai šalta. Pasijutau nusivylęs: esu svajotojas, todėl jau pernelyg gyvai įsivaizdavau malonumą, kurį tikėjausi patirti šį vakarą. Odesos gatvėje dažnai atkreipdavau dėmesį į prisirpusią, bet tvirtą ir putlią tamsiaplaukę; nepasakyčiau, jog nekenčiu

prisirpusių moterų: kai storulės nusirengia, jos atrodo nuogesnės už kitas. Tačiau ji nežinojo, kas man patinka, ir mane trikdė tai, kad turėčiau jai tiesiai šviesiai viską aiškinti. Be to, aš nepasitikiu naujom pažintim: tokios moterys gali paslėpti kokį niekšelį už durų, ir kai viskas bus baigta, jis įsiverš į kambarį ir atims pinigus. Dar gerai, jei nepaleis į darbą kumščių. Tačiau tą vakarą – nė pats nežinau, iš kur man atsirado tiek drąsos – nusprendžiau grįžti namo, pasiimti pistoletą ir pamėginti paieškoti nuotykių.

Kai po ketvirčio valandos priėjau ir užkalbinau moterį, kišenėje turėjau pistoletą ir nieko daugiau nebijojau. Iš arčiau ji atrodė pasigailėtinai. Panaši į mano kaimynę, puskarininkio žmoną, gyvenančią priešais, ir aš buvau labai patenkintas, nes jau seniai troškau pamatyti ją nuogą. Ji rengdavosi prie atdaro lango, kai puskarininkio nebūdavo namuose, o aš ilgai stypsodavau už užuolaidų norėdamas ją pamatyti. Bet ji rengdavosi kambario gilumoje.

Viešbutyje „Stella" buvo likęs tik vienas laisvas kambarys penktame aukšte. Mes ėmėme lipti laiptais. Moteris buvo gana apkūni, tad sulig kiekvienu žingsniu turėdavo sustoti ir atsikvėpti. Aš jaučiausi puikiai: nors ir turiu pilvuką, mano kūnas raumeningas, ir kad uždusčiau, turiu užlipti daugiau nei penkis aukštus. Laiptų aikštelėje ji sustojo ir, dešine ranka susigriebusi už širdies, ėmė gaudyti kvapą. Kairėje rankoje laikė kambario raktą.

– Aukštai, – tarė mėgindama man nusišypsoti.

Nieko neatsakęs paėmiau iš jos raktą ir atrakinau duris. Kaire ranka kišenėje laikiau tiesiai priešais save nukreiptą pistoletą ir nuleidau jį tik uždegęs šviesą. Kambarys buvo tuščias. Ant prausyklos krašto buvo padėtas vienkartinis žalio muilo gabaliukas. Nusišypsojau: man nereikalingi nei bidė, nei žali muiliukai. Stovėdama už nugaros moteris

tebešnopavo, ir mane tai labai jaudino. Atsigręžiau; ji atkišo lūpas. Tačiau aš ją atstūmiau.

– Nusirenk, – paliepiau jai.

Patogiai įsitaisiau gobelenu apvilktame krėsle. Tokiomis akimirkomis gailiuosi, kad nerūkau. Moteris nusivilko suknelę, paskui sustojusi žvilgtelėjo į mane nepasitikinčiu žvilgsniu.

– Kuo tu vardu? – paklausiau atsilošdamas krėsle.

– Renė.

– Gerai, Renė, paskubėk, aš laukiu.

– O tu nenusirengsi?

– Daryk, ką sakau, – paliepiau, – manim nesirūpink.

Nusmaukė kelnaites iki kulnų, paskui pakėlė ir kartu su liemenėle tvarkingai padėjo ant suknelės.

– Vadinasi, tu esi mažasis nenaudėlis, mano brangusis tinginiukas? – paklausė. – Nori, kad viską už tave padarytų tavo moteriškė?

Kalbėdama ji žengė prie manęs ir, atsirėmusi į mano krėslo ranktūrius, stenėdama bandė atsiklaupti man tarp kojų. Bet aš ją šiurkščiai pakėliau.

– Ne, ne, ne taip, – sudraudžiau.

Ji pažiūrėjo į mane nustebusi.

– Tai ko tu tada nori, ką aš turiu padaryti?

– Nieko. Eik, vaikščiok pirmyn atgal, daugiau nieko man iš tavęs nereikia.

Ji ėmė nerangiai vaikščioti skersai išilgai kambarį. Jei nori įsiutinti moterį, priversk ją vaikščioti nuogą. Jos nepratusios vaikščioti visu padu. Kekšė susikūprino, jos rankos laisvai kadarojo. Jaučiausi kaip rojuje: ramiai sėdėjau krėsle, apsirengęs iki kaklo, net su pirštinėmis, o toji prisirpusi stambi moteris pagal mano komandą nusirengė nuoga ir sukinėjosi aplink. Ji pasigręžė į mane ir, norėdama išlikti ori, koketiškai nusišypsojo:

– Manai, kad aš graži? Smagu akis paganyti?

– Ne tavo reikalas.

– Paaiškink pagaliau, – paklausė staiga įsižeidusi, – ar dar ilgai mane versi taip vaikščioti?

– Sėskis.

Ji prisėdo ant lovos, ir mudu tylėdami žiūrėjome vienas į kitą. Jos oda buvo pašiurpusi kaip žąsies. Girdėjosi, kaip už sienos tiksi laikrodis. Staiga įsakiau:

– Išskėsk kojas.

Ji sekundę dvejojo, paskui pakluso. Spoksojau jai į tarpkojį ir giliai traukiau nosimi. Paskui ėmiau taip smarkiai juoktis, kad net ištryško ašaros. Tada ramiai paklausiau:

– Ar tu ką nors supranti?

Ir vėl nusikvatojau.

Ji nustėrusi pažiūrėjo į mane, paskui visa nuraudo ir suglaudė kojas.

– Bjaurybė, – sugriežė dantimis.

Bet aš ir toliau juokiausi iš visos širdies, ir tada pašokusi ji čiupo liemenėlę nuo kėdės.

– Na jau ne, – tariau, – dar ne viskas. Tuojau gausi penkiasdešimt frankų, bet tu jų dar neuždirbai.

Ji nervingai griebė savo kelnaites.

– Man jau gana, supranti? Nežinau, ko tu nori. O jei atsivedei mane čia norėdamas pasišaipyti...

Tada išsitraukiau pistoletą ir parodžiau jai. Ji ramiai pasižiūrėjo į mane ir, nepratarusi nė žodžio, paleido iš rankų kelnaites.

– Nagi, – pasakiau jai, – vaikščiok.

Ji pavaikščiojo dar penkias minutes. Paskui padaviau savo lazdą ir liepiau daryti mankštą. Pajutęs, kad mano kelnės jau sudrėko, atsikėliau ir ištiesiau jai penkiasdešimties frankų banknotą. Ji paėmė.

– Viso geriausio, – pridūriau, – manau, per daug nenuvarginau už tokią kainą.

Išėjau palikęs ją nuogą, stovinčią vidury kambario, vienoje rankoje laikančią liemenėlę, kitoje – penkiasdešimties frankų banknotą. Tų pinigų man tikrai nebuvo gaila: aš ją pribloškiau, o juk kekšeles nustebinti nelengva. Lipdamas laiptais mąsčiau: „Štai ko norėčiau – visus nustebinti". Džiaugiausi kaip vaikas. Pasiėmiau žalią muiliuką ir grįžęs namo ilgai muilinausi juo rankas po šiltu vandeniu, kol iš jo liko tik plonytė plėvelė ir jis tapo panašus į ilgai čiulptą mėtinį saldainį.

Tačiau naktį pašokau iš miego: sapne vėl pamačiau, koks pasidarė jos veidas, jos akys, kai parodžiau savo ginklą, mačiau riebų, kas žingsnis šokčiojantį jos pilvą.

Koks gi tu kvailys, tariau sau. Ir ėmiau karčiai graužtis: man reikėjo iššauti, padaryti iš to pilvo kiaurasamtį. Šiąnakt ir dar kitas tris naktis sapnuodavau šešias raudonas skylutes aplink bambą.

Nuo tada be pistoleto daugiau neidavau iš namų. Stebėdavau žmones iš nugaros ir iš jų eisenos įsivaizduodavau, kaip jie griūtų man iššovus. Sekmadieniais įsitaisydavau priešais Šatlė, prie išėjimo iš klasikinės muzikos koncertų salės. Apie šeštą valandą, pasigirdus skambučiui, pasirodydavo durininkės, atidarydavo stiklines duris ir pritvirtindavo jas kabliukais. Tada prasidėdavo: minia skirstydavosi lėtai; žmonių žingsniai būdavo netvirti, akys dar užsisvajojusios, širdys dar sklidinos taurių jausmų. Daug būdavo ir tokių, kurie nustebę žvalgydavosi aplinkui: gatvė jiems turbūt atrodydavo visiškai mėlynos spalvos. Jie paslaptingai šypsodavosi: juk iš vieno pasaulio pereidavo į kitą. Kitame jų laukdavau aš. Įkišdavau dešinę ranką į kišenę ir iš visų jėgų suspausdavau ginklo rankeną. Tada *išvysdavau*

save, šaudantį į juos. Išguldydavau juos tarsi medinius kareivėlius, jie griūdavo vieni ant kitų, gyvieji, apimti panikos, grūsdavosi atgal į teatrą, daužydami durų stiklus. Šis žaidimas mane labai išsekindavo: rankos galų gale imdavo drebėti ir, kad atsigaučiau, turėdavau nueiti pas Drejerį išgerti taurelę konjako.

Moterų nebūčiau žudęs. Būčiau šaudęs joms į strėnas. Arba į blauzdas, kad priversčiau jas šokti.

Dar nebuvau nieko nusprendęs. Bet pasiryžau elgtis taip, tarsi mano sprendimas būtų visiškai tvirtas. Pradėjau nuo antraeilių dalykų. Denfero-Rošro mugėje nuėjau pasitreniruoti į tirą. Pataikydavau ne per geriausiai, bet žmonės didesni taikiniai, ypač jei šaudai iš arti. Paskui užsiėmiau savo reklama. Išsirinkau dieną, kai visi mano kolegos būna susirinkę kontoroje. Pirmadienio rytą. Nusprendžiau būti su jais malonus, nors ir kaip šlykštu jiems spausti ranką. Sveikindamiesi jie nusimaudavo pirštinę, nepadoriai lyg užpakalį apnuogindavo ranką, išversdavo pirštinę ir lėtai smaukdavo ją nuo pirštų atidengdami minkštą ir susiraukšlėjusį nuogą delną. Aš niekad nenusimaunu pirštinių.

Pirmadienio rytą darbo nedaug. Prekybos skyriaus sekretorė mums ką tik atnešė kvitus. Lemersjė ją draugiškai pakibino, o kai ji išėjo, kolegos persisotinusių žinovų tonu puolė aptarinėti jos žavesį. Paskui ėmė kalbėti apie Lindbergą. Jiems labai patinka Lindbergas. Tariau:

– O man patinka juodieji didvyriai, – pasakiau.

– Negrai? – paklausė Masė.

– Ne, juodi tokia prasme, kokia mes suprantame Juodąją Magiją. Lindbergas yra baltasis didvyris. Manęs jis nedomina.

– Nagi pagalvokit, ar taip jau lengva perskristi Atlanto vandenyną, – atkirto Buksenas.

Tada jiems paaiškinau juodojo didvyrio sąvoką.

– Anarchistas, – apibendrino Lemersjė.

– Ne, – pasakiau ramiai, – anarchistai myli žmones, tik savaip.

– Tada beprotis.

Tačiau tuo metu įsikišo Masė – jis buvo apsiskaitęs.

– Žinau, apie ką kalbat, – pasakė man. – Jo vardas Herostratas. Jis norėjo išgarsėti ir nieko geriau nesugalvojo, kaip tik sudeginti Efeso šventyklą, vieną iš septynių pasaulio stebuklų.

– O kas buvo tos šventyklos architektas?

– Nebeprisimenu, – prisipažino šis, – manau, autorius nežinomas.

– Tikrai? Tačiau jūs prisimenate Herostrato vardą? Matote, jis ne taip jau ir blogai viską apskaičiavo.

Šiais žodžiais pokalbis baigėsi, bet aš buvau visai ramus; jie netrukus jį prisimins. Iki šiol nebuvau nieko girdėjęs apie Herostratą, mane ši istorija padrąsino. Jau praėjo daugiau nei du tūkstančiai metų nuo jo mirties, o jo poelgis vis dar šviečia kaip juodasis deimantas. Pradėjau galvoti, kad mano likimas bus trumpas ir tragiškas. Iš pradžių išsigandau, bet vėliau apsipratau. Viena vertus, tai žiauru, bet kita vertus, vienai gyvenimo akimirkai tai suteikia neapsakomą jėgą ir grožį. Kai išeidavau į gatvę, visame kūne jausdavau keistą galybę. Su savim turėjau pistoletą, daiktą, kuris šauna ir kelia triukšmą. Bet tikrumo sėmiausi ne iš jo, o iš savęs: buvau būtybė iš šautuvų, petardų ir bombų pasaulio. Vieną dieną, pačioje savo niūraus gyvenimo pabaigoje, aš taip pat sprogsiu ir akimirką žaibo tvyksniu apšviesiu pasaulį ryškia liepsna. Tuo metu kelias naktis sapnavau tą patį sapną. Buvau anarchistas, pasiėmęs bombą įsitaisydavau prie kelio, kuriuo turėjo keliauti caras. Tam tikru laiku pro šalį važiuodavo

kortežas, sprogdavo bomba, ir mes – caras, aš, trys auksu apsikarstę karininkai – žmonių minios akivaizdoje išlėkdavom į orą.

Dabar kontoroje nesirodydavau ištisas savaites. Vaikščiodavau bulvarais tarp būsimų savo aukų arba užsidaręs kambaryje kurdavau planus. Spalio pradžioje buvau atleistas iš darbo. Tad dabar leidau laiką kurdamas šį laišką, kurį vėliau perrašiau šimtu dviem egzemplioriais:

„Pone,

Jūs – įžymus žmogus, jūsų kūriniai spausdinami trisdešimčia tūkstančių egzempliorių tiražu. Ir aš jums pasakysiu kodėl: jūs mylite žmones. Humanizmas yra įsigėręs jums į kraują, ir tai, žinoma, laimė. Būdamas tarp žmonių, jūs išsiskleidžiate; vos tik pamatęs kažką panašų į save, net jo nepažindamas pajuntate jam simpatiją. Jums patinka jo kūnas, jo sudėjimas, patinka jo kojos, kurias jis gali išžergti ir suglausti pagal savo valią, o labiausiai – rankos: jums patinka, kad kiekviena ranka turi po penkis pirštus ir kad nykštys yra priešais kitus keturis pirštus. Jūs salstate iš malonumo matydamas, kai jūsų stalo kaimynas paima puoduką, nes taip jį paimti geba tik žmonės, ir šitai jūs daug kartų aprašėte savo kūriniuose: jis tai daro ne taip lanksčiai, ne taip greitai kaip beždžionė, bet kur kas sąmoningiau, ar ne? Taip, jums patinka žmogaus kūnas, patinka toji sveikstančio ligonio eisena, patinka, kad su kiekvienu žingsniu jis tarsi vėl mokosi vaikščioti, taip pat patinka jo garsusis žvilgsnis, kurio taip nepakenčia plėšrūnai. Todėl jums buvo lengva rasti toną, kokiu reikėtų pasakoti žmogui apie jį patį: nekaltą, bet kartu ir aistringą. Žmonės godžiai puola prie jūsų knygų, skaito įsitaisę patogiame krėsle galvodami apie tą karštą nelaimingą ir santūrią meilę, kurią jiems jaučiate, ir tai juos paguodžia dėl daugelio dalykų: dėl to, kad jie negražūs, kad

bailiai, kad juos apgavo vyras ar žmona, kad nuo sausio pirmos jiems nepadidino algos. Ir tada jie mielai kalba apie jūsų paskutinį romaną, sakydami, kad jūs atlikote gerą darbą.

Manau, jums būtų įdomu sužinoti, kad pasaulyje gali gyventi ir toks žmogus, kuris nemyli žmonių. Ką gi, tas žmogus – aš; aš taip mažai juos myliu, jog netrukus ketinu kokį pustuzinį jų išžudyti; jums gali kilti klausimas: kodėl *tik* pustuzinį? Ogi todėl, kad revolveryje yra tik šeši šoviniai. Šiaubinga, ar ne? O ar toks poelgis tikrai neturi politinių motyvų? Bet aš kartoju jums, jog negaliu jų mylėti. Ganėtinai gerai suprantu, ką jūs jaučiate. Bet tai, kas jus prie jų traukia, man kelia pasibjaurėjimą. Mačiau, kaip jūs, žmonės, ramiai kažką kramsnojate nutaisę tai progai tinkamą žvilgsnį ir kaire ranka vartote ekonomikos žurnalą. Ar aš kaltas, kad man labiau patiktų valgyti kartu su ruoniais? Kad ir ką žmogus išdarinėtų su savo veidu, viskas virsta vien vaipymusi. Kai kramto susičiaupęs, lūpų kampučiai čia pakyla, čia nusileidžia, ir atrodo, kad jo būsena nepaliaujamai keičiasi – romumas staiga virsta graudulinga nuostaba. Jums tai patinka, žinau, tai jūs vadinate Sielos būdravimu. Bet mane tai vimdo, ir aš nežinau kodėl; toks jau gimiau.

Jei mus skirtų tik skonis, jūsų net nevarginčiau. Bet dabar atrodo taip, tarsi jūs turėtumėte talentą, o aš ne. Aš turiu teisę mėgti amerikietišką omarą ar jo nemėgti, bet jei nemyliu žmonių, esu vargšas ir nerandu sau vietos po saule. Jie pasiglemžė gyvenimo prasmę. Tikiuosi, suprantate, ką noriu pasakyti. Štai jau trisdešimt trejus metus aš atsitrenkiu į uždaras duris, virš kurių kabo raštelis: „Nehumanistai čia nepageidaujami". Viską, ko ėmiausi, turėjau pamesti. Reikėjo rinktis, žinant, jog mano bandymas bus absurdiškas ir iš anksto pasmerktas arba anksčiau ar vėliau atneš sėkmę jiems. Mano mintys – nors su jais nesusijusios – vis tiek sukdavosi

apie juos, aš negalėdavau jų atplėšti nuo savęs, aiškiai išreikšti: jos glūdėjo manyje tarsi nematomi organiniai procesai. Jaučiau, kad jiems priklausė net įrankiai, kuriais naudojausi, pavyzdžiui, žodžiai: aš norėjau turėti *savo* žodžius. Tie, kuriuos turiu, nuvalkioti daugybėje sąmonių; jie rikiuojasi mano galvoje pagal seną įprotį, kurį perėmiau iš kitų, tad rašydamas šiuos žodžius vos tveriu iš pasibjaurėjimo. Bet tai jau paskutinis kartas. Sakau jums: reikia mylėti žmones, antraip, ir geriausiu atveju, jie leis jums tik užsiiminėti niekais. Bet aš nenoriu mušti dinderio. Aš tuoj išsitrauksiu revolverį, išeisiu į gatvę ir pažiūrėsiu, ar galima ko nors pasiekti *prieš jų valią*. Sudie, pone, gal ten sutiksiu ir jus. Tada jūs niekad nesužinosit, su kokiu malonumu ištaškiau jums smegenis. O gal – ir tai tikėtiniausia – tiesiog atsiversit rytdienos laikraščius. Ir perskaitysit, kad kažkokiam tipui, vardu Polis Ilberas, pasimaišė protas ir Edgaro Kinė bulvare jis nušovė penkis praeivius. Jūs geriau nei bet kas žinote, ko vertas didžiųjų dienraščių stilius. Žinoma, jūs suprantate, kad aš nesu „įtūžėlis". Atvirkščiai, esu labai ramus ir prašau priimti kuo nuoširdžiausius mano linkėjimus.

Polis Ilberas".

Įkišau šimtą du laiškus į tiek pat vokų ir ant jų užrašiau šimto dviejų prancūzų rašytojų adresus. Paskui viską padėjau į savo stalo stalčių šalia šešių pašto ženklų knygelių.

Per kitas dvi savaites retai kur išeidavau iš namų, man reikėjo pamažu persiimti nusikaltimo dvasia. Kartais pažvelgdavau į veidrodį ir su malonumu pastebėdavau, kaip keičiasi mano veidas. Akys padidėjo ir užgožė visą veidą. Po pensnė atrodė juodos ir švelnios, ir aš vartydavau jas kaip dangaus planetas. Gražios menininko ir žudiko akys. Bet tikėjausi dar labiau pasikeisti po žudynių. Buvau matęs dviejų gražių merginų, dviejų tarnaičių, nužudžiusių ir apiplėšusių

savo šeimininkes, nuotraukas. Mačiau jų nuotraukas *prieš tai* ir *po to*. *Prieš tai* jų veideliai buvo skaistūs kaip gėlytės, besisūpuojančios iškrakmolytose apykaklėse. Nuo jų dvelkė gundančia švara ir kuklumu. Jų plaukai buvo vienodai susukti žnyplėmis. Bet labiausiai mane drąsino ne susukti plaukai, ne apykaklė ir net ne toji veido išraiška, kurią žmonės nutaiso tik prieš fotoaparatą, bet seseriškas, nieko pikta nelemiantis panašumas, dėl kurio iš karto pagalvoji apie kraujo ryšį ir apie tas pačias šeimos šaknis. *Po to* jų veidai sušvito kaip gaisro ugnis. Nuogi giljotinai pasmerktųjų kaklai. Ir visur raukšlės – siaubo ir neapykantos raukšlės, raukšlės ir duobutės odoje, tarsi jų veidus nagais būtų išdraskęs kažkoks žvėris. O akys, tokios pat juodos ir bukos, buvo kaip mano. Tačiau dabar jos jau nebuvo panašios. Kiekviena skirtingai išsaugojo kartu įvykdyto nusikaltimo pėdsaką. „Jei, – pamaniau, – užtenka įvykdyti tik nedidelę piktadarystę, kuri dažniausiai tėra atsitiktinumas, ir taip pasikeičia našlaitėlių veidai, ko tada galiu tikėtis iš nusikaltimo, kurį pats smulkiai apgalvojau ir suplanavau?" Jis mane užvaldytų, sudarkytų pernelyg žmogiškai negražų mano veidą... nusikaltimas padalija į dvi dalis jį įvykdžiusio žmogaus gyvenimą. Turbūt būna tokių akimirkų, kai norėtumėt grįžti atgal, bet tasai žvilgantis brangus akmuo stūkso už jūsų, jis užtveria jums kelią. Norėjau bent valandą pasidžiaugti savuoju, pajusti jo triuškinamą svorį. Aš pasirūpinsiu, kad man būtų suteikta ši valanda: egzekuciją nusprendžiau įvykdyti Odesos gatvės pabaigoje. Pasinaudojęs sąmyšiu paspruksiu, o juos paliksiu skaičiuoti žuvusiuosius. Bėgte perkirtęs Edgaro Kinė bulvarą, staiga pasuksiu į Delambro gatvę. Kad pasiekčiau savo namus, man tereikės trisdešimties sekundžių. O tuo metu mano persekiotojai bus dar tik Edgaro Kinė bulvare, jie pames mano pėdsakus ir kol vėl juos suras, tikriausiai užtruks

gerą valandą. Aš jų lauksiu namie; išgirdęs beldžiant į duris, dar kartą užtaisysiu pistoletą ir iššausiu sau į burną.

Dabar gyvenau kur kas išlaidžiau; susitariau su kavinės, esančios Vaveno gatvėje, šeimininku, kad ryte ir vakare man atneštų skaniai pavalgyti. Kai išnešiotojas skambindavo į duris, aš neatidarydavau, palaukdavau kelias minutes, paskui truputėlį jas praverdavau ir pailgoje pintinėje, pastatytoje ant grindų, pamatydavau pilnas garuojančio maisto lėkštes.

Spalio 27-ąją, šeštą valandą vakaro, teturėjau tik septyniolika su puse franko. Pasiėmęs pistoletą ir laiškus, išėjau į gatvę. Durų tyčia nerakinau, kad atlikęs darbą galėčiau greičiau patekti į namus. Jaučiausi nekaip: rankos buvo kaip ledas, plyšo galva, perštėjo akys. Spoksojau į parduotuves, į viešbutį „Écoles", kanceliarinių reikmenų parduotuvę, kur paprastai perku pieštukus, bet nesusigaudžiau kur esu. Vis klausiau save: „Kas čia per gatvė?" Monparnaso bulvaras buvo pilnas žmonių. Iš visų pusių jie mane stumdė, daužė, grumdė alkūnėmis ar pečiais. Leidausi stumdomas, nes neturėjau jėgų pro juos brautis. Staiga minios vidury pasijutau siaubingai mažas ir vienišas. Jei tik būtų norėję, kaip lengvai būtų galėję mane įskaudinti! Būgštavau dėl kišenėje pūpsančio ginklo. Man atrodė, kad jie tuoj supras, jog jis ten. Pažvelgs į mane rūsčiom akim, pasakys: „Na... na..." apsimestinai džiūgaudami ir griebs savo žmogiškomis letenomis. Nulinčiuos! Išmes mane aukštai, virš savo galvų, ir aš nukrisiu jiems į rankas kaip marionetė. Nusprendžiau, kad bus kur kas protingiau savo plano vykdymą atidėti iki rytdienos. Už šešis frankus aštuoniasdešimt nuėjau papietauti į „La Coupole". Likusius septyniasdešimt santimų išmečiau į nutekamąjį griovį.

Tris dienas pratūnojau savo kambaryje be valgio ir be miego. Užsitraukiau žaliuzes ir nedrįsau nei prieiti prie lango,

nei uždegti šviesos. Pirmadienį kažkas smarkiai paskambino į duris. Užgniaužiau kvapą ir laukiau. Po minutės dar kartą paskambino. Pirštų galiukais nusėlinau prie durų norėdamas žvilgtelėti pro rakto skylutę. Tačiau pastebėjau tik juodo audinio lopinėlį ir vieną sagą. Tipas paskambino dar kartą, paskui nuėjo: neįsivaizduoju, kas jis per vienas. Naktį regėjau nekaltas vizijas, palmes, upelį, ryškiai mėlyną dangų virš kupolo. Nebuvau ištroškęs, nes kartkartėm vis atsigerdavau iš čiaupo. Tačiau buvau išalkęs. Vėl išvydau aną tamsiaplaukę kekšę. Savo pastatytoje pilyje ant Kos Nuaro kranto, už dvidešimties mylių nuo artimiausio kaimo. Ji buvo nuoga, viena su manim. Grasindamas revolveriu priverčiau ją atsiklaupti ir ropoti keturiomis; paskui pririšau prie stulpo ir, ilgai aiškinęs, ką ketinu daryti, išvarpiau ją kulkomis. Šie vaizdai mane taip sujaudino, kad net turėjau save patenkinti. Paskui sustingęs, viskam abejingas ilgai sėdėjau tamsoje. Regis, išgirdau braškant baldus. Buvo penkios valandos ryto. Būčiau atidavęs viską, kad tik būčiau galėjęs ištrūkti iš kambario, bet išeiti negalėjau – gatvėje vaikščiojo žmonės.

Išaušo diena. Alkio nebejaučiau, tačiau pradėjau prakaituoti: marškiniai permirko kiaurai. Lauke švietė saulė. Tada pagalvojau: „Užsidaręs kambaryje, Jis glūdi tamsoje. Tris dienas nieko nevalgė ir nemiegojo. Kažkas skambino į duris, bet Jis neatidarė. Jis tuoj išeis į gatvę ir ims žudyti". Išsigandau pats savęs. Šeštą vakaro vėl užėjo alkio priepuolis. Vos nesprogau iš pykčio. Pašokęs užkliuvau už sofos, paskui uždegiau šviesą kambariuose, virtuvėje, tualete. Ėmiau dainuoti visa gerkle, tada nusimazgojau rankas ir išėjau. Užtrukau geras dvi minutes, kol sumečiau visus vokus į pašto dėžutę. Kišau juos krūvelėm po dešimt. Tikriausiai kelis vokus sulamdžiau. Paskui Monparnaso bulvaru nuėjau iki Odesos gatvės. Sustojau priešais marškinių parduotuvės

vitriną ir, pažiūrėjęs į savo veidą, pagalvojau: „Tai turi įvykti šį vakarą".

Įsitaisiau Odesos gatvės pabaigoje, netoli nuo dujinio žibinto, ir ėmiau laukti. Praėjo dvi moterys, susikabinusios už rankų. Šviesiaplaukė kalbėjo:

– Jie apkabinėjo visus langus kilimais, o šalies kilmingieji sutiko būti statistais.

– Gal jiems galvoj pasimaišė? – paklausė kita.

– Nebūtinai turi būti galvoj pasimaišę, kad sutiktum atlikti darbą, už kurį moka penkis luidorus per dieną.

– Penkis luidorus! – negalėjo patikėti šviesiaplaukė. Ir praeidama pro mane pridūrė: – Bet manau, kad jiems turėtų būti smagu vilkėti savo protėvių kostiumais.

Jos nuėjo tolyn. Man buvo šalta, bet vis tiek pylė prakaitas. Po kiek laiko pamačiau ateinant tris vyriškius; leidau jiems ramiai nueiti: man reikėjo šešių. Vienas vyriškis, tas, kuris ėjo iš kairės, pažvelgė į mane ir pliaukštelėjo liežuviu. Aš nusisukau.

Penkios minutės po septynių į Egdaro Kinė bulvarą viena paskui kitą įsuko dvi grupelės žmonių. Priekyje ėjo vyras ir moteris su dviem vaikais. Už jų – trys senyvo amžiaus moterys. Žengiau žingsnį į priekį. Moteris purtė berniuką už rankos, atrodė supykusi. Vyras lėtai pasakė:

– Šis vaikigalis man įgriso.

Mano širdis taip smarkiai daužėsi, kad net ėmė skaudėti rankas. Priėjau ir tvirtai atsistojau priešais juos. Kišenėje pirštai ant pistoleto nuleistuko buvo visai šlapi.

– Atsiprašau, – pasakė mane nustumdamas vyriškis.

Prisiminęs, kad užrakinau savo buto duris, susilaikiau: sugaiščiau daug brangaus laiko, kol jas atrakinčiau. Žmonės nuėjo. Staiga apsisukau ir negalvodamas nusekiau jiems įkandin. Tačiau šaudyti į juos nebenorėjau. Jie įsimaišė į

žmonių minią bulvare. Atsirėmiau į sieną. Girdėjau mušant aštuonias, paskui devynias valandas. Kartojau sau: „Kuriam galui šaudyti visus šiuos žmones, kurie ir taip jau *negyvi*", ir man užėjo noras juoktis. Pribėgo šunelis ir ėmė uostyti man kojas.

Kai pro šalį praėjo vienas storulis, aš pašokau ir, vos nelipdamas jam ant kulnų, nusekiau paskui jį. Mačiau tarp palto apykaklės ir katiliuko kyšančią jo rausvo pakaušio raukšlę. Eidamas jis truputį lingavo į šonus ir garsiai šnopavo: atrodė tikras žaliūkas. Išsitraukiau pistoletą: blizgantis ir šaltas, jis kėlė man pasibjaurėjimą, ir aš gerai neprisiminiau, ką turiu su juo daryti. Žvelgiau tai į jį, tai į storulio sprandą. Ta raukšlė man šypsojosi lyg kandžiai išsišiepusios lūpos. Pamaniau, ar nevertėtų išmesti revolverio į nutekamąjį griovį.

Staiga storulis atsisuko ir susierzinęs pažiūrėjo į mane. Aš žengtelėjau atgal.

– Norėjau... tik paklausti jūsų...

Jis, regis, nesiklausė, tik spoksojo į mano rankas. Vos pajėgiau užbaigti:

– Gal malonėtumėte pasakyti, kur Linksmybės gatvė?

Jo veidas buvo stambus, lūpos drebėjo. Nieko nepasakęs ištiesė ranką. Dar labiau atsitraukiau ir ištariau:

– Aš norėčiau...

Staiga *supratau*, kad tuoj imsiu rėkti. Aš nenorėjau: suvariau jam tiesiai į pilvą tris kulkas. Jis kvailai sudribo ant kelių, galva nusviro ant kairiojo peties.

– Kvailys, – surikau, – prakeiktas kvailys!

Leidausi bėgti. Girdėjau jį kosint. Taip pat girdėjau riksmus ir žingsnius sau už nugaros. Kažkas pasiteiravo: „Kas atsitiko, jie mušasi?", paskui vienas staiga suriko: „Paskui žudiką! Paskui žudiką!" Nė nemaniau, kad jie turi omenyje mane. Tačiau tie šauksmai man atrodė grėsmingi kaip

gaisrininkų sirenos vaikystėje. Grėsmingi ir truputį juokingi. Bėgau kiek nešė kojos.

Bet padariau neleistiną klaidą: užuot bėgęs aukštyn Odesos gatve į Edgaro Kinė bulvarą, *leidausi Monparnaso link*. Tai supratau per vėlai: buvau pačiame minios viduryje, į mane krypo nustebę žvilgsniai (prisimenu vieną labai išsidažiusią moterį su plunksnom puošta skrybėlaite), už nugaros girdėjau iš Odesos gatvės sklindančius tų kvailių šauksmus, kviečiančius gaudyti žmogžudį. Ant savo peties pajutau kažkieno ranką. Ir tada visai sutrikau: nenorėjau mirti šitos minios uždusintas. Iššoviau dar du kartus. Žmonės ėmė klykti, ir minia prasiskyrė. Įlėkiau į vieną kavinę. Klientai traukėsi man iš kelio, tačiau sustabdyti nebandė; perbėgau visą salę ir užsidariau indų plovykloje. Mano pistolete dar buvo likęs vienas šovinys.

Prabėgo kelios sekundės. Buvau uždusęs, vos įstengiau atgauti kvapą. Aplinkui tvyrojo nepaprasta tyla, tarsi žmonės tyčia būtų susitarę tylėti. Pakėliau ginklą tiesiai sau prie akių ir pažvelgiau į juodą, apskritą skylutę: štai iš čia išlėks kulka ir veidą man išdraskys parakas. Nuleidau ranką ir ėmiau laukti. Po valandėlės jie tyliai prisiartino; iš kojų šiugždenimo į grindis supratau, jog susirinko visa minia. Jie kažką pasišnibždėjo, paskui nutilo. Vis dar negalėjau atgauti kvapo, ir jie tikriausiai net per sieną girdėjo garsų mano šnopavimą. Kažkas tyliai priėjo ir paklebeno durų rankeną. Tikriausiai buvo prisišliejęs prie sienos, kad jo nepasiektų mano kulkos. Labai norėjau iššauti, bet paskutinė kulka buvo skirta man.

„Ko gi jie laukia? – klausiau save. – Jei užgultų duris ir jei *staiga* jas išlaužtų, aš nesuspėčiau nusišauti, ir jie paimtų mane gyvą". Tačiau jie neskubėjo, paliko man laiko numirti. Tie šunsnukiai bijojo.

Netrukus pasigirdo balsas.

– Nagi, atidarykit, niekas jums nepadarys nieko bloga.

Kiek patylėjęs pridūrė:

– Juk gerai žinote, kad jums nepavyks pabėgti.

Nieko neatsakiau, vis dar negalėjau atgauti kvapo. Norėdamas save padrąsinti šauti, kartojau: „Jei paims mane gyvą, ims mušti, išdaužys dantis, o gal išdurs akį". Norėjau žinoti, ar tas storulis negyvas. Gal aš jį tik sužeidžiau... o kitos dvi kulkos nieko nekliudė... Jie kažką rengė, grindimis stūmė kažkokį sunkų daiktą... Paskubom įsikišau pistoleto vamzdį į burną ir stipriai sukandau. Tačiau iššauti nepajėgiau, net neįstengiau uždėti piršto ant nuleistuko. Įsiviešpatavo tyla.

Tada numečiau pistoletą ir atidariau duris.

INTYMUMAS

I

Lulu miegodavo nuoga, nes jai patikdavo pasilepinti po paklodėmis, o skalbimas brangiai kainuoja. Anri iš pradžių tam nepritarė: niekas nesigula į lovą visiškai nuogas, taip nedaroma, nepadoru. Bet galop nusileido ir pasekė žmonos pavyzdžiu; tačiau tarp žmonių jis būdavo išsitempęs, tiesus kaip žvakė (jis žavėjosi šveicarais, ypač ženeviškiais, kurie jam atrodė orūs, tarsi išdrožti iš medžio), bet atsainiai žiūrėdavo į smulkmenas, pavyzdžiui, nebuvo itin švarus ir gan retai keisdavosi apatines kelnes; kai Lulu jas dėdavo prie kitų nešvarių baltinių, negalėdavo nepastebėti, jog tarp kojų jos pageltusios nuo trynimosi. Negali sakyti, jog pati Lulu labai nekentė nešvaros: juk ji sukuria savotiško intymumo, pavyzdžiui, alkūnių linkyje atsiranda švelnių, vos matomų patamsėjimų; jai visiškai nepatiko anglai ir jų beasmeniai, bekvapiai kūnai. Tačiau ji baisėjosi vyro apsileidimu, nes ji manė, jog taip save popina. Ryte, tik atsikėlęs, visada sau būdavo labai švelnus, užsisvajojęs, ir ryškią saulės šviesą, šaltą vandenį, šiurkščius šepetėlio šerius laikė žiauria neteisybe.

Lulu gulėjo ant nugaros, kairės kojos nykštį įkišusi į užvalkalo skylę; tai nebuvo šiaip sau skylė, o atsiradusi

prairus antklodei. Lulu susinervino: rytoj reikės ją užsiūti, bet ji vis tiek ją tempė, norėdama pajausti, kaip trūksta siūlai. Anri dar nemiegojo, bet jai netrukdė. Jis dažnai sakydavo Lulu, kad, vos tik užmerkiąs akis, jį tarsi kažkas tvirtai ir standžiai suriša, ir jis neįstengiąs pajudinti nė mažojo piršto. Lyg didelė musė, įsipainiojusi voratinklyje. Lulu patiko šalia jausti tą didžiulį bejėgį kūną. Jei jis taip gulėtų suparalyžiuotas, aš jį slaugyčiau, prausčiau lyg vaiką, retkarčiais apverščiau ant pilvo ir patapšnočiau jam per užpakaliuką, o kai Anri aplankytų motina, susigalvojusi kokią nors dingstį nutraukčiau antklodę, ir ji pamatytų jį visiškai nuogą. Manau, kad išvirstų iš klumpių, nes tikriausiai penkiolika metų nematė jo nuogo. Lulu švelniai uždėjo ranką ant vyro klubo ir žnybtelėjo į kirkšnį. Anri sumurmėjo, bet nekrustelėjo. Visiškas begalis. Lulu šyptelėjo: žodis „begalis" jai visada keldavo šypseną. Kai dar mylėjo Anri ir kai jis taip sustingęs gulėdavo šalia, jai patikdavo įsivaizduoti, jog jis guli uoliai supančiotas mažų žmogeliukų, tokių, kokius matė paveikslėliuose, kai dar būdama maža skaitė knygą apie Guliverį. Ji dažnai Anri vadindavo Guliveriu ir jam tai patikdavo, nes šis žodis buvo angliškas, o Lulu tada atrodydavo protinga, bet jam būtų buvę dar maloniau, jei Lulu jį būtų ištarusi su anglišku akcentu. Kokie tie vyrai įkyrūs: jei jis norėjo protingos žmonos, jam reikėjo vesti Žaną Beder, kurios krūtys kaip medžioklės ragai, bet užtai ji kalba penkiomis kalbomis. Kai sekmadieniais mes dar lankydavomės pas juos So, man taip atsibosdavo jos giminės, kad aš nusitverdavau pirmą pasitaikiusią knygą; amžinai kas nors ateidavo pasižiūrėti, ką aš skaitau, o jos mažoji sesutė klausdavo: „Jūs tai suprantate, Liusi?.." Bėda ta, kad jis nemano, jog aš esu rafinuota moteris. Va šveicarai – visai kas kita, jie rafinuoti, mat jo vyresnioji sesuo ištekėjo už šveicaro, kuris jai padarė

penkis vaikus, be to, jie daro jam įspūdį savo kalnais. Aš negaliu turėti vaikų, nieko čia nepakeisi, bet niekad nemaniau, jog jis pats labai jau rafinuotas: kai išeinam kartu pasivaikščioti, visąlaik laksto į viešuosius tualetus, o aš esu priversta stoviniuoti prie parduotuvių vitrinų ir laukti – įsivaizduojat, kaip tada atrodau? O iš tų tualetų visada išeina tampydamasis kelnes ir išsiskėtęs kaip senis.

Lulu ištraukė nykštį iš užvalkalo skylės ir iš malonumo, jog ji tokia guvi ir žvali šalia bejėgio ir suglebusio kūno, truputėlį pajudino kojas. Išgirdo gurgiantį pilvą: tie garsai nervina, niekad nežinai, katro pilvas gurgia – jo ar mano. Ji užsimerkė: minkštose žarnose kliuksi skysčiai, taip būna visiems, ir Riretei, ir man, ir aš nemėgstu apie tai galvoti, nes ima skaudėti pilvą. Mane jis myli, bet nemyli mano žarnų, jei jam parodytų mano apendiksą stiklainyje, jis jo neatpažintų, jis visą laiką mane maigo, bet jei kas paduotų jam į rankas tą stiklainį, jis nieko nepajustų, net nepagalvotų: „Tai jos", mes turėtume mylėti visą žmogų kartu su jo stemple, kepenimis ir žarnynu. Gal viso to nemylime, nes neįpratę, jei jie tai matytų, kaip mato mūsų rankas ir kojas, gal pamiltų; jūros žvaigždės tikriausiai myli viena kitą labiau: kai šviečia saulė, jos išsitiesia paplūdimy ir išverčia laukan savo skrandžius, kad jie išsivėdintų, ir tada visi gali juos matyti; tik įdomu, per kur mes galėtume iškišti savo skrandį, gal per bambą? Ji užsimerkė, ir akyse ėmė suktis melsvi apskritimai kaip vakar mugėje. „Šaudžiau guminėm strėlytėm į apskritimus, ir kai tik pataikydavau, užsidegdavo po raidę, visos raidės sudaro miesto pavadinimą, o jis per tą savo maniją glaustytis man prie nugaros sutrukdė uždegti visą žodį ‚Dižonas', nepakenčiu, kai mane liečia iš nugaros, norėčiau neturėti nugaros, nemėgstu, kai žmonės išdarinėja visokiausius triukus, o aš jų nematau, juk jie gali ten daryti, kas

jiems užeina ant seilės, be to, nematai jų rankų, jauti, kaip jos kyla ir leidžiasi, bet negali nuspėti, kur pasuks, jie žiūri į tave išpūtę akis, o tu jų nematai, – bet Anri tai dievina; jis niekada apie tai nesusimąstė, jam tik rūpi, kaip atsistoti už manęs, ir aš esu įsitikinusi, jog jis tyčia liečia mano užpakalį, nes žino, kad aš mirštu iš gėdos, jog jį turiu, o kai man būna gėda, tai jį labai jaudina, bet aš nenoriu galvoti apie jį (ji bijojo), noriu galvoti apie Riretę". Kas vakarą tuo pačiu metu, kai Anri imdavo per miegus murmėti ir dejuoti, ji galvodavo apie Riretę. Bet kažkas jai trukdė galvoti, Riretę stengėsi išstumti kitas vaizdas, akimirką ji net išvydo juodus, garbanotus plaukus ir sudrebėjo supratusi, jog tai puiku, niekad negali žinoti, koks vaizdas tau iškils prieš akis, jei veidas, tai dar nieko, jis išblėsta, bet būdavo ir tokių naktų, kai ji nesumerkdavo akių dėl aikštėn iškilusių nešvankių prisiminimų, siaubinga, kai žinai apie vyrą viską, ir ypač *tai*. Anri – kitas reikalas, galiu jį įsivaizduoti nuo galvos iki kojų, ir tai mane švelniai jaudina, nes jis minkštas, jo oda tokia pilkšva, tik pilvas rausvas, jis sako, kad kai sėdi gerai sudėtas vyras, ant jo pilvo susimeta trys raukšlės, bet jam susimeta šešios, tik jis skaičiuoja kas antrą, kitų nenori matyti. Pagalvojusi apie Riretę, susierzino: „Lulu, jūs nežinote, kas yra gražus vyro kūnas". Juokinga, aišku, kad žinau, ji kalba apie kietą it akmuo kūną, raumeningą, bet man toks nepatinka, Patersonas turėjo tokį kūną, ir kai jis mane apkabindavo, aš jausdavausi minkšta kaip vikšras; ištekėjau už Anri, nes jis buvo minkštas ir panašus į kunigą. Kunigai su sutanom švelnūs kaip moterys, pasirodo, jie mūvi kojines. Kai man buvo penkiolika metų, magėjo atsargiai kilstelėti sutaną ir pasižiūrėti į jų vyriškus kelius bei apatines kelnes, man būdavo keista, kad jie gali kažką turėti tarp kojų; viena ranka prilaikyčiau sutaną, kita slysčiau per kojas iki tos vietos, ir

visai ne todėl, kad man labai patiktų moterys, man patinka vyro daikčiukas – po sutana jis toks gležnas kaip gėlės žiedas. Visa bėda, kad iš tiesų niekad negali jo paimti į rankas, va jei jis galėtų pabūti ramus, bet ne, ima judėti kaip žvėris, sukietėja, man darosi baisu, kai jis kietas ir styro stačias, atrodo labai brutalus; meilė šlykšti. Aš mylėjau Anri, nes jo mažytis daikčiukas niekada nesukietėdavo, niekada nepakeldavo galvos, aš juokdavausi, kartais bučiuodavau jį ir bijojau jo ne labiau nei vaiko pimpaliuko; vakarais paimdavau jo švelnų mažylį tarp pirštų, Anri raudonuodavo ir dūsaudamas nusisukdavo į šoną, bet jo daikčiukas nejudėdavo, glūdėdavo klusnus mano rankoje, aš jo labai nespausdavau, ir mudu ilgai ilgai gulėdavom, kol Anri užmigdavo. Tada išsitiesdavau ant nugaros ir galvodavau apie kunigus, apie nekaltus dalykus, apie moteris ir pirma imdavau glostyti pilvą, savo gražųjį plokščią pilvą, paskui leisdavau žemyn rankas, leisdavau jas žemyn ir žemyn, ir ateidavo palaima; tokia palaima, kokią tik aš pati moku sau suteikti.

Garbanoti plaukai, negro plaukai. Ir tarsi nerimo gumulas gerklėje. Bet ji smarkiai užmerkė vokus ir pagaliau išvydo Riretės ausį, gelsvai raudoną ausytę, peršviečiamą kaip cukrinis ledinukas. Tačiau ją matydama Lulu nepatyrė tiek malonumo kiek paprastai, nes tuo pat metu girdėjo Riretės balsą. Tai buvo čaižus ir griežtas balsas, kurio Lulu nemėgo. „Jūs *turite* išvykti su Pjeru, mano mažoji Lulu, tai vienintelis protingas dalykas, kurį galite padaryti". Aš labai myliu Riretę, bet ji mane truputį erzina, kai apsimetinėja svarbia persona ir mėgaujasi savo žodžiais. Vakar „Coupole" restorane Riretė pasilenkė prie manęs su visažinės išraiška veide ir kiek sutrikusi pasakė: „Jūs *negalite* likti su Anri, nes jo nebemylite, tai būtų nusikaltimas". Ji nepraleidžia progos

pasakyti apie jį ką nors bloga, manau, tai nelabai gražu iš jos pusės, jis visada jai buvo malonus, gal aš jo ir nemyliu, bet ne Riretei man tai aiškinti; jai viskas atrodo paprasta ir lengva: myli arba nebemyli, bet aš nesu paprasta. Visų pirma aš jau pripratau taip gyventi, be to, aš jį labai myliu, jis mano vyras. Norėjau ją primušti, visada norėjau ją įskaudinti, nes ji stora. „Tai būtų nusikaltimas". Ji kilstelėjo ranką, ir aš pamačiau jos pažastį, man visada labiau patinka, kai ji būna nuogomis rankomis. Pažastis. Ji prasivėrė lyg burna, ir Lulu pamatė rausvai violetinę odą, kiek susiraukšlėjusią po garbanotais, panašiais į plaukus pūkeliais; Pjeras ją vadina „putliąja Minerva", nors jai tai nepatinka. Lulu nusišypsojo pagalvojusi apie savo mažąjį brolį, kuris vieną dieną, kai Lulu vilkėjo tik apatinuku, paklausė: „Kodėl tau pažastyse auga plaukai?", ir ji atsakė: „Tai tokia liga". Jai labai patikdavo rengtis matant broliukui, nes jam dažnai kildavo juokingų minčių; neaišku, iš kur jis traukia jas. Jis lįsdavo prie visų Lulu daiktų, rūpestingai sulankstydavo sukneles, tokių nagingų rankų vaikas, vėliau tikriausiai iš jo išaugs garsus siuvėjas. Tai žavingas darbas, aš jam piešiu audinių raštus. Keista, kad vaikas svajoja būti siuvėju; jei aš būčiau berniukas, man regis, norėčiau tapti keliautoju ar aktoriumi, bet tik jau ne siuvėju; tačiau jis visada buvo svajotojas, nedaug kalbantis, atkakliai siekiantis savo tikslo; o aš norėjau būti gerąja seserimi, vaikščioti po turtingųjų namus ir rinkti aukas. Jaučiu, kaip man glemba akys, glemba kaip ir visas kūnas, mane ima miegas. Mano gražus išblyškęs veidas po vienuolės gobtuvu atrodytų elegantiškas. Apsilankyčiau šimtuose tamsių prieškambarių. Tačiau tarnaitė tuoj pat uždegtų šviesą, ir aš pamatyčiau šeimos paveikslus, bronzines statulėles ant grakščių staliukų. Ir kabyklas drabužiams. Pasirodytų ponia su mažyte užrašų knygute ir penkiasdešimties frankų banknotu rankoje: „Štai,

sesele, imkit". – „Ačiū, ponia, telaimina jus Dievas. Iki kito karto". Bet aš nebūčiau tikroji sesuo. Autobuse kartais mirktelėčiau kokiam vaikinui, iš pradžių jis apstulbtų, paskui pasakodamas visokias nesąmones nusektų paskui ir aš įduočiau jį policininkui. Suaukotus pinigus pasilikčiau sau. Ką sau nusipirkčiau? PRIEŠNUODŽIŲ. Tai kvaila. Mano akys atsileidžia, man tai patinka, tarytum kas būtų užliejęs jas vandeniu, o visą mano kūną apima palaima. Graži žalia tiara, papuošta smaragdais ir lazuritais. Tiara ėmė smarkiai suktis, ji sukosi, sukosi ir virto siaubinga jaučio galva, bet Lulu neišsigando, ji tarė: „Sekurž. Kantalo paukščiai. Ramiai". Didelė raudona upė vingiavo per išdžiūvusias kaimo žemes. Lulu pagalvojo apie mechaninę mėsmalę, paskui apie plaukų želė.

„Tai būtų nusikaltimas!" Ji krūptelėjo ir atsisėdo lovoje, rūsčiom akim žvelgdama į tamsą. Jie mane kankina, argi to nesupranta? Žinau, kad Riretė taip elgiasi norėdama gero, bet ji, tokia teisinga kitiems, turėtų suprasti, kad man reikia viską apsvarstyti. „Tu ateisi! – pasakė jis žiūrėdamas į mane degančiom akim. – Tu ateisi pas mane, aš noriu, kad visa priklausytum man". Tačiau aš negaliu pakęsti to žvilgsnio – maigydamas man ranką jis bandė mane užhipnotizuoti, kai matau tokias jo akis, visada prisimenu jo apžėlusią krūtinę. Tu ateisi, noriu, kad visa priklausytum man; kaip galima taip kalbėti? Aš juk ne šuo.

Atsisėdusi jam nusišypsojau, buvau iš naujo pasipudravusi ir pasidažiusi akis, nes jam tai patinka, bet jis nieko nematė, jis nežiūri į mano veidą, jis spokso į mano krūtis, kad jam ant pykčio jos nudžiūtų, tik kad jos ir taip nedidelės, visai mažytės. Tu atvažiuosi į mano vilą Nicoje. Pasakojo, kad ji nudažyta baltai, su marmuriniais laiptais, ir kad iš jos matyti jūra, ir kad visą dieną mes vaikščiosime nuogi,

tikriausiai juokinga lipti laiptais visai nuogam; aš priversiu jį lipti pirmą, kad į mane nežiūrėtų; antraip negalėčiau nė kojos pakelti, stovėčiau sustingusi, iš visos širdies linkėdama jam apakti; bet tai vis tiek nieko nepakeistų; kai jis šalia, aš visada jaučiuosi nuoga. Jis paėmė mane už rankų ir su pikta išraiška veide pasakė: „Tu mane beprotiškai myli!" ir aš išsigandusi tariau: „Taip". – „Aš noriu padaryti tave laimingą, mudu keliausime automobiliu, laivu, nuvažiuosime į Italiją ir tu gausi viską, ko tik panorėsi". Bet jo viloje beveik nėra baldų, ir mudu miegosime pasitiesę čiužinį ant grindų. Jis nori, kad aš miegočiau jo glėbyje ir užuosčiau jo kvapą; man visai patiktų jo krūtinė, tokia įdegusi ir plati, tik kad nebūtų taip siaubingai apžėlusi, aš norėčiau, kad vyrai būtų be plaukų, jo plaukai tokie juodi ir švelnūs kaip samanos, kartais aš glostau jo krūtinę, o kartais man būna šlykštu, ir aš stengiuosi atsitraukti nuo jo kiek įmanoma toliau, bet jis prisispaudžia mane prie savęs. Jis norės, kad aš miegočiau jo glėbyje, jis mane suspaus savo glėbyje, ir aš jausiu jo kvapą; o kai sutems, mudu girdėsime jūros ošimą, jis sugebėtų mane pažadinti vidury nakties, jei staiga labai užsimanytų: aš niekada negalėsiu ramiai užmigti, nebent tada, kai sirgsiu, vis šis tas, jis paliktų mane ramybėje, o juk, sako, yra vyrų, kurie tai daro su sergančiomis moterimis, paskui ant jų pilvo lieka kraujo, svetimo kraujo, jo lieka ant paklodžių, visur, kaip šlykštu, kodėl taip sutvarkyta, kad mes turime kūnus?

Lulu atsimerkė; užuolaidos buvo nutviekstos rausvos šviesos, sklindančios iš gatvės, veidrodyje matėsi rausvas atspindys; Lulu patiko ši rausva šviesa ir lango fone išryškėjęs krėslo siluetas. Ant jo Anri buvo užmetęs kelnes, tuštumoje kabojo petnešos. Reikės jam nupirkti gumutes petnešoms. O! Aš nenoriu, nenoriu išvažiuoti. Jis mane bučiuos kiaurą dieną ir aš būsiu *jo*, teiksiu jam malonumą, jis žiūrės

į mane ir galvos: „Tai mano malonumas, aš ją liečiau štai čia ir čia, ir galiu vėl tai padaryti, kai tik panorėsiu". Kaip Port Ruajalyje. Lulu ėmė spardytis, ji nekęsdavo Pjero, kai tik prisimindavo, kas įvyko Port Ruajalyje. Ji tupėjo už gyvatvorės, manė, kad jis sėdi automobilyje ir žiūrinėja žemėlapį, tik staiga jį pamatė – ant pirštų galų buvo prisėlinęs jai iš nugaros ir stebėjo ją. Lulu įspyrė Anri – gal dabar atsibus. Anri kažką sumurmėjo, bet nepabudo. Norėčiau susipažinti su gražiu jaunuoliu, tyru kaip mergelė, mudu neliestume vienas kito, vaikščiotume pajūriu laikydamiesi už rankų, o naktį miegotume greta atskirose lovose, būtume kaip brolis ir sesuo ir plepėtume iki paryčių. Arba aš visai norėčiau gyventi su Rirete, tai taip žavu, kai moterys būna be vyrų; jos pečiai putlūs ir blizgantys; buvau labai nelaiminga, kai ji mylėjo Frenelį, aš nerimavau, įsivaizduodama, kad jis ją glamonėja, kad lėtai glosto jos pečius ir šonus ir kad ji dūsauja. Įdomu, kaip atrodo jos veidas, kai ji taip guli nuoga po vyru ir savo kūnu jaučia klaidžiojančias jo rankas. Aš neliesčiau jos už visą pasaulio auksą, nežinočiau, ką su ja daryti, net jei ji pati to norėtų, jei man sakytų: „Aš tikrai noriu", aš nežinočiau kaip, bet jei būčiau nematoma, norėčiau ten būti, kai su ja tai daro kiti, ir stebėti jos veidą (nustebčiau, jei ji dar atrodytų kaip Minerva), ir lengvai glostyti jos išskėstas kojas, jos rausvus kelius, ir klausyti, kaip ji dūsauja. Lulu išdžiūvo burna, ir ji sukikeno: kartais į galvą šauna ir tokių minčių. Sykį ji išsigalvojo, kad Pjeras norėjo Riretę išprievartauti. O aš jam padėjau, laikiau Riretę. O vakar... Jai degė skruostai, mudvi sėdėjome viena priešais kitą ant sofos, jos kojos buvo tvirtai suglaustos, mes nieko nekalbėjome, mudvi niekada nieko nekalbame. Anri ėmė knarkti, ir Lulu sušvilpė. Guliu čia negalėdama užmigti, kankinuosi, o šitas kvailys knarkia. Jei jis mane apkabintų, jei man sakytų,

maldautų: „Tu mano, Lulu, aš tave myliu, neišeik!" – pasiaukočiau, likčiau, taip, likčiau su juo visą gyvenimą, padaryčiau jam malonumą.

II

Riretė atsisėdo „Dôme" lauko kavinėje ir užsisakė portveino. Jautėsi pavargusi ir pyko ant Lulu:

„...o jų portveinas atsiduoda kamščiu. Lulu į tai nusispjaut, nes ji užsisako tik kavą, bet juk negalima gerti kavos, kai reikia gerti aperityvą; čia kiaurą dieną jie geria paprastą arba balintą kavą, nes neturi pinigų, o tai juos tikriausiai varo iš proto, aš taip negalėčiau, nusiaubčiau parduotuvėlę klientams matant, juk šie žmonės neturi ką prarasti. Nesuprantu, kodėl ji man amžinai paskiria pasimatymus Monparnase, galų gale ir jai būtų arčiau susitikti ‚Paix' ar ‚Pam-Pam' kavinėje, ir man būtų ne taip toli nuo darbo; negaliu net apsakyti, kaip mane slegia šie žmonės, ir atsitik tu man taip, kad kai tik turiu laisvą valandėlę, turiu čia ateiti, lauke dar galima kentėti, bet viduj smirda neskalbtom kojinėm, aš nemėgstu nevykėlių. Net sėdėdama lauke jaučiuosi ne savo vietoj, nes esu švari, praeiviai turėtų stebėtis matydami mane tarp tų nesiskutusių vyrų ir moterų, kurios atrodo kaip nežinau kas. Jie turėtų savęs paklausti: ‚Ką ji čia veikia?' Žinau, kad kartais vasarą čia atvyksta turtingos amerikietės, bet atrodo, kad dabar jos apsistoja Anglijoje, už tai turėtume padėkoti savo vyriausybei, prekyba prabangos prekėmis visai sustojo, aš pardaviau perpus mažiau nei pernai tuo pat metu ir vis galvoju, kaip kitos išsilaiko, nes aš juk geriausia pardavėja, man taip pasakė ponia Diubek, gaila mažosios Jonel, ji nesugeba prekiauti, šį mėnesį ji, ko gero, neužsidirbo nė vieno papildomo santimo; o kai visą dieną praleidi ant

kojų, norėtum pailsėti kokioje malonioje vietelėje, prabangesnėje, meniškesnėje, kur padavėjai gerai išmuštruoti, norėtųsi užsimerkti ir atsipalaiduoti, dar reikėtų ramios muzikos, turbūt nekainuotų pernelyg brangiai, jei retkarčiais nueitum į ‚Ambassadeurs' šokius; čionykščiai padavėjai tokie akiplėšiški, matyti, kad jie bendrauja tik su prastuomene, išskyrus tą nediduką tamsiaplaukį, kuris mane aptarnauja – tas tai malonus; manau, jog Lulu patinka jaustis apsuptai visų šitų nevykėlių, jai būtų nejauku prabangioje kavinėje, širdies gilumoje ji nepasitiki savimi, išsigąsta, kai tik sutinka elegantišką vyriškį, todėl jai Luji ir nepatiko; na bet, manau, čia ji jaučiasi gerai, yra net tokių, kurie neturi prisegamos apykaklės, jie atrodo kaip tikri vargšai ir dar su pypkėm, jie ryja jus akimis ir net nesistengia tai nuslėpti, matyti, kad neturi pinigų merginai nusipirkti, o šito čia tikrai netrūksta, net šlykštu; žiūri taip, tarytum norėtų jus praryti, net nesugebėtų nors kiek gražiau pasakyti, kad jūsų nori, pakreipti viską taip, kad suteiktų jums malonumą." Priėjo padavėjas:

– Jums sauso portveino, panele?

– Taip, ačiū.

Mandagiai pridūrė:

– Koks gražus oras!

– Galėjo ir anksčiau atšilti, – pasakė Riretė.

– Tiesa, atrodė, kad žiema niekad nesibaigs.

Jis nuėjo, ir Riretė nusekė jį akimis. „Šis padavėjas man labai patinka, – pagalvojo, – žino, kaip reikia elgtis, ne per daug familiarus, tačiau visada turi ką pasakyti, rodo man vos pastebimą, bet išskirtinį dėmesį".

Liesas ir susikūprinęs vaikinas įkyriai nenuleido nuo jos akių; Riretė gūžtelėjo pečiais ir atsuko jam nugarą: „Jei nori atkreipti moters dėmesį, reikia bent jau apsivilkti švariais marškiniais. Jei mane užkalbins, taip jam ir pasakysiu.

Nesuprantu, kodėl ji neišvažiuoja. Nenori skaudinti Anri, tai jau pernelyg gražu iš jos pusės: moteris vis dėlto neturi teisės gadinti sau gyvenimo dėl kokio impotento". Riretė iš prigimties negalėjo pakęsti impotentų. „Ji turi išvažiuoti, – nusprendė, – jos laimė pastatyta ant kortos, pasakysiu jai, kad negalima žaisti savo laime. Lulu, jūs neturite teisės žaisti savo laime. Ne, nieko nesakysiu, gana, sakiau šimtus kartų, negalima padaryti žmonių laimingų prieš jų pačių valią". Riretė jautė tuštumą, nes buvo labai pavargusi, ji žvelgė į portveiną taurėje, jis buvo tirštas kaip skysta karamelė, o jos viduje kažkas kartojo: „Laimė, laimė", toks gražus žodis, rimtas ir jaudinantis, pagalvojo, kad jei kas būtų paklausęs jos nuomonės per *Paris-Soir* konkursą, ji būtų pasakiusi, kad tai pats gražiausias prancūzų kalbos žodis. „Ar kas nors apie jį pagalvojo? Jie sakė ‚energija', ‚drąsa', bet todėl, kad jie vyrai, reikėjo paklausti moters, tik moterys gali jį pasiūlyti, reikėjo įsteigti du prizus, vieną vyrams, ir pačiu gražiausiu laikyti žodį ‚Garbė', kitą moterims, ir aš būčiau laimėjusi, būčiau pasakiusi ‚Laimė'; Garbė ir Laimė, abu su galūne ‚ė', juokinga. O jai pasakysiu: ‚Lulu, jūs neturit teisės paleisti iš rankų savo Laimės. Savo Laimės, Lulu, savo Laimės'. Man asmeniškai Pjeras labai patinka, visų pirma jis rimtas vyras, be to, protingas, tai dar niekam nepamaišė, turi pinigų ir bus jai labai dėmesingas. Jis iš tokių vyrų, kurie geba įveikti mažus kasdieninio gyvenimo sunkumus, o moteriai tai malonu; smulkmena, bet man patinka, kai vyras geba vadovauti, moka kalbėti su padavėjais, su viešbučių administratoriais; jie klauso jo ir man jis atrodo neeilinis žmogus. Anri to galbūt labiausiai ir trūksta. Be to, dar reikia nepamiršti sveikatos, turint galvoje jos tėvą, ji turėtų į tai atkreipti dėmesį, labai žavinga būti liesai, trapiai ir niekad neišalkti, nenorėti miego, o numigus keturias valandas per parą visą dieną lakstyti po

Paryžių pristatinėjant savo audinių eskizus, bet tai neprotinga, ji turėtų laikytis protingos dietos, valgyti po nedaug, jei taip nori, bet dažnai ir tuo pačiu metu. Bus per vėlu, kai teks ją išsiųsti dešimčiai metų į sanatoriją".

Nustebo pažvelgusi į gatvės laikrodį Monparnaso sankryžoje, kuris rodė po vienuolikos dvidešimt. „Nesuprantu Lulu, kas per charakteris, niekada negali žinoti, ar vyrai jai patinka, ar kelia pasibjaurėjimą: bet su Pjeru jai turėtų būti gerai, ji truputį pasikeitė nuo pernai metų, kai susitikinėjo su tuo Rabiu, Riebiu, kaip jį vadindavau". Prisiminusi jį pralinksmėjo, bet sulaikė šypseną, nes pasisukusi pastebėjo vis dar į ją spoksančio liesojo jaunuolio žvilgsnį. Rabiu veidas buvo nusėtas inkštirais, ir Lulu patikdavo juos spaudyti nagais. „Šlykštu, bet ji nekalta, Lulu nežino, kas yra gražus vyras, man patinka elegantiški vyriškiai, visų pirma vyriški dalykėliai, drabužiai juk tokie žavūs, marškiniai, batai, gražūs blizgantys kaklaraiščiai, tai gali būti šiurkštu, jei nori, bet ir švelnu, stipru, tokia švelni jėga, panašiai kaip jų angliško tabako ir odekolono kvapas, o jų oda, kai jie tik nusiskutę, tai ne... tai ne moters, vyrų oda panaši į tymą, stiprios rankos jus apkabina, jūs priglaudžiate galvą jiems prie krūtinės, jaučiate švelnų ir stiprų išpuoselėto vyro kvapą, jie jums šnabžda švelnius žodžius; jų gražūs drabužiai, gražūs šiurkščios jaučio odos batai, jie jums šnibžda: ‚Mano mieloji, mano vienintele', ir jūs jaučiate, kaip jums pakerta kojas", – Riretė pagalvojo apie Luji, kuris ją paliko praėjusiais metais, ir jai suspaudė širdį: „Vyras, kuris žino savo vertę ir kuris turi aibę mažų keistenybių – žiedą su antspaudu, auksinį portsigarą ir keistokų užgaidų... tik tokie vyrai kartais gali būti niekšai, ir tada jie blogesni už moteris. Idealiausias – keturiasdešimties metų vyriškis, toks, kuris dar prisižiūrėtų, jo smilkiniai būtų žilstelėję, plaukai sušukuoti į viršų,

pasitempęs, plačiapetis, labai sportiškas, bet pažinotų gyvenimą ir būtų geras, nes daug kentėjęs. Lulu – tik mergiotė, jai pasisekė, kad turi tokią draugę kaip aš, nes Pjeras jau pradeda pavargti, ir kita mano vietoj tuo pasinaudotų, tuo tarpu aš prašau, kad jis dar pakentėtų, ir kai su manim būna per švelnus, apsimetu, jog nepastebiu, imu kalbėti apie Lulu ir visada stengiuosi pasakyti apie ją ką nors gera, bet ji to nenusipelnė, ji nesuvokia, jei pagyventų nors truputį viena, kaip aš gyvenu išėjus Luji, tada suprastų, ką reiškia visą dieną dirbus grįžti vienai į namus ir rasti juos tuščius, kai taip beprotiškai norisi padėti galvą ant kieno nors peties. Tada pagalvoji, kur rasti jėgų kitą rytą atsikelt ir eiti į darbą, būti linksmai ir žavingai, ir drąsinti kitus, kai pati norėtum verčiau numirti, nei taip gyventi toliau".

Laikrodis išmušė pusę dvylikos. Riretė galvojo apie laimę, apie žydrąją paukštę, laimės paukštę, maištaujančią meilės paukštę. Ji krūptelėjo: „Lulu vėluoja jau pusvalandį, tai jai įprasta. Ji niekad nepaliks savo vyro, nes jai neužteks valios. Iš tiesų ji gyvena su Anri daugiausia iš padorumo: ji jam neištikima, bet kol į ją kreipiamasi ‚ponia', ji mano, jog taip ir turi būti. Visaip jį keikia, bet jei kitą dieną pakartotum jos žodžius, sprogtų iš pykčio. Padariau viską, ką galėjau, ir pasakiau viską, ką turėjau pasakyti, juo blogiau jai".

Priešais kavinę „Dôme" sustojo taksi, ir iš jo išlipo Lulu. Ji nešėsi didžiulį lagaminą, o jos veido išraiška atrodė šiek tiek iškilminga.

– Aš palikau Anri, – sušuko iš tolo.

Priėjo sulinkusi nuo lagamino svorio. Šypsojosi.

– Kaip, Lulu? – paklausė priblokšta Riretė. – Ar tik nenorite pasakyti?..

– Taip, – pasakė Lulu, – baigta, aš mečiau jį.

Riretė vis dar negalėjo patikėti:

– Jis žino? Jūs jam pasakėte?

Lulu įsižeidė.

– O kaipgi!

– Na ir gerai, mano mažoji Lulu!

Riretė nelabai gerai žinojo, ką ir galvoti, bet, šiaip ar taip, spėjo, jog Lulu reikia padrąsinti:

– Kaip gerai, – tarė, – kokia jūs drąsi.

Ji norėjo pridurti: matote, tai nebuvo labai sunku. Bet susilaikė. Lulu atrodė žavingai: jos skruostai buvo įraudę, o akys spindėjo. Ji atsisėdo, šalia pastatė lagaminą. Vilkėjo pilką vilnonį paltą su odiniu dirželiu ir gelsvą megztinį atverčiama apykakle. Buvo vienplaukė. Riretei nepatiko, kad Lulu vaikščioja be kepuraitės: ji iškart atpažino tą keistą ją apėmusią nepasitenkinimo ir džiaugsmo nuotaiką; Lulu visada ją taip veikdavo. „Labiausiai man patinka jos gyvybingumas", – pagalvojo Riretė.

– Tiesiai šviesiai, – pasakė Lulu. – Išklojau, kas gulėjo ant širdies. Jis stovėjo kaip trenktas.

– Tiesiog negaliu atsipeikėti, – tarė Riretė. – Bet kas jums atsitiko, mieloji Lulu? Iš kur tiek ryžto? Dar vakar būčiau davusi galvą nukirsti, kad jo nepaliksite.

– Tai dėl mano broliuko. Prieš mane jis gali vaidinti protingesnį, bet negaliu pakęsti, kai pradeda kabinėtis prie mano šeimos.

– Bet kaip tai įvyko?

– Kur padavėjas? – paklausė Lulu nenustygdama ant kėdės. – „Dôme" padavėjų niekad negali prisišaukti. Mus aptarnauja tasai nedidukas tamsiaplaukis?

– Taip, – tarė Riretė. – Žinot, kad jam patinku?

– O? Tada saugokitės tualetų prižiūrėtojos, jis visąlaik karkso pas ją. Rėžia apie ją sparną, bet manau, tai tik dingstis stebėti į tualetą einančias moteris: kai jos išeina, spokso

joms į akis, kad šios imtų raudonuoti. Bet paliksiu jus valandėlę, turiu nubėgti paskambinti Pjerui, įsivaizduoju, kaip jis nustebs! Jei pamatysite padavėją, užsakykite man kavos su grietinėle; aš tik valandėlei, paskui jums viską papasakosiu.

Ji atsistojo, žengė kelis žingsnius ir grįžo pas Riretę.

– Aš labai laiminga, mano mieloji Rirete.

– Brangioji Lulu, – tarė Riretė imdama ją už rankų.

Lulu ištraukė rankas ir lengvu žingsniu perėjo kavinę. Riretė žiūrėjo, kaip ji tolsta. „Niekad nemaniau, kad ji tai sugebėtų padaryti. Kokia ji linksma, – pagalvojo truputį pasipiktinusi, – kad sugebėjo palikti vyrą. Jei būtų manęs klausiusi, taip būtų atsitikę jau seniai. Šiaip ar taip, tai įvyko mano dėka, iš tiesų aš jai turiu didžiulę įtaką".

Po kelių sekundžių Lulu sugrįžo.

– Pjeras iš nuostabos net atsisėdo, – pasakė. – Jis norėjo išgirsti smulkmenas, bet netrukus pati viską jam papasakosiu, aš pietauju su juo. Jis sako, kad galbūt galėsime išvykti rytoj vakare.

– Kokia aš laiminga, Lulu, – pasakė Riretė. – Greičiau pasakokite. Kada apsisprendėte? Šiąnakt?

– Žinote, pati nieko nenusprendžiau, – kukliai paaiškino Lulu, – viskas išsisprendė savaime. – Ji nervingai padaužė per stalą. – Padavėjau! Padavėjau! Šitas padavėjas mane nervina, norėčiau kavos su grietinėle.

Riretė buvo priblokšta: jei ji būtų Lulu, tokiomis aplinkybėmis negaištų laiko kažkokiai kavai. Lulu – žavinga būtybė, bet nuostabu, kaip ji gali būti tokia lengvabūdiška, tikras paukštelis.

Lulu pratrūko juoktis:

– Jei būtumėte mačiusi Anri veidą!

– Galvoju, ką gi pasakys jūsų mama, – rimtai tarė Riretė.

– Mano mama? Ji bus su-ža-vė-ta, – pasakė įsitikinusi Lulu. – Jis buvo nelabai mandagus su ja, žinote, buvo jai atsipykęs iki kaklo. Visada jai priekaištavo, kad mane blogai išauklėjo, kad aš šiokia ir anokia, ir amžinai kartojo, jog iš tolo matyti, kad mano išsilavinimas nesiekia toliau parduotuvės sienų. Todėl suprantate, kad iš dalies aš taip pasielgiau dėl jos.

– Bet kas įvyko?

– Na, jis skėlė antausį Robertui.

– Vadinasi, Robertas buvo pas jus?

– Taip, šįryt užsuko pakeliui, nes mama nori jį atiduoti mokytis pas Gompezą. Manau, jau sakiau jums. Taigi jis užėjo mums pusryčiaujant, ir Anri jam skėlė antausį.

– Bet už ką? – paklausė Riretė kiek susierzinusi. Ji negalėjo pakęsti Lulu pasakojimo manieros.

– Jie susikivirčijo, – nenorėjo gilintis į smulkmenas Lulu, – o vaikis nenusileido. Pasipriešino. „Senas kvailys", – rėžė tiesiai į akis. Anri, žinoma, jį pavadino neišauklėtu vaikiščiu, jis tą ir težino; vos nesprogau iš juoko. Tada Anri atsistojo, – mudu pusryčiavome studijoje, – ir skėlė jam antausį. Už tai galėjau jį užmušti savo rankom!

– Ir jūs išėjote?

– Išėjau? – nustebo Lulu. – Kur?

– Maniau, kad tada jį ir palikote. Paklausykit, mieloji Lulu, viską reikia pasakoti paeiliui, nes taip aš nieko nesuprantu. Sakykit, – pridūrė įtariai, – jūs iš tikrųjų jį palikote?

– Na žinoma, jau valandą laiko jums tai aiškinu.

– Gerai. Anri sudavė Robertui. Kas tada?

– Tada, – tarė Lulu, – aš jį uždariau balkone, galėjai sprogti iš juoko! Jis dar vilkėjo pižamą, barbeno į langą, bet stiklo išdaužti nedrįso, nes yra tikras gobšas. Jo vietoj būčiau viską išdaužiusi, net jei būčiau kruvinai susipjausčiusi rankas. O

paskui atėjo kaimynai Teksjė. Tada jis ėmė man šypsotis pro langą, stengdamasis viską paversti juokais.

Pro šalį ėjo padavėjas; Lulu sugriebė jį už rankos:

– Štai kur jūs? Ar jums nebūtų sunku atnešti man kavos su grietinėle?

Riretė pasijuto nejaukiai ir vos pastebimai it bendrininkė nusišypsojo padavėjui, bet šis išliko niūrus ir tik paslaugiai, bet priekaištaujamai linktelėjo. Riretė pyktelėjo ant Lulu: ji niekada nemokėjo pasirinkti tinkamo tono kalbėdama su žemesnės klasės žmonėmis, čia ji elgdavosi pernelyg familiariai, čia per daug reikliai ir šaltai.

Lulu ėmė juoktis.

– Juokiuosi, nes prisimenu Anri su pižama balkone; jis drebėjo nuo šalčio. Žinot, kaip man pavyko jį ten uždaryti? Robertas verkė, Anri buvo kambario gilumoje ir skaitė jam pamokslą. Atidariau balkono duris ir pasakiau: „Žiūrėk, Anri! Taksi partrenkė gėlių pardavėją". Jis priėjo prie manęs: jam patinka toji gėlių pardavėja, nes ji pasisakė esanti šveicarė, be to, jis mano, kad gėlių pardavėja jį įsimylėjusi. „Kur? Kur?" – klausinėjo. Aš tyliai atsitraukiau, grįžau į kambarį ir uždariau duris. Ir surikau jam per stiklą: „Žinosi, kaip bjauriai elgtis su mano broliu". Laikiau jį balkone gerą valandą, jis spoksojo į mus išpūtęs akis, pamėlęs iš pykčio. Rodžiau jam liežuvį, o Robertui daviau saldainių; paskui atsinešiau drabužius į studiją ir apsirengiau prie Roberto, nes žinau, kad Anri to negali pakęsti: Robertas bučiavo mano rankas ir kaklą kaip tikras jaunas vyras – jis buvo žavingas; mes elgėmės taip, tarsi Anri ten išvis nebūtų buvę. Net pamiršau nusiprausti.

– O Anri stovėjo už lango. Gali sprogti iš juoko, – pasakė Riretė kvatodama.

Lulu liovėsi juoktis.

– Bijau, kad jis nebūtų persišaldęs, – rimtai tarė ji, – kai supyksti, nebemąstai. – Ir linksmai kalbėjo toliau: – Jis mums grasino kumščiu ir visą laiką burnojo, bet aš nesupratau nė pusės to, ką jis sakė. Paskui Robertas išėjo, ir tada į duris paskambino Teksjė, aš juos įleidau vidun. Kai juos pamatė, tapo toks patenkintas, ėmė linkčioti balkone, o aš jiems pasakiau: „Pažvelkit į mano brangųjį vyrelį, argi jis nepanašus į žuvį akvariume?" Teksjė su juo pasisveikino pro langą, buvo šiek tiek apstulbę, bet jie moka tvardytis.

– Galiu įsivaizduoti, – pasakė Riretė juokdamasi. – Cha! Cha! Jūsų vyras stovi balkone, o Teksjė studijoje! – Ir keletą sykių pakartojo: „Jūsų vyras stovi balkone, o Teksjė studijoje..." Stengėsi surasti juokingus ir vaizdingus žodžius norėdama apibūdinti tą vaizdą Lulu, nes manė, jog Lulu neturi humoro jausmo. Bet tinkamų žodžių nerado.

– Atidariau duris, – tarė Lulu, – ir Anri įėjo į kambarį. Jis mane pabučiavo prie Teksjė ir pavadino mažąja išdykėle. „Mažoji išdykėlė, – paaiškino jis, – norėjo man atkeršyti". Aš nusišypsojau, paskui mandagiai nusišypsojo Teksjė; visi šypsojosi. Bet kai tik jie išėjo, jis skėlė man antausį. Tada aš pagriebiau šepetį ir vožiau jam per veidą: prakirtau abi lūpas.

– Vargšelė Lulu, – švelniai pasakė Riretė.

Bet Lulu mostelėjo ranka, parodydama, kad jai nereikia jokios užuojautos. Sėdėjo pasitempusi, kovingai nusiteikusi purtė rudas garbanas, o jos akys svaidė žaibus.

– Tada mes ir išsiaiškinom: nuvaliau jam servetėle lūpas ir pasakiau, kad man jau gana, kad jo nebemyliu ir kad išeinu. Jis ėmė verkti, pasakė nusižudysiąs. Bet manęs tai jau neveikia: pamenate, Rirete, pernai, kai kilo neramumai Vokietijoje, Reino žemėse, tą giesmelę jis man giedojo kasdien: bus karas, bus karas. Lulu, aš išeisiu į karą ir žūsiu, o tu manęs gailėsi, tave grauš sąžinė už visas kančias, kurias

man suteikei. „Nusiramink, – atsakiau, – tu impotentas, ir tavęs nepaims". Tad aš jį nuraminau, nes jis tvirtino užrakinsiąs mane studijoje, ir prisiekiau, jog dar mėnesį jo tikrai nepaliksiu. Tada jis išėjo į savo kontorą, jo akys buvo paraudusios, ant lūpos buvo užsiklijavęs pleistrą – atrodė nekaip. O aš susitvarkiau namus, užkaičiau lęšių troškinį ir susikroviau daiktus. Virtuvėje ant stalo palikau raštelį.

– Ir ką gi jam parašėte?

– Parašiau jam taip, – išdidžiai tarė Lulu, – „Lęšiai ant viryklės. Pavalgyk ir išjunk dujas. Šaldytuve yra kumpio. Man jau gana, aš išeinu. Viso".

Jos nusijuokė, ir praeiviai atsisuko pasižiūrėti. Riretė pamanė, jog iš šalies šis vaizdas turėtų atrodyti žavingai, ir pasigailėjo, kad jos nesėdi „Viel" ar „Paix" lauko kavinėje. Kai liovėsi juoktis, nutilo, ir Riretė suvokė, jog jiedvi nebeturi viena kitai ką pasakyti. Ji truputėlį nusivylė.

– Reikia bėgti, – tarė Lulu stodamasi, – susitinku su Pjeru dvyliktą. Kur man dėti šitą lagaminą?

– Palikite jį man, – tarė Riretė, – paprašysiu pasaugoti tualetų prižiūrėtojos. Kada jus vėl pamatysiu?

– Užsuksiu jūsų antrą valandą, turiu daug ką nusipirkti, be to, man reikia jūsų patarimo: nepasiėmiau pusės savo daiktų, reikės Pjerą paprašyti pinigų.

Lulu išėjus, Riretė pašaukė padavėją. Ji buvo rimta ir liūdna. Pribėgo padavėjas: Riretė jau buvo pastebėjusi, kad jis visada greitai ateidavo, kai ji pakviesdavo jį.

– Penki frankai, – pasakė jis. Ir šaltokai pridūrė: – Jūs abi buvote labai linksmos, net apačioje girdėjosi, kaip juokėtės.

Lulu ją įžeidė, apmaudžiai pagalvojo Riretė. Ir nuraudusi pasakė:

– Šįryt mano draugė truputį sudirgusi.

– Ji žavi, – tarė padavėjas kilniaširdiškai. – Labai ačiū, panele.

Jis įsikišo į kišenę visus šešis frankus ir skubiai nuėjo. Riretė šiek tiek nustebo, bet išmušė vidurdienį, ir ji pagalvojo, jog tuoj grįš Anri, ras Lulu raštelį, ir akimirką ją užplūdo švelnumo banga.

– Norėčiau, kad *iki rytojaus vakaro* visa tai išsiųstumėt į „Teatro" viešbutį Vandamo gatvėje, – oriai kaip tikra dama pasakė Lulu kasininkei. Atsisuko į Riretę:

– Na štai, Rirete, viskas sutvarkyta.

– Kieno vardu? – paklausė kasininkė.

– Ponios Liusjenos Krispen.

Lulu užsimetė paltą ant rankos ir ėmė bėgti; bėgte nusileido universalinės parduotuvės „Samarritaine" laiptais. Riretė nusekė iš paskos, kelis kartus vos nepargriuvo, nes nežiūrėjo sau po kojom: priekyje matė tik šokčiojantį liekną mėlyną ir ryškiai geltoną siluetą. „Vis dėlto tiesa, kad jos kūnas nepadorus..." Kaskart, kai Riretė pažvelgdavo į Lulu iš nugaros ar iš šono, ją nustebindavo jos kūno formų nepadorumas, bet ji nesistengė suprasti kodėl: toks buvo įspūdis. „Ji lanksti ir liekna, bet kažkokia begėdiška, ir aš negaliu to paaiškinti. Tikriausiai todėl, jog visada stengiasi nešioti ankštus drabužius. Sako, kad jai gėda dėl savo užpakalio, o užsitempia tokius sijonus, kurie lipte prilimpa prie sėdynės. Tas jos užpakalis visai nedidelis, tikrai, jis gerokai mažesnis už manąjį, bet labiau krinta į akis. Jis toks apvalus po laibu liemeniu, jo pilnas visas sijonas, sakytum, pripiltas vandens; be to, jis šokčioja".

Lulu atsisuko, ir jos nusišypsojo viena kitai. Apie nekuklų savo draugės kūną Riretė mąstė su kažkokiu nepritarimu ir ilgesiu: smailios mažos krūtys, tokia gelsva, glotni oda, – kai ją lieti, regis, lytėtum gumą, – ilgos kojos, ilgas nepadorus kūnas ilgomis galūnėmis: „Negrės kūnas, – pagalvojo Riretė, –

ji panaši į negrę, šokančią rumbą". Prie lauko durų veidrodyje Riretė išvydo savo apvalių kūno formų atspindį: „Aš kur kas sportiškesnė, – pagalvojo imdama Lulu už rankos, – kai mudvi apsirengusios, ji atrodo daug efektingiau, bet nuoga aš esu tikrai gražesnė".

Jos patylėjo valandėlę, paskui Lulu pasakė:

– Pjeras buvo nuostabus. Jūs taip pat buvote nuostabi, Rirete, aš jums abiem esu labai dėkinga.

Ji kalbėjo nenatūraliai, bet Riretė į tai nekreipė dėmesio: Lulu niekada nemokėjo dėkoti, ji pernelyg drovi.

– Man viskas nusibodo, – staiga pasakė Lulu, – bet turiu nusipirkti liemenėlę.

– Čia? – nusistebėjo Riretė. Jos kaip tik ėjo pro apatinių drabužių parduotuvę.

– Ne. Bet čia pamačiau, tai ir pagalvojau. Liemenėlių pirkti eisiu pas Fišerį.

– Į Monparnaso bulvarą? – sušuko Riretė. – Atsargiau, Lulu, – pasakė rimtai, – nevertėtų vaikščioti Monparnaso bulvaru, ypač tokiu metu: galime susitikti Anri, būtų be galo nemalonu.

– Anri? – Lulu gūžtelėjo pečiais. – Ne, ką jūs, kodėl?

Iš pasipiktinimo Riretė net paraudo.

– Jūs niekada nepasikeisite, mieloji Lulu, jei jums kas nors nepatinka, jūs tai paprasčiausiai nekaltai nuneigiate. Norite eiti pas Fišerį, vadinasi, jūs man tvirtinate, kad Anri nevaikšto Monparnaso bulvaru. Gerai žinote, kad jis visada juo eina kasdien šeštą valandą, tai jo kasdieninis maršrutas. Pati sakėte: jis pakyla Ren gatve ir laukia autobuso prie Raspajo bulvaro kampo.

– Pirma, dabar tik penkios valandos, – pasakė Lulu, – antra, jis turbūt nebuvo kontoroje: perskaitęs mano raštelį tikriausiai prigulė.

– Bet, Lulu, – staiga tarė Riretė, – yra dar viena Fišerio parduotuvė, juk žinote, netoli Operos, Katr Septambr gatvėje.

– Taip, – tarė Lulu be entuziazmo, – bet vis tiek teks eiti ten.

– O! Mieloji Lulu, aš jus myliu! Teks eiti ten! Bet juk šita yra už dviejų žingsnių, daug arčiau nei Monparnasas.

– Man nepatinka, ką jie parduoda.

Riretė šyptelėjo pagalvojusi, kad visose Fišerio parduotuvėse prekės vienodos. Bet Lulu buvo keistai užsispyrusi: Anri, be abejonės, buvo tas žmogus, su kuriuo dabar ji mažiausiai norėjo susitikti, o galima buvo pamanyti, jog ji daro viską, kad pasipainiotų jam po kojom.

– Na gerai, – tarė atlaidžiai, – eime į Monparnasą, be to, Anri toks stambus, kad mudvi pastebėsime jį pirmos.

– O kas, jei susitiksim? – paklausė Lulu. – Susitiksim, ir tiek. Jis mūsų nesuvalgys.

Lulu panoro nueiti iki Monparnaso pėstute; sakė, kad jai reikia pakvėpuoti grynu oru. Jos ėjo Senos, paskui Odeono ir Vožiraro gatvėmis. Riretė liaupsino Pjerą ir aiškino Lulu, kaip jis nuostabiai elgėsi šiomis aplinkybėmis.

– Kaip aš myliu Paryžių, – tarė Lulu. – Man jo trūks.

– Geriau patylėkit, Lulu. Negaliu net pagalvoti, kad turite progą išvažiuoti į Nicą, o jums gaila palikti Paryžių.

Lulu neatsakė, ji ėmė liūdnai ir įdėmiai žvalgytis į visas puses.

Tik išėjusios iš parduotuvės išgirdo mušant šešias valandas. Riretė paėmė Lulu už parankės norėdama kuo greičiau ją iš čia išvesti. Bet Lulu stabtelėjo prie gėlininko Bomano krautuvės.

– Pažvelkite į šias azalijas, mieloji Rirete. Jei tik turėčiau gražią svetainę, visur jų pristatyčiau.

– Man vazoninės gėlės nepatinka, – pasakė Riretė.

Ją apėmė neviltis. Pasisuko į Ren gatvės pusę ir, kaip ir buvo galima tikėtis, po kelių sekundžių išvydo didelę dramblotą Anri figūrą. Jis buvo be kepurės ir vilkėjo sportišką rudo tvido švarką. Riretė negalėjo pakęsti rudos spalvos.

– Štai jis, Lulu, štai, – greitai pasakė.

– Kur? – paklausė Lulu, – kur jis?

Ji susijaudino ne mažiau nei Riretė.

– Už jūsų, kitoj kelio pusėj. Paskubėkim, ir neatsigręžkit.

Lulu vis tiek atsigręžė.

– Matau jį, – tarė.

Riretė stengėsi ją nutempti, bet Lulu sustingo, įsistebeilijo į Anri. Paskui tarė:

– Manau, jis mus pamatė.

Atrodė išsigandusi, tad lengvai paklausė Riretės ir nuolankiai leidosi nuvedama.

– Dabar, dėl Dievo meilės, Lulu, neatsigręžkit, – tarė Riretė uždususi. – Už kito kampo pasuksime į dešinę, į Delambro gatvę.

Jos skubėjo stumdydamos praeivius. Kartais Lulu reikėjo tempti, kartais ji pati tempė Riretę. Bet jos dar nebuvo priėjusios Delambro gatvės kampo, kai Riretė už nugaros, netoli Lulu, pamatė didžiulį tamsų šešėlį; supratusi, jog tai Anri, ėmė drebėti iš pykčio. Lulu nepakėlė akių, atrodė paniurusi ir užsispyrusi. „Gailisi, kad buvo neatsargi, bet jau per vėlu, pati kalta".

Jos paspartino žingsnį; Anri tylėdamas sekė iš paskos. Jiedvi pralėkė Delambro gatve ir nuėjo Observatorijos link. Riretė girdėjo, kaip girgžda Anri batai, taip pat kažkokį neaiškų, vienodą karkimą, pritariantį jų žingsniams: Anri kvėpavimą (Anri visada kvėpuodavo garsiai, bet tik ne taip: jis tikriausiai bėgo, kad jas pavytų, ar buvo labai susijaudinęs).

„Reikia elgtis taip, tarsi jo čia nebūtų, – pagalvojo Riretė. – Neparodyti, kad jį pastebėjom". Bet vis tiek žvilgčiojo į jį akies krašteliu. Jis buvo baltas kaip drobė ir taip žemai nuleidęs akis, kad atrodė užsimerkęs. „Tarsi lunatikas", – pamanė Riretė su kažkokiu pasišlykštėjimu. Anri lūpos virpėjo ir pusiau atsiklijavęs mažytis rausvas pleistras ant apatinės lūpos taip pat ėmė virpėti. Ir dar tas kvėpavimas: kiekvienas tolygus ir kimus atsidusimas pasibaigdavo kimiu švilpimu pro nosį. Riretė jautėsi bjauriai: ji nebijojo Anri, bet aistra ir liga ją visada šiek tiek baugino. Pagaliau Anri nežiūrėdamas atsargiai ištiesė ranką ir sugriebė Lulu už alkūnės. Lulu lūpos persikreipė, ji vos nepravirko ir drebėdama ištraukė ranką.

– Pšš! – iškvėpė orą Anri.

Riretei kilo beprotiškas noras sustoti: jai gėlė šoną, ausyse spengė. Bet Lulu jau beveik bėgo; ji irgi buvo panaši į nakvišą. Riretei atrodė, kad jei paleistų Lulu ranką ir sustotų, jie vis tiek bėgtų vienas šalia kito, nebylūs, išbalę kaip numirėliai, užmerktom akim.

Anri ėmė kalbėti. Keistu užkimusiu balsu tarė:

– Eime namo.

Lulu neatsakė. Tuo pačiu kimiu monotonišku balsu Anri pakartojo:

– Tu mano žmona. Eime namo.

– Juk matote, kad ji nenori grįžti, – iškošė Riretė pro sukąstus dantis. – Palikit ją ramybėje.

Anri, regis, jos neišgirdo ir pakartojo:

– Aš tavo vyras, noriu, kad grįžtum namo.

– Prašau palikti ją ramybėje, – griežtai pasakė Riretė, – taip nieko nepasieksit, tik įsipyksit jai. Atstokit nuo mūsų.

Jis atsisuko į Riretę su nuostaba veide.

– Ji mano žmona, – tarė, – mano žmona. Noriu, kad grįžtų su manim namo.

Jis paėmė Lulu už rankos, ir šįkart Lulu jos neištraukė.

– Eikit šalin! – šūktelėjo Riretė.

– Niekur aš neisiu ir visur sekiosiu jai įkandin. Noriu, kad ji grįžtų namo.

Jis kalbėjo sunkiai. Staiga taip išsiviepė, kad net pasimatė jo dantys, ir iš visų jėgų sušuko:

– Tu – mano!

Žmonės atsisuko juokdamiesi. Anri purtė Lulu ranką ir, rodydamas dantis, staugė kaip žvėris. Laimei, pro šalį važiavo tuščias taksi. Riretė kilstelėjo ranką ir sustojo. Anri taip pat sustojo. Lulu norėjo eiti toliau, bet jie tvirtai ją laikė už rankų.

– Turit suprasti, – tarė Riretė tempdama Lulu į gatvės pusę, – kad prievarta jos niekada nesusigrąžinsite.

– Paleiskit ją, paleiskit mano žmoną, – tarė Anri traukdamas Lulu į priešingą pusę.

Lulu buvo suglebusi kaip skuduras.

– Tai lipat ar nelipat? – nekantriai šūktelėjo vairuotojas.

Riretė paleido Lulu ir ėmė daužyti per Anri rankas. Bet jis, atrodė, nieko nejaučia. Po kelių sekundžių paleido savo grobį ir kvailai įsistebeilijo į Riretę. Riretė taip pat žiūrėjo į jį. Ji nebegalėjo susigaudyti savo mintyse, ją užplūdo begalinis pasišlykštėjimas. Kurį laiką spoksojo vienas kitam į akis ir sunkiai alsavo. Paskui Riretė susitvardė, apkabino Lulu per liemenį ir nutempė į taksi.

– Kur važiuojam? – paklausė vairuotojas.

Anri nusekė įkandin ir norėjo važiuoti kartu. Bet Riretė iš visų jėgų jį pastūmė ir paskubom uždarė automobilio dureles.

– Na! Važiuokit, važiuokit, – pasakė vairuotojui. – Adresą pasakysim paskui.

Taksi pajudėjo, ir Riretė su palengvėjimu atsilošė. „Tai buvo tiesiog šlykštu“, – pagalvojo. Ji nekentė Lulu.

– Kur norite važiuoti, mieloji Lulu? – paklausė švelniai.

Lulu neatsakė. Riretė ją apkabino ir ėmė švelniai įkalbinėti:

– Turite man atsakyti. Norit, kad nuvežčiau pas Pjerą?

Lulu sujudėjo, ir Riretė tai suprato kaip sutikimą. Ji pasilenkė į priekį:

– Mesino gatvė, vienuoliktas numeris.

Kai Riretė vėl atsigręžė, Lulu žiūrėjo į ją kažkaip keistai.

– Ką jis... – pradėjo Riretė.

– Aš jūsų nekenčiu, – sušvokštė Lulu, – nekenčiu Pjero, nekenčiu Anri. Kuo aš jums visiems nusikaltau? Jūs mane tiesiog kankinate.

Ji staiga nutilo, ir jos veidas persikreipė.

– Paverkit, – ramiai ir oriai ėmė ją guosti Riretė, – paverkit, jums palengvės.

Lulu susikūprino ir ėmė kūkčioti. Riretė ją apkabino ir priglaudė sau prie krūtinės. Retkarčiais paglostydavo jai plaukus. Bet širdyje juto tik šaltį ir panieką. Automobiliui sustojus, Lulu nusiramino. Nusišluostė akis ir pasipudravo.

– Atleiskit man, – tarė maloniai, – vis tie nervai. Negalėjau jo tokio matyti, man buvo labai skaudu.

– Atrodė kaip orangutanas, – tarė Riretė jau atsileidusi.

Lulu nusišypsojo.

– Kada vėl jus pamatysiu? – paklausė Riretė.

– Ak, manau, tik rytoj. Žinote, kad pas Pjerą negaliu apsistoti dėl jo mamos. Būsiu „Teatro" viešbutyje. Galėtumėt užbėgti anksti ryte, apie devynias, jei jums tinka, nes paskui eisiu aplankyti mamos.

Ji buvo pablyškusi, ir Riretė liūdnai pagalvojo, kaip siaubingai lengvai Lulu gali palūžti.

– Neužsibūkit šį vakarą, – pasakė ji.

– Esu nežmoniškai pavargusi, – tarė Lulu. – Tikiuosi, kad Pjeras mane anksti išleis, bet jis tokių dalykų niekad nesupranta.

Tuo pačiu taksi Riretė parvažiavo namo. Vienu metu buvo pagalvojusi eiti į kiną, bet dabar jau nebenorėjo. Numetė kepuraitę ant kėdės ir žengė prie lango. Bet lova, ant kurios krito šešėlis, ją taip traukė, ji buvo tokia balta, tokia minkšta, tokia vėsi ir drėgna. Griūti į ją, pajusti švelnų pagalvės prisilietimą prie degančių skruostų. „Aš stipri, aš padariau viską už Lulu, o dabar esu viena ir niekas man nepadeda". Ji taip savęs gailėjosi, kad net pajuto gerkle kylančią raudą. „Jie išvažiuos į Nicą, ir aš jų nebepamatysiu. Aš sukūriau jų laimę, o jie manęs nė neprisimins. Aš liksiu čia, dirbsiu aštuonias valandas per dieną ir pardavinėsiu pas Biurmą dirbtinius perlus". Skruostais nusirito pirmosios ašaros, ir ji švelniai susmuko ant lovos. „Į Nicą... – kartojo liedama karčias ašaras, – į Nicą... į saulę... į Rivjerą..."

III

„Fui!"

Tamsi naktis. Atrodo, tarsi po kambarį kažkas vaikščioja: vyras su šlepetėmis. Atsargiai deda vieną koją, paskui kitą, bet grindys vis tiek girgžda. Sustoja, akimirką įsiviešpatauja tyla, paskui, atsidūręs kitame kambario gale, vėl kaip maniakas ima be tikslo slankioti po kambarį. Lulu šalta, antklodės pernelyg plonos. Ji garsiai ištaria: „Fui!", ir jos balsas ją išgąsdina.

Fui! Esu tikra, kad dabar jis žiūri į dangų ir į žvaigždes, užsidega cigaretę, dabar jis lauke, sakė, kad jam patinka rausvai violetinis Paryžiaus dangus. Neskubėdamas, pamažėle grįžta namo: jis pats man sakė, kad tai padaręs jis jaučiasi esąs poetas, lengvas kaip ką tik pamelžta karvė ir daugiau apie tai nebegalvojąs, o aš guliu sutepta. Ir nesi-

stebiu, kad šiuo metu jis jaučiasi tyras, savo purvą jis paliko čia, tamsoje, jo pilnas rankšluostis, o paklodė lovos viduryje drėgna, negaliu ištiesti kojų, nes po jomis pajusiu tą lipnų skystį, tą šlykštybę, o jis visai sausas, girdėjau, kaip išėjęs švilpavo po langais; ten apačioje jis sausas ir gaivus, su savo gražiaisiais drabužiais, rudeniniu paltu, reikia pripažinti, kad jis moka rengtis, moteriai negėda išeiti su juo į gatvę, jis stovėjo po mano langu, o aš gulėjau nuoga tamsoje, man buvo šalta, aš šluosčiausi rankomis pilvą, nes man atrodė, jog tebesu šlapia. „Aš tik užeisiu valandėlei, – pasakė jis, – pažiūrėti tavo kambario". Išbuvo pas mane dvi valandas, o kaip girgždėjo ta šlykšti, maža geležinė lova. Neaišku, iš kur jis atkasė šitą viešbutį, sakė, kažkada čia gyvenęs porą savaičių ir kad man čia būsią gerai; bet čia tokie keisti kambariai, buvau užėjusi į du ir dar niekad neteko matyti tokių mažų kambarių, jie visi prigrūsti baldų: pufų, kanapų, staliukų, ir visi atsiduoda meile, nežinau, ar jis čia praleido porą savaičių, bet jei taip, tai tikrai ne vienas; jis, matyt, nelabai mane gerbia, jei čia įkišo. Viešbučio tarnautojas, alžyrietis, šypsojosi, kai mudu atėjome, aš nekenčiu tokių tipų, bijau jų, jis spoksojo į mano kojas, paskui nuėjo į savo kambarį ir tikriausiai pamanė: „Jau, jie smaginasi", ir ėmė įsivaizduoti pačius nepadoriausius vaizdus, pasirodo, su moterimis jie išdarinėja siaubingiausius dalykus; jei tik kuri pakliūva jiems į rankas, lieka invalidė visam gyvenimui; ir visą tą laiką, kol Pjeras man nedavė ramybės, aš galvojau apie alžyrietį, įsivaizduojantį, ką aš veikiu, ir viską įsivaizduojantį dar šlykščiau nei iš tikrųjų. Kambaryje kažkas yra!

Lulu užgniaužė kvapą, bet girgždėjimas veik iš karto nutilo. Man skauda tarpvietę, man niežti ir peršti, norisi verkti, ir taip bus kiekvieną naktį, išskyrus ateinančią, nes būsime traukinyje. Lulu įsikando į lūpą ir sudrebėjo, nes prisiminė

dejavusi. Netiesa, aš nedejavau, tik garsiau alsavau, nes jis labai sunkus, kai ant manęs atsigula, man užgniaužia kvapą. Jis man sakė: „Tu dejuoji iš malonumo", nekenčiu, kai jis kalba tai darydamas, norėčiau užsimiršti, bet jis be perstojo pliurpia nešvankybes. Pirma, aš nedejavau, o antra, aš negaliu patirti malonumo, – taip jau yra, pats gydytojas taip sakė, – nebent pati jį sau suteikiu. Jis nenori tuo patikėti, jie niekada tuo nenorėjo patikėti, jie visi sako: „Taip yra todėl, kad pirmas kartas tau buvo blogas, aš tave išmokysiu patirti malonumą"; aš leisdavau jiems taip kalbėti, nors puikiai žinojau savo bėdą: tai liga; bet juos tai žeidžia.

Kažkas lipa laiptais. Kažkas grįžta. O Dieve, kad tik ne jis. Jis galėtų, jei tik jam vėl užeitų noras. Tai ne jis, čia sunkūs žingsniai, o jei tai alžyrietis – Lulu širdis nusirito į kulnus, – jis žino, kad aš viena, jis pabels į duris, negaliu, negaliu to ištverti, ne, jis aukštu žemiau, kažkas grįžta, kiek užtrunka, kol įkiša raktą į spyną, jis girtas, įdomu, kas gyvena šiame viešbutyje, tikriausiai visokios padugnės; šią popietę ant laiptų sutikau raudonplaukę, jos akys buvo kaip narkomanės. Aš nedejavau! Na, suprantama, kad jis galų gale mane sujaudino tais savo grabaliojimais, jis tai sugeba; aš siaubingai bijau viską išmanančių vyrų, man labiau patiktų miegoti su skaistuoliu. Tos rankos, slystančios tiesiai ten, kur reikia, jos tave vos paliečia, maigo, bet ne per smarkiai... jos elgiasi su tavim kaip su instrumentu, kuriuo moka griežti, ir tuo didžiuojasi. Nekenčiu, kai mane sujaudina, man išdžiūva burna ir aš jaučiuosi pažeminta, nes jie mano mane užvaldę; Pjerui galėčiau skelti antausį, kai jis pasidaro savimyla ir sako: „Aš turiu savo techniką". Dieve mano, sakyti, kad tai yra gyvenimas, kad dėl to mes ir rengiamės, ir prausiamės, ir gražinamės, ir kad apie tai parašyti visi romanai ir apie tai mes nuolatos galvojame, o viskas baigiasi tuo, kad

atsigulate į lovą su kokiu nevykėliu, kuris jūsų vos neuždusina, o paskui sušlapina jums pilvą. Noriu užmigti, ak, jei nors trumpam galėčiau užmigti, rytoj visą naktį praleisiu kelyje, jausiuos kaip sudaužyta. Norėčiau bent kiek išsimiegoti, kad galėčiau pasivaikščioti po Nicą; regis, ten labai gražu, itališkos gatvelės ir saulėje išdžiaustyti spalvoti skalbiniai, ten aš pasistatysiu molbertą ir tapysiu, o mergaičiukės subėgs pažiūrėti, ką aš veikiu. Kokia šlykštynė! (Ji sujudėjo ir klubu prisilietė prie šlapios vietos ant paklodės.) Jis mane ten vežasi tam, kad galėtų tai daryti. Niekas, niekas manęs nemyli. Jis ėjo greta manęs, ir aš vos neapalpau, laukiau nors vieno švelnaus žodžio, jis galėjo ištarti: „Myliu tave", žinoma, pas jį nebūčiau grįžusi, bet būčiau pasakiusi ką nors malonaus, būtume išsiskyrę kaip geri draugai, laukiau, laukiau, jis paėmė mane už rankos, ir aš jos neištraukiau; Riretė buvo įsiutusi, netiesa, kad jis atrodė kaip orangutanas, bet aš žinojau, kad ji galvoja kažkaip panašiai, ji žiūrėjo į jį kreivai šlykščiom akim, nuostabu, kokia ji gali būti bloga, tiek to, kai jis paėmė mane už rankos, aš nesipriešinau, bet jis norėjo ne *manęs*, jis norėjo *savo žmonos*, nes mane vedė ir yra mano vyras; jis mane visados žemindavo, sakydavo, kad jis protingesnis už mane, tad dėl visko kaltas jis, jam reikėjo nežiūrėti į mane iš viršaus ir aš vis dar būčiau su juo. Esu įsitikinusi, kad jis dabar nesigaili, neverkia, niūniuoja kokią dainelę, štai ką jis veikia, ir yra labai patenkintas, nes dabar vienas guli visoj lovoj ir gali laisvai ištiesti savo dideles kojas. Norėčiau numirti. Aš taip bijau, kad jis blogai apie mane negalvotų; negalėjau jam nieko paaiškinti, nes Riretė stovėjo tarp mūsų, ji kalbėjo ir kalbėjo, atrodė kaip isterikė. Dabar ji laiminga, didžiuojasi savo drąsa, bet tai negarbinga, juk Anri švelnus kaip ėriukas. Aš nueisiu pas jį. Juk jie negali manęs priversti jo palikti kaip kokio šuns. Ji pašoko iš lovos

ir uždegė šviesą. Užteks kojinių ir apatinuko. Ji net nesusišukavo, taip skubėjo, žmonės mane pamatę nežinos, kad aš nieko nevilkiu po paltu, kuris man siekia kulkšnis. Alžyrietį – ji sustojo besidaužančia širdim – reikės pažadinti, kad atrakintų duris. Ji nulipo tyliai, ant pirštų galų – bet laiptai vis tiek girgždėjo – ir pabeldė į jo kambariuko stiklą.

– Kas yra? – paklausė alžyrietis.

Akys buvo paraudusios, plaukai susivėlę, jis neatrodė labai pavojingas.

– Atrakinkit duris, – trumpai pasakė Lulu.

Po penkiolikos minučių ji jau skambino į Anri duris.

– Kas ten? – paklausė Anri už durų.

– Aš.

Jis neatsako, nenori manęs įleisti į mano namus. Bet aš belsiu į duris tol, kol jis atidarys, jis nusileis dėl kaimynų. Po valandėlės durys prasivėrė ir pasirodė Anri, išblyškęs, su spuogu ant nosies; vilkėjo pižamą. „Jis nemiegojo", – pagalvojo Lulu susigraudinusi.

– Negalėjau taip išvykti; norėjau dar kartą tave pamatyti.

Anri tebetylėjo. Stumtelėjusi jį į šalį, Lulu įėjo. Koks jis vis dėlto nerangus, amžinai painiojasi po kojomis, spokso apskritom akim, rankos nukarusios, jis nežino, ką daryti su savo kūnu. Nagi liaukis, gana, puikiai matau, kad esi susijaudinęs ir negali kalbėti. Jis stypsojo, sunkiai rydamas seiles, ir Lulu pačiai teko uždaryti duris.

– Noriu išsiskirti draugiškai, – tarė ji.

Jis prasižiojo lyg norėdamas kažką sakyti, greitai apsisuko ir nubėgo. Ką jis daro? Ji nedrįso nusekti iš paskos. Jis verkia? Ji išgirdo jį kosint: jis buvo tualete. Kai grįžo, Lulu pakibo jam ant kaklo ir prispaudė savo lūpas prie jo lūpų: jis smirdėjo vėmalais. Lulu paplūdo ašaromis.

– Man šalta, – pasakė Anri.

– Atsigulkim, – pasiūlė ji verkdama, – galiu pasilikti iki ryt ryto.

Jie atsigulė, ir Lulu pratrūko raudoti kruvinom ašarom, nes vėl buvo savo kambary ir savo gražioje švarioje lovoje ir matė rausvą šviesą lange. Ji laukė, kad Anri ją apkabins, bet jis nė nekrustelėjo: gulėjo išsitiesęs visu ūgiu, tarsi kuolas lovoje. Jis būna toks įsitempęs, kai kalbasi su šveicaru. Ji suėmė jo galvą abiem rankom ir įdėmiai pažvelgė jam į veidą. „Tu esi tyras, tu – skaistus". Jis ėmė verkti.

– Koks aš nelaimingas, – tarė, – aš dar niekad nebuvau toks nelaimingas.

– Aš taip pat, – pasakė Lulu.

Jie ilgai verkė. Po kurio laiko ji nurimo ir padėjo galvą jam ant peties. Jei jie galėtų taip gulėti amžinai, skaistūs ir liūdni kaip du našlaičiai; bet tai neįmanoma, gyvenime taip nebūna. Gyvenimas – didžiulė banga, užliejusi Lulu ir išplėšusi ją iš Anri rankų. Tavo rankos, didžiulės rankos. Jis didžiuojasi tuo, jog jos didelės, sako, kad senų šeimų palikuonys visada turi dideles galūnes. Jis jau neapkabins delnais mano liemens – jis mane truputį kutendavo, bet aš didžiuodavausi, nes jis beveik galėdavo sunerti pirštus. Netiesa, kad jis impotentas, jis skaistus ir tyras – ir truputį tinginys. Jis nusišypsojo pro ašaras ir pabučiavo ją į smakrą.

– Ką aš pasakysiu savo tėvams? – paklausė Anri. – Mamą tai pribaigs.

Ponios Krispen tai nepribaigs, priešingai, ji apsidžiaugs. Prie pietų stalo visi nutaisys smerkiančias minas ir šnekės apie mane kaip žmonės, kurie žino, apie ką kalba, bet nenori visko tiesiai šviesiai pasakyti – dėl mažosios sesutės, kuriai šešiolika metų ir kuri per jauna, kad prie jos akių būtų kalbama apie tokius dalykus. Širdyje ji juoksis, nes viską supras,

ji visada viską supranta ir nekenčia manęs. Kaip šlykštu! Viskas akivaizdžiai prieš mane.

– Iš karto jiems nesakyk, – paprašė ji, – pasakyk, kad išvykau į Nicą dėl sveikatos.

– Jie nepatikės.

Ji išbučiavo Anri veidą.

– Anri, tu nebuvai man geras.

– Tiesa, – tarė Anri, – nebuvau geras. Bet tu irgi, – tarė pagalvojęs, – nebuvai gera.

– Aš irgi. Ak! – sudejavo Lulu, – kokie mes nelaimingi!

Ji taip smarkiai raudojo, kad, regėjos, uždus; tuoj išauš rytas, ir ji išvyks. Niekad nedarai to, ko nori, niekad; mus visada kažkas neša pasroviui.

– Neturėtum taip išvažiuoti, – tarė Anri.

Lulu atsiduso.

– Aš tave labai mylėjau, Anri.

– O dabar nebemyli?

– Dabar viskas kitaip.

– Su kuo išvyksti?

– Su žmonėmis, kurių tu nepažįsti.

– Iš kur tu pažįsti žmones, kurių aš nepažįstu? – piktai paklausė Anri. – Kur tu juos sutikai?

– Nereikia, brangusis, mano mielasis Guliveri, juk dabar neimsi vaidinti mano vyro?

– Tu išvyksti su vyru! – tarė Anri raudodamas.

– Paklausyk, Anri, prisiekiu, kad ne, mamos gyvybe prisiekiu, kad ne, šiuo metu vyrai man kelia pasišlykštėjimą. Išvykstu su Riretės draugais, pagyvenusių žmonių pora. Noriu gyventi viena, jie man suras darbą; ak, Anri, jei tu žinotum, kaip aš trokštu pagyventi viena, kaip viskas man čia šlykštu.

– Kas? – paklausė Anri. – Kas tau šlykštu?

– Viskas! – ji pabučiavo jį. – Tik tu man nešlykštus, brangusis.

Ji pakišo rankas po Anri pižama ir ėmė glostyti jo kūną ledinėmis rankomis. Jis sudrebėjo, bet nesipriešino, tik pasakė:

– Aš visiškai susirgsiu.

Iš tikrųjų jis atrodė palūžęs.

Septintą valandą Lulu atsikėlė užtinusiomis nuo ašarų akimis ir nuvargusiu balsu tarė:

– Reikia grįžti.

– Kur?

– Apsistojau „Teatro" viešbutyje, Vandamo gatvėje. Šlykšti vietelė.

– Lik pas mane.

– Ne, Anri, maldauju, neprašyk, sakiau, kad neįmanoma.

„Jus nusineša srovė, ir tai yra gyvenimas; negalima nei teisti, nei suprasti, lieka tik leistis pasroviui. Rytoj aš būsiu Nicoje". Ji nuėjo į vonią prasiplauti akių drungnu vandeniu. Drebėdama apsivilko paltą. „Tai tarsi likimas. Kad tik galėčiau šiąnakt pamiegoti traukinyje, antraip į Nicą nuvažiuosiu visai išsekusi. Tikiuosi, kad jis nupirko bilietus pirma klase; pirmą kartą važiuosiu pirma klase. Amžinai taip atsitinka: štai jau keleri metai, kaip svajoju pirma klase keliauti kur nors toli, ir kai pagaliau svajonė išsipildo, viskas susiklosto taip, kad nejaučiu beveik jokio malonumo". Dabar ji skubėjo išeiti, nes paskutinės akimirkos buvo nepakeliamos.

– Ką darysi su tuo Galua? – pasiteiravo ji.

Galua užsisakė iš Anri plakatą, Anri jį padarė, o dabar Galua jo nebereikia.

– Nežinau, – tarė Anri.

Jis palindo po antklode, matėsi tik jo plaukai ir ausies galiukas. Lėtu ir silpnu balsu tarė:

– Norėčiau miegoti visą savaitę.

– Sudie, brangusis, – atsisveikino Lulu.

– Sudie.

Ji pasilenkė, atklojo truputėlį antklodę ir pabučiavo jį į kaktą. Ilgai stovėjo koridoriuje nesiryždama uždaryti buto durų. Galop nusigręžė ir stipriai truktelėjo durų rankeną. Išgirdo trumpą spragtelėjimą ir pamanė, jog tuoj apalps: panašiai jautėsi, kai numetė pirmą saujelę žemių ant tėvo karsto.

„Anri nelabai malonus. Galėjo atsikelti ir mane išlydėti. Man atrodo, kad būtų buvę ne taip skaudu, jei duris būtų uždaręs jis".

IV

– Ji tai padarė! – tarė Riretė žvelgdama į tolį. – Ji tai padarė!

Buvo vakaras. Apie šeštą valandą Riretei paskambino Pjeras, ir ji atėjo į kavinę „Dôme" su juo susitikti.

– Bet ar jūs, – paklausė Pjeras, – neturėjote su ja susitikti šįryt devintą valandą?

– Aš mačiausi su ja.

– Ar ji nepasirodė jums keista?

– Ne, – tarė Riretė, – nieko nepastebėjau. Buvo kiek pavargusi, sakė blogai miegojusi jums išėjus, nes buvo labai susijaudinusi nuo minties, kad pamatys Nicą, ir šiek tiek bijojo alžyriečio... Žinot, ji net paklausė, kaip aš manau, ar jūs užsakėte bilietus pirma klase, sakė, kad jos gyvenimo svajonė – keliauti pirma klase. Ne, – apsisprendė Riretė, – aš įsitikinusi, kad ji nieko panašaus neplanavo; bent jau tada, kai pas ją buvau. Praleidau su ja porą valandų, o tokiems

dalykams aš pakankamai pastabi, būtų keista, jei būčiau ką nors praleidusi. Sakot, ji labai užsidariusi, bet mes draugaujame jau ketverius metus ir mačiau ją įvairiausiomis aplinkybėmis, pažįstu kaip nuluptą.

– Tada belieka manyti, kad ją perkalbėjo Teksjė. Įdomu... – Jis užsisvajojo, paskui staiga pasakė: – Nesuprantu, kas jiems davė Lulu adresą. Juk viešbutį išrinkau aš, ji pati anksčiau apie tokį nė nebuvo girdėjusi.

Jis išsiblaškęs žaidė su Lulu laišku, ir Riretė nervinosi, nes būtų mielai jį perskaičiusi, bet Pjeras nedavė.

– Kada jį gavote? – pagaliau paklausė pati.

– Laišką?.. – Padavė jį Riretei. – Imkit, galit perskaityti. Ko gero, paliko jį pas durininkę apie pirmą valandą.

Tai buvo plono violetinio popieriaus lapelis, kokie parduodami tabako krautuvėse.

„Mielasis,

Atėjo Teksjė (neįsivaizduoju, kas jiems davė mano adresą), ir nors tuo labai tave įskaudinsiu, bet aš, mano meile, mano mielasis Pjerai, apsisprendžiau nevažiuoti, aš lieku su Anri, nes jis labai nelaimingas. Jie buvo nuėję jo šįryt aplankyti, jis nenorėjo atidaryti durų, ir ponia Teksjė sakė, kad jis atrodė nepanašus į žmogų. Jie buvo labai malonūs ir mane suprato, ji sakė, kad dėl visko kaltas Anri, kad jis tarsi didelis meškinas, nors širdies gilumoje nėra blogas. Ji sakė, jog jam to reikėjo, kad suprastų, kokia aš jam reikalinga. Neturiu supratimo, kas jiems davė mano adresą, jie nepasakė, ko gero, atsitiktinai matė mane šįryt išeinančią iš viešbučio su Rirete. Ponia Teksjė sakė puikiai žinanti, kokios milžiniškos aukos iš manęs prašo, bet ji pakankamai gerai mane pažįsta, tad suprantanti, jog aš neatsisakysiu. Man labai gaila mūsų gražiosios kelionės į Nicą, meile mano, bet aš pamaniau, jog

tu nebūsi labai nelaimingas, nes priklausai man amžinai. Aš tavo visa širdim ir kūnu, mudu susitikinėsime kaip ir anksčiau. Bet Anri nusižudytų, jei manęs nebebūtų šalia, aš jam labai reikalinga; patikėk, man nelabai smagu užsikrauti tokią atsakomybę. Tikiuosi, kad nenutaisysi tos piktos veido išraiškos, kuri mane taip gąsdina, juk nenorėtum, kad mane graužtų sąžinė, juk tiesa, ar ne? Dabar grįžtu pas Anri, jaučiuosi nelabai maloniai, kai pagalvoju, kad pamatysiu jį tokį, bet man užteks drąsos jam padiktuoti savo sąlygas. Visų pirma aš noriu daugiau laisvės, nes tave myliu, noriu, kad jis atstotų nuo Roberto ir kad niekada nekalbėtų apie mamą nieko blogo. Mielasis, man taip liūdna, norėčiau, kad tu būtum šalia, noriu tavęs, stipriai tave apkabinu ir jaučiu, kaip tu glamonėji visą mano kūną. Rytoj penktą būsiu ‚Dôme'. Lulu".

– Pjerai, vargšeli!

Riretė paėmė jį už rankos.

– Pasakysiu jums, – tarė Pjeras, – kad labiausiai man gaila jos pačios! Jai reikėjo gryno oro ir saulės. Na, bet jei jau taip nusprendė... Mama man keldavo siaubingas scenas, – kalbėjo toliau. – Vila priklauso jai, ir ji nenorėjo, kad į ją parsivesčiau moterį.

– Tikrai? – krenkštelėjo Riretė. – Tikrai? Ką gi, vadinasi, viskas labai gerai susiklostė, vadinasi, visi patenkinti!

Ji paleido Pjero ranką: kažkodėl ją suėmė graudus gailestis.

VIRŠININKO VAIKYSTĖ

„Aš atrodau žavingai apsirengęs angeliuku". Ponia Portjė sakė mamai: „Jūsų mažylis labai mielas. Apsirengęs angeliuku jis atrodo žavingai". Ponas Bufardjė pasistatė Liusjeną tarp kelių ir paglostė jo rankutes. „Tikra mergaitė, – pasakė šypsodamasis. – Kuo tu vardu? Žaklina, Liusjena, Margo?" Liusjenas išraudo ir atsakė: „Mano vardas Liusjenas". Jis jau ėmė abejoti, ar tikrai yra berniukas: daug žmonių jį bučiavo vadindami panelyte, visi manė, kad jis atrodo žavingai su gazo sparneliais, ilga melsva suknele, nuogom rankytėm ir šviesiom garbanėlėm; bijojo, kad žmonės staiga nuspręstų, jog jis jau ne berniukas; tada veltui spyriotųsi, niekas jo neklausytų, neleistų nusivilkti suknelės, nebent tik nakčiai, o ryte atsibudęs rastų ją lovos kojūgalyje, ir kai dieną užsimanytų pasiusioti, turėtų ją kilstelėti kaip Nenetė ir atsitūpti. Visi jam sakytų: kokia graži mergytė; galbūt jau dabar aš *esu* mergytė; širdyje jis jautėsi toks švelnus, kad net pačiam buvo šiek tiek bloga; kalbėjo saldžiu balseliu, o gėles visiems teikė švelniais grakščiais judesiais; jam norėjosi pabučiuoti savo alkūnės linkį. Pagalvojo: čia nerimtai. Jam patikdavo vaidinti, bet labiausiai jam buvo linksma per Užgavėnes: jį aprengė Pjerò, ir juodu su Riri bėgiojo, šokinėjo, šūkaliojo, buvo pasislėpę po stalu. Mama švelniai jam plekštelėjo lornetu. „Aš didžiuojuosi savo berniuku". Ji buvo

didinga ir graži, iš visų ponių storiausia ir aukščiausia. Kai jis ėjo pro ilgą stalą, uždengtą balta staltiese, tėtis, kuris tuo metu gėrė šampaną, pakėlė jį ant rankų ir pasakė: „Mažylis!" Liusjenui norėjosi pravirkti ir pasakyti: „Ne!" Tada jis paprašė įpilti apelsinų gėrimo, nes jis buvo šaltas ir jam buvo uždrausta jį gerti. Bet jam vis dėlto įpylė vos ant dugno į mažą stiklinaitę. Jis buvo labai saldus ir visai nešaltas: Liusjenas prisiminė tą apelsinų gėrimą su ricinos aliejumi, kurį gėrė, kai smarkiai sirgo. Jis pratrūko verkti ir nusiramino tik tada, kai automobilyje jam buvo leista atsisėsti tarp mamos ir tėčio. Mama glaudė Liusjeną prie savęs, ji buvo šilta ir išsikvepinusi, šilkiniu kostiumėliu. Retkarčiais automobilio salonas tapdavo baltas kaip kreida, Liusjenas imdavo mirkčioti akimis, iš šešėlio išnirdavo žibutės, kurias mama buvo prisisegusi prie palaidinės, ir Liusjenas iš karto imdavo uosti jų kvapą. Jis dar truputėlį kūkčiojo, buvo šlapias, jam visur niežtėjo ir jautėsi lipnus kaip apelsinų gėrimas; dabar jis būtų norėjęs pasipliuškenti savo vonelėje ir kad mama jį nutrintų kempine. Jam leido miegoti tėčio ir mamos miegamajame, kaip tada, kai dar buvo kūdikis; jis juokėsi ir šokčiojo, kad girgždėtų lovytės spyruoklės, ir tėtis tarė: „Šitas vaikas pernelyg įsiaudrinęs". Jis išgėrė truputėlį apelsinų žiedų nuoviro ir pamatė tėtį be švarko.

Kitą rytą Liusjenas buvo įsitikinęs, kad kažką užmiršo. Jis labai gerai atsiminė, ką sapnavo: tėtis ir mama vilkėjo angelų suknelėmis, Liusjenas nuogas sėdėjo ant savo naktipuodžio, mušė būgną, tėtis ir mama skraidžiojo aplink; tai buvo tikras košmaras. Bet prieš šitą sapną buvo dar kažkas, tikriausiai Liusjenas prabudo. Kai bandydavo prisiminti, išvysdavo ilgą tamsų tunelį, apšviestą blausios melsvos lemputės, visai tokios kaip naktinė lempelė, kuri degdavo vakarais tėvų miegamajame. Vėlią tamsią ir mėlyną naktį kažkas

atsitiko – kažkas balta. Jis atsisėdo ant grindų ir pasiėmė savo būgną. Mama paklausė: „Kodėl tu į mane taip žiūri, mano aukseli?" Jis nuleido akis, sudavė kelissyk į būgną ir sušuko: „Bum, bum, tararabum". Bet kai tik ji nusisuko, jis ėmė atidžiai ją apžiūrinėti, tarsi matytų pirmą kartą. Atpažino mėlyną suknelę su medžiagine rože ir veidą. Tačiau kažkas buvo pasikeitę. Staiga jis suprato, kad tikrai kažkas ne taip; jei dar nors truputį apie tai pagalvos, viską supras. Tunelį apšvietė blyški dienos šviesa, ir jis pamatė kažką judant. Liusjenas išsigando ir suriko – tunelis išnyko. „Kas tau, mano mažyti?" – paklausė mama. Ji klūpojo prie jo ir atrodė sunerimusi. „Aš žaidžiu", – atsakė Liusjenas. Mama skaniai kvepėjo, bet jis baiminosi, kad jo nepaliestų: ji atrodė juokingai, tėtis taip pat. Jis nusprendė daugiau niekada nemiegoti jų kambaryje.

Kitomis dienomis mama nieko neįprasta nepastebėjo. Liusjenas kaip paprastai neatstojo nuo jos nė per žingsnį ir plepėjo su ja kaip tikras vyrukas. Paprašė ją papasakoti *Raudonkepurę*, ir mama jį pasisodino ant kelių. Iškėlusi į viršų pirštą, šypsodamasi ir rimta, ji pasakojo apie vilką ir Raudonkepurės senelę. Liusjenas į ją žiūrėjo ir vis klausdavo: „O toliau?" – ir kartais paliesdavo garbanėles ant jos kaklo; bet nesiklausė jos – vis galvojo, ar ji iš tikrųjų jo mama. Kai ji baigė pasakoti, jis paprašė: „Mama, papasakok, kokia tu buvai maža mergaitė". Ir mama papasakojo, bet tikriausiai melavo. Gal kadaise ji buvo berniukas ir būdavo rengiama suknelėmis – kaip Liusjenas aną vakarą – ir ji tebevilki ja, kad apsimestų esanti mergaitė. Jis švelniai pačiupinėjo jos gražias rankas, kurios po šilkine suknele buvo minkštos kaip sviestas. Kas būtų, jei nuvilktum mamai suknelę ir apmautum tėčio kelnėmis? Gal jai tuoj pat išdygtų juodi ūsai. Jis iš visų jėgų suspaudė mamos rankas; jam atrodė, kad ji čia pat

pavirs siaubingu žvėrimi, o gal taps moterimi su barzda, tokia, kokią matė mugėje. Ji nusikvatojo plačiai išsižiodama, ir Liusjenas pamatė jos rausvą liežuvį ir gerklę: atrodė bjauriai, ir jis norėjo į ją nusispjauti. „Cha, cha! – juokėsi mama, – kaip tu mane spaudi, vyruti! Spausk mane stipriai stipriai. Taip stipriai, kaip mane myli". Liusjenas pakėlė vieną jos gražią ranką su sidabriniais žiedais ir apipylė bučiniais. Bet kitą dieną, kai ji tupėjo šalia ir laikė jį už rankų, kol jis sėdėjo ant puodo, ir kartojo: „Stenėk, Liusjenai, stenėk, mano aukseli, prašau tavęs", jis staiga liovėsi stenėjęs ir kiek pridusęs paklausė: „Ar tu tikrai mano mama?" – „Kvailelis", – atsakė ji ir paklausė, ar jis greit pakakos. Nuo tos dienos Liusjenas buvo įsitikinęs, jog ji apsimetinėja, ir daugiau niekada jai nebesakė, kad užaugęs ją ves. Bet jis nelabai gerai žinojo, kuo ji apsimetinėjo: galimas daiktas, kad tą naktį, kai jis sapnavo tunelį, plėšikai paėmė jo mamą ir tėtį iš lovos, o į jų vietą paguldė šiuodu. O gal iš tikrųjų jo mama ir tėtis buvo tikri, bet dieną jie tik vaidino kažkokį vaidmenį, o nakčia buvo visai kitokie. Kūčių naktį Liusjenas beveik nenustebo, kai staiga pabudęs pamatė juos dedančius žaislus į židinį. Kitą dieną jie kalbėjo apie Kalėdų Senelį, ir Liusjenas apsimetė jais tikįs: jis manė, jog toks jų vaidmuo ir tuos žaislus jie tikriausiai pavogė. Vasario mėnesį jis susirgo skarlatina ir labai apsidžiaugė.

Pasveikęs įprato vaidinti našlaitį. Atsisėsdavo vidury pievelės, po kaštonu, prisisemdavo pilnas rieškutes žemių ir galvodavo: „Aš – našlaitis, mano vardas Luji. Esu nevalgęs jau šešias dienas". Auklė Žermena pašaukdavo jį pusryčių, ir prie stalo jis žaisdavo toliau; nei mama, nei tėtis nieko nepastebėjo. Jį priglaudė vagys, kad padarytų iš jo kišenvagį. Papusryčiavęs jis pabėgs ir įduos juos policijai. Jis valgė ir gėrė labai mažai; *Angelo Sergėtojo smuklėje* skaitė, kad

išbadėjęs žmogus iš pradžių turįs valgyti labai mažai. Buvo smagu, nes vaidino visi. Tėtis ir mama vaidino tėtį ir mamą; mama vaidino, kad kankinasi, nes jos aukselis taip mažai valgo, tėtis vaidino, kad skaito laikraštį ir kad retkarčiais pamojuoja pirštu Liusjenui panosyje sakydamas: „Bububu, mano žmogiuk!" Liusjenas taip pat vaidino, tik pats nelabai suprato ką. Našlaitį? Ar Liusjeną? Jis pažiūrėjo į ropinę. Vandenyje šokinėjo rausva šviesele, ir jis galėjo prisiekti, kad ropinėje plaukioja tėčio ranka, didžiulė ir švytinti, su juodais plaukeliais ant pirštų. Liusjenui staiga pasirodė, kad ir ropinė vaidina ropinę. Galiausiai jis beveik nieko nevalgė ir popiet taip išalko, jog turėjo nušvilpti tuziną slyvų; jam vos nesustojo skrandis. Ir tada nusprendė, jog jau gana vaidinti Liusjeną.

Tačiau negalėjo liautis, ir jam visą laiką atrodė, jog vaidina. Jis norėjo būti panašus į poną Bufardjė, labai bjaurų ir rimtą žmogų. Atėjęs pas juos pietų, ponas Bufardjė pasilenkdavo pabučiuoti mamos rankos ir sakydavo: „Lenkiu galvą, mieloji ponia", o Liusjenas stovėdavo vidury svetainės ir žiūrėdavo į jį susižavėjęs. Bet Liusjenui niekada nenutikdavo nieko rimta. Kai nugriūdavo ir įsitaisydavo gumbą, kartais liaudavosi verkęs ir pagalvodavo: „Ar man iš tikro popa?" Tada dar labiau nuliūsdavo ir imdavo dar graudžiau ašaroti. Kai sykį pabučiavo mamos ranką sakydamas: „Lenkiu galvą, mieloji ponia", mama pataršė jam plaukus ir pabarė: „Negražu, mano peliuk, negalima tyčiotis iš suaugusių", ir jis visai nusiminė. Šiek tiek reikšmingesnis pasijusdavo tik pirmąjį ir trečiąjį kiekvieno mėnesio penktadienį. Tomis dienomis pas mamą ateidavo daug ponių, o tarp jų visada būdavo dvi ar trys, kurios nešiodavo gedulą; Liusjenui patikdavo ponios gedulo drabužiais, ypač tos, kurių kojos buvo didelės. Apskritai jis gerai jautėsi su

suaugusiais, nes jie tokie solidūs – niekad nepamanytum, jog lovoje jie daro tokius dalykus, kokius išdarinėja maži berniukai; juk jie tiek prisirengę ir tokiais tamsiais drabužiais, kad negali įsivaizduoti, kas po jais yra. Suėję draugėn jie viską valgo ir kalba, ir net jų juokas kažkoks rimtas; gražu lyg per mišias. Liusjeną jie laikė svarbiu asmeniu. Ponia Kufen pasisodindavo Liusjeną ant kelių, glostydavo jam kojas ir kalbėdavo: „Gyvenime nemačiau tokio gražaus mažylio". Tada ji imdavo klausinėti, kas jam patinka, bučiuodavo jį ir domėdavosi, kuo bus užaugęs. Kartais jis atsakydavo tapsiąs didžiu karvedžiu kaip Žana d'Ark ir iš vokiečių atsiimsiąs Elzasą ir Lotaringiją, o kartais – kad norįs būti misionieriumi. Ir kaskart tikėdavo tuo, ką sako. Ponia Bes buvo didelė ir stipri moteris su ūsiukais. Ji apversdavo Liusjeną ant nugaros, kutendavo ir sakydavo: „Mano lėlytė". Liusjenas nesitverdavo džiaugsmu, kvatodavo iš malonumo ir kutenamas raitydavosi; įsivaizduodavo esąs maža lėlytė, žavinga suaugusiųjų lėlytė, ir norėjo, kad ponia Bes jį nurengtų, nupraustų ir paguldytų čiūčia liūlia į mažytį lopšelį kaip lėlę. O kartais ponia Bes sakydavo: „Ar mano lėlytė kalba?" ir staiga spusteldavo pilvą. Tada Liusjenas, vaizduodamas mechaninę lėlę, silpnu balseliu cypteldavo, ir juodu imdavo juoktis.

Klebonas, kuris ateidavo pas juos pietauti kiekvieną šeštadienį, jo paklausė, ar jis labai myli savo mamą. Liusjenas dievino mamą ir tėtį, kuris buvo toks stiprus ir geras. Jis atsakė: „Taip" žiūrėdamas klebonui tiesiai į akis drąsiu žvilgsniu, kuris visada sukeldavo aplinkinių juoką. Klebono galva buvo kaip avietė, raudona ir grublėta, su plaukeliu ant kiekvieno gumbelio. Jis pasakė Liusjenui, kad tai gerai, kad visada reikia mylėti savo mamą; o paskui paklausė, ką jis myli labiau – savo mamą ar gerąjį Dievulį. Liusjenas iš karto

nesugalvojo ką atsakyti ir ėmė purtyti savo garbanas bei spardytis šaukdamas: „Bum, tararabum“, o suaugusieji vėl įsitraukė į pokalbį tarsi jo čia nebūtų. Pro užpakalines duris jis išsėlino laukan ir, pasiėmęs savo nendrinę lazdelę, nubėgo į sodą. Žinoma, Liusjenas niekada negalėdavo išeiti už sodo ribų, tai buvo uždrausta; paprastai jis būdavo labai paklusnus mažylis, bet tądien jam kilo noras būti blogam. Jis nedrąsiai pasižiūrėjo į didžiulį dilgėlių krūmą; iš tolo buvo aišku, kad ten draudžiama zona: siena buvo pajuodusi, dilgėlės – piktos ir pavojingos, prie jų gulėjo kažkokio šuns kakis, aplinkui kvepėjo žole, šuns išmatom ir šiltu vynu. Liusjenas sudavė lazda per dilgėles šaukdamas: „Myliu savo mamą, myliu savo mamą“. Žiūrėjo į liūdnai nusvirusias, sulaužytas dilgėles, iš kurių tekėjo baltas pienas, jų balkšvi pūkuoti kaklai supleišėjo ir pabiro, o jis girdėjo vienišą liauną balselį: „Myliu savo mamą, myliu savo mamą“; zyzė didžiulė mėlyna musė – mėšlamusė, kurios Liusjenas bijojo, į šnerves jam mušė uždrausto vaisiaus kvapas, stiprus, ramus ir nusistovėjęs, panašus į puvėsių. Jis pakartojo: „Myliu savo mamą“, bet jo balsas jam pasirodė keistas, jį apėmė siaubinga baimė, ir jis neatsisukdamas nulėkė į svetainę. Tą dieną Liusjenas suprato, kad nemyli savo mamos. Jis nesijautė kaltas, bet pasidarė dvigubai meilesnis, nes manė, jog visą gyvenimą reikia apsimetinėti, kad myli savo tėvus, kitaip būsi blogas berniukas. Ponia Flerjė matė, kad Liusjenas darosi vis švelnesnis. Kaip tik tą vasarą vyko karas, tėtis išėjo kariauti, ir mamai, apimtai sielvarto, buvo labai gera, kad Liusjenas toks dėmesingas; popietėmis, kai ji ilsėdavosi savo šezlonge sode, nes ją išvargindavo kančia, jis nubėgdavo atnešti pagalvėlės ir pakišdavo jai po galva arba apkamšydavo antklode kojas, o ji juokdamasi gindavosi: „Bet juk man bus per karšta, vyruti, ak, koks tu mielas!“ Uždusęs ją

karštai pabučiuodavo sakydamas: „Mano mamytė!" ir nueidavo atsisėsti po kaštonu.

Jis ištarė „kaštonas!" ir ėmė laukti. Bet nieko neįvyko. Mama gulėjo verandoje, tokia mažuliukė slogioje ir sunkioje tyloje. Kvepėjo šilta žole, galima buvo žaisti keliautoją, tyrinėjantį neatrastą mišką; bet Liusjenas nebenorėjo žaisti. Oras virpėjo virš raudonos dantytos sienos, o saulės spinduliai lopinėliais degino žemę ir Liusjeno rankas. „Kaštonas!" Kaip keista: kai Liusjenas mamai sakydavo: „Mano gražioji mamytė", mama šypsodavosi, o kai jis pavadino Žermeną „arkebūza", ši ėmė verkti ir pasiskundė mamai. Tačiau kai sakydavo „kaštonas", nieko neįvykdavo. Jis sumurmėjo sau panosėj: „Bjaurus medis", bet vis tiek nenurimo, o kadangi medis nesujudėjo, pakartojo garsiau: „Bjaurus medis, bjaurus kaštonas! Na palauk, aš tau parodysiu!" ir ėmė jį spardyti. Bet kaštonas liko ramus, toks ramus lyg medinis. Vakare prie stalo Liusjenas tarė mamai: „Žinai, mama, kaštonai mediniai" nutaisydamas nustebusią veido išraišką, kuri jai taip patiko. Bet su pietiniu paštu ji nebuvo gavusi laiško, todėl šaltai burbtelėjo: „Nekvailiok". Liusjenas virto mažuoju neklaužada. Jis laužė žaislus norėdamas pažiūrėti, kaip jie padaryti, senu tėčio skustuvu supjaustė krėslo ranktūrius, numetė skulptūrėlę, stovėjusią svetainėje, norėdamas pažiūrėti, ar ji tuščiavidurė, ar viduj kas nors yra; kai išeidavo pasivaikščioti, lazdele laužydavo krūmus ir gėles: kaskart labai nusivildavo: daiktai kvaili, jie negyvena iš tikrųjų. Rodydama į gėlę ar į medį, mama dažnai jo klausdavo: „Kaip jis vadinasi?" Bet Liusjenas purtydavo galvą ir atsakydavo: „Niekaip, jis neturi pavadinimo". Nebuvo verta į juos kreipti dėmesio. Daug įdomiau traukyti žiogui kojas, nes jis spurdėdavo tarp pirštų kaip sukutis, o kai paspausdavai jam pilvą, ištrykšdavo geltonas skystis. Bet žiogai irgi tylėdavo. Liusje-

nui būtų patikę priversti kentėti vieną iš tų gyvūnų, kurie rėkia, kai jiems skauda, pavyzdžiui, vištą, bet jis nedrįso prie jų artintis. Ponas Flerjė grįžo kovo mėnesį, nes buvo viršininkas, ir generolas nusprendė, jog bus naudingesnis vadovaudamas gamyklai nei tranšėjose, kur iš jo maža naudos. Jam pasirodė, kad Liusjenas labai pasikeitė, ir pasakė, jog jis nebeatpažįsta savo mažylio. Liusjenas pasidarė kažkoks apsnūdęs; vangiai atsakinėdavo ir visada rakinėdavo nosį pirštu arba pūsdavo sau į delną ir imdavo jį uostyti, ir reikėdavo maldauti, kad nueitų ant puodo. Dabar į vieną vietą jis vaikščiodavo vienas, tik duris reikėdavo laikyti šiek tiek pravertas, ir tik kartais mama arba Žermena turėdavo užeiti jo padrąsinti. Ten pratupėdavo ištisas valandas, ir sykį besėdint jam užėjo toks nuobodulys, kad jis net užmigo. Gydytojas pasakė, kad jis auga per greitai, ir prirašė stiprinamųjų vaistų. Mama norėjo išmokyti Liusjeną naujų žaidimų, bet Liusjenas manė, kad jau užtektinai prisižaidė ir kad visi žaidimai vienodi, visi tokie patys. Jis dažnai būdavo surūgęs – tai irgi buvo žaidimas, tik daug linksmesnis. Buvo galima kankinti mamą, jaustis labai liūdnam ir pagiežingam, vaikščioti apsiblaususiom akim, tylėti ir beveik nekalbėti; širdies gilumoje jis jautė švelnumą ir šilumą, panašiai jautiesi vakarais, kai palendi po antklode ir užuodi savo paties kvapą; tada esi vienas visame pasaulyje. Liusjenas jau nebeįstengė atsikratyti savo kaprizų, ir kai tėtis pašaipiai jam sakydavo: „Vėl raukaisi", Liusjenas žliumbdamas imdavo raitytis ant grindų. Jis vis dar lankydavosi svetainėje, kai mama priiminėdavo svečius, bet nuo tada, kai jam nukirpo garbanas, suaugusieji ėmė mažiau juo domėtis arba atkreipdavo į jį dėmesį tik tada, kai norėdavo pabarti ar papasakoti kokią pamokančią istoriją. Kai pusbrolis Riri su teta Berta, savo gražiąja mamyte, gelbėdamiesi nuo bombardavimų atvažiavo pas juos į Ferolį,

Liusjenas buvo labai laimingas ir pabandė jį išmokyti žaisti. Bet Riri visas savo jėgas buvo sutelkęs vokiečiams neapkęsti, be to, jis dar buvo kūdikis, nors ir pusmečiu vyresnis už Liusjeną; jo veidas buvo strazdanotas ir amžinai jam reikėdavo ilgai aiškinti, kol suprasdavo. Tačiau kaip tik jam Liusjenas prisipažino, jog jis nakviša. Kai kurie žmonės naktį atsikelia, vaikšto ir kalba miegodami: Liusjenas apie tai perskaitė žurnale *Jaunasis keliautojas* ir pagalvojo, kad naktį vaikšto, kalba ir iš tikro myli savo tėvus tikrasis Liusjenas, o išaušus viską užmiršta ir vėl ima apsimetinėti Liusjenu. Iš pradžių Liusjenas tik iš dalies tuo tikėjo, bet vieną dieną jie nuėjo prie dilgėlių, ir Riri parodė Liusjenui savo pimpaliuką. Jis pasakė: „Žiūrėk, koks jis didelis, aš jau didelis berniukas. Kai jis bus visai didelis, aš tapsiu vyru ir eisiu į tranšėjas kariauti su vokiečiais". Liusjenui Riri pasirodė labai juokingas ir jam užėjo kvailo juoko priepuolis. „Parodyk savo", – pasakė Riri. Jie palygino, ir Liusjeno buvo mažesnis, tačiau Riri sukčiavo: jis patempė savąjį, kad būtų ilgesnis. „Mano ilgesnis", – tarė Riri. „Taip, bet aš esu nakviša", – ramiai atsakė Liusjenas. Riri nežinojo, ką reiškia nakviša, ir Liusjenas turėjo paaiškinti. Baigęs pamanė: „Vadinasi, aš iš tiesų esu nakviša", ir jam užėjo begalinis noras verkti. Jiedu miegojo vienoje lovoje, tad susitarė, jog visą ateinančią naktį Riri nemiegos ir akylai stebės, kai Liusjenas atsikels, ir atsimins viską, ką Liusjenas kalbės. „Paskui tu mane pažadink, – paprašė Liusjenas, – pažiūrėsim, ar aš atsiminsiu, ką veikiau". Vakare Liusjenas negalėjo užmigti ir išgirdęs, kaip Riri garsiai užknarkė, jį pažadino. „Zanzibar!" – tarė Riri. „Pabusk, Riri, turi mane stebėti, kai aš atsikelsiu". – „Leisk man miegoti", – sumurmėjo Riri užsimiegojęs. Liusjenas jį papurtė ir įžnybo į šoną po marškiniais, Riri pasimuistė ir gulėjo atsibudęs, atmerktom akim, keistai šypsodamasis.

Liusjenas galvojo apie dviratį, kurį tėtis pažadėjo jam nupirkti, išgirdo garvežio švilpimą, o paskui staiga įėjo auklė ir atitraukė užuolaidas – buvo aštuonios valandos ryto. Liusjenas taip niekada ir nesužinojo, ką veikė naktį. Tai žinojo tik Dievulis, nes Dievulis viską mato. Liusjenas atsiklaupė klaupte ir stengėsi būti geras, kad mama jį pagirtų po mišių, bet pats jis nekentė Dievulio: Dievulis daugiau žino apie Liusjeną nei jis pats. Jis žino, kad Liusjenas nemyli nei mamos, nei tėčio ir kad apsimeta geručiu, ir kad vakare lovoje čiupinėja savo pimpaliuką. Laimei, Dievulis negali visko atsiminti, nes pasaulyje labai daug berniukų. Kai Liusjenas suduodavo sau į kaktą sakydamas: „Avižos", Dievulis iškart užmiršdavo, ką matė. Liusjenas taip pat ėmėsi įtikinėti Dievulį, kad myli savo mamą. Kartkartėm mintyse kartodavo: „Kaip stipriai aš myliu savo brangią mamytę!" Tačiau pačiame tolimiausiame širdies kamputyje Liusjenas niekada tuo iki galo nepatikėdavo, o Dievulis, žinoma, tą kampùtį matydavo. Tad laimėdavo Jis. Bet kartais pavykdavo visiškai įsijausti į tai, ką sakai. Greitai išpyškindavai: „Ak, kaip aš myliu mamą" aiškiai tardamas garsus, ir išvysdavai mamos veidą, ir jausdavaisi toks susigraudinęs, ir neaiškiai neaiškiai šmėsteldavo mintis, kad Dievulis į tave žiūri, o paskui apie tai net nepagalvodavai, tau būdavo saldu nuo švelnumo, ir tada ausyse imdavo skambėti žodžiai: mama, *mama*, MAMA. Žinoma, tai trukdavo vieną akimirką, kaip tada, kai Liusjenas bandydavo pastatyti kėdę ant dviejų kojų. Bet jei būtent tuo metu ištardavai „Pakota", Dievulis būdavo nugalėtas: jis matė tik Gėrį, ir tai, ką jis matė, amžiams įsirėždavo Jo atmintyje. Bet Liusjenas pavargo nuo šito žaidimo, nes reikėjo dėti labai daug pastangų, be to, niekada nežinojai, ar Dievulis laimėjo, ar pralošė. Liusjenas daugiau nebesuko sau galvos dėl Dievo. Kai ėjo pirmos komunijos, klebonas pasakė, kad

jis pats paklusniausias ir pamaldžiausias iš visų vaikų, kuriuos jis tada mokė katekizmo. Liusjenas greitai suprasdavo ir turėjo gerą atmintį, bet jo galva buvo prikimšta kvailysčių.

Sekmadienį oras pragiedrėjo. Kai Liusjenas su tėčiu vaikščiojo Paryžiaus keliu, rūkas pamažu sklaidėsi. Jis vilkėjo savo gražųjį jūreivio kostiumėlį, jiedu sutikdavo tėčio darbininkų, ir šie sveikinosi su tėčiu ir Liusjenu. Tėtis prieidavo prie jų, ir jie sakydavo: „Laba diena, pone Flerjė" ir „Laba diena, mažasis ponaiti". Liusjenui labai patiko darbininkai, nes jie buvo suaugę, bet ne tokie kaip kiti. Visų pirma jie jį vadino „ponaičiu". Ir dar jie nešiojo kepures su snapu, o jų rankos buvo stambios, trumpais nagais, visada atrodė skaudančios ir suskeldėjusios. Jie atrodė rimti ir pagarbūs. Jis negalėjo timptelėti tėvo Boligo už ūsų, nes tėtis būtų už tai baręs. Bet kalbėdamas su tėčiu tėvas Boligo nusikeldavo kepurę, o tėtis ir Liusjenas likdavo su skrybėlėmis; tėtis šypsodavosi ir tyčia niurzgliu balsu klausdavo: „Tai ką, tėvuk Boligo, laukiam savo jaunėlio? Na ir kada gi jis gaus atostogų?" – „Mėnesio pabaigoje, pone Flerjė, ačiū, pone Flerjė". Tėvas Boligo buvo linksmas, jis nebūtų sau leidęs pliaukštelėti Liusjenui per užpakalį ir pavadinti jo Rupūžioku, kaip ponas Bufardjė. Liusjenas nekentė pono Bufardjė, nes tas buvo labai bjaurus. O žiūrint į tėvą Boligo jį užplūsdavo švelnumas ir jis norėdavo būti geras. Kartą grįžus iš pasivaikščiojimo tėtis pasisodino Liusjeną ant kelių ir paaiškino, ką reiškia būti viršininku. Liusjenas norėjo sužinoti, kaip tėtis kalba su darbininkais gamykloje, ir tėtis parodė, kaip tai reikia daryti: jo balsas visai pasikeitė. „Ar aš irgi tapsiu viršininku?" – paklausė Liusjenas. „Na, žinoma, mano mažyli, dėl to tu ir atsiradai šiam pasauly". – „Ir kam aš vadovausiu?" – „Na, kai aš mirsiu, tu būsi gamyklos direktorius ir vadovausi mano darbininkams". – „Bet jie irgi mirs". – „Tada tu vadovausi jų vaikams ir turėsi

juos priversti tau paklusti ir tave mylėti". – „O kaip aš priversiu juos mane mylėti, tėti?" Tėtis kiek pagalvojo ir tarė: „Visų pirma turėsi pažinti kiekvieną ir vadinti pavarde". Liusjenas buvo labai susijaudinęs, ir kai meistro Morelio sūnus atėjo pas juos į namus pranešti, kad jo tėvui nukirto du pirštus, Liusjenas su juo kalbėjosi rimtai ir švelniai, žvelgdamas jam tiesiai į akis ir vadindamas jį Moreliu. Mama sakė besididžiuojanti, kad jos berniukas toks geras ir jautrus. Paskui buvo paskelbtos paliaubos, tėtis kas vakarą garsiai skaitydavo laikraščius, visi kalbėdavo apie rusus ir apie vokiečių vyriausybę, apie atstatymo darbus, ir tėtis Liusjenui rodydavo įvairias šalis žemėlapyje: tai buvo patys nuobodžiausi metai Liusjeno gyvenime, jam net labiau patiko, kai vyko karas; dabar visi dykinėjo, ir ugnelės ponios Kofren akyse užgeso. 1919 metų spalį ponia Flerjė jį užrašė į Šventojo Juozapo mokyklą eksternu, tad vakarais jis pareidavo namo.

Abato Žeromė kabinete buvo šilta. Liusjenas stovėjo prie abato krėslo susidėjęs rankas už nugaros ir siaubingai nuobodžiavo. „Kada gi mama pagaliau išeis?" Bet ponia Flerjė dar nė nemanė eiti. Ji sėdėjo ant žaliojo krėslo kraštelio, visa savo putlia krūtine palinkusi prie abato; ji kalbėjo labai greitai, dainuojančiu balsu, kaip ir tada, kai pyksta, bet nenori to parodyti. Abatas kalbėjo lėtai, ir žodžiai jo lūpose atrodė ilgesni nei tie patys žodžiai, sklindantys iš kitų lūpų, sakytum prieš ištardamas jis pačiulpdavo juos it kokį ledinuką. Jis pasakojo mamai, kad Liusjenas – geras berniukas, mandagus ir darbštus, bet viskam abejingas, o ponia Flerjė prisipažino labai nusivylusi, nes maniusi, kad aplinkos pakeitimas išeis jam į gera. Ji paklausė, ar jis bent žaidžia per pertraukas. „Deja, ponia, – atsakė gerasis tėvas, – regis, net žaidimai jo nelabai domina. Kartais būna judrus, net negali jo sulaikyti, bet greit pavargsta; manau, jam labiausiai trūksta

atkaklumo". Liusjenas pagalvojo: „Jie kalba apie mane". Du suaugusieji kalba apie jį kaip apie karą, Vokietijos vyriausybę ar poną Puankarė; jie atrodė rimti ir svarstė, ką su juo daryti. Bet ta mintis jam nesuteikė malonumo. Ausyse skambėjo trumpi ir melodingi mamos ir apčiulpti ir lipnūs abato žodžiai, ir jis norėjo verkti. Laimei, suskambo varpelis, ir jis galėjo eiti. Bet per geografijos pamoką buvo suirzęs ir paprašė abatą Žakeną leisti jam nueiti į tualetą, nes norėjo pasivaikščioti.

Gaivus oras, vienatvė ir malonus kvapas tualete jį nuramino. Iš įpročio atsitūpė, bet nieko nenorėjo; pakėlė galvą ir ėmė skaityti, kas prirašinėta ant durų. Mėlynu pieštuku buvo parašyta: „Barato – utelė". Liusjenas nusišypsojo: tikrai, Barato mažuliukas kaip utėlė; buvo kalbama, jog jis paaugs, bet labai nedaug, nes jo tėtis labai mažas, beveik nykštukas. Liusjenas pagalvojo, ar Barato matė tą užrašą, ir nusprendė, jog ne; antraip būtų jį nutrynęs. Barato būtų palaižęs savo pirštą ir brūžinęs raides tol, kol šios būtų visiškai išsitrynusios. Liusjenas pralinksmėjo pagalvojęs, kaip ketvirtą valandą Barato įeis į tualetą, nusimaus aksomines trumpikes ir perskaitys: „Barato – utelė". Galbūt jis niekad nė nepagalvojo, jog yra toks mažas. Rytoj nuo pat ryto, nuo pirmosios pertraukos Liusjenas pasižadėjo jį vadinti utėle. Jis atsistojo ir ant sienos dešinėje perskaitė kitą užrašą, išvedžiotą tuo pačiu mėlynu pieštuku: „Liusjenas Flerjė – ilgas žparagas". Jis kruopščiai jį nuvalė ir grįžo į klasę. „Tikrai, – pagalvojo žvelgdamas į klasės draugus, – jie visi už mane mažesni". Ir pasijuto nekaip. „Ilgas žparagas". Jis sėdėjo už savo rašomojo stalelio, padirbto iš brangaus medžio. Žermena triūsė virtuvėje, mama dar nebuvo grįžusi. Stengdamasis nukopijuoti aną rašyseną, švariame popieriaus lape parašė „ilgas šparagas". Bet žodžiai jam pasirodė labai pažįstami ir

nebedarė jokio poveikio. Jis šūktelėjo: „Žermena, geroji Žermena!" – „Ko dar norite?" – paklausė Žermena. „Žermena, norėčiau, kad popieriaus lape parašytumėte: „Liusjenas Flerjė – ilgas šparagas". – „Gal jūs išprotėjot, ponaiti Liusjenai?" Jis apsivijo rankomis jai kaklą. „Žermena, mieloji Žermena, būkit gera". Žermena ėmė juoktis ir nusišluostė riebaluotus pirštus į prijuostę. Kol ji rašė, Liusjenas į ją nežiūrėjo, bet paskui nusinešė lapą į savo kambarį ir ėmė įdėmiai jį tyrinėti. Žermenos rašysena buvo kampuota, ir Liusjenas tarėsi girdįs šnibždantį jam į ausį bespalvį balsą: „Ilgas šparagas". Jis pagalvojo: „Aš esu didelis". Susigūžė iš gėdos: juk jis toks pat didelis kaip Barato mažas, ir kiti vaikai kikena jam už nugaros. Jį tarsi kažkas buvo nužiūrėjęs: iki šiol jam atrodė normalu žiūrėti į savo draugus iš viršaus į apačią. Bet dabar jam atrodė, jog staiga kažkas jį pasmerkė būti dideliu visą likusį gyvenimą. Vakare jis paklausė tėčio, ar gali žmogus sumažėti, jei to labai labai nori. Ponas Flerjė atsakė, kad negali: visi Flerjė aukšti ir tvirti, o Liusjenas dar augsiąs. Liusjeną apėmė neviltis. Kai apkamšiusi jį lovoje mama išėjo, jis vėl atsikėlė ir nuėjo pasižiūrėti į veidrodį. „Aš esu didelis". Bet veltui žiūrėjo, nieko nematė, jis neatrodė nei didelis, nei mažas. Kilstelėjo naktinius marškinius ir pamatė kojas; tada įsivaizdavo, kaip Kostilis sako Ebrarui: „Nagi pažiūrėk į ilgas šparago kojas", ir jį suėmė juokas. Buvo šalta, Liusjenas sudrebėjo, ir kažkas pasakė: „Šparagas turi žąsies odą!" Liusjenas aukštai pakėlė naktinių apačią, pamatė savo pimpaliuką ir bambą, paskui nubėgo į lovą ir palindo po antklode. Pakišęs ranką po naktiniais marškiniais pagalvojo, kad Kostilis jį mato ir sako: „Pažiūrėkit, ką daro ilgas šparagas!" Jis pasimuistė, apsivertė ant kito šono šnabždėdamas: „Ilgas šparagas! Ilgas šparagas!" – ir šnabždėjo tol, kol po pirštais pajuto aštrų dilgčiojimą.

Kitomis dienomis norėjo prašyti abato leisti jam atsisėsti klasės gale. Dėl Buasė, Vinkelmano ir Kostilio, kurie sėdėjo už nugaros ir galėjo spoksoti jam į sprandą. Liusjenas jautė savo sprandą, bet jo nematė ir net dažnai pamiršdavo. Bet kai jis kaip įmanydamas geriau stengdavosi atsakyti į abato klausimą arba kai deklamuodavo dono Diego monologą, kiti sėdėdavo už jo, spoksodavo jam į sprandą ir šaipydamiesi galvodavo: „Koks liesas jo sprandas, kakle matyti dvi gyslos". Liusjenas stengdavosi deklamuoti išraiškingai ir išreikšti dono Diego nusižeminimą. Su savo balsu jis darė, ką norėjo; bet jo sprandas visada buvo ten, ramus ir neišraiškingas, kaip besiilsintis žmogus, ir Basė jį matė. Jis nedrįso persėsti, nes paskutinis suolas buvo paliktas tinginiams, bet jam visą laiką nieztėjo sprandą ir pečius ir jis turėjo be perstojo kasytis. Liusjenas sugalvojo naują žaidimą: rytais, kai jis vienas kaip suaugęs prausdavosi vonioje, įsivaizduodavo, kad kažkas jį stebi pro rakto skylutę – tai Kostilis, tai tėvas Buligo, tai Žermena. Tada jis imdavo sukiotis aplink, kad jie pamatytų jį iš visų pusių, o kartais atsukdavo į duris užpakalį ir atsiklaupdavo keturiom, kad atrodytų dar apvalesnis ir juokingesnis; jam atrodydavo, jog ponas Bufardjė prisėlina ant pirštų galų, kad įstatytų jam klizmą. Vieną dieną, būdamas tualete, išgirdo kažką krebždant: koridoriuje Gertrūda vaškavo bufetą. Širdis jam nusirito į kulnus, jis tyliai atidarė duris ir išėjo nusmukusiom iki kulkšnių kelnėm ir iki pilvo užraitotais marškiniais. Turėjo šokčioti, kad nepargriūtų. Žermena pakėlė į jį tyras akis. „Ar į kelnes prisidirbot?" – paklausė. Jis staigiai užsimovė kelnes ir nubėgo į lovą. Ponia Flerjė buvo nusivylusi, ji dažnai sakydavo vyrui: „Mažas jis buvo toks vikrus, pažvelk, koks dabar pasidarė kerėpla. Argi neapmaudu?" Ponas Flerjė abejingai žvilgtelėdavo į Liusjeną ir atsakydavo: „Toks amžius!" Liusjenas nežinojo, ką jam

daryti su savo kūnu; kad ir ką darydavo, amžinai atrodė, kad kūnas pats vienu metu juda į visas puses neklausdamas jo nuomonės. Liusjenui patikdavo įsivaizduoti save nematomą. Tada jis ėmė žiūrėti pro rakto skylutes norėdamas atsikeršyti ir pamatyti, kaip elgiasi kiti, kai niekas jų nemato. Jis pamatė besiprausiančią mamą. Ji sėdėjo ant bidė, atrodė užsisvajojusi, tikriausiai visai užmiršusi savo kūną ir veidą, nes manė, jog niekas jos nemato. Kempinė pati slankiojo po atsipalaidavusį kūną; judesiai buvo tingūs ir atrodė, kad ji sustos kažkur pusiaukelėj. Mama patrynė skudurėlį muilu, ir jos ranka pradingo tarp kojų. Veidas buvo nurimęs, veik liūdnas, tikriausiai ji galvojo apie kažką kita, apie Liusjeno mokslus ar apie poną Puankarė. Bet tuo metu mama buvo riebi raudona masė, galingas kūnas, sudribęs ant fajansinės bidė. Kitą sykį jis nusimovė batus ir užlipo į mansardą. Ten pamatė Žermeną. Ji vilkėjo ilgus žalius naktinius iki pat kulniukų, šukavosi atsistojusi prieš apskritą veidrodėlį ir abejingai šypsojosi savo atvaizdui. Liusjeną apėmė kvailas juokas ir jam teko paskubom nulipti. Paskui atsistojęs prieš didelį svetainės veidrodį jis ilgai šypsojosi, net išdarinėjo grimasas, ir po kurio laiko jį apėmė siaubinga baimė.

Galiausiai Liusjenas iš tikrųjų užmigdavo, bet tai pastebėdavo tik ponia Kofen, kuri jį vadino miegančiuoju gražuoliu; didžiulis oro gumulas, kurio jis negalėdavo nei nuryti, nei išspjauti, įstrigdavo jo pražiotoje burnoje: taip jis *žiovaudavo*; kai būdavo vienas, gumulas išsipūsdavo švelniai glostydamas jam gomurį ir liežuvį; jis plačiausiai išsižiodavo, ir per skruostus jam riedėdavo ašaros: tai būdavo labai malonios akimirkos. Vonioje jis taip nebežaisdavo, užtat jam labai patikdavo čiaudėti – tada jis išsibudindavo ir valandėlę žvalgydavosi aplink pralinksmėjęs, paskui vėl užsnūsdavo. Jis išmoko atpažinti įvairias sapnų rūšis: žiemą atsisėsdavo

prie židinio ir prikišdavo galvą prie pat ugnies; kai paraudonuodavo ir ją skaudokai nutvilkydavo liepsna, ji staiga ištuštėdavo; jis tai vadindavo „užmigti galva". Sekmadienio rytais jis užmigdavo kojomis: įlipdavo į vonią, iš lėto sėsdavosi, ir snaudulys tyliu pleškesiu apgaubdavo kojas ir šonus. Iš snaudžiančio balto kūno, išsipūtusio vandenyje ir atrodančio kaip virta višta, styrodavo šviesiaplaukė galva, prikimšta mokslinių terminų: *templum, templi, templo,* ciklonas, ikonoklastai. Klasėje miegas būdavo bespalvis, pertraukiamas blykstelėjimų: „Ką, jūsų manymu, jis būtų galėjęs padaryti vienas prieš tris?" Pirmas buvo Liusjenas Flerjė. „Kas yra Trečiasis luomas: niekas". Pirmas buvo Liusjenas Flerjė, antras – Vinkelmanas. Pelro buvo pirmas iš algebros; jis turėjo tik vieną kiaušinį, kitas nebuvo nusileidęs; jei norėjai jį pamatyti, turėjai sumokėti du su, o jei norėjai paliesti – dešimt. Liusjenas davė dešimt su, padvejojo, ištiesė ranką ir nuėjo nepalietęs, bet paskui ėmė taip gailėtis, kad kartais net ištisą valandą negalėdavo užmigti. Geologija jam sekėsi prasčiau nei istorija: Vinkelmanas – pirmas, Flerjė – antras. Sekmadieniais su Kostiliu ir Vinkelmanu važinėdavosi dviračiais. Važiuojant per išdžiūvusius laukus, kuriuos sekino karštis, dviračių ratai slysdavo per minkštą smėlį; Liusjeno kojos buvo stiprios ir raumeningos, bet nuo mieguisto oro kelyje jam apsunkdavo galva, jis pasilenkdavo prie vairo, akys tapdavo raudonos ir beveik užsimerkdavo. Mokykloje tris kartus iš eilės gavo aukščiausią apdovanojimą. Jam padovanojo *Fabiolą, arba Bažnyčią katakombose, Krikščionybės dvasią* ir *Kardinolo Lavižri gyvenimą*. Grįžęs po vasaros atostogų Kostilis juos visus išmokė giedoti *De Profundis Morpionibus* ir *Meco artileristą*. Bet Liusjenas sugalvojo dar gudriau, medicininiame tėčio žodyne perskaitė pastraipą „gimda", paskui jiems paaiškino, kaip sudėta moteris, net nupiešė ją

ant lentos, ir Kostilis pareiškė, jog tai šlykštu; bet paskui jie plyšo juokais klausydamiesi jo pasakojimo apie makštį, ir patenkintas Liusjenas pamanė, jog visoje Prancūzijoje nerastum antros, o gal net retorikos, klasės mokinio, kuris tiek daug žinotų apie moters lytinius organus.

Kai Flerjė šeima persikraustė į Paryžių, Liusjenas tiesiog apako. Jis nebegalėjo ramiai miegoti dėl kino teatrų, automobilių ir gatvių. Jis išmoko skirti „Vuazeną" nuo „Pakaro", „Ispano-Suisą" nuo „Rolso", ir kai pasitaikydavo proga, samprotaudavo apie automobilius su keliamąja važiuokle, jau daugiau nei metus mūvėjo ilgas kelnes. Atsidėkodamas už sėkmingai išlaikytą pirmąją bakalauro egzamino dalį, tėtis išsiuntė jį į Angliją; Liusjenas pamatė vandens užlietas pievas ir baltas uolas, boksavosi su Džonu Latimeru ir išmoko *overarm-stroke**, bet vieną gražų rytą pabudo užsimiegojęs, ir viskas vėl prasidėjo iš pradžių; į Paryžių grįžo mieguistas. Baigiamojoje Kondorsė licėjaus matematinio profilio klasėje buvo trisdešimt septyni mokiniai. Aštuoni iš jų tvirtino esą kieti vyrukai, o kitus laikė skaistuoliais. Kietuoliai niekino Liusjeną iki lapkričio pirmosios, bet Visų Šventųjų dieną Liusjenas išėjo pasivaikščioti su Gari, kiečiausiu iš visų, ir abejingu veidu atskleidė jam savo anatomijos žinias, kurios buvo tokios tikslios, jog Gari tiesiog pribloškė. Liusjenas nebuvo kietų vyrukų grupės narys, nes tėvai jo neišleisdavo vakarais iš namų, bet bendravo su jais kaip su sau lygiais.

Ketvirtadieniais pietų į Reinuaro gatvę ateidavo teta Berta su Riri. Ji pasidarė nežmoniškai stora ir liūdna ir visą laiką dūsavo; bet kadangi jos oda išliko labai plona ir balta, Liusjenas būtų meilijęs pamatyti ją visiškai nuogą. Vakarais apie tai galvodavo lovoje: tai įvyks vieną žiemos dieną Bulonės

* Smūgis iš apačios (*angl.*).

miške, miško atvašyne jis ras ją nuogą, prie krūtinės prispaustomis rankomis, visą drebančią, pašiurpusia oda. Įsivaizdavo, kad trumparegis praeivis palies ją savo lazdele ir paklaus: „Bet kas gi čia?" Liusjenas nelabai gerai sutarė su savo pusbroliu: Riri tapo gražus jaunuolis, tik gal per didelis dabita; jis mokėsi filosofijos klasėje Lakanalyje ir visiškai neišmanė matematikos. Liusjenas negalėjo pamiršti, kad Riri dar prieš septynerius metus darydavo į kelnes, vaikščiodavo išsikėtęs kaip antinas ir žiūrėdamas į mamą nekaltomis akimis sakydavo: „Ne, mamyte, aš nieko nepadariau, tikrai". Jam būdavo net truputį šlykštu paliesti Riri ranką. Tačiau elgdavosi su juo labai maloniai ir aiškindavo jam matematiką; dažniausiai jis turėdavo labai stengtis, kad neprarastų kantrybės, nes Riri nebuvo labai protingas. Bet jis niekada nepratrūkdavo, visada išlaikydavo rimtą ir labai ramų balsą. Ponia Flerjė manė, kad Liusjenas labai taktiškas, bet teta Berta neparodydavo jam jokio dėkingumo ženklo. Kai Liusjenas pasisiūlydavo Riri pamokyti matematikos, ji parausdavo, sujudėdavo ant kėdės ir sakydavo: „Ne, tu labai malonus, mano mažasis Liusjenai, bet Riri jau didelis berniukas. Jis pats galėtų, jei panorėtų; negerai, jei pripras kliautis kitais". Vieną vakarą ponia Flerjė netikėtai tarė Liusjenui: „Gal manai, kad Riri tau dėkingas už tai, ką dėl jo darai? Atsipeikėk, vaikeli: jis mano, kad tu rieti nosį, teta Berta man taip sakė". Tai ji pasakė skardžiu balsu ir geraširdiškai nusiteikusi; Liusjenas suprato, jog ji netveria pykčiu. Jam pasidarė šiek tiek smalsu, ir jis nesugalvojo ką atsakyti. Kitas dvi dienas turėjo labai daug darbo, ir visa ši istorija išgaravo jam iš galvos.

Sekmadienį ryte staiga padėjo plunksnakotį ir paklausė save: „Ar aš riečiu nosį?" Buvo vienuolika valandų. Atsisėdęs prie rašomojo stalo Liusjenas stebeilijosi į rausvus žmogeliukus ant kretoninių sienų apmušalų; ant kairiojo skruosto

jautė sausą ir dulkiną pirmosios balandžio saulės šilumą, o ant dešiniojo – slogų radiatoriaus karštį. „Ar aš riečiu nosį?" Sunku atsakyti. Iš pradžių Liusjenas pabandė prisiminti paskutinį pokalbį su Riri ir objektyviai įvertinti savo elgesį. Tada jis pasilenkė prie Riri ir šypsodamasis paklausė: „Pagauni? Jei nepagauni, vaikine, nebijok pasakyti: paaiškinsiu dar kartą". Kiek vėliau, aiškindamas sudėtingą uždavinį, jis pats suklydo ir linksmai sušuko: „Dabar mano eilė". Šį posakį jis išmoko iš pono Flerjė ir mėgo jį kartoti. Nereikia išpūsti burbulo. „Bet ar taip sakydamas aš riečiau nosį?" Labai pasistengęs išvydo kažką baltą, apvalų ir švelnų, tarsi debesėlį: tai buvo anos dienos mintis, kai jis pasakė: „Pagauni?", ir toji mintis lindėjo jo galvoje, tik jis negalėjo jos nusakyti. Liusjenas iš paskutiniųjų *stengėsi* žiūrėti į debesėlį ir staiga pasijuto krentąs į jį žemyn galva, atsidūrė tirštam rūke ir pats tapo rūku, iš jo liko tik švari ir drėgna šiluma, sklindanti nuo skalbinių. Norėjo atsiskirti nuo to rūko ir sugrįžti, bet jis sekė iš paskos. Jis pagalvojo: „Tai aš, Liusjenas Flerjė, aš esu savo kambaryje, sprendžiu fizikos uždavinį, šiandien sekmadienis". Bet jo mintys it baltos raidės baltame fone paskęsdavo rūke. Jis pasipurtė ir ėmė žiūrėti į personažus, nupieštus ant kretono – du piemenis, dvi piemenes ir Amūrą. Paskui staiga tarė sau: „Aš esu..." ir jo viduje tarsi kažkas spragtelėjo: jis pabudo iš ilgo snaudulio.

Pabudimas nebuvo malonus: piemenys atšoko atgal, Liusjenui atrodė, kad jis žiūri į juos pro apverstą binoklį. Snūdą, kuris jam buvo toks malonus ir kuris taip geidulingai klydinėjo po jo širdies kerteles, dabar pakeitė nedidelis, bet labai aiškus sumišimas, kuris klausė savęs: „Kas aš esu?"

„Kas aš esu? Žiūriu į stalą, žiūriu į sąsiuvinį. Vadinuosi Liusjenas Flerjė, bet tai tik vardas ir pavardė. Aš riečiu nosį. Aš neriečiu nosies. Nežinau, tai beprasmiška.

Aš esu geras mokinys. Ne. Tai tik akių dūmimas: geram mokiniui patinka mokytis, man – ne. Gaunu gerus pažymius, bet nemėgstu mokytis. Negaliu sakyti, kad nekenčiu mokytis, bet man nusispjaut. Man ant visko nusispjaut. Niekada nebūsiu viršininku". Išsigandęs pagalvojo: „Bet kuo aš būsiu?" Po valandėlės pasikasė skruostą ir primerkė kairę akį: spigino saulė: „Kas aš esu?" Tvyrojo begalinis, į kamuolį susivijęs rūkas. „Aš!" Jis žvelgė į tolį; žodis skambėjo jo galvoje, ir paskui ten, regis, galėjai įžvelgti kažką panašaus į piramidės viršūnę, boluojančią toli toli rūke. Liusjenas susipurtė, jo rankos drebėjo: „Taip ir yra, – pagalvojo, – taip ir yra! Aš buvau tikras: *aš neegzistuoju*".

Paskui keletą mėnesių Liusjenas dažnai bandydavo vėl užmigti, bet jam nepavykdavo, kasnakt išmiegodavo po devynias valandas, o dieną būdavo labai žvalus ir vis labiau sutrikęs: tėvai tvirtindavo, kad jis dar niekada neatrodė toks sveikas. Kai jis pagalvodavo, kad neturi jokių savybių būti viršininku, pasijusdavo romantiku ir trokšdavo valandų valandas vaikščioti mėnulio šviesoje; bet tėvai jam dar neleisdavo išeiti vakarais. Tada dažniausiai jis išsitiesdavo lovoje ir matuodavosi temperatūrą: termometras rodydavo 37,5 arba 37,6, ir Liusjenas su karčiu malonumu galvodavo, kad tėvams jis atrodo sveikas. „Aš neegzistuoju". Jis užsimerkdavo ir imdavo mąstyti: gyvenimas – iliuzija; aš žinau, kad neegzistuoju, todėl man tereikia užsikimšti ausis, apie nieką nebegalvoti, ir aš išnyksiu. Bet iliuzija buvo atkakli. Už kitus, nors ir negarbingai, jis buvo viršesnis, nes turėjo paslaptį: pavyzdžiui, Gari neegzistavo kaip ir Liusjenas. Bet pakakdavo tik pamatyti audringai besiskeryčiojantį Gari tarp savo garbintojų, ir iš karto tapdavo aišku, jog jis tvirtai tiki savo egzistavimu. Ponas Flerjė taip pat neegzistavo – nei Riri, nei niekas, nes pasaulis – spektaklis be aktorių. Liusjenas,

gavęs 15 balų už savo rašinį *Moralė ir mokslas*, svajojo parašyti *Traktatą apie nebūtį* ir įsivaizdavo, kaip skaitydami jį žmonės išnyksta vienas po kito tarsi vampyrai užgiedojus gaidžiams. Prieš pradėdamas rašyti traktatą norėjo pasiklausti Babuino, savo filosofijos mokytojo, nuomonės. „Atleiskit, pone, – kreipėsi į jį pasibaigus pamokai, – ar mes galime teigti, jog neegzistuojame?" Babuinas atsakė, kad ne. „*Gogito*, – tarė jis, – ergo *sūm*. Jūs egzistuojate, nes abejojate dėl savo egzistavimo". Atsakymas Liusjeno neįtikino, bet jis nusprendė neberašyti traktato. Liepos mėnesį vidutiniškai išlaikė matematikos bakalauro egzaminą ir su tėvais išvyko į Ferolį. Sumišimas vis dar nepraėjo: tai buvo panašu į nepraeinantį norą čiaudėti.

Tėvas Buligo mirė, o pono Flerjė darbininkų nuotaikos labai pasikeitė. Dabar jie gaudavo nemažas algas, o jų žmonos pirkdavosi šilkines kojines. Ponia Bufardjė pasakojo poniai Flerjė stulbinančias smulkmenas: „Auklė pasakojo vakar mačiusi užkandinėje mažąją Ansijomą, jūsų vyro gerojo darbininko dukterį, kuria mes rūpinomės, kai mirė jos motina. Ji ištekėjo už šaltkalvio iš Bopertiuiso. Žinote, ji užsisakė viščiuką už dvidešimt frankų! Ir dar priekabiaudama! Niekas joms neįtinka; jos nori turėti viską, ką turime mes". Dabar, kai sekmadieniais Liusjenas su tėvu išeidavo pasivaikščioti, pamatę juos darbininkai vos prisiliesdavo prie kepurių, o kai kurie pereidavo į kitą gatvės pusę, kad nereikėtų sveikintis. Vieną dieną Liusjenas sutiko Buligo sūnų, kuris, regis, jo net nepažino. Liusjenas susinervino – tai buvo gera proga įrodyti, kad jis čia viršininkas. Įsmeigė į Žiulį Buligo veriantį žvilgsnį ir, susidėjęs rankas už nugaros, žengė tiesiai prie jo. Bet Buligo nesutriko: tuščiom akim pažiūrėjo į Liusjeną ir praėjo švilpaudamas. „Jis manęs neatpažino", – pamanė Liusjenas. Bet jis labai nusivylė ir kitomis

dienomis dažniau nei paprastai pagalvodavo, jog pasaulis neegzistuoja.

Mažasis ponios Flerjė pistoletas buvo padėtas kairiajame komodos stalčiuje. Vyras jį padovanojo jai 1914-ųjų rugsėjį prieš išvykdamas į frontą. Liusjenas paėmė jį ir ilgai sukinėjo rankoje: gražus daikčiukas, paauksuotas vamzdis, rankena padengta perlamutru. Negalima pasikliauti filosofiniu traktatu, kad įtikintum žmones, jog jie neegzistuoja. Reikėjo poelgio, tikrai kraštutinio poelgio, kuris išsklaidytų išorinius dalykus ir įrodytų, jog pasaulis neegzistuoja. Vienas šūvis, jaunas kraujuojantis kūnas ant kilimo, keli ant lapelio brūkštelėti žodžiai: „Nusišaunu, nes neegzistuoju. Jūs taip pat, mano broliai, esate niekas!" Žmonės ryte skaitys laikraščius; jie pamatys: „Paauglys išdrįso!" Visi be galo susijaudins ir susimąstys: „O aš? Ar aš egzistuoju?" Pasaulyje būta – tai žinome iš *Verterio* ir kitų publikacijų – panašių savižudybių epidemijų; Liusjenas pagalvojo, kad prancūziškas žodis „kankinys" graikų kalboje reiškia „liudytojas". Jis buvo per jautrus būti viršininku, bet ne kankiniu. Nuo to karto dažnai užeidavo į mamos buduarą, apžiūrinėdavo pistoletą ir siaubingai kankindavosi. Kartais net pavykdavo sukąsti paauksuotą vamzdį rankoje stipriai spaudžiant pistoleto rankeną. Kitu metu jis veikiau būdavo linksmas, nes manė, jog visiems tikriems viršininkams buvo kilusi pagunda nusižudyti. Pavyzdžiui, Napoleonui. Liusjenas puikiai suprato, jog jį visiškai užvaldė neviltis, bet tikėjosi, kad po šitos krizės jo siela bus užgrūdinta, ir susidomėjęs skaitė *Memuarus iš Šventosios Elenos*. Tačiau reikėjo apsispręsti: Liusjenas nusprendė, kad galą savo dvejonėms padarys rugsėjo 30-ąją. Paskutinės dienos buvo ypač sunkios: nors krizė buvo naudinga, Liusjenas vis tiek buvo taip įsitempęs, jog bijojo, kad kurią nors dieną nesudužtų lyg stiklas. Jis nebedrįso

prisiliesti prie pistoleto – tik ištraukdavo stalčių, kilsteldavo mamos apatinukus ir ilgai stebėdavo šaltą it ledas užsispyrusį siaubūną, įgludusį į rausvo šilko klostę. Tačiau sutikęs toliau gyventi pajuto aštrų nusivylimą ir jautėsi tarsi be vietos. Laimei, buvo labai užsiėmęs, nes turėjo begalę rūpesčių, susijusių su mokslo metų pradžia: tėvai jį išsiuntė į Šventojo Liudviko licėjų, kuriame jis turės lankyti parengiamuosius kursus į Centrinę aukštąją inžinerijos mokyklą. Jis nešiojo gražią kepuraitę su raudonu apvadėliu ir mokyklos emblema ir dainavo:

Stūmoklis varo mašinas,
Stūmoklis varo vagonus...

Ši nauja ori žodžio „stūmoklis" reikšmė teikė Liusjenui išdidumo; be to, jo klasė išsiskyrė iš kitų: ji turėjo savo tradicijas ir taisykles, o tai buvo jėga. Pavyzdžiui, buvo įprastas toks triukas: likus penkiolikai minučių iki prancūzų kalbos pamokos pabaigos vienas iš mokinių klausia: „Kas yra siraras?"* ir visi pašnibždom atsako: „Kvailys!" Tada jis vėl klausia: „Kas yra agras?"** ir visi jau kiek garsiau sušnibžda: „Kvailys!" Tada ponas Betiunas, kuris buvo beveik aklas ir nešiodavo tamsintus akinius, nuvargusiu balsu paprašydavo: „Prašyčiau nutilti, ponai!" Keletą akimirkų būdavo mirtinai tylu, mokiniai susižvelgdavo supratingai šypsodamiesi, paskui kažkuris sušukdavo: „Kas yra stūmoklis?" ir visi kartu suriaumodavo: „Jėga!" Tokiomis akimirkomis Liusjenas labai susijaudindavo. Vakare smulkiai pasakodavo tėvams dienos įvykius ir kai ištardavo: „Ir tada visa klasė ėmė kvatoti..." arba: „Visa klasė nusprendė paskelbti Meirinezui boikotą", šie žodžiai lyg alkoholio gurkšnis sušildydavo jam gerklę. Tačiau pirmieji mėnesiai buvo labai

* Turimas omenyje Sen Siro karo mokyklos auklėtinis.
** Turimas omenyje žemės ūkio mokyklos ar instituto auklėtinis.

sunkūs: Liusjenui nesisekdavo matematikos ir fizikos rašomieji darbai, be to, jo draugai nebuvo labai simpatiški: dauguma gaudavo stipendijas, buvo kalikai, neišauklėti ir nevalyvi. „Nėra nė vieno, – paaiškino jis tėvui, – su kuriuo norėčiau susidraugauti". – „Stipendininkai, – atsakė susimąstęs ponas Flerjė, – intelektualusis elitas, bet jie blogi viršininkai: jie praleido vieną gyvenimo etapą". Girdint kalbas apie „blogus viršininkus", Liusjenui nemaloniai sudiegė širdį ir per kitas savaites jis vėl ėmė galvoti apie savižudybę; bet nebebuvo taip entuziastingai nusiteikęs kaip per atostogas. Sausį visą klasę papiktino naujokas, vardu Berliakas: jis vilkėjo prie kūno prigludusius žalius arba rausvai violetinius švarkus, pasiūtus pagal paskutinę madą, segėjo siauras apvalias apykakles ir dėvėjo kelnes kaip siuvėjų eskizuose, tokias siauras, kad galėjai tik stebėtis, kaip jas užsimauna. Jis iškart tapo mokiniu, blogiausiai besimokančiu matematiką. „Man nusispjaut, – pareiškė jis, – aš domiuosi tik literatūra, o matematiką studijuoju tik norėdamas save pakankinti". Po mėnesio jis visus pakerėjo: dalijo kontrabandines cigaretes, gyrėsi turįs kelias moteris ir rodė jų atsiųstus laiškus. Visa klasė nusprendė, kad jis šaunus vyrukas ir kad nereikia prie jo kabinėtis. Liusjenas labai žavėjosi jo elegancija ir manieromis, bet Berliakas žvelgė į Liusjeną su atlaidžia panieka ir vadino jį „turčių vaikiu". „Šiaip ar taip, – vieną dieną tarė Liusjenas, – vis dėlto tai geriau nei būti vargšų vaikiu". Berliakas nusišypsojo. „O tu, pasirodo, cinikas!" – tarė jam ir kitą dieną davė perskaityti vieną savo poemų: „Kas vakarą Karuzo prisirydavo nevirtų akių, bet šiaip buvo blaivus kaip kupranugaris. Viena dama padarė puokštę iš savo šeimos narių akių ir švystelėjo ją ant scenos. Visi lenkiasi prieš tokį pagirtiną poelgį. Tačiau nepamirškit, kad jos šlovė tęsis trisdešimt septynias minutes:

būtent nuo pirmojo „Bravo!" iki užges paskutinis Operos sietynas (be to, jai dar reikėjo laikyti už pavadėlio savo vyrą, daugelio konkursų laureatą, kuris dviem karo kryžiais buvo uždengęs savo rausvas akiduobes). Ir gerai įsidėmėkit: tie iš mūsų, kurie valgys per daug konservuotos žmogaus mėsos, mirs nuo skorbuto". – „Puiku", – pagyrė Liusjenas sutrikęs. „Čia, – nerūpestingai paaiškino Berliakas, – aš panaudojau naują metodiką, vadinamąjį automatinį rašymą". Po keleto dienų Liusjenui vėl užėjo stiprus noras nusižudyti, ir jis nusprendė pasitarti su Berliaku. „Ką man daryti?" – pasiteiravo išdėstęs savo istoriją. Berliakas jo įdėmiai išklausė; jis buvo įpratęs pačiulpti savo pirštus, o paskui sušlapinti seilėmis apgamus ant veido, todėl vietomis jo oda blizgėjo kaip kelias po lietaus. „Elkis kaip nori, – pagaliau tarė, – tai visiškai nesvarbu". Kiek pagalvojo ir pabrėždamas kiekvieną žodį pridūrė: „*Niekas niekad* nėra svarbu". Liusjenas truputėlį nusivylė, bet kai kitą ketvirtadienį šis jį pakvietė pas savo motiną pavakarių, suprato, jog tada Berliakas buvo nepaprastai sukrėstas. Ponia Berliak buvo labai maloni; ant kairiojo jos skruosto buvo tamsiai raudona dėmė ir kelios karpos. „Matai, – tarė Berliakas Liusjenui, – tikrosios karo aukos esame mes". Tokia buvo ir Liusjeno nuomonė, todėl jie sutarė, jog abu priklausys prarastajai kartai. Diena ėjo į pabaigą, Berliakas atsigulė ant savo lovos ir susidėjo rankas už galvos. Jie rūkė angliškas cigaretes, leido plokšteles ir Liusjenas klausėsi Sofi Tuker ir Alo Džonsono balsų. Juos apniko melancholija, ir Liusjenas pagalvojo, jog Berliakas – geriausias jo draugas. Berliakas paklausė, ar jis žinąs, kas yra psichoanalizė; balsas buvo rimtas, o jis pats griežtai žvelgė į Liusjeną. „Aš geidžiau savo motinos iki penkiolikos metų", – prisipažino. Liusjenas jautėsi nepatogiai; jis baiminosi, kad gali parausti, be to, prisiminė ponios Berliak karpas ir

nesuprato, kaip galima jos geisti. Tačiau kai ji įėjo nešina skrudinta duona, jis truputėlį susijaudino ir pabandė per gelsvą megztinį, kuriuo ji vilkėjo, nuspėti, kaip atrodo jos krūtinė. Jai išėjus Berliakas ramiai tarė: „Tu, aišku, irgi norėjai miegoti su savo motina". Jis neklausė, jis tvirtino. Liusjenas gūžtelėjo pečiais. „Žinoma", – tepasakė. Kitą dieną buvo sunerimęs, baiminosi, kad Berliakas kam nors nepapasakotų jų pokalbio. Bet greit nusiramino: „Galų gale, – pamanė, – jis labiau už mane susikompromitavo". Labai apsidžiaugė, kad jų išpažintys pakrypo moksline linkme, ir kitą ketvirtadienį Šventosios Genovaitės bibliotekoje jiedu perskaitė Froido kūrinį apie sapnus. Tai buvo atradimas. „Štai kaip yra, – kartojo sau Liusjenas slankiodamas gatvėmis, – štai kaip yra!" Paskui jis nusipirko *Psichoanalizės įvadą* ir *Kasdieninio gyvenimo psichopatologiją*, ir viskas jam pasidarė aišku. Tas keistas jausmas, jog jis neegzistuoja, ta tuštuma, kurią ilgai jautė sąmonėje, tasai apsnūdimas, sumišimas, tuščios pastangos save pažinti, visada sudūžtančios į rūko užtvarą... „Ogi tikrai, – pagalvojo, – aš turiu kompleksą". Jis papasakojo Berliakui, kaip vaikystėje įsivaizdavo esąs nakviša ir kad daiktai jam niekada neatrodę iki galo tikroviški. „Tikriausiai, – padarė išvadą, – aš turiu kokį kompleksą". – „Kaip ir aš, – sušuko Berliakas, – mudu turime firminius kompleksus!" Jie ėmė dažnai aiškintis savo sapnus ir nereikšmingiausius poelgius; Berliakas visada turėjo tiek pasakotinų istorijų, jog Liusjenui net kilo įtarimas, ar tik jis jų neišsigalvoja arba bent jau pagražina. Bet jie labai gerai sutarė ir objektyviai aptarinėjo pačius subtiliausius klausimus; abu prisipažino, jog vaikščioja užsidėję linksmuolių kaukes, kad suklaidintų aplinkinius, bet širdies gilumoje siaubingai kankinasi. Liusjenas nusikratė nerimo. Godžiai pasinėrė į psichoanalizę, nes suprato, kad kaip tik to jam ir reikėjo; dabar jis

jautėsi sutvirtėjęs, jam nebereikėjo graužtis bei raustis sąmonėje ieškant aiškesnės savo charakterio išraiškos. Tikrasis Liusjenas buvo giliai pasąmonėje; galėjai apie jį galvoti, bet niekada jo nepamatyti – kaip nesančio šalia brangaus žmogaus. Kiauromis dienomis Liusjenas galvojo apie savo kompleksus ir su tam tikru pasididžiavimu įsivaizdavo aklą, žiaurų ir nuožmų pasaulį, knibždantį po jo sąmonės ūkais. „Supranti, – dėstė jis Berliakui, – iš pažiūros aš buvau apsnūdęs ir viskam abejingas, nelabai įdomus vaikis. Ir net, žinai, savo viduje jaučiausi panašiai, jog vos neužkibau ant šios meškerės. Tačiau gerai žinojau, jog yra kažkas kita". – „Visada yra kažkas kita", – atsakė Berliakas. Ir jie išdidžiai vienas kitam nusišypsojo. Liusjenas sukūrė poemą, pavadinimu *Kai išsisklaidys rūkas,* ir Berliakas nusprendė, jog ji nuostabi, tik papriekaištavo Liusjenui, kam šis taisyklingai ją sueiliavęs. Vis dėlto jie išmoko ją atmintinai, ir kai norėdavo pasikalbėti apie savo libido, mielai kartodavo: „Didžiuliai krabai, glūdintys po rūko apsiaustu", paskui mirktelėję vienas kitam ištardavo tik žodį „krabai". Tačiau praėjus kuriam laikui, kai likdavo vienas – ypač vakarais, – Liusjenas ėmė manyti, jog visa tai kiek baisoka. Jis nebedrįsdavo pažiūrėti motinai į akis, o kai prieš eidamas gulti ją pabučiuodavo, bijodavo, kad kokia tamsi jėga neiškreiptų jo bučinio ir jis neįsisiurbtų į ponios Flerjė lūpas; atrodė, kad jame tvinkčioja bet kada galintis išsiveržti vulkanas. Su savimi Liusjenas elgėsi atsargiai, kad neužgautų savyje atrastos didžios ir grėsmingos sielos. Jis žinojo, kokia to atradimo kaina, ir baiminosi jos siaubingų pabudimų. „Aš bijau savęs", – mąstė jis. Prieš pusmetį jis liovėsi masturbuotis, nes jam nusibodo, be to, turėjo daug darbo, tačiau dabar vėl pradėjo: kiekvienas turi turėti savo kelią, Froido knygose buvo aprašyta daug atvejų, kai vargšai jaunuoliai susirgo neuroze,

nes per staigiai atsisakė savo įpročių. „Ar mes neišprotėsim?" – klausdavo Berliaką. Ir iš tikrųjų kai kuriais ketvirtadieniais jie jausdavosi keistai: surūkydavo kelis pakelius cigarečių su opijumi, jiems drebėdavo rankos: nepastebimai į Berliako kambarį atslinkdavo prieblanda. Tada kuris nors tylėdamas atsikeldavo, ant pirštų galų nueidavo iki durų ir uždegdavo šviesą. Geltona šviesa užliedavo kambarį, ir jie nepatikliai žiūrėdavo vienas į kitą.

Liusjenas netruko pastebėti, kad jo draugystė su Berliaku pagrįsta nesusipratimu: žinoma, niekas nebuvo toks jautrus jaudinančiam Edipo komplekso grožiui kaip Liusjenas, bet jame jis įžvelgė aistros jėgą, kurią vėliau ketino panaudoti kitiems tikslams. Užtat Berliakui, regis, patiko ši būsena ir jis nenorėjo nieko keisti. „Mudu žuvę žmonės, – sakydavo su pasididžiavimu, – nevykėliai. Mudu niekada nieko nenuveiksim". – „Niekada nieko", – pakartodavo kaip aidas Liusjenas. Tačiau tai jį siutino. Grįžęs po Velykų atostogų Berliakas jam papasakojo, kad Dižono viešbutyje jis miegojo viename kambaryje su motina: ankstyvą rytą atsikėlęs, priėjęs prie dar miegančios mamos lovos ir atsargiai kilstelėjęs antklodę. „Jos naktiniai buvo užsiraitę", – pasakė šaipydamasis. Girdėdamas tokius žodžius, Liusjenas negalėjo nejausti Berliakui paniekos ir pasijuto labai vienišas. Labai gražu turėti kompleksų, bet reikia mokėti laiku jų atsikratyti: kaip tapęs vyru jis galės prisiimti atsakomybę ir vadovauti, jei nebus atsikratęs vaikiško seksualumo? Liusjenas rimtai sunerimo: būtų mielai paklausęs kokio nors išmanančio žmogaus patarimo, bet nežinojo į ką kreiptis. Berliakas jam dažnai minėdavo kažkokį Beržerą, siurrealistą, kuris gerai išmanė psichoanalizę ir kuris, regis, turėjo jam didelę įtaką; bet jis niekada nepasisiūlė jų supažindinti. Liusjenas buvo labai nusivylęs, nes tikėjosi, kad Berliakas parūpins jam

moterų; manė, kad jei turėtų gražią meilužę, jo minčių tėkmė pasikeistų be didelių pastangų. Bet Berliakas niekada nebekalbėjo apie savo draugužes. Retkarčiais jiedu vaikštinėdavo didžiaisiais bulvarais ir sekiodavo paskui merginas, bet nedrįsdavo jų užkalbinti. „O ko tu nori, brolyti, – sakydavo Berliakas, – mudu ne iš tų, kurie joms patinka. Moterys jaučia, kad mudu turim kažką, kas jas gąsdina". Liusjenas tylėdavo; Berliakas ėmė jį erzinti. Dažnai jis labai netaktiškai šaipydavosi iš Liusjeno tėvų, vadindamas juos ponu ir ponia Lepūnais. Liusjenas puikiai suprato, kad siurrealistas apskritai nemėgsta buržuazijos, bet ponia Flerjė keletą kartų buvo pakvietusi Berliaką į svečius ir elgėsi su juo nuoširdžiai bei draugiškai: jei ne iš dėkingumo, bent jau iš mandagumo jam nereikėtų kalbėti apie ją tokiu tonu. Be to, Berliakas turėjo nepakenčiamą įprotį skolintis pinigų, kurių negrąžindavo: autobuse niekad jų neturėdavo ir tekdavo už jį mokėti; kavinėje jis tik vieną kartą iš penkių pasisiūlydavo apmokėti sąskaitą. Vieną dieną Liusjenas tiesiai šviesiai žėrė jam į akis, kad jis to nesuprantąs, kad draugai turėtų dalytis visomis išlaidomis. Berliakas į jį įdėmiai pažiūrėjo ir tarė: „Taip ir maniau: tu esi analinis tipas", ir paaiškino jam Froido formulę: išmatos lygu auksui ir Froido šykštumo teorijai. „Norėčiau žinoti vieną dalyką, – paklausė, – iki kelerių metų mama tau šluostė užpakalį?" Jiedu vos nesusikivirčijo.

Gegužės pradžioje Berliakas ėmė praleidinėti pamokas: po pamokų Liusjenas susitikdavo su juo Pti Šano gatvės bare, kur jie gerdavo vermutą „Crucifix". Vieną antradienio popietę Liusjenas rado Berliaką sėdintį prie tuščios taurės. „Štai ir tu, – pasakė Berliakas. – Paklausyk, man reikia bėgti, penktą valandą turiu būti pas dantistą. Luktelk manęs, jis gyvena netoliese, aš tik pusvalandžiui". – „Gerai, – atsakė Liusjenas sudribdamas ant kėdės. – Fransua, atneškit man

taurę baltojo vermuto". Tuo metu į barą įėjo vyriškis, ir kai juos pamatė, nustebęs nusišypsojo. Berliakas nuraudo ir paskubom atsistojo. „Kas jis?" – pagalvojo Liusjenas. Berliakas, spausdamas nepažįstamajam ranką, atsistojo taip, kad šis nematytų Liusjeno; Berliakas kalbėjo greitai ir prislopintu balsu, ir nepažįstamasis jam aiškiai atkirto: „Ne, vaikeli, ne, tu taip ir liksi juokdariu". Ir tuo pat metu pasistiebęs ir žvelgdamas per Berliako viršugalvį ramiai pasitikėdamas savimi apžiūrinėjo Liusjeną. Turėjo maždaug trisdešimt penkerius metus, buvo pablyškęs, nuostabiais baltais plaukais. „Tikriausiai Beržeras, – pamanė Liusjenas, ir jo širdis ėmė smarkiai daužytis. – Koks jis gražus!"

Berliakas paėmė baltaplaukį už parankės nedrąsiai ir sykiu valdingai.

– Eime kartu, – tarė jis, – aš einu pas dantistą, jis dirba čia pat, už kelių žingsnių.

– Bet tu, jei neklystu, esi su draugu, – atsakė šis nenuleisdamas nuo Liusjeno akių. – Turėtum mus supažindinti.

Liusjenas šypsodamasis atsistojo. „Įkliuvai!" – pagalvojo jis. Jam degė skruostai. Berliakas įtraukė kaklą į pečius ir akimirką Liusjenui pasirodė, jog jis atsisakys juos supažindinti. „Na, pristatyk mane", – linksmai paragino jį. Bet vos tik ištarė šiuos žodžius, kraujas plūstelėjo jam į galvą, ir jis norėjo prasmegti skradžiai žemę. Berliakas atsisuko ir nežiūrėdamas į juos burbtelėjo:

– Liusjenas Flerjė, licėjaus draugas, ponas Achilas Beržeras.

– Pone, aš žaviuosi jūsų darbais, – vos girdimu balsu sumurmėjo Liusjenas. Beržeras paėmė jo ranką ilgais plonais pirštais ir privertė jį atsisėsti. Įsivyravo tyla; Beržeras įdūrė į Liusjeną šiltą, švelnų žvilgsnį, bet rankos nepaleido.

– Jums kažkas kelia nerimą? – meiliai paklausė.

Liusjenas atsikrenkštė ir drąsiai pažvelgė į Beržerą.

– Taip, kelia! – aiškiai atsakė. Jam atrodė, kad jis ką tik išlaikė įšventinimo išbandymą. Berliakas sudvejojo, paskui, numetęs kepurę ant stalo, ūmai atsisėdo į savo vietą. Liusjenas nekantravo papasakoti Beržerui apie savo ketinimą nusižudyti; jis buvo toks žmogus, su kuriuo galėjai kalbėti tiesiai šviesiai ir be išankstinio pasirengimo. Tik nedrįso nieko sakyti dėl Berliako – Berliako jis nekentė.

– Ar turite rakijos? – paklausė Beržeras padavėją.

– Ne, rakijos jie neturi, – paskubėjo atsakyti Berliakas. – Tai puikus bariukas, bet išgerti čia galima tik vermuto.

– Kas tas gelsvas skystis tame grafine? – paklausė Beržeras nesivaržydamas.

– Tai „Crucifix", baltasis vermutas, – atsakė padavėjas.

– Puiku, įpilkit ir man.

Berliakas nenustygo ant kėdės: atrodė, jis labai nori išliaupsinti savo draugus ir baiminasi, kad pernelyg išaukštindamas Liusjeną pakenks sau. Galiausiai išdidžiu ir niūriu balsu tarė:

– Jis norėjo nusižudyti.

– Po paraliais! – sušuko Beržeras. – Aš taip ir maniau.

Vėl stojo tyla. Liusjenas kukliai nuleido akis, bet vis galvojo, kada pagaliau Berliakas dings iš čia. Beržeras staiga pažvelgė į laikrodį:

– O tavo dantistas? – paklausė.

Berliakas nenorom atsistojo.

– Palydėkit mane, Beržerai, čia netoli.

– Ne, juk tu sugrįši. Palaikysiu kompaniją tavo draugui.

Berliakas dar truputį pamindžikavo.

– Nagi eik, – įsakmiai tarė Beržeras, – mus rasi čia.

Kai tik Berliakas išėjo, Beržeras atsistojo ir be ceremonijų persėdo šalia Liusjeno. Liusjenas smulkiai papasakojo, kaip

norėjo nusižudyti; taip pat paaiškino, kad geidė savo motinos, kad jis yra sadistinis-analinis tipas, kad širdies gilumoje nieko nemyli ir kad amžinai vaidina. Beržeras klausėsi tylėdamas, įsmeigęs į jį akis, ir Liusjenui buvo labai malonu, kad yra žmogus, kuris jį supranta. Kai jis baigė, Beržeras draugiškai apglėbė jį per pečius, ir Liusjenas užuodė odekolono ir angliško tabako kvapą.

– Žinote, Liusjenai, kaip aš vadinu jūsų būseną? – Liusjenas viltingai žvelgė į Beržerą; jis neapsiriko.

– Vadinu ją Sumaištimi, – paaiškino.

Sumaištis: žodžio pradžia buvo švelni ir šviesi kaip mėnesiena, bet galūnė „is" nuskambėjo kaip veriantis trimito garsas.

– Sumaištis... – pakartojo Liusjenas.

Jautėsi rimtas ir sunerimęs, kaip tada, kai prisipažino Riri esąs nakviša. Bare buvo tamsu, pro dideles praviras duris matėsi gatvė, šviesus spindintis pavasarinis rūkas; pro sklindantį nuo Beržero elegantišką aromatą Liusjenas užuodė ir troškų niūrios salės dvoką, raudono vyno ir drėgno medžio kvapą. „Sumaištis... – galvojo jis. – Kurgi ji mane nuves?" Jis nežinojo, ar jam buvo atskleista kokia vertybė, ar nauja liga; prieš akis matė judrias Beržero lūpas, tai paslepiančias, tai atidengiančias blizgantį auksinį dantį.

– Man patinka sumaišties apimti žmonės, – prisipažino Beržeras, – manau, kad jūs turite ypatingą šansą. Juk jis buvo jums suteiktas. Matote tas sėdinčias apsirijusias kiaules? Tai prisitaikėliai. Reikėtų juos atiduoti termitams, kad truputėlį pakankintų. Žinote, ką daro tie kruopštūs vabalėliai?

– Jie valgo žmogieną, – atsakė Liusjenas.

– Taip, nuo kaulų nugraužia žmogaus mėsą.

– Suprantu, – tarė Liusjenas. Ir pridūrė: – O aš? Ką turėčiau daryti aš?

– Nieko, dėl Dievo meilės, – tarė Beržeras juokingai išsigandęs. – Svarbiausia – nesisėsti. Nebent, – nusijuokė, – ant kuolo. Rembo skaitėt?

– Neee, – atsakė Liusjenas.

– Paskolinsiu jums *Praregėjimus*. Klausykit, mums reikia susitikti dar kartą. Jei jūs neužsiėmęs ketvirtadienį, ateikit pas mane apie trečią, aš gyvenu Monparnase: Kampan Premjė gatvė, numeris devyni.

Kitą ketvirtadienį Liusjenas nuėjo pas Beržerą ir paskui ten lankydavosi beveik kasdien visą gegužės mėnesį. Berliakui jiedu susitarė sakyti, jog susitinka kartą per savaitę, nes norėjo būti atviri, bet jo neįskaudinti. Berliakas elgėsi netaktiškai; šaipydamasis Liusjeną klausdavo: „Tai ką, įsimylėjot? Jis tau papasakojo apie savo nerimą, tu jam – apie savo bandymą nusižudyti: gražus žaidimėlis, ar ne?" Liusjenas pasipriešino. „Priminsiu tau, – tarė išrausdamas, – kad tu pirmas ėmei kalbėti apie mano norą nusižudyti". – „Na, – atsakė Berliakas, – kad neraudonuotum iš gėdos prisipažindamas". Jiedu ėmė susitikinėti rečiau. „Jis man patiko dėl tų dalykų, – vieną dieną tarė Liusjenas Beržerui, – kuriuos buvo perėmęs iš jūsų. Dabar tai suprantu". – „Berliakas beždžionė, – pasakė Beržeras juokdamasis, – todėl mane visada prie jo traukė. Ar žinote, kad jo senelė iš motinos pusės – žydė? Tai daug ką paaiškina". – „Tiesa", – atsakė Liusjenas. Po valandėlės pridūrė: „Bet jis labai mielas". Beržero butas buvo prigrūstas keistų ir juokingų daiktų: pufų, kurių minkštoji aksominė dalis buvo uždėta ant dažyto medžio moters kojų, negrų statulėlių, buvo čia vienas kaldintos geležies nekaltybės diržas su smaigčiais ir keletas gipsinių krūtų, į kurias buvo prismaigstyta šaukštelių, ant stalo stovinčią didžiulę bronzinę utėlę ir iš Mistros vienuolyno pavogtą vienuolio kaukę jis naudojo kaip prespapjė. Sienos

buvo apklijuotos oficialiais pranešimais apie siurrealisto Beržero mirtį. Tačiau kambarys kėlė intelektualaus komforto įspūdį, ir Liusjenui patikdavo išsitiesti rūkomajame ant minkštos sofos. Labiausiai jį stebino nenusakoma daugybė juokingų dalykėlių ir apgaulingų daikčiukų, kurių Beržeras buvo prikaupęs ant knygų lentynos: užšalęs skystis, čiaudymo milteliai, kasymosi plaukai, vandenyje plaukiojantis cukrus, velnio kakis, nuotakos keliaraištis. Kalbėdamas Beržeras paimdavo velnio kakį į rankas ir atidžiai apžiūrinėdavo. „Šie apgaulingi daikčiukai turi didžiulę istorinę vertę – jie sukelia nerimą. Jie turi daugiau griaunamosios galios nei Lenino raštai". Liusjenas, nustebęs ir susižavėjęs, žiūrėdavo čia į gražų iškankintą veidą įdubusiom akim, čia į ilgus liesus pirštus, grakščiai laikančius puikiai padarytas išmatas. Beržeras jam dažnai kalbėdavo apie Rembo ir apie „nuolatinį jausmų pakrikimą". „Kai eidamas Santarvės aikšte valios pastangomis aiškiai pamatysite klūpančią ir obeliską čiulpiančią negrę, galėsite pasakyti, jog prasiskverbėte pro dekoracijas ir išsigelbėjote". Jis paskolino jam paskaityti *Praregėjimus*, *Maldororo giesmes* ir markizo de Sado raštus. Liusjenas sąžiningai stengėsi suprasti, bet daug kur jam nepavykdavo, jį šokiravo tai, kad Rembo buvo pederastas. Tai pasakė Beržerui, ir šis ėmė juoktis: „Na ir kas, mielasis?" Liusjenas labai sutriko. Nuraudo ir valandėlę nekentė Beržero iš visų jėgų; bet susivaldė, pakėlė akis ir labai nuoširdžiai tarė: „Aš pasakiau kvailystę". Beržeras paglostė jam plaukus, atrodė susigraudinęs. „Tos didelės, nerimo kupinos akys, – pasakė, – tos elnės akys... Taip, Liusjenai, jūs nusišnekėjote. Rembo homoseksualumas – pirmasis genialus jo jausmų pakrikimas. Tai jam turėtume būti dėkingi už jo eiles. Manyti, kad esti tam tikrų seksualinio potraukio objektų ir kad tie objektai yra moterys, nes turi skylutę tarp kojų, – šlykšti ir sąmoninga

prisitaikėlių klaida. Pažvelkit!" Jis ištraukė iš stalčiaus tuziną pageltusių nuotraukų ir numetė Liusjenui ant kelių. Liusjenas išvydo siaubingas nuogas kekšes, išsišiepusias bedantėmis burnomis, tarsi lūpas išskėtusias kojas ir įsikišusias tarp šlaunų kažką panašaus į apsamanojusį liežuvį. „Įsigijau šias nuotraukas už tris frankus Bu Saadoje, – pasakė Beržeras. – Jei pabučiuosite šių moterų užpakalį, tapsite savu ir visi sakys, jog gyvenate kaip tikras vyras. Juk tai moterys, suprantate? Sakau jums, visų pirma reikia jus įtikinti, kad seksualinio potraukio objektu gali būti *viskas*: siuvamoji mašina, mėgintuvėlis, arklys ar batas. Aš pats, – tarė juokdamasis, – mylėjausi su musėmis. Pažinojau jūrų pėstininką, kuris mylėjosi su antimi. Įkišdavo jos galvą į stalčių, tvirtai laikydavo už kojų ir pirmyn!" Beržeras abejingai žnybtelėjo Liusjenui į ausį ir baigė: „Antis nugaišdavo, ir batalionas ją suvalgydavo". Po tokių pokalbių Liusjenui rodėsi, kad tuoj sprogs galva, jis laikė Beržerą genijumi, bet kartais naktį atsibusdavo išpiltas prakaito, pilna galva siaubingų ir nepadorių vaizdų, ir susimąstydavo, ar Beržeras jam daro gerą įtaką. „Būti vienam! – inkštė grąžydamas rankas. – Neturėti nieko, kas patartų, pasakytų, ar aš einu teisingu keliu!" Jei eitų iki galo, jei iš tikrųjų vadovautųsi iškreiptais jausmais, ar tada neprarastų sau žemės po kojom ir nepaskęstų? Vieną dieną, kai Beržeras jam ilgai kalbėjo apie Andrė Bretoną, Liusjenas kaip per sapnus sumurmėjo: „Taip, bet jei po to aš nebegalėsiu grįžti atgal?" Beržeras pašoko: „Grįžti atgal? Kas kalba apie grįžimą atgal? Bus dar geriau, jei išprotėsit. Paskui, kaip sako Rembo, ‚ateis kiti siaubingi darbininkai'." – „Taip ir maniau", – pareiškė Liusjenas liūdnai. Jis pastebėjo, kad šių pokalbių rezultatas buvo visai priešingas, nei tikėjosi Beržeras: kai tik Liusjenas patirdavo kokį subtilų jausmą, originalų įspūdį, imdavo drebėti. „Prasideda", – pamanydavo.

Jis būtų meilijęs patirti tik pačius banaliausius ir bukiausius pojūčius; gerai jausdavosi tik vakare su tėvais: tai buvo saugus prieglobstis. Jie kalbėdavosi apie Brianą, apie blogus vokiečių ketinimus, pusseserės Žanos gimdymą ir gyvenimo kainą, jis aistringai su jais ginčijosi nepadoriai mėgaudamasis sveiku protu. Vieną dieną įėjęs į savo kambarį po susitikimo su Beržeru automatiškai užrakino duris ir užšovė skląstį. Tai pastebėjęs pabandė iš to pasijuokti, bet naktį negalėjo užmigti: suprato, kad bijo.

Tačiau už nieką pasaulyje nebūtų liovęsis lankytis pas Beržerą. „Jis mane pakerėjo", – kalbėjo sau. Be to, jis labai vertino švelnią ir ypatingą draugystę, kurią Beržeras sugebėjo tarp jų sukurti. Nekeisdamas vyriško ir net šiurkštaus tono, Beržeras mokėjo kalbėti taip, kad Liusjeną pagaudavo ir, taip sakant, sujaudindavo jo švelnumas: pavyzdžiui, jis perrišdavo Liusjeno kaklaraiščio mazgą bardamas jį, kad taip neskoningai apsirengęs, šukuodavo jį auksiniu šepečiu, pagamintu Kambodžoje. Padėjo Liusjenui atrasti savo paties kūną ir paaiškino, kokia šiurkšti ir jaudinamai graži yra jaunystė: „Jūs esate Rembo, – sakė jam. – Kai atvyko į Paryžių aplankyti Verleno, jis turėjo jūsų dideles rankas, raudoną sveiko valstiečio veidą ir ilgą, laibą šviesiaplaukės mergaitės kūną". Jis versdavo Liusjeną atsisagstyti apykaklę ir praskleisti marškinius, paskui sutrikusį nuvesdavo prie veidrodžio ir grožėdamasis rodydavo, kaip puikiai dera jo rausvi skruostai prie balto kaklo; tada švelniai perbraukdavo per Liusjeno klubus ir liūdnai pridurdavo: „Reikėtų nusižudyti dvidešimties metų". Dabar Liusjenas dažnai žiūrėdavo į save veidrodyje, išmoko mėgautis savo nerangiu jaunatvišku grakštumu. „Aš esu Rembo", – mąstydavo vakarais, kai rengdavosi švelniais judesiais ir įsivaizduodavo, jog jo gyvenimas bus trumpas ir tragiškas – kaip labai gražios gėlės

žydėjimas. Tokiomis akimirkomis jam atrodydavo, kad tokį jausmą jis patyrė jau labai seniai, ir tada išvysdavo absurdišką vaizdą: regėdavo save visai mažytį ilga melsva suknele ir angeliuko sparneliais, dalijantį gėles labdaringoje šventėje. Žiūrėdavo į savo ilgas kojas ir linksmai save klausdavo: „Ar iš tiesų mano oda tokia jau švelni?" O vieną sykį perbraukė lūpomis per savo ranką – nuo pat riešo iki alkūnės, – per žavią ir ploną melsvą veną.

Vieną dieną užėjęs pas Beržerą nemaloniai nustebo: čia pamatė Berliaką, peiliu gabaliukais pjaustantį kažkokią juosvą, į žemės grumstą panašią masę. Abu jaunuoliai buvo nesimatę jau dešimt dienų: jie šaltai paspaudė vienas kitam ranką. „Pažvelk, – tarė Berliakas, – tai hašišas. Prisikimšim jo į pypkes kartu su tabaku. Stulbinantis poveikis. Ir tau užteks", – pridūrė. „Ačiū, – tarė Liusjenas, – nenoriu". Beržeras su Berliaku ėmė juoktis, bet Berliakas, žiūrėdamas į jį kandžiu žvilgsniu, vis įkalbinėjo: „Nebūk kvailas, vaikine, pamatysi, kaip veža: nė neįsivaizduoji, kaip malonu". – „Pasakiau, kad ne!" – nukirto Liusjenas. Berliakas nieko nebesakė, tik iš aukšto nusišypsojo, ir Liusjenas matė, kad Beržeras taip pat šypsosi. Jis tryptelėjo ir pareiškė: „Aš to nenoriu, nenoriu susigadinti sau sveikatos, kvaila vartoti kažkokį šlamštą, nuo kurio sugyvulėji". Išrėžė viską nesvarstęs, bet kai suprato savo pasakytų žodžių prasmę ir pagalvojo, ką apie jį pamanys Beržeras, panoro užmušti Berliaką, ir akyse jam pasirodė ašaros. „Tu buržua, – tarė Berliakas gūžteldamas pečiais, – apsimeti tarsi plauktum, bet iš tiesų labai bijai nebejausti žemės po kojom". – „Nenoriu įprasti prie narkotikų, – paaiškino Liusjenas ramiai. – Tai tokia pat vergija kaip ir kitos, o aš noriu būti laisvas". – „Geriau taip ir sakyk, kad bijai įsitraukti", – nukirto piktai Berliakas. Liusjenas jau ketino skelti jam porą antausių, kai

išgirdo įsakmų Beržero balsą: „Palik jį ramybėje, Šarli, jis teisus. Jo baimė įsitraukti irgi kyla iš sumaišties". Jiedu ant sofos užsirūkė, ir kambaryje pakvipo armėnišku popieriumi. Liusjenas prisėdo ant rausvo aksomo pufo ir tylėdamas juos stebėjo. Po valandėlės Berliakas atlošė galvą ir sumirksėjo šypsodamasis seilėta šypsena. Liusjenas žvelgė į jį piktai, jautėsi pažemintas. Tada Berliakas atsistojo ir svirduliuodamas išėjo iš kambario: jo lūpose vis dar žaidė keista, mieguista ir geidulinga šypsena. „Duokit man pypkę", – paprašė Liusjenas kimiu balsu. Beržeras nusijuokė. „Neverta, – tarė. – Nedaryk to dėl Berliako. Neįsivaizduoji, ką jis dabar daro?" – „Man nusispjaut", – atšovė Liusjenas. „Na, vis tiek pasakysiu – jis vemia, – ramiai paaiškino Beržeras. – Hašišas kitaip jo neveikia. Visa kita – tik vaidyba, bet aš jam kartais duodu parūkyti, nes jis nori mane nustebinti, be to, mane tai pralinksmina". Kitą dieną Berliakas atėjo į licėjų ir stengėsi kalbėti su Liusjenu kaip tikras pasipūtėlis. „Tu sėdi į traukinį, – pasakė, – bet rūpestingai pasirenki tuos, kurie lieka stotyje". Bet jam nepavyko. „O tu apgavikas, – atsakė jam Liusjenas, – gal manai, kad aš nežinau, ką vakar veikei vonios kambaryje? Tu vėmei, bičiuli!" Berliakas išbalo. „Beržeras tau pasakė?" – „O kas gi dar?" – „Na gerai, – sumurmėjo Berliakas, – bet nebūčiau pagalvojęs, kad Beržeras galėtų su naujais draugais tyčiotis iš savo senų bičiulių". Liusjenas truputį sunerimo: buvo pažadėjęs Beržerui niekam apie tai nepasakoti. „Viskas gerai! – pasakė. – Jis nesityčiojo iš tavęs, tik norėjo man parodyti, kad hašišas tavęs neveikia". Bet Berliakas nusisuko ir nepaspaudęs rankos išėjo. Nuėjęs pas Beržerą, Liusjenas jau nesijautė toks drąsus. „Ką pasakėte Berliakui?" – paklausė Beržeras nenuspėjama veido išraiška. Liusjenas tylėdamas nuleido galvą: buvo nusiminęs. Bet staiga ant savo peties pajuto Beržero ranką: „Niekai, mielasis.

Tai turėjo baigtis: komediantai niekad manęs ilgai nelinksmina". Liusjenas pasidarė drąsesnis: jis pakėlė galvą ir nusišypsojo. „Bet aš irgi komediantas", – tarė mirksėdamas. „Taip, bet tu gražus", – atsakė Beržeras prisitraukdamas jį prie savęs. Liusjenas nesipriešino; jautėsi švelnus kaip mergaitė, akyse jam pasirodė ašaros. Beržeras pabučiavo jį į skruostus ir įkando į ausį, čia vadindamas „savo gražiuoju nenaudėliu", čia „savo broliuku", ir Liusjenas pamanė, jog labai malonu turėti tokį supratingą ir atlaidų vyresnįjį brolį.

Ponas ir ponia Flerjė panoro susipažinti su Beržeru, apie kurį tiek daug pasakodavo Liusjenas, ir pakvietė jį pietų. Visiems jis pasirodė labai mielas, net Žermenai, kuri teigė niekad nemačiusi tokio gražaus vyro. Ponas Flerjė pažinojo generolą Nizaną, Beržero dėdę, ir jiedu ilgai apie jį kalbėjosi. Ponia Flerjė buvo tokia laiminga, kad net leido Liusjenui drauge su Beržeru praleisti Sekminių atostogas. Į Ruaną jie važiavo automobiliu; Liusjenas norėjo pamatyti miesto rotušę ir katedrą, bet Beržeras griežtai atsisakė. „Tą šlamštą?" – įžūliai paklausė. Porai valandų jiedu nuėjo į viešnamį Kordelję gatvėje; Beržeras elgėsi keistai: visas kekšes vadino „panelėmis" po stalu spardydamas Liusjenui į koją, paskui sutiko su viena pakilti į viršų, bet po penkių minučių grįžo. „Dingstam, – sušnypštė, – antraip mums galas". Jie greitai susimokėjo ir išėjo. Gatvėje Beržeras papasakojo, kas atsitiko: moteriai nusisukus, jis išbėręs ant lovos visą saują niežulį sukeliančių plaukų, paskui pareiškęs, kad yra impotentas, ir nulipęs žemyn. Liusjenas buvo išgėręs du stiklus viskio ir truputį apkvaitęs; dainavo *Meco artileristą* ir *De Profundis Morpionibus*; jam atrodė labai žavu, kad Beržeras toks protingas ir toks vaikiškas.

„Užsakiau tik vieną kambarį, – pasakė Beržeras, kai jie įžengė į viešbutį, – bet yra dar didelis vonios kambarys".

Liusjenas nenustebo: kelionėje jam buvo kilusi tokia mintis, kad jie gyvens viename kambaryje, bet niekada į tai per daug nesigilino. Dabar, kai jau nebuvo kelio atgal, toji mintis jam pasirodė nelabai maloni, juoba kad jo kojos buvo nelabai švarios. Įsivaizdavo, kaip jiems iškraunant lagaminus Beržeras jam pasakys: „Koks tu nešvarus, išpurvinsi visą patalynę", o jis įžūliai atsikirs: „Jūsų švaros supratimas labai jau miesčioniškas". Bet Beržeras įstūmė jį į vonią sakydamas: „Tu susitvarkyk ten, o aš nusirengsiu kambaryje". Liusjenas nusiplovė kojas ir užpakalį. Norėjo nueiti į tualetą, bet nedrįso ir tik nusilengvino į kriauklę; paskui apsivilko naktinius, įsispyrė į šlepetes, kurias buvo paskolinusi mama (jo šlepetės buvo visai suplyšusios), ir pasibeldė. „Jūs jau?" – paklausė. „Taip, taip, prašau". Ant žydros pižamos Beržeras buvo užsisiautęs juodą chalatą. Kambaryje kvepėjo odekolonu. „Čia tik viena lova?" – paklausė Liusjenas. Beržeras neatsakė: spoksojo į Liusjeną priblokštas, kol galiausiai pratrūko kvatoti. „Bet tu vilki naktiniais marškiniais! – pasakė juokdamasis. – Ką padarei su savo naktine kepuraite? O, ne, tu toks juokingas, pažvelk į save". – „Jau dvejus metus, – paaiškino Liusjenas įsižeidęs, – prašau mamos nupirkti man pižamų". Beržeras priėjo prie jo: „Nagi nusivilk, – tarė griežtai, – duosiu tau savąją. Bus kiek per didelė, bet vis geriau tiks nei šitie". Liusjenas stovėjo kaip įbestas kambario viduryje, įsmeigęs akis į raudonus ir žalius rombus ant sienų apmušalų. Mielai būtų nuėjęs persivilkti į vonią, bet bijojo pasirodyti kvailas ir greitai nusimovė marškinius per galvą. Akimirką įsiviešpatavo tyla: Beržeras žiūrėjo į jį šypsodamasis, ir Liusjenas staiga suprato, kad jis stypso vidury kambario visiškai nuogas, įsispyręs į mamos šlepetes su bumbulu. Jis pažiūrėjo į savo rankas, didžiules Rembo rankas, norėjo prispausti jas prie pilvo ir bent jau paslėpti savo

gėdą, bet susivaldė ir drąsiai sunėrė jas už nugaros. Ant sienos tarp dviejų rombų eilių kartkartėm tai šen, tai ten sušvisdavo violetiniai kvadratukai. „Galėčiau prisiekti, – tarė Beržeras, – jog jis skaistus kaip mergelė: pažvelk į save veidrodyje, Liusjenai, nuraudai iki pat ausų. Bet vis tiek taip atrodai geriau nei su naktiniais". – „Taip, – išstenėjo Liusjenas, – bet nuogas niekad neatrodai padoriai. Duokit man greičiau pižamą". Beržeras pamėtėjo šilkinę, kvepiančią levandomis pižamą, ir jiedu atsigulė. Stojo slogi tyla. „Man negera, – tarė Liusjenas, – noriu vemti". Beržeras neatsakė, Liusjenas atsirūgo viskiu. „Jis permiegos su manim", – tarė sau. Rombai ant sienų apmušalų ėmė suktis jam prieš akis, o troškus odekolono kvapas užgniaužė gerklę. „Man nereikėjo sutikti leistis į šią kelionę". Jam nepasisekė; pastaruoju metu šimtus kartų jau, regis, buvo suvokiąs, ko iš tiesų nori Beržeras, ir kaskart lyg tyčia kažkas atsitikdavo ir nukreipdavo jo mintis kita vaga. O dabar gulėjo to vyro lovoje ir laukė, kol šis užsinorės patenkinti savo geidulį. „Pasiimsiu pagalvę ir eisiu miegoti į vonią". Bet nedrįso; pagalvojo apie ironišką Beržero žvilgsnį. Liusjenas ėmė juoktis. „Prisiminiau tą kekšę, – tarė jis, – dabar ji turbūt kasosi". Beržeras tebetylėjo. Liusjenas pažvelgė į jį akies krašteliu: šis gulėjo ant nugaros nekalta veido išraiška, susidėjęs rankas už galvos. Tada Liusjeną apėmė siaubingas įsiūtis, jis pasirėmė alkūne ir paklausė: „Tai ko laukiat? Juk ne šiaip sau mane čia atsivežėte?"

Tačiau jau buvo per vėlu atsiimti savo žodžius; Beržeras atsisuko, linksmai pažiūrėjo į jį ir tarė: „Nagi tik pažvelkit į šitą pasileidėlį angelo veideliu. Vaikeli, juk aš tavęs nieko neprašiau: tu pats lauki, kad sutrikdyčiau tavo apgailėtinus jausmus". Dar valandėlę žiūrėjo į jį – jų veidai kone lietėsi, – paskui apkabino Liusjeną ir pakišęs ranką po pižama paglostė jam krūtinę. Tai nebuvo nemalonu, tik truputį kuteno, bet

Beržeras atrodė baisiai: jo veidas įgavo kvailą išraišką, jis švokštė ir kartojo: „Tu tikras begėdis, paršeli, tikras begėdis, paršeli!" – tarsi skelbdamas stotyje apie traukinių išvykimą. Tačiau judri ir lengva Beržero ranka atrodė tarsi gyva būtybė. Ji švelniai lietė Liusjeno spenelius: taip mus glamonėja šiltas vanduo, kai lipame į vonią. Liusjenas būtų mielai pagavęs tą ranką, patraukęs nuo savęs ir užlaužęs, bet Beržeras būtų tik pasišaipęs: jūs tik pažvelkit į tą skaistuolį. Ranka lėtai nuslydo pilvu ir sustojo, kad atmazgytų kelnes laikančios virvutės mazgą. Jis nesipriešino: gulėjo nejudrus ir suglebęs kaip šlapia kempinė ir siaubingai bijojo. Beržeras nutraukė antklodę, padėjo galvą Liusjenui ant krūtinės, ir, regėjos, klausėsi širdies plakimo. Liusjenas porą kartų iš eilės rūgščiai atsirūgo ir išsigando, kad neapvemtų gražių, pagarbą keliančių pražilusių plaukų. „Jūs man spaudžiate pilvą", – pasakė. Beržeras truputį pasikėlė ir pakišo vieną ranką po Liusjeno klubais; kita ranka nebeglostė, tik lengvai tapšnojo. „Tavo gražus užpakalis", – staiga tarė Beržeras. Liusjenui atrodė, kad jis sapnuoja košmarą. „Jums patinka?" – paklausė koketiškai. Bet Beržeras ūmai liovėsi ir piktai kilstelėjo galvą. „Prakeiktas apgavikas, – piktai sušuko, – vaizduoja Rembo, o aš jau gerą valandą plušu ir niekaip negaliu jo sujaudinti". Pykčio ašaros pasirodė Liusjeno akyse ir jis iš visų jėgų atstūmė Beržerą. „Tai ne mano kaltė, – sušnypštė jis, – jūs mane per smarkiai prigirdėt, man bloga". – „Na tai eik! eik! – sušuko Beržeras, – ir gali neskubėti". Ir iškošė pro dantis: „Puiki naktelė". Liusjenas užsimovė kelnes, apsisiautė juodu chalatu ir išėjo. Užsidaręs tualete pasijuto toks vienišas ir sutrikęs, kad net apsipylė ašaromis. Chalato kišenėse nebuvo nosinės, todėl nosį ir akis nusivalė tualetiniu popieriumi. Veltui kišo pirštus į gerklę, išsivemti nepavyko. Tada negalvodamas nusimovė kelnes ir drebėdamas atsisėdo ant

klozeto. „Bjaurybė, – galvojo, – bjaurybė!" Jautėsi siaubingai pažemintas, bet nežinojo, ar jam gėda, kad Beržeras jį glamonėjo, ar kad nesusijaudino. Už durų Liusjenas girdėjo girgždant koridoriaus grindis ir sulig kiekvienu girgžtelėjimu krūpteldavo, bet niekaip negalėjo pasiryžti grįžti į kambarį. „Vis dėlto reikia eiti, – galvojo, – reikia, kitaip jis pabėgs nuo manęs... su Berliaku!", ir jau ketino stotis, bet vėl išvydo Beržero veidą, jo kvailą žvilgsnį, išgirdo jį sakant: „Tu tikras begėdis, paršeli!" Ir nebežinodamas ką daryti vėl sudribo ant klozeto. Po valandėlės jam paleido vidurius, ir jis pasijuto palengvėjęs. „Tai išeina per antrą galą, – pagalvojo, – taip man net geriau". Ir iš tiesų noras vemti praėjo. „Man skaudės", – staiga toptelėjo, ir jam pasirodė, jog tuoj nualps. Tada Liusjenui pasidarė taip šalta, kad net ėmė kalenti dantimis: pamanė, jog peršals, ir greitai atsistojo. Jam sugrįžus, Beržeras žiūrėjo į jį sutrikęs; rūkė cigaretę, jo pižama buvo prasegta ir matėsi plonas liemuo. Liusjenas lėtai nusimetė chalatą bei šlepetes ir tylėdamas palindo po antklode. „Viskas gerai?" – paklausė Beržeras. Liusjenas gūžtelėjo pečiais: „Šalta!" – „Nori, kad sušildyčiau?" – „Pabandykit", – tarė Liusjenas. Ir tą akimirką pajuto, kaip jį prislėgė didžiulis svoris. Šiltos ir minkštos lūpos prilipo prie jo lūpų tarytum žalias bifšteksas. Liusjenas nieko nebesuvokė, nebežinojo, kur esąs, buvo pridusęs, bet patenkintas, kad šilta. Galvojo apie ponią Bes, kuri spausdama ranka jam pilvą vadindavo jį „mano lėlytė", ir apie Ebrarą, kuris jį vadindavo „šparagu", ir apie tai, kaip prausdavosi rytais įsivaizduodamas, jog staiga įeis ponas Bufardjė ir jį nupraus, ir tarė sau: „Aš esu jo lėlytė!" Tą akimirką Beržeras pergalingai sušuko: „Pagaliau! Tu apsisprendei. Tad dabar, – pridūrė sunkiai alsuodamas, – mes padarysim iš tavęs žmogų". Liusjenas panoro nusivilkti pižamą pats.

Kitą dieną jie atsibudo vidurdienį. Padavėjas atnešė pusryčius jiems į lovą, ir Liusjenui atrodė, kad jis pasipūtęs. „Mano, kad aš žydras", – pagalvojo ir nemaloniai susipurtė. Beržeras buvo labai malonus, jis apsirengė pirmas ir nuėjo į Senojo turgaus aikštę surūkyti cigaretės, kol Liusjenas išsimaudys. „Apskritai, – mąstė Liusjenas kruopščiai trindamasis ašutine kempine, – tai nuobodu". Kai praėjo pirmoji siaubo akimirka ir jis suprato, jog tai jau ne taip skausminga, kaip manė, jį apniko niūrus nuobodulys. Visą laiką tikėjosi, kad jau baigta, ir jis galės miegoti, bet Beržeras nedavė jam ramybės iki pat keturių ryto. „Man vis tiek reikės išspręsti tą trigonometrijos uždavinį", – pagalvojo. Ir stengėsi galvoti tik apie jį. Diena buvo ilga. Beržeras jam pasakojo apie Lotreamono gyvenimą, bet Liusjenas jo klausėsi neatidžiai; Beržeras jį šiek tiek nervino. Vakare jie apsistojo Kodebeke ir, savaime suprantama, Beržeras ilgai lindo prie Liusjeno, bet apie pirmą valandą nakties Liusjenas jam aiškiai pasakė norįs miego, ir Beržeras be jokio pykčio paliko jį ramybėje. Į Paryžių jie grįžo vakarėjant. Apskritai Liusjenas buvo savimi patenkintas.

Tėvai jį sutiko išskėstomis rankomis. „Ar bent gerai atsidėkojai ponui Beržerui?" – paklausė mama. Jis trumpai šnektelėjo su jais apie Normandijos kaimus ir nuėjo anksti gulti. Miegojo kaip angelas, bet kitą rytą, atsibudus, jam atrodė, kad krečia vidinis drebulys. Atsikėlė ir ilgai stebėjo save veidrodyje. „Aš pederastas", – tarė sau. Ir pajuto silpnumą. „Kelkis, Liusjenai, – sušuko mama už durų, – šįryt tu eini į licėjų". – „Gerai, mama", – nuolankiai atsakė Liusjenas, bet parkrito ant lovos ir ėmė žiūrėti į kojų pirštus. „Tai neteisinga, aš nesuvokiau, kas vyksta, esu nepatyręs". Šiuos pirštus vieną po kito čiulpė vyras. Liusjenas staiga nusisuko: „Jis tai žinojo. Tai, ką jis vertė mane daryti, turi pavadinimą, tai

vadinasi mylėtis su vyru, ir jis tai žinojo". Keista, – karčiai nusišypsojo Liusjenas, – gali ištisas valandas klausti savęs, ar tu protingas, ar nerieti nosies, ir niekada nerasti atsakymo. Bet šit staiga vieną gražų rytą prie tavęs prilimpa etiketė ir turi ją nešioti visą gyvenimą; Liusjenas, pavyzdžiui, buvo aukštas šviesiaplaukis, panašus į tėvą, vienturtis sūnus, o nuo vakar – dar ir pederastas. Kažkas paklaus: „Na, ar pažįstate Flerjė, tą aukštą šviesiaplaukį, kuris myli vyrus?" Ir žmonės jam atsakys: „Tą pediką? Labai gerai žinom, kas jis".

Jis atsikėlė ir išėjo, bet neturėjo noro eiti į licėjų. Lambalio alėja nusileido iki Senos ir patraukė krantine. Dangus buvo giedras, gatvėse kvepėjo žole, asfaltu ir anglišku tabaku. Svajonių metas vilkėti švarius drabužius ant gerai nuprausto kūno ir visiškai nauja siela. Visi žmonės atrodė sveikos dvasios, tik Liusjenas jautėsi nešvarus ir nepritampantis prie šio pavasario. „Tai lemtingas nuosmukis, – mąstė jis, – pradėjau nuo Edipo komplekso, paskui pasirodė, kad esu sadistinis-analinis tipas, o dabar – to jau per daug! – tapau pederastu; kada visa tai baigsis?" Žinoma, jo atvejis dar nėra labai rimtas; Beržero glamonės nesuteikė jam didelio malonumo. „O jei įprasiu? – pagalvojo sunerimęs. – Nebegalėsiu be to gyventi, tai bus lyg narkotikai!" Jis taps ištvirkėliu, niekas nebenorės su juo bendrauti, tėvo darbininkai šaipysis, kai jiems ką nors palieps. Liusjenas su pasitenkinimu galvojo apie savo siaubingą ateitį. Įsivaizdavo save trisdešimt penkerių, besimaivantį ir išsidažiusį, įsivaizdavo, kaip koks nors ūsuotas ponas su Garbės legiono ordinu ant krūtinės pasipiktinęs pakelia savo lazdelę ir sako: „Jūsų dalyvavimas čia, pone, įžeidžia mano dukras". Staiga susverdėjo ir liovėsi svajojęs: prisiminė Beržero žodžius. Tai buvo naktį Kodebeke. Beržeras pasakė: „Na, ką pasakysi! Imi jausti skonį!" Ką jis turėjo omenyje? Savaime suprantama, Liusjenas juk

ne akmeninis, ir dėl prisilietimo... „Tai nieko neįrodo", – pagalvojo sunerimęs. Bet tokie žmonės turi būti ypatingi, kad atpažintų panašius į save, tai tarsi šeštasis pojūtis. Liusjenas ilgai stebėjo policininką, reguliuojantį eismą prie Jenos tilto. „Ar jis galėtų mane sujaudinti?" Liusjenas spoksojo į mėlynas policininko kelnes, įsivaizdavo jo raumeningas plaukuotas kojas: „Ar tai mane jaudina?" Jis nuėjo gerokai nusiraminęs. „Tai ne taip jau rimta, – pagalvojo, – dar galiu išsigelbėti. Jis pasinaudojo mano sumaištimi, bet aš dar nesu *tikras* pederastas". Jis kartojo savo eksperimentą su kiekvienu kelyje sutiktu vyru, ir kaskart rezultatas buvo neigiamas. „Och! – atsiduso. – Man pavyko lengvai išsisukti!" Tai buvo įspėjimas, ir tiek. Reikia liautis, nes blogi įpročiai greit įgyjami, be to, jis turi kuo greičiau atsikratyti savo kompleksų. Nusprendė: pasikonsultuos su psichoanalizės specialistu, bet tėvams nieko nesakys. Paskui susiras meilužę ir taps normaliu vyru.

Liusjenas jau nusiramino, bet staiga prisiminė Beržerą: šią pat akimirką jis gyvena kažkur Paryžiuje, jis susižavėjęs savimi, jo galva kupina prisiminimų. „Jis pažįsta mano kūną, žino mano lūpų skonį, jis man sakė: ‚Tavo kvapo aš niekad nepamiršiu'; jis girsis savo draugams, sakys: ‚Aš patvarkiau jį', tarsi būčiau kokia kekšė. Gal net šią akimirką pasakoja apie tas naktis... – Liusjeno širdis nusirito į kulnus, – Berliakui! Jei jis taip padarys, aš jį užmušiu: Berliakas manęs nekenčia, jis papasakos visai klasei, aš žuvęs, klasės draugai nesisveikins su manimi. Sakysiu, kad tai netiesa, – sutrikęs pamanė Liusjenas, – parašysiu skundą, imsiu tvirtinti, kad mane išprievartavo!" Liusjenas iš visų jėgų nekentė Beržero: jei ne jis, jei ne ta gėdinga ir nepataisoma sąžinė, viskas susitvarkytų, niekas nieko nesužinotų ir pats Liusjenas viską galiausiai užmirštų. „O jei jis staiga numirtų! Dieve, mal-

dauju padaryti taip, kad jis numirtų šiąnakt dar nespėjęs niekam prasitarti. Dieve, padarykit taip, kad ši istorija būtų palaidota amžinai, juk jūs nenorit, kad aš tapčiau pederastu! Šiaip ar taip, dabar aš nuo jo priklausau! – pagalvojo Liusjenas įtūžęs. – Turėsiu grįžti pas jį ir daryti tai, ko jis užsinorės, sakyti, kad man tai patinka, antraip aš žuvęs!" Žengė dar kelis žingsnius ir dėl atsargumo pridūrė: „Dieve, padarykit taip, kad Berliakas irgi numirtų".

Liusjenas negalėjo prisiversti sugrįžti pas Beržerą. Ištisas savaites tikėjosi jį sutikti kiekviename žingsnyje, o dirbdamas savo kambaryje krūpčiodavo nuo kiekvieno skambučio į duris; naktimis sapnuodavo siaubingus košmarus: Beržeras jį jėga paima Šventojo Liudviko licėjaus kiemo viduryje, visi studentai stovi aplink ir žiūri šaipydamiesi. Tačiau Beržeras nė nebandė su juo susitikti, nerodė jokių gyvybės ženklų. „Jam tereikėjo mano kūno", – galvojo Liusjenas įsižeidęs. Berliakas taip pat dingo, ir Gigaras, kuris kartais sekmadieniais eidavo su juo į žirgų lenktynes, tvirtino, jog jis išvyko iš Paryžiaus, nes susirgo nervine depresija. Liusjenas pamažu nurimo: kelionė į Ruaną jam atrodė kaip niūrus ir groteskiškas sapnas, kaip nieko bendra su visu jo gyvenimu neturintis atskiras epizodas; jis užmiršo beveik visas smulkmenas, išliko tik troškaus kūno kvapo, odekolono ir nepakenčiamo nuobodulio sukeltas jausmas. Ponas Flerjė kelis kartus klausė, kaip sekasi jo draugui Beržerui: „Atsidėkojant reikės pasikviesti jį į Ferolį". – „Jis išvyko į Niujorką", – galų gale pareiškė Liusjenas. Kelis kartus su Gigaru ir jo seserimi buvo nuėjęs pasiirstyti valtele po Marną, Gigaras jį išmokė šokti. „Aš atsigaunu, – galvojo Liusjenas, – atgimstu iš naujo". Bet dar ganėtinai dažnai jausdavo ant pečių kažkokią slegiančią naštą: tai buvo jo kompleksai; jis mąstydavo, ar nereikėtų nuvykti pas Froidą į Vieną. „Jei reikės, išvyksiu

be pinigų, pėstute, ir pasakysiu jam: neturiu nė santimo, bet esu rimtas atvejis". Vieną šiltą birželio popietę Sen Mišelio bulvare jis sutiko Babuiną, buvusį filosofijos mokytoją. „Tai kaip, Flerjė, – paklausė Babuinas, – ruošiatės stoti į Aukštąją inžinerijos mokyklą?" – „Taip, pone", – atsakė Liusjenas. „Galėjote, – tarė Babuinas, – pasirinkti humanitarinių mokslų studijas. Jums gerai sekėsi filosofija". – „Aš neapleidau filosofijos, – atsakė Liusjenas. – Šiais metais nemažai skaičiau. Pavyzdžiui, Froidą. Beje, – pridūrė pagautas įkvėpimo, – norėjau jūsų paklausti, pone: ką jūs manote apie psichoanalizę?" Babuinas ėmė juoktis. „Tai mada, – atsakė, – ji praeis. Tai, kas geriausia Froido teorijoje, galite rasti jau pas Platoną. O visa kita, – tvirtai pridūrė, – turiu jums pasakyti, jog aš nesidomiu visais tais niekais. Geriau perskaitykit Spinozą". Liusjenas pasijuto nusikratęs milžiniškos naštos ir švilpaudamas pėstute grįžo namo. „Tai buvo košmaras, – pagalvojo, – bet dabar jis praėjo!" Saulė tą dieną buvo ryški ir karšta, bet Liusjenas pakėlė galvą ir nemirksėdamas įsispitrijo į ją akimis: ji priklausė visiems, ir Liusjenas turėjo teisę į ją žiūrėti tiesiai; jis išgelbėtas! „Niekai! – galvojo. – Tai buvo niekai! Jie norėjo mane palaužti, bet jiems nepavyko". Iš tiesų jis nesiliovė priešinęsis: savo samprotavimais Beržeras jį supainiojo, bet Liusjenas, pavyzdžiui, iškart pajuto, kad Rembo homoseksualumas buvo yda, o kai tas krabas Berliakas siūlė jam patraukti hašišo, Liusjenas jį paprasčiausiai pasiuntė į vieną vietą. „Galėjau save pražudyti, – galvojo jis, – bet mane apsaugojo moraliniai principai!" Vakarieniaujant jis meiliai pažvelgė į savo tėvą. Ponas Flerjė buvo plačiapetis ir nors judėjo lėtai ir nerangiai it kaimietis, bet su būdingu savo klasei elegantiškumu, ir buvo apdovanotas pilkomis, griežtomis ir šaltomis viršininko akimis. „Aš panašus į jį", – pamanė Liusjenas. Prisiminė, kad jau keturias

Flerjė kartas tėvai sūnums perduodavo gamyklos viršininko pareigas: „Kad ir ką sakytų, šeima yra šeima!" Ir didžiuodamasis pagalvojo apie Flerjė giminės dvasinę sveikatą.

Tais metais Liusjenas nedalyvavo konkurse stoti į Centrinę inžinerijos mokyklą, ir Flerjė labai anksti išvažiavo į Ferolį. Jis džiaugėsi išvydęs savo namus, sodą, gamyklą, tylų ir ramų miestelį. Tai buvo kitas pasaulis: jis nusprendė keltis anksti ryte ir ilgai vaikščioti po apylinkes. „Noriu, – pasakė tėvui, – prisitraukti į plaučius gryno oro ir prisikaupti sveikatos, kad ateinančiais metais galėčiau imtis didžiųjų darbų". Jis palydėjo mamą pas ponus Bufardjė ir ponus Bes, ir visiems atrodė, jog tapo rimtas ir protingas vaikinas. Ebraras ir Vinkelmanas, kurie studijavo teisę Paryžiuje, buvo grįžę į Ferolį atostogų. Liusjenas kelis kartus išėjo su jais pasivaikščioti, jie prisiminė pokštus, kuriuos krėtė abatui Žakmarui, linksmus pasivažinėjimus dviračiais ir trim balsais vėl traukė *Meco artileristą*. Jis labai vertino savo senų draugų tiesmuką atvirumą, jų tvirtą draugystę ir priekaištavo sau, jog buvo juos primiršęs. Prisipažino Ebrarui, kad jam visai nepatinka Paryžiuje, bet Ebraras jo nesuprato: tėvai apgyvendinę jį pas vieną abatą, ir šis nenuleidžiąs nuo jo akių; jis dar negalįs atsitokėti po apsilankymo Luvro muziejuje ir po spektaklio Operoje. Liusjeną toks paprastumas sugraudino; jis jautėsi taip, lyg būtų vyresnysis Ebraro ir Vinkelmano brolis; jis ėmė sau įteiginėti visiškai nesigailįs savo audringo gyvenimo: juk įgijo patirties. Papasakojo jiems apie Froidą bei psichoanalizę, jam buvo smagu juos šiek tiek šokiruoti. Jie smarkiai sukritikavo kompleksų teoriją, bet jų argumentai buvo naivūs, ir Liusjenas jiems tai įrodė; paskui pridūrė, kad filosofijos požiūriu galima lengvai sukritikuoti Froido idėjas. Jie labai susižavėjo Liusjenu, bet šis apsimetė to nepastebįs.

Ponas Flerjė paaiškino Liusjenui, kaip dirba gamykla. Jis nusivedė jį apžiūrėti pagrindinių pastatų, ir Liusjenas ilgai stebėjo dirbančius darbininkus. „Jei aš numirčiau, – pasakė ponas Flerjė, – reikėtų labai greitai perimti vadovavimą gamyklai". Liusjenas jį subarė: „Mielas tėti, prašyčiau apie tai nekalbėti!" Bet keletą dienų iš eilės vaikščiojo rimtai nusiteikęs ir galvojo apie tas atsakingas pareigas, kurios jam anksčiau ar vėliau atiteks. Jiedu ilgai kalbėjosi apie savininko priedermes, ir ponas Flerjė įrodė, jog nuosavybė – ne teisė, o pareiga. „Jie kvaršina mums galvą savo klasių kova, – piktinosi jis, – tarsi savininkų ir darbininkų interesai būtų visai priešingi! Imkime mano pavyzdį, Liusjenai. Aš esu smulkus savininkas, paryžiečių žargonu vadinamas ,begėdžiu vertelga'. Aš sudarau sąlygas išgyventi šimtui darbininkų ir jų šeimoms. Jei man gerai sekasi, pirmiausia tai naudinga jiems. Bet jei man teks uždaryti gamyklą, jie iš karto atsidurs gatvėje. *Aš neturiu teisės,* – tarė pabrėždamas kiekvieną žodį, – blogai dirbti. Kaip tik tai aš ir vadinu klasių solidarumu".

Beveik mėnesį viskas ėjosi gerai; jis beveik nebegalvojo apie Beržerą, atleido jam ir paprasčiausiai tikėjosi daugiau jo niekad nesutikti. Kartais persivilkdamas marškinius prieidavo prie veidrodžio, su nuostaba žiūrėdavo į save ir stebėdavosi. „Vyras geidė šito kūno", – galvodavo. Lėtai braukdavo rankomis per kojas ir galvodavo: „Šitos kojos sujaudino vyrą". Liesdavo savo strėnas ir jam būdavo gaila, kad negali tapti kitu žmogumi ir paglostyti savo kūno kaip šilkinio audinio. Kartais jam būdavo gaila savo kompleksų: jie buvo tvirti, sunkiai slegiantys, jį buvo prispaudusi milžiniška ir tamsi jų masė. Dabar viskas baigta, Liusjenas jais nebetikėjo ir jautėsi kankinamai lengvas. Bet tai nebuvo labai nemalonus jausmas, veikiau kažkoks mažas nusivylimas, truputį šleikštus, kurį daugių daugiausia galėjai palaikyti

nuoboduliu. „Aš nesu niekas, – galvojo, – nes manęs niekas nesutepė. O štai Berliakas įklimpęs į tą mėšlą iki ausų. Aš galiu pakęsti nedidelį netikrumą: tokia skaistumo kaina".

Sykį išėjęs pasivaikščioti atsisėdo ant šlaito ir pagalvojo: „Šešerius metus miegojau, o paskui vieną dieną išsiveržiau iš savo kiauto". Jautėsi pagyvėjęs ir džiaugsmingai žvalgėsi aplinkui. „Aš gimęs veikti!" – tarė sau. Bet po akimirkos jo mintys apie šlovę priblėso. Jis tarė pusbalsiu: „Tegul jie šiek tiek palaukia ir pamatys, ko esu vertas". Kalbėjo tvirtai, tačiau žodžiai iš jo lūpų sklido kaip tuščios kriauklės. „Kas man?" Jis *nenorėjo* pripažinti to keisto nerimo, kažkada jam suteikusio tiek kančių. Jis pagalvojo: „Šita tyla... šitas kraštas..." Nė gyvos dvasios, tik svirpliai, vos bepavelkantys per padulkes geltonus ir juodus pilvelius. Liusjenas negalėjo pakęsti svirplių, nes jie visada atrodė pusgyviai. Kitoje kelio pusėje iki pat upės driekėsi liūdna, suskeldėjusi ir pilkšva smėlio lyguma. Niekas Liusjeno nematė, niekas jo negirdėjo; jis pašoko ir jam pasirodė, kad jo judesių niekas nevaržo, net traukos jėga. Dabar jis stovėjo po pilkų debesų uždanga ir atrodė, tarsi gyventų tuštumoje. „Šita tyla..." – pagalvojo. Daugiau nei tyla, nebūtis. Aplink Liusjeną laukai buvo nepaprastai tylūs ir sustingę, nežmogiški: atrodė tarsi susitraukę ir sulaikę kvapą, kad jam netrukdytų. „Kai Meco artileristas grįžo į garnizoną..." Garsas užgeso jo lūpose kaip liepsna tuštumoje: Liusjenas buvo vienas, be šešėlio, be aido, vienas pernelyg kuklioje gamtoje, kuri neslėgė. Pasipurtė ir pabandė vėl surikiuoti savo mintis. „Aš esu gimęs veikti. Visų pirma aš esu stiprus ir energingas: galiu pridaryti kvailysčių, bet jos neturi rimtų padarinių, nes aš laiku susiimu". Jis pagalvojo: „Aš esu sveikos dvasios". Bet jis nutilo, jo veidą iškreipė pasibjaurėjimo grimasa, nes jam atrodė absurdiška kalbėti apie „sveiką dvasią" šiame baltame kelyje, per kurį

slinko gaištantys vabzdžiai. Liusjenas įsiutęs užmynė ant svirplio; po padu pajuto stangrų gumuliuką, o kai pakėlė koją, svirplys dar buvo gyvas. Liusjenas ant jo nusispjovė. „Aš esu sutrikęs. Sutrikęs. Kaip ir pernai". Ėmė galvoti apie Vinkelmaną, kuris jį pavadino „kiečiausiu iš kiečiausių", apie poną Flerjė, kuris su juo elgėsi kaip su suaugusiu, apie ponią Bes, kuri jam sakė: „Kažkada šį vaikiną aš vadinau lėlyte, o dabar nė nedrįsčiau kreiptis į jį ‚tu', jis man kelia baimę". Bet jie buvo toli, labai toli, ir jam atrodė, jog tikrasis Liusjenas dingo, iš jo liko tik balta sutrikusi lerva. „Kas aš?" Kilometrų kilometrai smėlėtos lygumos, plokščios suskeldėjusios žemės, bekvapės, be jokios žolelės, ir staiga iš pilkos žemės plutos išvysti styrantį šparagą, tokį keistą, neturintį net šešėlio. „Kas aš?" Nuo praėjusių atostogų klausimas nepasikeitė, jis tarytum laukė Liusjeno toje pačioje vietoje, kur buvo jį palikęs; arba veikiau tai nebuvo klausimas, o būsena. Liusjenas gūžtelėjo pečiais. „Aš pernelyg sąžiningas, – pagalvojo, – pernelyg gilinuosi į save".

Kitomis dienomis stengėsi daugiau savęs nekankinti: jis meilijo, kad jį užburtų daiktai, ir ilgai stebėdavo indelį kiaušiniui įstatyti, žiedus servetėlėms laikyti, medžius, vitrinas; labai pamalonino mamą paprašydamas parodyti jam sidabro indus. Bet žiūrėdamas į sidabrą įsivaizdavo, jog žiūri į sidabrą, o kažkur anapus jo žvilgsnio virpčioja gyvas miglos debesėlis. Ir Liusjenas veltui stengėsi įsitraukti į pokalbį su ponu Flerjė – toji tiršta atkakli migla, kurios nepermatoma ir netvari konsistencija apgaulingai priminė šviesą, slinko kitapus *dėmesio*, kurį jis sutelkdavo į tėvo žodžius: toji migla buvo jis pats. Kartkartėm susierzinęs Liusjenas liaudavosi klausytis, nusisukdavo, bandydavo pagauti miglą ir pažvelgti tiesiai į ją, bet išvysdavo tik tuštumą, migla vis dar būdavo *kitapus*.

Pas ponią Flerjė paplūdusi ašarom atlėkė Žermena: jos brolis susirgo plaučių ir bronchų uždegimu. „Mieloji Žermena, – guodė ją ponia Flerjė, – jūs juk visada sakėte, kad jis labai stiprus!" Ji išleido ją mėnesiui atostogų, o į jos vietą pasisamdė vieno gamyklos darbininko dukrą – septyniolikametę Bertą Mozel. Ji buvo smulkutė, šviesiomis kasomis, vainikėliu sudėtomis ant galvos; mergiščia šiek tiek šlubčiojo. Kadangi buvo kilusi iš Konkarno, ponia Flerjė paprašė ją nešioti nėriniuotą kyką: „Taip bus kur kas gražiau". Nuo pat pirmųjų dienų, kaskart, kai ji sutikdavo Liusjeną, jos didelėse mėlynose akyse atsispindėdavo nedrąsus aistringas susižavėjimas, ir Liusjenas suprato, kad ji įsimylėjo. Jis kalbėdavosi su ja familiariai ir dažnai klausdavo: „Ar jums patinka pas mus?" Jam patikdavo susidurti su ja koridoriuose ir žiūrėti, ar ji susijaudins. Bet ji žadino jam švelnius jausmus, ir iš tos meilės jis sėmėsi neįkainojamos stiprybės; dažnai jaudindamasis svarstydavo, kokį jo paveikslą regi Berta. „Iš tikrųjų aš visai nepanašus į tuos jaunus darbininkus, su kuriais ji paprastai bendrauja". Suradęs kažkokią dingstį jis atsivedė Vinkelmaną į kabinetą, ir šis nusprendė, kad ji šauni mergina. „Tu tikras laimės kūdikis, – pareiškė jis, – tavim dėtas aš ją patvarkyčiau". Bet Liusjenas dvejojo: ji atsidavė prakaitu, o jos juoda palaidinė ties alkūnėmis buvo pradilusi. Vieną lietingą rugsėjo popietę ponia Flerjė automobiliu išvažiavo į Paryžių, ir Liusjenas liko vienas savo kambaryje. Atsigulė ant lovos ir ėmė žiovauti. Jam atrodė, jog jis – užgaidus ir nepastovus debesis, visada tas pats ir visada kitas, amžinai besidraikantis danguje. „Įdomu, kodėl aš gyvenu?" Jis buvo čia, virškino, žiovavo, girdėjo, kaip lietus barbena į langus, jo galvoje plaikstėsi balkšvas rūkas, o paskui? Jo gyvenimas gėdingas, ir tos pareigos, kurias jis vėliau užims, vargu ar jį įprasmins. „Be to, aš neprašiau, kad

mane gimdytų", – tarė sau. Ėmė savęs gailėtis. Prisiminė tą nerimą, kurį jautė būdamas vaikas, ilgą snaudulį ir visa tai išvydo naujoje šviesoje: širdies gilumoje ir toliau nežinojo, ką veikti su savo gyvenimu, su ta didžiule ir nenaudinga dovana, ir nešiojosi ją rankose, nesusivokdamas nei ką su ja daryti, nei kur ją padėti. „Iki šiol gyvenau gailėdamasis, jog gimiau". Bet jis buvo pernelyg prislėgtas toliau mąstyti: atsikėlė, prisidegė cigaretę ir nulipo į virtuvę paprašyti Bertos, kad išvirtų jam arbatos.

Ji nematė, kaip jis įėjo. Palietė jai petį, ir ji staiga pašoko. „Išgąsdinau?" – paklausė Liusjenas. Ji žiūrėjo į jį išsigandusi, atsirėmusi abiem rankom į stalą, jos krūtinė kilnojosi; pagaliau nusišypsojo ir pasakė: „Nesitikėjau, nemaniau, kad čia kas nors yra". Liusjenas jai atlaidžiai nusišypsojo ir tarė: „Gal būtumėte tokia maloni ir išvirtumėte man arbatos". – „Tuojau pat, pone Liusjenai", – atsakė mergiščia ir nuskubėjo prie viryklės: atrodė, Liusjeno buvimas jai nemalonus. Liusjenas neryžtingai stovėjo tarpduryje. „Na, – paklausė tėviškai, – ar jums pas mus patinka?" Atsukusi jam nugarą, Berta prie kriauklės pylė į arbatinuką vandenį. Tekančio vandens garsas užgožė atsakymą. Liusjenas kiek palaukė, ir kai ji pastatė arbatinuką ant viryklės, vėl paklausė: „Ar jau teko parūkyti?" – „Kartais", – nepatikliai atsakė mergiščia. Jis praplėšė „Craven" pakelį ir padavė jai. Jis nebuvo labai patenkintas: jam atrodė, kad save kompromituoja; jam nereikėjo jai siūlyti rūkyti. „Pageidaujate... kad aš rūkyčiau?" – paklausė nustebusi. „Kodėl gi ne?" – „Ponia mane bars". Liusjenui susidarė nemalonus įspūdis, tarsi jie būtų bendrininkai. Jis ėmė juoktis ir tarė: „Mudu jai nesakysim". Berta nuraudo, paėmė cigaretę ir įsikišo į burną. „Gal turėčiau pasiūlyti jai ugnies? Tai būtų nemandagu". Jis paklausė: „Na ką, ar jūs neprisidegsite?" Ji nervino jį: stypsojo priešais

nukarusiom it stagarai rankom, išraudusi ir nuolanki, o sučiauptos lūpos su įkišta cigarete atrodė it vištos užpakalis; žodžiu, atrodė tarsi į burną būtų įsikišusi termometrą. Galiausiai iš skardinės dėžutės išsiėmė degtuką, brūkštelėjo, patraukė kelis dūmus prisimerkusi ir tarė: „Švelnios", paskui greitai išsitraukė cigaretę iš burnos ir nemokšiškai suspaudė visais penkiais pirštais. „Apsigimusi auka", – pamanė Liusjenas. Tačiau ji šiek tiek atsipalaidavo, kai jis paklausė, ar myli Bretanę, papasakojo apie kelias bretoniškų kykų rūšis ir net švelniai iškraipydama melodiją padainavo vieną Rospordeno dainą. Liusjenas ją geranoriškai paerzino, bet ji nesuprato, jog jis juokauja, ir žiūrėjo į jį išsigandusi: tokiomis akimirkomis priminė triušį. Jis prisėdo ant suolo ir pasijuto daug geriau: „Nagi sėskitės", – pasakė jai. „O ne, pone Liusjenai, tik ne šalia pono Liusjeno". Jis sugriebė ją už pažastų ir pasisodino ant kelių. „O čia?" – paklausė. Ji nesipriešino, tik susižavėjusia ir priekaištaujančia išraiška veide juokingai tardama žodžius sumurmėjo: „Ant jūsų kelių!", ir Liusjenas apmaudžiai pagalvojo: „Aš pernelyg įsipareigoju, niekad neturėčiau šito sau leisti". Jis nutilo: ji sėdėjo jam ant kelių, visa šilta ir labai rami, bet Liusjenas jautė, kaip plaka jos širdis. „Ji mano daiktas, – pagalvojo, – galiu su juo daryti, ką tik noriu". Paleido ją, pasiėmė arbatinuką ir grįžo į savo kambarį: Berta nė nekrustelėjo, kad jį sulaikytų. Prieš gerdamas arbatą Liusjenas kvepiančiu mamos muilu nusiplovė rankas, nes jos atsidavė prakaitu.

„Ar aš su ja permiegosiu?" Šis mažytis keblumas Liusjenui nedavė ramybės kelias artimiausias dienas; Berta visą laiką atsidurdavo jam ant kelio ir žiūrėdavo į jį liūdnomis šunyčio akimis. Tačiau nugalėjo moralė: Liusjenas suprato, kad ji gali pastoti, nes jis nebuvo labai patyręs (nėra nė ko svajoti nusipirkti prezervatyvų Ferolyje, visi jį pažįsta), ir

pridarytų daug nemalonumų ponui Flerjė. Jis taip pat įtikino save, kad jei vėliau vieno jo darbininkų duktė ims girtis su juo miegojusi, tai susilpnins jo autoritetą gamykloje. „Aš neturiu teisės jos liesti". Paskutinėmis rugsėjo dienomis jis vengė likti su Berta vienas. „Na, – paklausė jo Vinkelmanas, – ko tu lauki?" – „Nieko, – atrėžė Liusjenas. – Man nepatinka glamžytis su tarnaitėmis". Vinkelmanas, kuris pirmą kartą girdėjo kalbant apie „glamžymąsi su tarnaitėmis", švilptelėjo ir nutilo.

Liusjenas buvo savimi labai patenkintas: jis pasielgė kaip aukščiausios klasės vaikinas, ir tai atpirko daugelį jo klaidų. „Man tereikėjo ją nusivesti į lovą", – galvojo kiek graužda-masis. Bet ilgiau pamąstęs nusiramino: „Galima sakyti, jog permiegojau su ja: ji pasisiūlė, o aš nenorėjau". Ir nuo tada jis nebelaikė savęs nekaltu. Šiais mažyčiais džiaugsmais jis gyveno kelias dienas, paskui ir jie virto rūku. Spalį grįžęs į licėjų jautėsi toks pat paniuręs kaip ir praėjusių mokslo metų pradžioje.

Berliakas į licėjų negrįžo, ir niekas apie jį nieko nežinojo. Liusjenas pastebėjo kelis nepažįstamus mokinius: jo kaimynas iš dešinės, pavarde Lemordanas, metus mokėsi matematikos mokykloje Puatjė. Buvo dar aukštesnis už Liusjeną ir dėl savo juodų ūsų jau panėšėjo į vyrą. Liusjenas be jokio malonumo vėl susitiko su draugais, jie jam atrodė vaikiški ir naiviai triukšmingi: žodžiu, seminaristai. Vis dar prisidėdavo prie jų kolektyvinių išsišokimų, bet nerūpestingai, taip, kaip jam leido antrakursio statusas. Gal Lemordanu jis būtų susidomėjęs labiau, nes tas buvo subrendęs, bet neatrodė, kad jis, kaip Liusjenas, subrendo dėl gausios skausmingos patirties: jis buvo suaugęs nuo gimimo. Liusjenas dažnai su didžiausiu pasitenkinimu jį stebėdavo, stebėdavo jo susimąsčiusias akis, didžiulę, kreivai į pečius įlindusią

bekaklę galvą: regėjosi, į tą galvą niekas negali patekti nei pro ausis, nei pro paraudusias stiklines ir siauras it kino akis. „Tai žmogus, turintis įsitikinimų", – pagarbiai pagalvojo Liusjenas; ir ne be pavydo klausė save, kokie galėtų būti tie įsitikinimai, padedantys Lemordanui visiškai susigaudyti savo jausmuose. „Štai koks turėčiau būti ir aš: kaip uola". Vis dėlto jį truputėlį nustebino tai, kad Lemordanas geba suvokti matematikos logiką; bet nusiramino, kai ponas Jusonas grąžino pirmuosius namų darbus: Liusjenas buvo septintas, o Lemordanas gavo penkis ir atsidūrė septyniasdešimt aštuntoje vietoje; viskas atsistojo į savo vietas. Lemordanas nesusinervino; atrodė, tikėjosi paties blogiausio atvejo, o jo maža burna, geltoni didžiuliai glotnūs žandai netiko jausmams rodyti: jis buvo ramus kaip Buda. Parodė savo pyktį tik kartą, kai rūbinėje jį pastūmė Liovė. Iš pradžių jis tik tankiai mirkčiojo ir spygavo. Paskui užriko: „Į Lenkiją! Nešdinkis į Lenkiją, šlykštus žydpalaiki, ir nedrįsk mums draskyti akių". Jis buvo kur kas aukštesnis už Liovę, o jo didžiulis kūnas tiesiog liulėjo ant ilgų kojų. Galiausiai jis skėlė porą antausių ir mažasis Liovė atsiprašė: reikalas buvo baigtas.

Ketvirtadieniais Gigaras vesdavosi Liusjeną pas savo sesers drauges pašokti. Bet galiausiai Gigaras pareiškė, kad šitie šokių vakarėliai jam kelia nuobodulį. „Aš turiu draugę, – prisipažino jis, – ji vyresnioji siuvėja pas Plinjė, Ruajalio gatvėje. Jos draugė kaip tik neturi vaikino: eime šeštadienio vakarą kartu su mumis". Liusjenas susibarė su tėvais, bet gavo leidimą išeiti kiekvieną šeštadienį; raktą susitarė palikti po kilimėliu. Apie devintą valandą susitiko su Gigaru kavinėje Sen Onorė gatvėje. „Pamatysi, – tarė Gigaras, – Fani žavinga, be to, ką ji tikrai moka, tai rengtis". – „O manoji?" – „Aš jos nepažįstu; žinau, kad ji ten dirba mokine ir kad

neseniai atvyko į Paryžių. Ji kilusi iš Angulemo. Beje, – pridūrė, – pamiršęs ko nors neleptelk. Aš esu Pjeras Dora. O kadangi tu esi šviesiaplaukis, pasakiau jai, jog turi angliško kraujo. Taip geriau. Tu vadiniesi Liusjenu Bonjeru". – „Bet kodėl?" – paklausė Liusjenas susidomėjęs. „Brolyti, – atsakė Gigaras, – tai svarbiausia. Su tomis moterimis gali daryti, ką nori, bet niekada nereikia sakyti savo tikrojo vardo". – „Gerai jau gerai! – sutiko Liusjenas. – O ką aš veikiu?" – „Gali sakyti, jog esi studentas, taip geriausia, supranti, joms tai malonu girdėti, be to, tada nesi priverstas išleisti daug pinigų. Išlaidas, savaime suprantama, pasidalysime; bet šį vakarą leisk mokėti man, aš jau įpratęs: pirmadienį pasakysiu, kiek esi man skolingas". Liusjenas iš karto sumetė, kad Gigaras tikriausiai stengiasi išpešti šiokios tokios naudos. „Koks aš tapau nepatiklus!" – linksmai pagalvojo. Netrukus įėjo Fani: aukšta ir liesa tamsiaplaukė mergina ilgomis kojomis ir labai išsidažiusi. Liusjenui ji pasirodė pobaisė. „Čia Bonjeras, apie kurį tau pasakojau", – pristatė jį Gigaras. „Malonu, – atsakė Fani mirkčiodama trumparegėmis akimis. – Čia Mod, mano gera draugė". Liusjenas išvydo nenusakomo amžiaus gero veido moterytę, kurios šukuosena buvo panaši į apverstą puodą. Ji nebuvo pasidažiusi ir šalia žėrinčios Fani atrodė pilka. Liusjenas karčiai nusivylė, bet pastebėjo, kad jos gražios lūpos, be to, su ja jam nereikės maivytis. Gigaras už alų buvo susimokėjęs iš anksto, tad dabar pasinaudojo pažinties sumaištimi ir juokaudamas ėmė stumti abi merginas link durų, kad jos nesugalvotų ko nors užsisakyti. Liusjenas jam buvo už tai dėkingas: ponas Flerjė jam teduodavo šimtą dvidešimt penkis frankus per savaitę, ir iš tų pinigų jis dar turėjo susimokėti už transportą ir telefoninius pokalbius. Vakaras buvo labai smagus; jie nuėjo pasišokti į rausvą ir šiltą salytę Lotynų kvartale su tamsiais kampais,

kur kokteilis kainavo šimtą santimų. Ten buvo daug studentų su Fani tipo moterimis, tik ne tokiomis šauniomis. Fani buvo nuostabi: ji pažiūrėjo vienam storam barzdočiui, rūkančiam pypkę, tiesiai į akis ir labai garsiai išrėžė: „Negaliu pakęsti vyrų, kurie diskotekoje rūko pypkę". Barzdyla smarkiai paraudo ir įsikišo degančią pypkę sau į kišenę. Ji elgėsi su Gigaru ir Liusjenu kiek iš aukšto ir kelis kartus meiliai tarsi motina pakartojo: „Ak jūs, ištvirkę vaikėzai". Liusjenas jautėsi visiškai laisvai ir buvo gerutis, nors prie žaizdos dėk: prišnekėjo Fani aibę juokingų kvailysčių ir visąlaik jai šypsojosi. Pagaliau šypsena jau nebeišnyko nuo jo veido, ir jam pasisekė rasti rafinuotą toną, kiek nerūpestingą ir mandagų, bet ironiškai švelnų. Tačiau Fani su juo beveik nekalbėjo: ji suimdavo Gigaro smakrą ir suspausdavo jam žandus taip, kad atsikištų lūpos; kai lūpos pasidarydavo storos ir seilėtos kaip prisirpęs vaisius arba šliužas, ji imdavo jas laižyti ir murmėti nuolat kartodama žodį „baby". Liusjenas jautėsi siaubingai nepatogiai, o Gigaras jam atrodė juokingas: jo lūpų kraščiukai buvo išteplioti lūpdažiais, o skruostai – pirštų žymėm. Bet kitos poros elgėsi dar laisviau; visi bučiavosi; kartkartėm praeidavo rūbininkė su pintinėle ir barstydama serpantiną bei įvairiaspalvius rutuliukus šaukdavo: „Nagi, vaikai, juokitės ir linksminkitės, nagi, nagi!", ir visi juokdavosi. Galiausiai Liusjenas prisiminė Mod ir šypsodamasis jai tarė: „Pažvelkit į tuos balandėlius". Parodė į Gigarą su Fani ir pridūrė: „Mudu kitokie, orūs seniai..." Jis nebaigė sakinio, bet nusišypsojo taip juokingai, kad ir Mod šyptelėjo. Ji nusiėmė skrybėlaitę, ir Liusjenas su malonumu pamatė, kad ji net šaunesnė už kitas moteris, esančias diskotekoje; tada pakvietė ją šokti ir papasakojo jai apie išdaigas, kurias krėtė savo mokytojams paskutinėje klasėje. Ji gerai šoko, jos akys buvo juodos ir rimtos, o veido išraiška bylojo

apie patirtį. Liusjenas jai papasakojo apie Bertą ir pasakė, kad dabar jį graužia sąžinė. „Bet, – pridūrė, – taip geriau jai pačiai". Istorija su Berta Mod pasirodė romantiška ir liūdna, ji paklausė, kiek Berta uždirbdavo pas Liusjeno tėvus. „Merginai nėra smagu tarnauti", – pridūrė ji. Gigaras ir Fani nebekreipė į juos dėmesio, glamonėjosi, visas Gigaro veidas buvo šlapias. Liusjenas vis kartodavo: „Nagi pažvelkit į tuos balandėlius, nagi tik pažvelkit!" Ir net buvo susigalvojęs kitą frazę: „Per juos ir aš užsimanysiu", bet nedrįsdamas jos ištarti balsu tik nusišypsodavo; paskui apsimetė, kad jis ir Mod – seni, meilę niekinantys draugai, pavadino ją „sena bičiule", pliaukštelėjo jai per petį. Fani staiga atsisuko ir pasižiūrėjo į juos nustebusi. „Na, jaunikliai, – paklausė ji, – ką veikiate? Pasibučiuokit pagaliau, juk mirtinai norit". Liusjenas apkabino Mod; mažumėlę varžėsi, nes į juos žiūrėjo Fani: jis norėjo, kad bučinys būtų ilgas ir geras, bet nežinojo, kaip žmonės kvėpuoja bučiuodamiesi. Iš tikrųjų tai nebuvo taip sunku, kaip jis manė, tereikėjo bučiuotis iš šono, skersai, kad galėtų kvėpuoti šnervės. Jis girdėjo Gigarą skaičiuojant „vienas, du... trys... keturi..." ir paleido Mod ties penkiasdešimt antra sekunde. „Kaip pirmas kartas neblogai, – pasakė Gigaras, – bet aš galiu geriau". Liusjenas pasižiūrėjo į savo rankinį laikrodį – dabar turėjo skaičiuoti jis: Gigaras atsitraukė nuo Fani lūpų po penkiasdešimt devynių sekundžių. Liusjenas įsiuto, tos varžybos jam pasirodė kvailos. „Mod aš paleidau, nes norėjau būti taktiškas, – pagalvojo jis, – bet didelio mokslo čia nereikia, kai tik išmoksti kvėpuoti, gali bučiuotis iki begalybės". Jis pasiūlė antrą turą ir jį laimėjo. Kai varžybos baigėsi, Mod pažvelgė į Liusjeną ir rimtai tarė: „Jūs gerai bučiuojatės". Liusjenas net paraudo iš malonumo. „Jūsų paslaugoms", – atsakė nusilenkdamas. Bet vis tiek mieliau būtų bučiavęs Fani. Jie išsiskyrė apie pusę pirmos,

kad spėtų į paskutinį metro traukinį. Liusjenas buvo labai linksmas; jis strykčiojo, šoko eidamas Reinuaro gatve ir galvojo: „Viskas kuo puikiausiai". Visą vakarą tiek šypsojosi, kad dabar jam skaudėjo skruostus.

Jis įprato susitikinėti su Mod ketvirtadieniais šeštą valandą ir šeštadienio vakarais. Ji leidosi bučiuojama, bet atsiduoti jam nenorėjo. Liusjenas pasiguodė Gigarui, ir šis jį nuramino. „Nesijaudink, – pasakė jis, – Fani įsitikinusi, kad ji sutiks. Ji dar jauna ir turėjo tik du meilužius. Fani tau pataria elgtis su ja labai švelniai". – „Švelniai? – pakartojo Liusjenas. – Tu suvoki, ką šneki?" Jiedu nusijuokė, ir Gigaras pareiškė: „Jei reikia, tai reikia, brolyti, nieko nepadarysi". Liusjenas buvo labai švelnus. Jis dažnai bučiuodavo Mod ir kartojo ją mylįs, bet po kurio laiko jam pasidarė nuobodoka, be to, jis nelabai norėdavo rodytis su ja viešose vietose: būtų mielai jai davęs patarimų dėl aprangos, bet ji turėjo aibę prietarų ir labai greit supykdavo. Kai nesibučiuodavo, tylėdavo ir susikibę už rankų stebeilydavosi į vieną tašką. „Jos akys tokios rimtos, dievaižin apie ką ji galvoja". Liusjenas visada galvodavo apie tą patį – apie varganą ir betikslį savo gyvenimėlį – ir tyliai sau sakydavo: „Norėčiau būti Lemordanas – tai žmogus, radęs savo kelią!" Tokiomis akimirkomis jis tarsi regėdavo save iš šalies: štai jis sėdi šalia jį mylinčios moters, laiko jos ranką, jo lūpos dar drėgnos nuo bučinių, o jis atsisako jam siūlomos kuklios meilės: jis – vienišius. Tada stipriai suspausdavo mažosios Mod ranką, ir akyse jam pasirodydavo ašaros: jis juk taip norėtų padaryti ją laimingą.

Vieną gruodžio rytą prie Liusjeno priėjo Lemordanas su popieriaus lapu rankoje. „Nori pasirašyti?" – paklausė. „Kas čia?" – „Tai dėl tų žydelių iš Aukštosios pedagoginės mokyklos; jie nusiuntė į *L'Oeuvre* popiergalį su dviem šimtais parašų prieš privalomą karinį rengimą. Štai mes ir protestuojame:

mums reikia bent tūkstančio pavardžių: duosim pasirašyti Karo, Jūreivystės, Žemės ūkio mokyklų studentams, visam elitui". Liusjenas pasijuto pamalonintas ir paklausė: „Ar tai bus išspausdinta?" – „Tikriausiai pasirodys *L'Action*. Gal dar ir *L'Echo de Paris*". Liusjenas norėjo iš karto pasirašyti, bet pamanė, jog tai atrodytų nerimta. Jis pasiėmė popierių ir atidžiai jį perskaitė. Lemordanas pridūrė: „Kiek žinau, tu nedalyvauji politikoje; tai tavo reikalas. Bet esi prancūzas, turi teisę pareikšti savo nuomonę". Išgirdęs žodžius „turi teisę pareikšti savo nuomonę", Liusjenas pajuto trumpą nepaaiškinamą malonumą. Jis pasirašė. Kitą dieną nusipirko *L'Action Française*, bet atsišaukimo jame nebuvo. Jis pasirodė tik ketvirtadienį, Liusjenas jį rado antrame puslapyje, antrašte: *Prancūzijos jaunimas smogia tiesiai į paširdžius tarptautinei žydijai*. Ten buvo ir jo pavardė, glausta ir aiški, šalia Lemordano, beveik tokia pat svetima kaip ir greta išspausdintos Flešo ir Flipo pavardės; atrodė tarsi į kažką įvyniota. „Liusjenas Flerjė, – pagalvojo, – valstietiška pavardė, grynai prancūziška". Garsiai perskaitė visas pavardes, prasidedančias F raide, o kai priėjo prie savosios, ištarė ją tarsi pirmą kartą. Paskui įsikišo laikraštį į kišenę ir namo grįžo labai linksmas.

Po kelių dienų pats nuėjo pas Lemordaną. „Tu dalyvauji politikoje?" – paklausė. „Aš esu lygos narys, – atsakė Lemordanas. – Ar kartais paskaitai *L'Action*?" – „Retai, – prisipažino Liusjenas, – iki šiol jis manęs nedomino, bet, manau, po truputį pasikeisiu". Lemordanas žiūrėjo į jį šaltu ir abejingu veidu. Liusjenas bendrais bruožais jam papasakojo apie tai, ką Beržeras buvo pavadinęs jo „sumaištimi". „Iš kur tu kilęs?" – paklausė Lemordanas. „Iš Ferolio. Mano tėvas ten turi gamyklą". – „Kiek laiko ten gyvenai?" – „Iki antros klasės". – „Aišku, – tarė Lemordanas, – ir viskas paprasta: tu neturi šaknų. Skaitei Baresą?" – „Skaičiau *Koletę Bodoš*". –

„Čia ne tai, – nekantriai pertraukė jį Lemordanas. – Po pietų atnešiu tau *Žmones be šaknų*: tai tavo istorija. Atpažinsi ir savo ligą, ir rasi vaistų nuo jos". Knyga buvo įrišta žalia oda. Pirmame puslapyje akį traukė įspaudas gotiškomis raidėmis: „Andrė Lemordano ekslibrisas". Liusjenas nustebo: niekad nebuvo pagalvojęs, kad Lemordanas gali turėti vardą.

Skaityti pradėjo su didžiuliu nepasitikėjimu: jau tiek kartų visi bandė jį apšviesti, tiek kartų jam skolino knygas ir perspėjo: „Perskaityk, čia kaip tik tau". Liusjenas liūdnokai nusišypsojo pagalvojęs, kad jis ne toks, kurį galima išmušti iš vėžių keliais sakiniais. Edipo kompleksas, Sumaištis: vaikiški žaidimai ir kaip jis dabar toli nuo jų! Bet jau nuo pirmųjų puslapių buvo pakerėtas: visų pirma tai nebuvo psichologinė knyga – psichologija Liusjenui jau buvo įgrisusi iki kaklo, – jaunuoliai, kuriuos aprašinėjo Baresas, nebuvo nei abstraktūs žmonės, nei padugnės kaip Rembo ar Verlenas, nei ligoniai kaip tie Vienos dykūnai, besikonsultuojantys pas Froidą. Baresas pirmiausia smulkiai aprašydavo jų aplinką, šeimą: jie buvo gerai, pagal tvirtas tradicijas išauklėti provincijoje; Liusjenas nusprendė, kad Stiurelis panašus į jį. „Taip, tiesa, – pamanė, – aš esu žmogus be šaknų". Jis pagalvojo apie Flerjė moralinius principus, principus, kuriuos galima įgyti tik kaime, apie Flerjė fizinę jėgą (jo senelis pirštais perlauždavo bronzinį su); susijaudino prisiminęs Ferolio aušras: jis atsikeldavo tyliai, kad nepažadintų tėvų, nulipdavo laiptais, sėsdavo ant dviračio ir pasinerdavo į kuklią ir švelnią Il de Frans gamtą. „Aš visada nekenčiau Paryžiaus", – tvirtai nusprendė. Taip pat perskaitė ir *Berenikės sodą*; kartkartėmis liaudavosi skaitęs ir imdavo mąstyti įsmeigęs akis į tuštumą: štai ką dar sykį jam siūlo jo charakteris ir likimas – galimybę išvengti klaidingų, be perstojo jį kankinančių minčių, būdą suprasti ir įvertinti save. Jam kur kas labiau patiko kaimo

kvapų prisigėrusi pasąmonė, kurią tarsi dovaną įteikė Baresas, nei nežmoniškai gašlūs Froido pabaisos. Kad tai suprastų, Liusjenas turėjo liautis tuščiai ir pavojingai stebėti save: reikia giliau, daug giliau patyrinėti Ferolių giminę, iššifruoti jos šaknų vingių, nusidriekusių iki pat Serneto, prasmę, pasidomėti žmogaus geografija ir istorija. Arba paprasčiausiai grįžti į Ferolį gyventi: jis vėl atrastų jį skaistų ir derlingą, išsidriekusį laukuose, išvagotą šaltinių, apaugusį miškais ir žole kaip žemę maitintoją, kur Liusjenas pagaliau pasisemtų stiprybės tapti viršininku. Liusjenas pabusdavo iš šitų svajonių labai susijaudinęs ir kartais netgi įsivaizduodavo radęs savo gyvenimo kelią. Dabar sėdėdamas tylomis šalia Mod, apkabinęs ranka ją per liemenį, girdėjo ausyse skambančius žodžius, sakinių nuotrupas: „atnaujinti tradicijas“, „žemė ir mirusieji“; prasmingi, neperprantami ir neišsenkantys žodžiai. „Kaip tatai vilioja“, – galvojo jis. Tačiau nedrįso tuo patikėti: pernelyg dažnai jam teko nusivilti. Jis pasipasakojo apie savo baimes Lemordanui: „Viskas būtų pernelyg gražu“. – „Mielasis, – atsakė Lemordanas, – niekas iš karto nepatiki tuo, kuo nori patikėti: tam reikia praktikos“. Valandėlę pagalvojo, paskui pasiūlė: „Turėtum ateiti pas mus“. Liusjenas su malonumu sutiko, bet tik paaiškino norįs išsaugoti savo laisvę. „Aš ateisiu, – tarė, – bet neįsipareigosiu. Aš noriu apsižvalgyti ir pagalvoti“.

Liusjeną sužavėjo jaunųjų kamlo* draugiškumas; jie priėmė jį širdingai ir paprastai, jų draugijoje jis iš karto pasijuto puikiai. Greitai susipažino su Lemordano „kompanija“, apie dvidešimčia studentų, kurie beveik visi nešiojo aksomines beretes. Jie nuolatos sėdėdavo antrame alinės „Polder“ aukšte ir žaisdavo bridžą arba biliardą. Liusjenas dažnai ateidavo

* Turima omenyje rojalistų (*pažodžiui*: karaliaus vaikinų) kovos grupelės, įkurtos 1906 metais Prancūzijoje.

į alinę ir netrukus suprato, kad jie laiko jį savu, nes visada sutinka šūksniais: „Štai mūsų gražuolis!" arba: „Štai mūsų tautinis Flerjė!" Bet labiausiai Liusjeną sužavėjo jų gera nuotaika: jie nebuvo nei smulkmeniški, nei griežti; apie politiką kalbėjo nedaug. Tik juokėsi ir dainavo, šūkaliojo arba plojo studentijos garbei. Ir pats Lemordanas, negriaudamas savo autoriteto, dėl kurio niekas su juo nebūtų drįsęs varžytis, taip pat truputėlį atsipalaiduodavo ir leisdavo sau nusišypsoti. Liusjenas dažniausiai tylėdavo, apžiūrinėdavo triukšmingus ir energingus jaunuolius. „Kokia jėga", – galvodavo. Jų draugijoje jam pamažu atsiskleidė tikroji jaunystės prasmė; jis atsisakė nenatūralių manierų, kurias taip vertino Beržeras; jaunimas buvo Prancūzijos ateitis. Beje, Lemordano draugai neturėjo neramaus paauglystės žavesio: tai buvo suaugę žmonės, keli net su barzdomis. Gerai įsižiūrėjęs galėjai juose įžvelgti kažką bendra: jų klaidžiojimų ir nepastovumo laikas jau buvo praėjęs, jie nebeturėjo ko mokytis, buvo subrendę. Pradžioje jų lengvabūdiški ir aštrūs juokeliai Liusjeną šiek tiek piktino: galėjai pamanyti, kad jie nevispročiai. Kai Remi atėjo pranešti, jog poniai Diubiu, radikalų partijos lyderio žmonai, sunkvežimis sulaužė kojas, Liusjenas tikėjosi, kad jie bent pareikš kuklią užuojautą savo nelaimingam priešininkui. Tačiau jie ėmė kvatotis ir, susiėmę už pilvų, šūkaliojo: „Sena maita!" ir „Garbė vairuotojui!" Liusjenas kiek sutriko, bet staiga suprato, kad šitas garsus juokas – tarsi apsivalymas ar pasipriešinimas: jie susidūrė su pavojumi, jie nenorėjo susigraudinę išskysti, todėl užsisklendė savyje. Liusjenas irgi ėmė juoktis. Pamažu suprato, ką reiškia toks vaikiškas jų elgesys: jie tik iš išorės atrodė lengvabūdiški; iš tiesų taip jie reiškė savo teises: jų pažiūros buvo tokios tvirtos, tokios doros, kad jos suteikė jiems teisę atrodyti lengvabūdžiais, laidyti sąmojus, paversti

juokais viską, kas nėra svarbu. Pavyzdžiui, piktas Šarlio Mora humoras ir Despero juokeliai (kišenėje jis nešiodavosi seno sargio atplaišėlę, kurią vadino apipjaustytos Bliumo varpos raukšlele) skyrėsi tik stiprumu. Sausio mėnesį universiteto vadovybė pranešė, kad įvyks iškilmingas posėdis, kuriame dviem Švedijos mineralogams bus suteiktas „doctor honoris causa" laipsnis. „Ateik pasižiūrėti gražaus, triukšmingo spektaklio", – tarė Lemordanas Liusjenui paduodamas kvietimą. Didysis Amfiteatras buvo perpildytas. Kai griežiant *Marselietę* Liusjenas išvydo įeinantį Respublikos prezidentą ir rektorių, jo širdis ėmė smarkiau plakti, jį apėmė baimė dėl savo draugų. Beveik tuo pat metu keli jaunuoliai atsistojo tribūnose ir ėmė šaukti. Liusjenas su malonumu atpažino Remi, raudoną kaip pomidoras, besistengiantį ištrūkti iš dviejų už švarko jį tempiančių vyrų ir šaukiantį: „Prancūzija – prancūzams!" Bet labiausiai jam patiko pagyvenęs vyriškis, kuris pūtė mažą trimitą kaip tikras nutrūktgalvis. „Kaip puiku", – pamanė jis. Godžiai siurbė akimis tą neįprastą nepajudinamo rimtumo ir jaunatviško šėlsmo derinį, kuris jaunimui teikia brandumo, o vyresniesiems – valiūkiškumo. Netrukus ir Liusjenas pabandė pasišaipyti. Kelis kartus jam neblogai pasisekė, o kai sakydavo apie Erijo: „Jei šitas numirs savo lovoj, bus galima manyti, jog Dievo šiam pasaulyje nebėra", jausdavo, kaip jį apima šventas įsiūtis. Tada stipriai sukąsdavo dantis ir akimirką pasijusdavo toks pat tikras savo elgesio teisingumu, toks pat griežtas, toks pat galingas kaip Remi ar Despero. „Lemordanas teisus, – pagalvojo, – reikia praktikos, tai svarbiausia". Jis taip pat išmoko vengti ginčų: Gigaras, kuris tebuvo respublikonas, jam amžinai prieštaraudavo. Liusjenas jo mielai klausydavosi, bet po valandėlės užsisklęsdavo savyje. Gigaras ir toliau kalbėdavo, bet Liusjenas į jį net nežiūrėdavo: lygindavo raukšles ant savo

kelnių ir stebeilydamasis į moteris pūsdavo dūmų ratilus. Viena ausimi jis vis dėlto klausydavosi Gigaro argumentų, bet jie greit prarasdavo prasmę ir praslysdavo pro jo ausis menki ir beverčiai. Galiausiai Gigaras, labai susižavėjęs savimi, nutildavo. Liusjenas papasakojo tėvams apie savo naujus draugus, ir ponas Flerjė paklausė, ar jis neketina tapti kamlo. Liusjenas padvejojo ir rimtai paaiškino: „Tai mane vilioja, labai vilioja". – „Liusjenai, prašau tavęs to nedaryti, – įsiterpė mama, – jie kelia tokią sumaištį, kad greitai prisišauks nelaimę. Nori, kad tave sumuštų ar patupdytų į kalėjimą? Be to, tu dar per jaunas līsti į politiką". Liusjenas jai atsakė tik santūria šypsena, bet įsikišo ponas Flerjė. „Leisk jam, brangioji, – švelniai ją nuramino, – leisk jam elgtis savo nuožiūra; visiems reikia tai pereiti". Nuo tos dienos Liusjenui atrodė, kad jo tėvai su juo elgiasi kažkaip pagarbiai. Tačiau jis vis nesiryžo; per tas kelias savaites jis daug išmoko: galvodavo čia apie sveiką tėvo susidomėjimą, apie ponios Flerjė nerimą, gimstančią Gigaro pagarbą, Lemordano spaudimą, Remi nekantrumą ir linguodamas galvą sakydavo sau: „Tai ne paprastas reikaliukas". Ilgai kalbėjosi su Lemordanu, ir Lemordanas puikiai suprato, kodėl jis dvejoja, todėl patarė neskubėti. Liusjenui dar kartais užeidavo blogos nuotaikos priepuoliai: jam atrodydavo, kad jis yra tik mažas permatomos želė gabaliukas, drebantis ant suolo kavinėje, o triukšmingas „karaliaus vaikinų" bruzdėjimas jam atrodė absurdiškas. Bet kartais jis jausdavosi sunkus ir tvirtas kaip akmuo ir būdavo beveik laimingas.

Jis vis geriau ir geriau sutarė su visa kompanija. Padainavo jiems dainą *Rebekos piršlybos*, kurią Ebraras jį išmokė per praėjusias atostogas, ir visi pareiškė, kad ji labai juokinga. Pagautas įkvėpimo, Liusjenas paleido kelias kandžias pastabas žydų adresu ir papasakojo apie Berliaką, kuris buvo labai

šykštus: „Aš vis galvojau: kodėl jis toks šykštuolis, būti didesniu šykštuoliu neįmanoma. Ir vieną gražią dieną supratau: tai genties bruožas". Visi ėmė juoktis, ir Liusjenas nepaprastai susijaudino: jam iš tikrųjų atrodė, kad jis nekenčia žydų, nes prisiminimas apie Berliaką buvo be galo nemalonus. Lemordanas pažvelgė jam tiesiai į akis ir tarė: „Tu esi doras žmogus". Paskui dažnai Liusjeno prašydavo: „Flerjė, papasakok mums ką nors smagaus apie žydpalaikius", ir Liusjenas pasakodavo istorijas apie žydus, kurias buvo girdėjęs iš tėvo; jam tereikėdavo prabilti savotišku akcentu: „Vieną kahrtą Liofė sutinka Pliumą...", ir jo draugai imdavo kvatoti. Vieną dieną Remi su Patnotru papasakojo Senos krantinėje sutikę Alžyro žydą ir siaubingai jį išgąsdinę eidami tiesiai į jį su tokia išraiška, tarsi būtų norėję įmesti jį į vandenį. „Pamaniau, – pareiškė Remi, – kaip gaila, kad su mumis nėra Flerjė". – „Gal taip ir geriau, kad jo ten nebuvo, – nutraukė Despero, – nes jis tikrai būtų įmetęs tą žydą į vandenį!" Niekas taip gerai nemokėjo iš pirmo žvilgsnio atpažinti žydo. Kai jie eidavo kur nors su Gigaru, jis jam kumšteldavo alkūne: „Neatsigręžk: mažas storulis eina už mūsų, tai vienas iš jų!" – „Taip, tu tiesiog juos užuodi!" Fani taip pat negalėdavo pakęsti žydų; vieną ketvirtadienį jie visi keturi užėjo į Fani kambarį, ir Liusjenas jiems padainavo *Rebekos piršlybas*. Fani vos nenumirė iš juoko, ji sakė: „Gana, gana, tuoj į kelnes pridarysiu", o kai jis baigė, ji pažvelgė į Liusjeną patenkintu, beveik švelniu žvilgsniu. „Polder" aludėje galiausiai visi ėmė Liusjeną provokuoti. Kažkas nerūpestingai pasakydavo: „Flerjė taip myli žydus..." arba „Leonas Bliumas, geras Flerjė draugas...", o kiti susižavėję, išsižioję ir sulaikę kvapą laukdavo. Liusjenas išrausdavo, trinkteldavo kumščiu per stalą ir užrikdavo: „Eina jie po velnių!", ir visi pratrūkdavo juoktis ir šaukti: „Užkibo! Užkibo! Prarijo jauką su visu kabliuku!"

Jis dažnai juos lydėdavo į politinius susirinkimus ir klausydavosi profesoriaus Klodo ir Maksimo Realio del Sartės kalbų. Dėl naujų įsipareigojimų šiek tiek nukentėjo mokslai, bet Liusjenas, šiaip ar taip, nebesitikėjo šiais metais įstoti į Centrinę inžinerijos mokyklą, tad ponas Flerjė labai nepyko. „Reikia, – paaiškino žmonai, – kad Liusjenas gerai išmoktų vyro profesiją". Išėję iš šitų susirinkimų, Liusjenas ir jo draugai būdavo įsismarkavę ir krėsdavo visokiausias kvailystes. Vieną kartą – jų buvo apie dešimt – jie pakeliui sutiko kažkokį geltonodį vyruką, einantį per Sent Andrė dezar gatvę ir skaitantį *L'Humanité* laikraštį. Jie prirėmė jį prie sienos ir Remi jam paliepė: „Išmesk šitą laikraštį". Žmogelis bandė išsisukinėti, bet Despero užėjo jam už nugaros ir apglėbęs per liemenį laikė, kol Lemordanas iš visų jėgų plėšė laikraštį. Buvo labai smagu. Įniršęs žmogelis spardėsi į nieką nepataikydamas ir rėkė keistu akcentu: „Paleiskit mane, paleiskit!", o Lemordanas visiškai ramus plėšė laikraštį. Bet kai Despero norėjo paleisti vyriškį, reikalai pakrypo į blogąją pusę: vyras puolė prie Lemordano ir būtų jam sudavęs, jei Remi nebūtų laiku trinktelėjęs kumščiu per galvą. Tasai sudribo prie sienos, žiūrėjo į visus piktai ir šaukė: „Šlykštūs prancūzai!" – „Pakartok, ką pasakei", – paprašė Maršeso lediniu balsu. Liusjenas suprato, kad dabar bus peštynės: Maršeso nejuokaudavo, kai būdavo kalbama apie Prancūziją. „Šlykštūs prancūzai!" – pareiškė metekas. Jis gavo puikų smūgį ir nuleidęs galvą puolė į priekį kriokdamas: „Šlykštūs prancūzai, šlykštūs buržua, aš nekenčiu jūsų, trokštu, kad jūs visi gautumėt galą, visi iki vieno!" ir kitokius bjaurius bei riebius žodžius, kurių Liusjenas net nebūtų galėjęs sugalvoti. Tada jie prarado kantrybę ir buvo priversti po truputį padirbėti visi ir gerai jį nubausti. Po valandėlės paleido, ir vyras atsirėmė į sieną; vos laikėsi ant kojų, nuo smūgio dešinė akis

buvo primerkta, o jie, pavargę nuo daužymo, stovėjo aplink jį ir laukė, kol jis sukniubs. Vyras perkreipė burną ir nusispjovė: „Šlykštūs prancūzai!" – „Nori dar gauti?" – paklausė Despero visiškai uždusęs. Metekas, regėjosi, neišgirdo, iššaukiamai pažvelgė į juos kaire akimi ir pakartojo: „Šlykštūs prancūzai!" Valandėlę visi dvejojo, ir Liusjenas suprato, kad jo bičiuliai taip viską ir paliks. Tada jį kažkas tarsi stumtelėjo, jis šoko pirmyn ir smogė iš visų jėgų. Išgirdo kažką trekštelint, žmogelis suglebo ir pažvelgė į jį nustebusiu žvilgsniu. „Šlykštūs..." – sumurmėjo. Bet jo pamušta akis atsimerkė, ir Liusjenas pamatė paraudonijusį bevyzdį obuolį; žmogus parkrito ant kelių ir nutilo. „Dingstam", – sušnabždėjo Remi. Jie leidosi bėgti ir sustojo tik Sen Mišelio aikštėje: niekas jų nesivijo. Jie pasitaisė kaklaraiščius ir delnais viens kitam palygino drabužius.

Per visą vakarą jaunuoliai nė neužsiminė apie tą nuotykį ir vieni su kitais elgėsi nepaprastai maloniai: jie išsivadavo nuo to gėdingo šiurkštumo, kuriuo paprastai dangstydavo savo jausmus. Kalbėjosi mandagiai, ir Liusjenas pagalvojo, kad jie dabar tokie, kokie, ko gero, būna savo namuose; bet pats buvo labai susinervinęs: jis nebuvo pratęs muštis vidury gatvės su kažkokiais perėjūnais. Švelniai pagalvojo apie Mod ir Fani.

Jis niekaip neįstengė užmigti. „Nebegaliu, – mąstė, – ir toliau krėsti su jais tų kvailų pokštų kaip koks mėgėjas. Dabar, kai viską gerai apgalvojau, *privalau* stoti į kovą!" Gerąją žinią jis pranešė Lemordanui rimtai susikaupęs, su šventa vienuolio pagarba. „Nusprendžiau, – tarė jam. – Aš su jumis". Lemordanas paplojo jam per petį, o visa kompanija atšventė šį įvykį išgerdama kelis butelius vyno. Jie vėl ėmė šnekučiuotis šiurkščiu ir linksmu tonu, o apie vakarykštį įvykį nekalbėjo. Tik prieš išsiskirstant Maršeso lyg tarp kitko

pagyrė Liusjeną: „Tu turi gerą smūgį!", ir Liusjenas atsakė: „Jis buvo žydas!"

Po dviejų dienų Liusjenas nuėjo pas Mod su stora nendrine lazdele, kurią nusipirko parduotuvėje Sen Mišelio bulvare. Mod iškart suprato, pažvelgė į lazdelę ir tarė: „Tai jau?" – „Jau", – atsakė Liusjenas šypsodamasis. Mod pasijuto pamaloninta; pati veikiau pritarė kairiųjų idėjoms, bet buvo tolerantiška. „Manau, – sakydavo ji, – jog kiekviena partija turi kažką gera". Tą vakarą ji kelis kartus pakasė jam sprandą pavadindama jį savo mažuoju rojalistu. Po kelių dienų, vieną šeštadienio vakarą, Mod pasijuto pavargusi. „Turiu eiti namo, – atsiprašė ji, – bet jei elgsiesi protingai, gali eiti su manim: paimsi mane už rankos ir būsi labai geras mažajai Mod, kuri dabar labai prastai jaučiasi, ir ką nors jai papasakosi". Liusjenas nelabai apsidžiaugė: Mod kambaryje jam pasidarydavo liūdna, nes jis buvo skurdus ir tvarkingas tarsi auklės kambarys. Bet būtų buvęs nusikaltimas praleisti tokią puikią progą. Tik įėjusi Mod griuvo į lovą sakydama: „Oi! Kaip gera", paskui nutilo ir, atkišusi lūpas, pažvelgė Liusjenui į akis. Jis atsigulė šalia, o ji užsidengusi ranka akis praskėtė pirštus ir vaikišku balsu sučiulbėjo: „Ku kū, aš tave matau, Liusjenai, žinok, aš tave matau!" Jis jautėsi apsunkęs ir suglebęs, ji įkišo pirštų galiukus jam į burną, jis pačiulpė juos, paskui švelniai ėmė ją guosti: „Mažoji Mod serga, kokia ji nelaiminga, vargšelė Mod!" ir ėmė ją glamonėti. Ji gulėjo užsimerkusi ir paslaptingai šypsojosi. Galop jis kilstelėjo Mod sijoną ir juodu staiga ėmė mylėtis; Liusjenas pagalvojo: „Aš esu tikras šaunuolis". „Na, – tarė Mod jiems baigus, – nesitikėjau, kad šis vakaras taip baigsis!" Ji pažvelgė į Liusjeną švelniai priekaištaudama: „Ak tu bjaurus vaikėze, maniau, jog elgsiesi protingai!" Liusjenas pasakė, kad jis taip pat to nesitikėjo. „Kažkaip viskas atsitiko savaime", – tarė

jis. Ji truputėlį pagalvojo ir kuo rimčiausiai atsakė: „Aš nesigailiu. Gal anksčiau mudu bendravome tyriau, bet nevisapusiškai".

„Aš turiu meilužę", – pagalvojo Liusjenas važiuodamas metro. Jis jautėsi tuščias ir pavargęs, prakvipęs metėlių likeriu ir šviežia žuvim; sėdėti stengėsi tiesiai, kad prie kūno neprisiliestų prakaitu permirkę marškiniai; atrodė, jo kūnas virto rūgusiu pienu. Kelis sykius tyliai pakartojo: „Aš turiu meilužę", bet jautėsi nusivylęs: dar vakar troško Mod dėl jos veido, pailgo ir neišraiškingo, kuris atrodė tarsi su kauke, dėl jos liesumo, savigarbos, rimtos merginos reputacijos, dėl jos paniekos vyriškajai giminei, dėl visko, kas darė ją tokią keistą, iš tikrųjų *kitokią*, tvirtą ir ryžtingą, amžinai nepasiekiamą, su tyrom mintim, nekaltybe, šilkinėmis kojinėmis, krepo suknele ir ilgalaike šukuosena. Ir visas tas blizgesys išnyko jo glėbyje, liko tik kūnas; jis prisilietė lūpomis prie beakio veido, tokio pat nuogo kaip pilvas, jis nuskynė suprakaitavusio kūno žiedą. Vėl išvydo aklą gyvulį, kuris virpčiojo ant paklodžių lekuodamas ir žiopčiodamas plaukuota papilve, ir pagalvojo: tai buvome *mudu*. Juodu buvo kaip vienas, jis nebegalėjo atskirti savo kūno nuo Mod kūno, jam dar niekas nebuvo sukėlęs tokio šlykščiai intymaus jausmo, gal tik Riri, kai krūmuose rodė savo pimpaliuką arba kai lovoje apsišlapindavo ir, kol džiūdavo kelnės, gulėdavo ant pilvo nuogu užpakaliu ir mataruodavo kojomis. Liusjenas pajuto nedidelį palengvėjimą pagalvojęs apie Gigarą; rytoj jam pasakys: „Permiegojau su Mod, bičiuli, ji nuostabi, tai įaugę jai į kraują". Bet jis jautėsi prastai: dulkėtoje metro tvankumoje atrodė tarsi nuogas, nuogas po plonu drabužių luobeliu, nuogas ir įsitempęs, šalia jo sėdėjo kažkoks kunigas, priešais – dvi pagyvenusios damos, ir jis iš tikrųjų jautėsi tarsi ilgas nešvarus šparagas.

Gigaras karštai jį pasveikino. Fani jam jau buvo truputį atsibodusi: „Ji iš tiesų nepakenčiamo charakterio. Vakar visą vakarą kažko šiaušėsi prieš mane". Jie abu priėjo prie bendros nuomonės: gerai, kad tokių moterų yra, nes vis dėlto neįmanoma iki pat vestuvių išlikti nekaltam, be to, jos niekuo neserga ir neieško naudos sau, bet būtų neprotinga prie jų prisirišti. Gigaras kalbėjo apie tikras, subtilias merginas, ir Liusjenas pasiteiravo apie jo seserį. „Jai, brolyti, gerai sekasi, – tarė Gigaras, – ji sako, kad pamiršai senus draugus. Supranti, – pridūrė truputį nerūpestingai, – aš esu labai laimingas, kad turiu seserį – yra dalykų, kurių pats vienas nesuprasi". Liusjenas jį puikiai suprato. Nuo tos dienos jie dažnai kalbėdavosi apie merginas ir jausdavosi tikri romantikai; Gigaras mėgo cituoti vieno savo dėdės, kuris turėjo didžiulį pasisekimą tarp moterų, žodžius: „Galbūt aš ne visą savo šunišką gyvenimą elgiausi gerai, bet yra vienas dalykas, dėl kurio Dievulis manęs nepamirš; geriau būčiau davęs ranką nukirsti, nei prisilietęs prie nekaltos mergaitės". Jie vėl kelis kartus apsilankė pas Pjeretės Gigar drauges. Liusjenas labai mylėjo Pjeretę, kalbėjo su ja kaip vyresnis, pasišaipyti mėgstantis brolis, ir buvo jai dėkingas, kad ji nenusikirpo ilgų plaukų. Jis smarkiai įsitraukė į politinę veiklą; kiekvieną sekmadienio rytą eidavo prie Neji bažnyčios pardavinėti *L'Action Française* laikraščio. Ilgiau nei porą valandų Liusjenas, nutaisęs griežtą veido išraišką, vaikščiodavo pirmyn atgal gatve. Merginos, einančios iš mišių, kartais pažvelgdavo į jį gražiomis, nuoširdžiomis akimis; tada Liusjenas sušvelnėdavo, pasijusdavo tyras ir stiprus ir šypsodavosi joms. Vaikinams paaiškino, jog gerbia moteris, ir apsidžiaugė, nes, kaip jis to ir troško, jie suprato jį. Be to, beveik visi jie turėjo seserų.

Balandžio septynioliktąją, aštuonioliktojo Pjeretės gimtadienio proga, ponai Gigar surengė šokių vakarėlį ir, savaime

suprantama, pakvietė į jį Liusjeną. Jie su Pjerete jau buvo labai geri draugai, ji vadino jį savo šokių partneriu, ir jis įtarė, kad mergina jį truputį įsimylėjusi. Ponia Gigar pakvietė pianistę, ir atrodė, kad popietė bus labai smagi. Liusjenas pašoko kelis kartus su Pjerete, paskui nuėjo pas Gigarą, kuris kalbėjosi su draugais rūkomajame. „Sveikas, – tarė Gigaras, – manau, jūs visi pažįstami: Flerjė, Simonas, Vaniusas, Ledu". Kol Gigaras vardijo savo draugus, Liusjenas pastebėjo, kaip stambus jaunuolis rusvais garbanotais plaukais, balta kaip pienas oda ir tankiais juodais antakiais nedrąsiai eina jų link, ir jam sukilo pyktis. „Ką šitas čia veikia? – pamanė jis. – Juk Gigaras puikiai žino, kad aš negaliu pakęsti žydų!" Jis apsisuko ir paskubom nuėjo, kad nereikėtų susipažinti. „Kas tas žydas?" – paklausė truputėlį vėliau Pjeretės. „Tai Veilas, jis studijuoja Aukštojoje verslo mokykloje; brolis su juo susipažino šaudykloje". – „Žydai man kelia pasibjaurėjimą", – pareiškė Liusjenas. Pjeretė nusijuokė. „Šitas – geras berniukas, – tarė. – Nagi palydėkit mane prie bufeto". Liusjenas paėmė taurę šampano ir iš karto turėjo ją vėl pastatyti: tiesiai priešais jį stovėjo Gigaras su Veilu. Jis piktai pervėrė Gigarą žvilgsniu ir nusisuko. Bet Pjeretė sugriebė jį už rankos, o Gigaras kuo ramiausiai užkalbino: „Mano draugas Flerjė, mano draugas Veilas, – tarė nesivaržydamas, – štai dabar jau visi pažįstami". Veilas padavė ranką, ir Liusjenas pasijuto labai nelaimingas. Visa laimė, kad staiga prisiminė Despero žodžius: „Flerjė tikrai būtų įmetęs tą žydą į vandenį". Jis susigrūdo rankas į kišenes, nusisuko nuo Gigaro ir nuėjo. „Aš nebegalėsiu įkelti kojos į šituos namus", – galvojo laukdamas, kol rūbininkas paduos jam paltą. Jautė kartėlį, bet buvo išdidus. „Štai ką reiškia tvirtai laikytis savo nuomonės; jau nebeįmanoma gyventi visuomenėje". Bet gatvėje jo išdidumas ištirpo, ir Liusjenas ėmė smarkiai nerimauti. „Gigaras,

ko gero, įsiuto!" Jis papurtė galvą ir pabandė save įtikinti: „Jis neturėjo teisės kviesti žydo, jei kvietė mane!" Bet jo pyktis išgaravo; jis pasijuto nelabai maloniai vėl išvydęs nustebusį Veilo veidą, jo ištiestą ranką ir pajuto, kad būtų nieko prieš susitaikyti: „Pjeretė tikriausiai mano, kad aš storžievis. Turėjau paspausti tą ranką. Be to, tai manęs neįpareigoja. Reikėjo mandagiai pasisveikinti, o tada paskubom nueiti: štai kaip reikėjo pasielgti". Jis pagalvojo, ar dar ne per vėlu grįžti pas Gigarus. Prieitų prie Veilo ir pasakytų: „Atleiskit, man buvo pasidarę silpna", paspaustų jam ranką ir maloniai su juo šnekteltų valandėlę. Ne: jau per vėlu, jo poelgis nedovanotinas. „Ir kuriam galui man reikėjo, – pagalvojo suirzęs, – viešai rodyti savo požiūrį tiems, kurie to negali suprasti!" Jis nervingai truktelėjo pečiais: kokia kebeknė. Tuo pačiu metu Gigaras ir Pjeretė turbūt aptarinėja jo poelgį, ir Gigaras sako: „Jis visiškai pakvaišęs!" Liusjenas suspaudė kumščius. „O! – pagalvojo apimtas nevilties, – kaip aš jų nekenčiu! Kaip aš nekenčiu žydų!" ir pabandė pasisemti jėgų stebėdamas šitą begalinę neapykantą. Bet ji ištirpo nuo jo žvilgsnio, jis veltui galvojo apie Leoną Bliumą, kuris gaudavo pinigų iš Vokietijos ir nekentė prancūzų, jis nebejautė nieko, tik niūrų abejingumą. Laimei, Liusjenas rado Mod namie. Pasakė jai, kad ją myli, ir kelis kartus su įtūžiu ją paėmė. „Viskas eina šuniui ant uodegos, – mąstė jis, – aš niekada netapsiu *kažkuo*". – „Ne, ne! – gynėsi Mod. – Liaukis, brangusis, tik ne šitaip, šitaip negalima!" Bet galiausiai nusileido: Liusjenas norėjo ją išbučiuoti visą. Jautėsi tarsi ištvirkęs vaikiščias ir vos neverkė.

Kitos dienos rytą licėjuje Liusjenas pamatė Gigarą ir jam suspaudė širdį. Nutaisęs vylingą veido išraišką, Gigaras apsimetė, kad jo nemato. Liusjeną ėmė toks įniršis, kad net negalėjo rašyti. „Kvailys! – galvojo, – kvailys!" Po paskaitos

Gigaras priėjo prie jo, jis buvo perbalęs. „Jei ims priekaištauti, – pagalvojo Liusjenas išsigandęs, – aš jam trinktelsiu". Jiedu pastovėjo valandėlę vienas šalia kito, abu įbedę akis į žemę. Pagaliau Gigaras nenatūraliu balsu prabilo: „Atleisk, bičiuli, nereikėjo man iškrėsti tau tokios kiaulystės". Liusjenas pašoko ir pažvelgė į jį su nepasitikėjimu. Bet Gigaras užsikirsdamas kalbėjo toliau: „Aš su juo susitinku sporto salėje, supranti, kodėl norėjau... mudu kartu fechtuojamės, ir jis mane pasikvietė į savo namus, bet aš suprantu, žinai, man nereikėjo, nežinau, kaip tai atsitiko, bet kai rašiau pakvietimus, apie tai nepagalvojau..." Liusjenas vis dar nieko nesakė, nes nerado žodžių, bet jautė, jog yra linkęs atleisti. Gigaras, nuleidęs galvą, pridūrė: „Na, tai kvailystė". – „Tikras kvailys, – tarė Liusjenas suduodamas jam per petį, – puikiai suprantu, kad netyčia taip pasielgei". Ir didžiadvasiškai prisipažino: „Aš ir pats kaltas. Pasielgiau storžieviškai. Bet nieko negaliu padaryti, negaliu prie jų prisiliesti, tai kažkas fiziška, man atrodo, kad jų rankos apaugusios žvynais. Ką sakė Pjeretė?" – „Ji juokėsi kaip išprotėjusi", – graudžiai tarė Gigaras. „O tasai?" – „Suprato. Bandžiau paaiškinti, kaip tik gebėjau, bet po penkiolikos minučių jis dingo". Vis dar sutrikęs pridūrė: „Tėvai sako, kad tu teisus, kad negalėjai pasielgti kitaip, jei tokie tavo įsitikinimai". Liusjenas mėgavosi žodžiu „įsitikinimai"; jis norėjo apkabinti Gigarą. „Niekis, brolyti, – tarė jam, – niekis, svarbiausia, jog mudu liekame draugai". Sen Mišelio bulvaru ėjo nepaprastai susijaudinęs: jam atrodė, kad jis – jau kitas žmogus.

Jis tarė sau: „Keista, aš jau nebe aš, aš savęs nebeatpažįstu!" Buvo šiltas ir švelnus oras: žmonės slampinėjo gatvėmis, jų veiduose švietė nuostabos kupinos pirmosios pavasarinės šypsenos. Į šią išglebusią minią Liusjenas smigo kaip plieninis pleištas. Jis galvojo: „Tai jau ne aš". Dar vakar „aš"

buvo išpampęs vabzdys, panašus į Ferolio svirplius; dabar Liusjenas jautėsi švarus ir tikslus kaip chronometras. Jis užėjo į „La Source" ir užsisakė stikliuką anyžių degtinės. Vaikinų draugija čia nesilankė, nes čia knibždėte knibždėjo metekų; bet tądien nei metekai, nei žydai Liusjenui netrukdė. Tarp geltonų žmogystų kūnų, kurie tyliai šnarėjo tarsi avižų laukas papūtus vėjui, jis jautėsi svetimas ir grėsmingas, panašus į siaubingą šviečiantį laikrodį, pastatytą ant suolo. Pralinksmėjo atpažinęs žydelį, kurį Ž. P. praėjusį semestrą apkūlė teisės fakulteto koridoriuje. Ant storo ir susimąsčiusio mažojo baidyklės veido randų nuo smūgių jau nebesimatė: tikriausiai kurį laiką vaikščiojo gerokai aplamdytas, o paskui vėl atgavo apvalias formas, bet vis tiek nuo jo sklido kažkoks šlykštus nuolankumas.

Tą akimirką Liusjenas atrodė laimingas: skaniai nusižiovavo; saulės spinduliai jam kuteno nosį; jis pasikrapštė ją ir nusišypsojo. Ar tai buvo šypsena? Gal nedidelė bangelė, susidariusi išorėje, kažkur salės kampe, ir atplaukusi išsilieti ant jo lūpų? Visi tie metekai plaukiojo tamsiame ir tirštame vandenyje, kurio sūkuriai judino jų suglebusius kūnus, kilnojo jų rankas, krutino jų pirštus ir kurį laiką žaidė jų lūpomis. Vargšeliai! Liusjenui beveik buvo jų gaila. Ko jie atvyko į Prancūziją? Kokios jūrų srovės juos atplukdė ir čia išlaipino? Jie veltui stengėsi padoriai rengtis, siūdintis kostiumus pas Sen Mišelio bulvaro siuvėjus, bet vis tiek buvo medūzos. Liusjenas pagalvojo, kad jis ne medūza, kad jis nepriklauso šiai nuolankiųjų rūšiai, ir tarė sau: „Aš tiesiog čia panirau!" O paskui staiga užmiršo „La Source" ir metekus ir išvydo nugarą, plačią raumeningą nugarą, ramiai ir užtikrintai tolstančią, neišvengiamai dingstančią migloje. Taip pat išvydo Gigarą: jis buvo išblyškęs, akimis sekė tą nugarą ir kalbėjo nematomai Pjeretei: „Na, tai buvo nesusipratimas!.."

Liusjeną apėmė veik nepakeliamas džiaugsmas: šita galinga ir vieniša nugara buvo jo nugara! O ši scena įvyko vakar! Vieną akimirką milžiniškomis pastangomis jis pavirto Gigaru, nusekė savo paties nugarą Gigaro akimis ir pajuto pažeminimą, kurį patyrė Gigaras, ir pasijuto gerokai išsigandęs. „Jiems bus gera pamoka!" – pagalvojo. Aplinka pasikeitė: Pjeretės buduaras, veiksmas vyksta ateityje. Pjeretė ir Gigaras suakmenėjusiais veidais kvietimų sąraše rašo kažkokią pavardę. Liusjeno su jais nėra, bet juos slegia jo galinga asmenybė. Gigaras sako: „O, ne! Tik ne šitą! Tai jau nieko nebus, juk Liusjenas negali pakęsti žydų!" Liusjenas dar kartą pažvelgia į save ir pagalvoja: „Aš esu Liusjenas! Tas, kuris negali pakęsti žydų!" Šitą sakinį jis dažnai kartoja, bet šiandien jis skamba kitaip nei anksčiau. Visai kitaip. Žinoma, iš pirmo žvilgsnio čia tėra paprastas teiginys, tarsi sakytum: „Liusjenas nemėgsta austrių" arba: „Liusjenas mėgsta šokti". Bet nereikia painioti: žydelis taip pat gali mėgti šokti, bet tas jo pomėgis menkas tarsi medūzos virptelėjimas; tereikia pažvelgti į tą prakeiktą žydpalaikį, kad suprastum, jog tai, ką jis mėgsta ir ko nemėgsta, prilipę prie jo kaip ir jo kvapas, kaip jo odos atspindys, ir kad visa tai išnyks kartu su juo kaip ir mirksintys stori akių vokai, kaip gašliai lipšni šypsena. Bet Liusjeno antisemitizmas buvo kitoks: negailestingas ir tyras, jis kyšojo iš jo kaip plieninė plokštė, grasinanti kitiems. „Tai, – pamanė jis, – tai... tai šventa!" Jis prisiminė: kai buvo mažas, jo mama kartais keistu balsu jam sakydavo: „Tėtis dirba savo kabinete". Ir šitie žodžiai jam atrodydavo šventi, jie suteikdavo jam gausybę šventų religinių priedermių, tokių kaip nežaisti garsiai šaudančiu pistoletu, nešaukti „tararabum"; koridoriumi jis eidavo tyliai, ant pirštų galų, tarsi bažnyčioje. „Dabar mano eilė", – pagalvojo su pasitenkinimu. Aplinkiniai šnabždėda-

vosi: „Liusjenas nemėgsta žydų" ir jausdavosi suparalyžiuoti, jų rankos ir kojos būdavo subadytos gausybės skausmingų strėlyčių. „Gigaras ir Pjeretė, – pagalvojo susijaudinęs, – tiesiog vaikai". Jie labai nusikalto, bet užteko Liusjenui jiems šyptelti, ir iš karto juos ėmė graužti sąžinė, jie ėmė kalbėti pašnibždomis ir vaikščioti ant pirštų galų.

Liusjenas antrą kartą pajuto savigarbos jausmo antplūdį. Tačiau šįsyk jam nebereikėjo Gigaro akių: šįsyk pagarbos vertas jis atrodė savo paties akimis žiūrint – savo akimis, kurios pagaliau pervėrė jo kūno, pomėgių, įpročių ir nuotaikų šydą. „Ten, kur savęs ieškojau, – mąstė jis, – aš ir negalėjau savęs rasti". Nuoširdžiai ir smulkmeniškai peržvelgė tai, kas jis buvo. „Bet jei aš nebūčiau tas, kas esu, nebūčiau vertingesnis už šitą žydpalaikį". Rausdamasis šiose gleivėtose intymumo gelmėse, ką gi galėjai surasti, jei ne pasigailėtiną kūną, niekingą melą apie lygybę, netvarką? „Pirmoji gyvenimo taisyklė, – nusprendė Liusjenas, – nesistenk gilintis į save, nes padarysi pačią pavojingiausią klaidą". Tikrojo Liusjeno – dabar jau žinojo – reikia ieškoti kitų akyse, baikščiame Pjeretės ir Gigaro paklusnume, viltinguose lūkesčiuose tų žmonių, kurie augo ir brendo dėl jo, tuose mokinukuose, kurie taps *jo* darbininkais, dideliuose ir mažuose Ferolio gyventojuose, kurių meru jis taps vieną dieną. Liusjenas kone išsigando, jis jautėsi per didelis sau pačiam. Juk tiek žmonių jo laukė, kol jis taps jų viršininku: jis buvo ir visada bus neaprėpiamu kitų lūkesčiu. „Toks yra viršininkas", – pagalvojo. Ir vėl išvydo raumeningą ir kumptelėjusią nugarą ir iškart – katedrą. Jis buvo viduje, jis vaikščiojo po ją tyliai apšviestas blausios vitražų šviesos. „Tik šį kartą katedra esu aš!" Jis įsistebeilijo į šalia sėdintį aukštą kubietį, rudaplaukį ir švelnų kaip cigaras. Reikėjo būtinai surasti tinkamus žodžius, kuriais būtų galima nusakyti savo nepaprastą

atradimą. Jis lėtai ir atsargiai tarsi uždegtą žvakę pakėlė ranką prie kaktos, paskui valandėlę susikaupė, nugrimzdo į savo mintis it šventasis, ir žodžiai atėjo savaime. Jis sumurmėjo: „AŠ TURIU TEISĘ!" Teisę! Tai buvo kažkas panašaus į trikampius ir apskritimus: taip tobula, kad net neegzistavo, ir nors kaip stengėsi skriestuvu brėžti tūkstančius apskritimų, nepavyko nubrėžti nė vieno. Ištisos darbininkų kartos galės nuolankiai paklusti Liusjeno įsakymams, jie niekad neišeikvos jo teisės vadovauti; teisės yra anapus egzistencijos, panašiai kaip matematinės figūros ir religinės dogmos. Liusjenas toks iš tikrųjų ir buvo: didžiulė įsipareigojimų ir teisių visuma. Jis ilgai manė, kad egzistuoja atsitiktinai, kad plaukia pasroviui: bet toji klaida radosi nuo pernelyg įtempto galvojimo. Dar gerokai prieš jo gimimą jam buvo paskirta vieta po saule, Ferolyje. Jis jau buvo *laukiamas* kur kas anksčiau, nei įvyko jo tėvo vestuvės; į šį pasaulį jis atėjo tik užimti tos vietos. „Aš esu, – pagalvojo, – nes turiu teisę būti". Ir turbūt pirmą kartą išvydo savo svaiginamą ir šlovingą likimą. Jis anksčiau ar vėliau bus priimtas į Centrinę inžinerijos mokyklą (be to, tai visiškai nesvarbu). Tad paliks Mod (ji visą laiką norėjo su juo mylėtis, ir tai jam jau įgriso; šį siaubingai karštą pavasarį jų susiliejç kūnai skleidė truputį prisvilusios triušio frikasė kvapą... „Be to, Mod priklauso visiems, šiandien – man, rytoj – kažkam kitam, visa tai neturi jokios prasmės"; jis apsigyvens Ferolyje. Kokiame nors Prancūzijos kampelyje gyvena skaisti mergina, tokia kaip Pjeretė, mergina iš provincijos, kurios akys kaip gėlelės ir kuri išsaugojo jam savo skaistybę: ji kartais bando įsivaizduoti savo būsimąjį šeimininką, baisų ir švelnų vyrą; bet jai nesiseka. Toji skaistuolė slapčiausia savo kūno kertele pripažins, kad tik vienintelis Liusjenas turi teisę su ja gulėti. Jis ves ją, ji taps *jo* žmona, pačia švelniausia jo teise. Vakare ji nusirengs

lėtais ir iškilmingais judesiais, ir tai bus panašu į auką. Visuotiniu pritarimu jis apkabins ją ir pasakys: „Tu mano!" Tai, ką ji jam parodys, privalės rodyti tik jam vienam, o per meilės aktą jis tik gašliai susirinks tai, kas jam priklauso. Jo švelniausia teisė; jo intymiausia teisė: teisė, kad būtų gerbiamas net jo kūnas, kad būtų paklūstama net lovoje. „Aš vesiu jaunas", – pagalvojo. Jis taip pat nusprendė, kad turės daug vaikų; paskui pagalvojo apie tėvo nuveiktą darbą; nekantravo jį pratęsti ir pagalvojo, kaži ar ponas Flerjė greit numirs.

Laikrodis išmušė dvylika; Liusjenas atsistojo. Metamorfozė baigta: prieš valandą į šią kavinę įėjo žavus ir neryžtingas paauglys, o išėjo vyras, vienas iš prancūzų viršininkų. Liusjenas žengė kelis žingsnius į šlovingą Prancūzijos ryto šviesą. Ekol gatvės ir Sen Mišelio bulvaro kampe jis priėjo prie raštinės prekių parduotuvės ir pasižiūrėjo į veidrodį: norėjo pamatyti neįžvelgiamą išraišką, kuri jį taip žavėjo Lemordano veide. Bet veidrodyje atsispindėjo tik gražus atkaklus veidelis, kuris dar neatrodė pakankamai grėsmingas. „Užsiauginsiu ūsus", – nusprendė jis.

UAB „Baltų lankų" leidyba
Laisvės pr. 115a-54, 2022 Vilnius
http://www.baltoslankos.lt
leidykla@baltoslankos.lt
Spausdino BAB „Vilspa",
Viršuliškių sk. 80, 2056 Vilnius
Tiražas 2000 egz.

Jeanas Paulis Sartre'as (1905-1980) – įžymus XX amžiaus prancūzų mąstytojas ir rašytojas, vienas iš egzistencializmo filosofijos pagrindėjų. Kūrybinio kelio pradžioje skaitytojų dėmesį jis patraukė taupia, žmogaus būties pagrindus apmąstančia proza, kurioje išryškėjo pagrindinės vėlesnių jo filosofinių veikalų temos. Garsiajame novelių rinkinyje SIENA (1939) Sartre'as apmąsto žmogaus laisvo pasirinkimo ir akistatos su mirtimi problemas.

Šios knygos vertimas į lietuvių kalbą padės iš arčiau susipažinti su didžiojo egzistencialisto literatūrine kūryba, jo filosofine mintimi.

